

Projektas „Veiklos rezultatų stebėsenos sistemos tobulinimas“ (RESST)

Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos (tvarkybos) paskatų sistemos vertinimas

Galutinė ataskaita

2015 m. liepos 1 d.

Užsakovas:

Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija

TURINYS

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	4
ĮVADAS	6
1 VERTINIMO OBJEKTAS, METODIKA IR ĮGYVENDINIMO EIGA	7
1.1 VERTINIMO OBJEKTAS	7
1.2 VERTINIMO TIKSLAS, UŽDAVINIAI, KLAUSIMAI IR METODAI	9
2 NEKILNOJAMŲJŲ KULTŪROS PAVELDO OBJEKTŲ TVARKYBAI SKIRTŲ LĖŠŲ IR ATLIKTŲ TVARKYBOS DARBŲ ANALIZĖ	12
2.1 LIETUVOS NEKILNOJAMASIS KULTŪROS PAVELDAS	12
2.1.1 Sakralinis nekilnojamas kultūros paveldas Lietuvoje	13
2.1.2 Dvarų nekilnojamas kultūros paveldas Lietuvoje	14
2.1.3 Etnokultūrinis nekilnojamas kultūros paveldas Lietuvoje	14
2.1.4 Medinis nekilnojamas kultūros paveldas	14
2.2 NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO TVARKYBOS FINANSAVIMO ŠALTINIAI.....	15
2.3 NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO OBJEKTŲ TVARKYBOS DARBŲ APIMTYS 2010–2014 M.....	17
2.3.1 Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos finansinių mechanizmų lėšomis atlikti tvarkybos darbai	17
2.3.2 Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis atlikti tvarkybos darbai.....	17
2.3.3 Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos lėšomis atlikti tvarkybos darbai	18
2.3.4 Kultūros paveldo departamento administruojamų programų lėšomis atlikti tvarkybos darbai.....	18
2.4 TARPTAUTINIS Palyginimas.....	19
3 LIETUVOS PAVELDOTVARKOS SISTEMOS ANALIZĖ	21
3.1 NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO VERTYBIŲ VERTINGŲJŲ SAVYBIŲ NUSTATYMAS.....	21
3.2 KULTŪROS VERTYBIŲ REGISTRO FUNKCIONALUMAS	24
3.3 NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO OBJEKTŲ BŪKLĖS STEBĖSENA.....	26
3.4 NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO TVARKYBOS INFORMACIJOS PRIEINAMUMO IR PAKANKAMUMO ANALIZĖ	29
3.5 NEKILNOJAMOJO TURTO KONSOLIDACIJOS PROBLEMOS.....	31
3.6 KULTŪROS PAVELDO DEPARTAMENTO IR NEKILNOJAMŲJŲ KULTŪROS PAVELDO OBJEKTŲ BENDRADARBIAVIMO PRAKTIKOS ANALIZĖ.....	32
3.7 KULTŪROS PAVELDO REGISTRO FORMAVIMO POLITIKOS ANALIZĖ.....	33
3.8 NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO POLITIKOS STRATEGINIŲ TIKSLŲ ANALIZĖ.....	34
3.9 NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO TVARKYBOS DOKUMENTŲ RENGIMO IR DERINIMO PROCEDŪROS.....	36
3.9.1 Pirmoji atvejo studija: nekilnojamojo kultūros paveldo objekte atliekami tvarkomieji paveldosaugos darbai... 37	
3.9.2 Antroji atvejo studija: nekilnojamojo kultūros paveldo objekte atliekami tvarkomieji paveldosaugos darbai ir kultūros paveldo statinio tvarkomieji statybos darbai.....	38
4 NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO TVARKYBOS DARBŲ POREIKIS	41
4.1 NEKILNOJAMOJO KULTŪROAVELDO TVARKYBOS DARBŲ POREIKĮ FORMUOJANTYS VEIKSNIAI	41
4.2 NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO TVARKYBOS DARBŲ POREIKIO VERTINIMAS, REMIANTIS KULTŪROS PAVELDO DEPARTAMENTO DUOMENIMIS.....	42
4.3 NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO TVARKYBOS DARBŲ POREIKIO VERTINIMAS, REMIANTIS EUROPOS SĄJUNGOS STRUKTŪRINĖS PARAMOS ADMINISTRAVIMO DUOMENIMIS.....	43
5 NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO TVARKYBOS PROGRAMŲ VERTINIMAS	46
5.1 NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO PAVELDOTVARKOS PROGRAMOS VERTINIMAS	46
5.1.1 Išlaidų už tvarkybos darbus kompensavimo mechanizmas privatiems nekilnojamojo kultūros paveldo savininkams	55
5.2 LIETUVOS RESPUBLIKOS IR ŠVENTOJO SOSTO SUTARTIES DĖL BENDRADARBIAVIMO ŠVIETIMO IR KULTŪROS SRITYJE (PAVELDOTVARKA) PROGRAMOS VERTINIMAS.....	57
5.3 ŽEMAIČIŲ KRIKŠTO IR ŽEMAIČIŲ VYSKUPYSTĖS ĮSTEIGIMO 600 METŲ JUBILIEJAUS MINĖJIMO 2009–2017 METŲ PROGRAMOS VERTINIMAS.....	61
5.4 JONO PAULIAUS II PILGRIMŲ KELIO KŪRIMO IR JO OBJEKTŲ PRITAIKYMO PILGRIMŲ IR TURIZMO REIKMĖMS 2007–2013 METŲ PROGRAMA	63
6 UŽSIENIO ŠALIŲ NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO VERTYBIŲ TVARKYBOS PASKATŲ SISTEMŲ GEROSIOS PRAKTIKOS ANALIZĖ	66
6.1 KANADOS PAVELDO VERTYBIŲ SKATINIMO FONDAS	66
6.2 CHARLOTTETOWN MIESTO PAVELDO PASKATŲ PROGRAMA.....	67

6.3	AUSTRALIJOJOS PAVELDO DOTACIJŲ PROGRAMA	68
6.4	PAVELDO KONSULTAVIMO PASLAUGŲ CENTRAS	68
6.5	KONSERVAVIMO PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO STEBĖSENA	69
6.6	JESSICA FONDO PANAUDOJIMAS KULTŪROS PAVELDO TVARKYBAI LENKIJOJE	70
7	TARPINSTITUCINIO BENDRADARBIAVIMO ANALIZĖ	74
7.1	MINISTERIJŲ TARPINSTITUCINIO BENDRADARBIAVIMO ANALIZĖ	74
7.2	SAVIVALDYBIŲ NUOSAVYBĖS TEISE VALDOMO NEKILNOJAMOJO TURTO, KURIS ĮRAŠYTAS Į KULTŪROS VERTYBIŲ REGISTRĄ, ANALIZĖ	76
7.3	SAVIVALDYBIŲ VIEŠOSIOMS REIKMĖMS PATENKINTI REIKALINGŲ PASTATŲ (PATALPŲ) POREIKIO ANALIZĖ	80
8	PASKATOS NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO TVARKYBAI	82
8.1	2010–2014 M. NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO PAVELDOTVARKOS PASKATŲ VERTINIMAS	82
8.2	REKOMENDUOJAMOS NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO OBJEKTŲ TVARKYBOS PASKATOS	84
9	IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	91
9.1	IŠVADOS	91
9.2	REKOMENDACIJOS	99
9.2.1	<i>Sisteminės rekomendacijos / rekomendacijos dėl paveldo politikos</i>	<i>99</i>
9.2.2	<i>Rekomendacijos dėl Kultūros paveldo departamento ir jo administruojamų programų</i>	<i>100</i>
9.2.3	<i>Detalesnės su tvarkybos paskatomis susijusios ir kitos techninės rekomendacijos</i>	<i>102</i>
	ANTRINIŲ INFORMACIJOS ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS	104
1 PRIEDAS.	INTERVIU RESPONDENTŲ SĄRAŠAS	108
2 PRIEDAS.	SAVIVALDYBĖSE ESANČIŲ STATINIŲ KOMPLEKSŲ IR PAVIENIŲ STATINIŲ KIEKIS	110
3 PRIEDAS.	ŽEMAIČIŲ KRIKŠTO IR ŽEMAIČIŲ VYSKUPYSTĖS ĮSTEIGIMO 600 METŲ JUBILIEJAUS MINĖJIMO 2009–2017 METŲ PROGRAMOS KULTŪROS PAVELDO DEPARTAMENTO ĮGYVENDINAMŲ PRIEMONIŲ SĄRAŠAS	111
4 PRIEDAS.	JONO PAULIAUS II PILIGRIMŲ KELIO KŪRIMO IR JO OBJEKTŲ PRITAIKYMO PILIGRIMŲ IR TURIZMO REIKMĖMS 2007–2013 METŲ PROGRAMOS KULTŪROS PAVELDO DEPARTAMENTO ĮGYVENDINAMŲ PRIEMONIŲ SĄRAŠAS.	113
5 PRIEDAS.	KLAUSIMYNUS UŽPILDŽIUSIŲ SAVIVALDYBIŲ SĄRAŠAS	116

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Kultūros paveldo departamento administruojamos paveldo objektų tvarkybos programos.....	8
2 lentelė. Vertinimo kriterijai ir pagrindiniai klausimai.....	9
3 lentelė. Vertinimo klausimo klausimai ir jiems atsakyti naudoti vertinimo metodai bei informacijos šaltiniai	10
4 lentelė. Vertinimo metodai ir informacijos šaltiniai.....	11
5 lentelė. Nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimui 2010–2014 m. skirtos lėšos, tūkst. eurų	15
6 lentelė. Kultūros paveldo departamento administruojamų programų lėšomis atliktų tvarkybos darbų apimtis.....	18
7 lentelė. Kai kurių ES valstybių narių centrinės valdžios išlaidos nekilnojamam kultūros paveldui.	19
8 lentelė. 2010 – 2014 m. veikusių Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybų skaičius ir jų veikla ...	22
9 lentelė. 2011 m. ir 2013 m. apžiūrėtų nekilnojamųjų kultūros vertybių (statinių) skaičius	27
10 lentelė. 2010–2014 m. duomenys apie savivaldybių aktyvumą vykdant paveldo stebėseną	28
11 lentelė. Apleistų, blogos būklės pastatų skaičius pagal apskritis (KPD teritorinius padalinius)	43
12 lentelė. Pateiktų investicijų projektų aprašymų pasiskirstymas pagal apskritis.....	44
13 lentelė. Į nekilnojamąjį kultūros paveldą (statinius) pateiktų investicijų projektų aprašymuose deklaruotas finansinis poreikis, tūkst. eurų.....	44
14 lentelė. Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos darbų finansavimo šaltinių pasiskirstymas pateiktuose nekilnojamo kultūros paveldo objektų investicinių projektų aprašymuose.....	45
15 lentelė. 2010–2014 m. pateiktų ir patenkintų paraiškų skaičius pagal Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programą.....	49
16 lentelė. 2010–2014 m. Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos lėšomis finansuotų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų skaičius.....	49
17 lentelė. 2010–2014 m. Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos siektini tikslai	50
18 lentelė. Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos alternatyvūs rezultatyvumo rodikliai	51
19 lentelė. 2010–2014 m. duomenys apie Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programai skiriamas lėšas ir finansavimo poreikį, tūkst. eurų	52
20 lentelė. 2010–2014 m. Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos įgyvendinimui skirtos lėšos, tūkst. eurų	53
21 lentelė. 2010–2014 m. Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos lėšų pasiskirstymas	54
22 lentelė. 2010–2014 m. Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programos lėšomis finansuotų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų skaičius.....	59
23 lentelė. 2010–2014 m. Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programos lėšomis finansuotų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų skaičius.....	59
24 lentelė. 2010–2014 m. Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programos siektini tikslai.....	59
25 lentelė. 2010–2014 m. duomenys apie Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programai skiriamas lėšas ir finansavimo poreikį, tūkst. eurų.....	60
26 lentelė. 2010–2014 m. nekilnojamoms kultūros vertybėms tvarkyti skirtos lėšos iš valstybės biudžeto pagal Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programą	61
27 lentelė. 2010–2014 m. nekilnojamoms kultūros vertybėms tvarkyti skirtos lėšos iš valstybės biudžeto pagal Žemaičių krikšto ir Žemaičių vyskupystės įsteigimo 600 metų jubiliejaus minėjimo 2009–2017 metų programą.....	62
28 lentelė. 2010–2014 m. Žemaičių krikšto ir Žemaičių vyskupystės įsteigimo 600 metų jubiliejaus minėjimo 2009–2017 metų programos siektini tikslai	62
29 lentelė. 2010–2014 m. Žemaičių krikšto ir Žemaičių vyskupystės įsteigimo 600 metų jubiliejaus minėjimo 2009–2017 metų programos lėšomis finansuotų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų skaičius	63

30 lentelė. 2010–2014 m. Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo piligrimų ir turizmo reikmėms 2007–2013 metų programos lėšomis finansuotų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų skaičius.....	64
31 lentelė. 2010–2014 m. Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo piligrimų ir turizmo reikmėms 2007–2013 metų programos siektini tikslai.....	64
32 lentelė. 2010–2014 m. nekilnojamoms kultūros vertybėms tvarkyti skirtos lėšos iš valstybės biudžeto pagal Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo piligrimų ir turizmo reikmėms 2007–2013 metų programą.....	65
33 lentelė. Paveldo programos pagrindiniai veiklos rodikliai.....	70
34 lentelė. JESSICA fondo finansuoti kultūros paveldo objektai Lenkijoje 2007–2013 m.....	71
35 lentelė. 2014–2020 metų Nacionalinės pažangos programos horizontaliojo prioriteto „Kultūra“ tarpinstitucinio veiklos plano priemonės, skirtos nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybai.....	74
36 lentelė. 2010–2014 m. nekilnojamojo kultūros paveldo savininkams sukurtos ir naudotos paskatos.....	82
37 lentelė. Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos paskatų sistema (schema).....	85

Paveikslų sąrašas

1 paveikslas. Nekilnojamojo kultūros paveldo hierarchinė objektų klasifikacija.....	7
2 paveikslas. 2010–2014 m. Kultūros vertybių registre įregistruotų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų skaičius.....	12
3 paveikslas. 2010–2014 m. Kultūros vertybių registre įregistruotų valstybės saugomų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų skaičius.....	13
4 paveikslas. 2010–2014 m. Valstybės saugomų kultūros paveldo vertybių (pastatų), Vyriausybės paskelbtų paminklais, skaičius.....	13
5 paveikslas. 2010–2014 m. nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių dalis, kurioms nustatytos vertingosios savybės (kaupiamieji duomenys).....	21
6 paveikslas. 2006–2013 m. savivaldybių kasmet apžiūrėtų nekilnojamųjų kultūros paveldo vertybių skaičius.....	27
7 paveikslas. Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų skaičius, kuriems vertinimo tarybos tais metais panaikino teisinę apsaugą.....	33
8 paveikslas. Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų skaičius, kuriems vertinimo tarybos tais metais suteikė teisinę apsaugą.....	33
9 paveikslas. 2014 m. Į Kultūros vertybių registrą įrašytų statinių kompleksų ir pavienių statinių (pastatų) pasiskirstymas pagal apskritis (KPD teritorinius padalinius).....	42
10 paveikslas. Apleistų, blogos būklės nekilnojamojo kultūros paveldo objektų skaičius apskrityse.....	43
11 paveikslas. Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos lėšomis sutvarkytų paveldo objektų arba jų dalių skaičius.....	52
12 paveikslas. 2010–2014 m. išlaidoms už tvarkybos darbus kompensavimui skirtos lėšos, tūkst. eurų.....	56
13 paveikslas. JESSICA veikimo schema.....	72
14 paveikslas. Savivaldybių nuosavybės teise valdomų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų skaičius.....	76
15 paveikslas. Savivaldybių nuosavybės teise valdomų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų, kurie naudojami ir pritaikyti viešosios reikmėms, skaičius.....	77
16 paveikslas. Savivaldybių nuosavybės teise valdomų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų, kurie nepritaikyti viešosioms reikmėms ir nenaudojami, skaičius.....	77
17 paveikslas. Savivaldybių nuosavybės teise valdomų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų, kurie nepritaikyti viešosioms reikmėms ir nenaudojami, tačiau galėtų būti pritaikyti, skaičius.....	78
18 paveikslas. Savivaldybių nuosavybės teise valdomų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų pritaikymo galimybės.....	78
19 paveikslas. Savivaldybių nuosavybės teise valdomų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų, kurie nepritaikyti viešosioms reikmėms, nenaudojami ir yra sunykę arba negali būti įveikinti, skaičius.....	79
20 paveikslas. Savivaldybių viešosioms reikmėms patenkinti reikalingų pastatų (patalpų) ploto poreikis, kv. m.	80
21 paveikslas. Savivaldybių viešosioms reikmėms patenkinti reikalingų pastatų (patalpų) poreikis.....	80
22 paveikslas. Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos paskatų sistemos priemonių suskirstymas į etapus.....	85

ĮVADAS

Kultūros vertybių registre 2014 m. pabaigoje buvo įregistruotas 16.191 nekilnojamojo kultūros paveldo objektas. Iš visų įregistruotų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų 6.060 objektų (37 proc.) yra valstybės saugomi, iš jų 1.109 objektai yra paskelbti kultūros paminklais. Nėra tikslių duomenų apie tai, kiek šių kultūros paveldo objektų yra tvarkytini, kas yra jų valdytojai. Manoma, kad yra apie 800 valstybės saugomų statinių (iš jų apie 150 yra kultūros paminklai), kuriuos būtina sutvarkyti. Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programai kasmet skiriama lėšų iš valstybės biudžeto, dalis lėšų panaudojama kompensuoti privačių savininkų išlaidoms, skirtoms jų valdomų valstybės saugomų kultūros vertybių apsaugai. Tačiau manoma, kad valstybės skiriamas finansavimas nėra pakankamas, kad būtų laiku sutvarkytos visos valstybės saugomos kultūros vertybės. Vertinama, kad su esamu finansavimu valstybės saugomų nekilnojamųjų kultūros vertybių tvarkybos procesas užtruktų keletą dešimtmečių ir dalis vertybių per šį laikotarpį tiesiog sunyktų. Siekiant paspartinti valstybės saugomų nekilnojamųjų kultūros vertybių tvarkybos procesą, būtina sukurti kultūros paveldo apsaugos finansinių ir nefinansinių paskatų sistemą, kuri skatintų nekilnojamojo kultūros paveldo savininkus tvarkyti kultūros vertybes ir tvarkyti jas taip, kad sutvarkyti nekilnojamojo paveldo objektai būtų naudojami. Paskatų sistemos dalimi turėtų būti įvairių suinteresuotųjų institucijų ir paveldo savininkų bendradarbiavimas.

Nekilnojamųjų kultūros vertybių tvarkybos situacija ir problemos Lietuvoje iki šiol sistemiškai analizuoti nebuvo. Nors Kultūros ministerija ir Valstybės kontrolė mano, kad tvarkyba vyksta per lėtai, nėra tyrinėta, kas nekilnojamojo paveldo objektų savininkus (valdytojus) skatintų užsiimti tvarkyba ir šio paveldo objektų panaudojimu. Nors manoma, kad lėtas tvarkymas yra dėl per menko valstybės finansavimo, nėra įrodymų, kad būtent tai, o ne, pavyzdžiui, sudėtingos tvarkybos procedūros ar panaudojimo apribojimai yra pagrindinė palyginti menko paveldo savininkų aktyvumo problema. Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos administruojamų paveldotvarkos programų rezultatyvumas ir efektyvumas dar nebuvo vertinti. Kitų valstybių motyvavimo patirtis paveldo tvarkytojus imtis tvarkybos darbų nėra žinoma. Galiausiai, nors yra pavyzdžių dėl nekoordinuotų valstybės ir savivaldos institucijų veiksmų įrengiant naują socialinę infrastruktūrą, užuot šiems tikslams pritaikius nekilnojamojo paveldo objektus, socialinės (švietimo, socialinių paslaugų, kultūros paslaugų) infrastruktūros objektų plėtros poreikiai nėra lyginti su nekilnojamojo paveldo tvarkybos poreikiais, t. y. nežinoma, kokio masto tai problema.

Vertinimas yra svarbus Nacionalinės kultūros paveldo apsaugos politikos gairių įgyvendinimui, kurios nuostatomis, be kita ko, siekiama „sukurti skatinimo tinkamai prižiūrėti ir naudoti kultūros paveldo objektus sistemą, skirta kultūros paveldo objektų valdytojams ir naudotojams“. Pasiremiant Lietuvos praktika, informacija apie objektų valdytojų ir naudotojų duomenų poreikius bei Kultūros ministerijos tikslus nekilnojamojo paveldo tvarkybos srityje bei tarptautine praktika, vertinimo metu buvo suformuluotos rekomendacijos dėl finansinių ir nefinansinių paskatų schemų.

Pagrindinis šio vertinimo tikslas buvo įvertinti nekilnojamųjų kultūros vertybių (statinių) tvarkybos situaciją ir parengti rekomendacijas dėl finansinių ir nefinansinių paskatų, kurios padėtų pritraukti daugiau lėšų iš įvairių šaltinių nekilnojamųjų kultūros vertybių (statinių) tvarkymui. Vertimu siekiama išspręsti tris uždavinius: įvertinti Lietuvos nekilnojamųjų kultūros paveldo vertybių tvarkybos situaciją; išanalizuoti tarpinstitucinę bendradarbiavimo praktiką sprendžiant tvarkybos problemas; parengti rekomendacijas dėl tvarkybos paskatų sistemos sukūrimo. Vertinimo uždavinius detalizuoja 14 vertinimo klausimų.

Šiame vertinime naudoti kokybiniai ir kiekybiniai vertinimo metodai, kurie apėmė pirminių šaltinių analizę, antrinių šaltinių analizę, interviu, atvejo studijas gerosios praktikos pavyzdžiams analizuoti. Siekiant užtikrinti glaudų bendradarbiavimą su ministerijomis ir kitomis valstybės institucijomis vertinimo metu, buvo sudaryta darbo grupė, kurioje atstovaujami pagrindiniai suinteresuotųjų institucijų atstovai. Į šio vertinimo procesą šių institucijų atstovus buvo siekiama įtraukti ne tik prašant teikti pastabas ir siūlymus vertinimo ataskaitoms, bet ir pateikti vertinimui reikalingus duomenis.

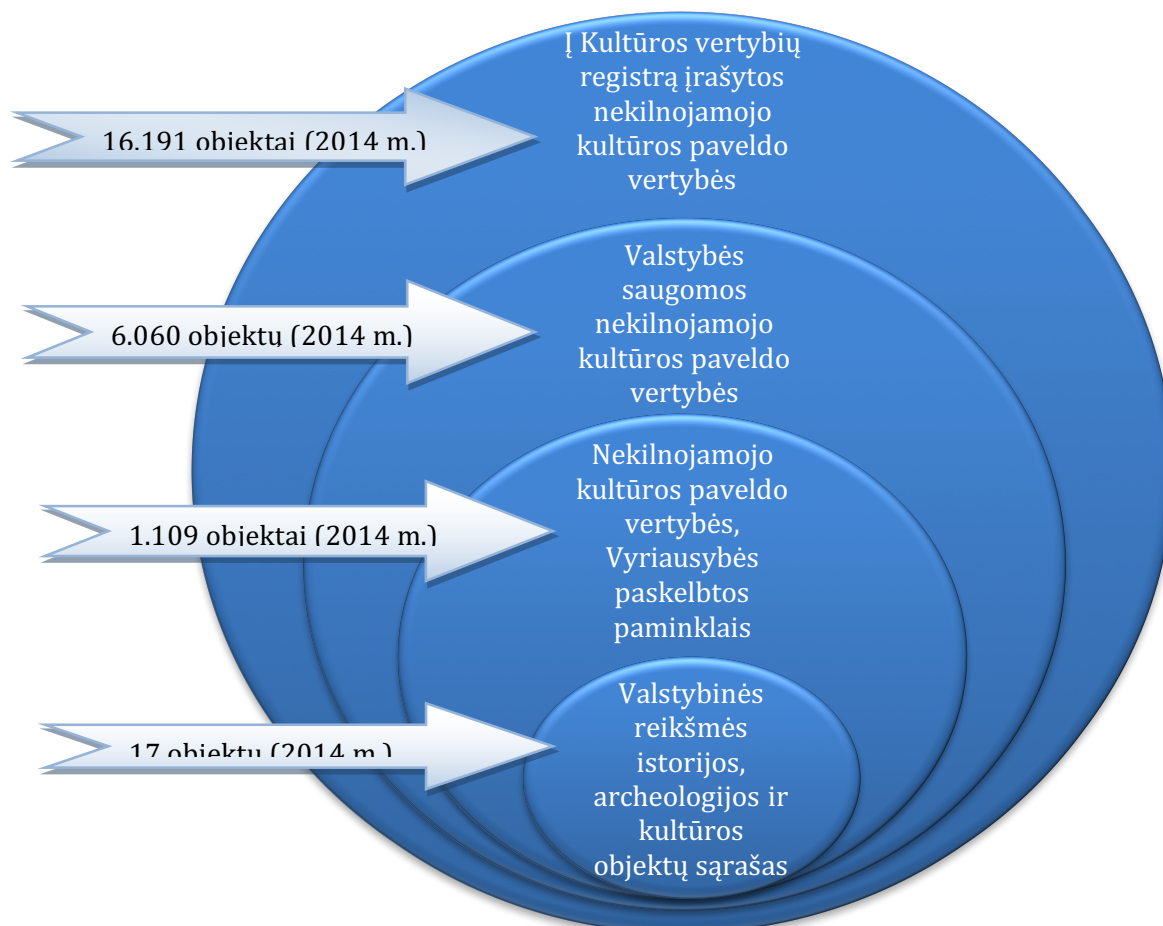
1 VERTINIMO OBJEKTAS, METODIKA IR ĮGYVENDINIMO EIGA

1.1 VERTINIMO OBJEKTAS

Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme **nekilnojamas kultūros paveldas** yra apibrėžiamas kaip kultūros paveldo dalis, kurią sudaro praeities kartų pastatytos, įrengtos, sukurtos ar istorinių įvykių sureikšmintos išlikusios ar neišlikusios medžiaginės kultūros vertybės, tiesiogiai susijusios su užimama ir joms naudoti reikalinga teritorija. **Nekilnojamoji kultūros vertybė** yra suvokiama kaip kultūros paveldo objekto ar vietovės reikšmingumą lemiančių vertingųjų savybių, visuomenei svarbių kaip jos kultūrinis turtas, visuma, neatsižvelgiant į tai, kam nuosavybės teise objektas ar vietovė priklauso. Savo ruožtu nekilnojamojo kultūros paveldo vertybe yra pripažįstamas objektas ar vietovė turinti vieną ar daugiau **vertingųjų savybių**, t.y. bruožų vertingų etniniu, istoriniu, estetiniu ar moksliniu požiūriu. Siekiant išsaugoti nekilnojamojo kultūros paveldo vertybes yra atliekami **tvarkybos darbai**, t.y. tyrimai, remontas, avarijos grėsmės pašalinimas, konservavimas, pritaikymas, restauravimas ir atkūrimas bei šių darbų planavimas ir projektavimas.¹

Remiantis Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymu Lietuvoje esantis nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių skirstymas grafiškai pavaizduotas 1 paveiksle.

1 paveikslas. Nekilnojamojo kultūros paveldo hierarchinė objektų klasifikacija

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD ir KM pateiktus duomenis.

Į Kultūros vertybių registrą įtrauktoms nekilnojamojo kultūros paveldo vertybėms, kurių išsaugojimas yra visuotinai svarbus, suteikiama valstybės apsauga. Atsižvelgiant į reikšmingumą nacionaliniu lygiu, dalis

¹ Lietuvos Respublikos Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas Nr. I-733, aktuali redakcija nuo 2014 m. sausio 1 d.

valstybės saugomų nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių Lietuvos Respublikos vyriausybės sprendimu yra paskelbtos paminklais, iš kurių svarbiausios įtrauktos į Valstybinės reikšmės istorijos, archeologijos ir kultūros objektų sąrašą. Vertinimas apima nekilnojamojo kultūros paveldo vertybes, kurioms suteikta valstybės apsauga.

Kultūros vertybių registre nekilnojamojo kultūros paveldo vertybės pagal tipą yra skirstomos: į pavienius objektus, kompleksus, kompleksą sudarančius objektus ir vietas, o pagal potipį – į statinius, vietas ir kitas nekilnojamasias vertybes.² Atliekamas vertinimas apima valstybės saugomas nekilnojamojo kultūros paveldo vertybes, kurios pagal tipą priskiriamos pavieniams objektams ar kompleksams, o pagal potipį – statiniams. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme **kultūros paveldo statinys** yra apibrėžiamas kaip vertingųjų savybių turintis pastatas, jo dalis, inžinerinis statinys ar jo išlikusi dalis, monumentalūs nekilnojantieji dailės kūriniai.³

Vertinimo objektas susideda iš keturių pagrindinių dalių, iš kurių pirmoji – **nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos poreikis**. Vertinimo metu bus analizuojami prieinami kiekybiniai ir kokybiniai duomenys apie tvarkytinus valstybės saugomus nekilnojamojo kultūros paveldo objektus (statinius). Antrąją vertinimo objekto dalį sudaro **Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos administruojamos programos**, pagal kurias finansuojami nekilnojamojo kultūros paveldo objektų (statinių) tvarkybos darbai. Vertinimo metu bus analizuojamas šių programų įgyvendinimo reglamentavimas (finansavimo tvarka, įgyvendinimo procedūros), o taip pat suinteresuotų institucijų bendradarbiavimo praktikos pavyzdžiai Lietuvoje bei užsienio šalyse. Trečioji vertinimo objekto sudedamoji dalis yra **paskatos**, kurios turėtų padidinti sutvarkytų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų skaičių ir pritraukti privačių valdytojų ir/ar savivaldybės lėšas. Siūlant nekilnojamųjų kultūros vertybių tvarkybos paskatų sistemos principus ir elementus, svarbiais šaltiniais bus Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos (toliau KPD) administruojamų programų įgyvendinimo reglamentavimo (procedūrų ir praktikos) Lietuvoje, o taip pat ir analogiškų programų užsienyje analizė. Paskutinioji (ketvirtoji) vertinimo objekto dalis yra **nekilnojamojo kultūros paveldo objektų pritaikymo visuomenės reikmėms potencialas**. Vertinant bus analizuojami įvairių ministerijų (turimi) duomenys apie viešųjų pastatų infrastruktūros poreikį – planuojamus statyti kultūros, švietimo, socialinės paskirties objektus. Jei ministerijų turimi ar jų sukurti duomenys bus pakankami, vertinant bus siekiama sudaryti trūkstamų objektų žemėlapi ir palyginti jį su tvarkytinų kultūros paveldo objektų (statinių) žemėlapiu, parengiant pasiūlymus dėl šių objektų pritaikymo realioms vietos bendruomenių poreikiams.

Į vertinimo objektą patenka keturios Kultūros paveldo departamento administruojamos nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos programos, kurios su joms 2014 m. skirto finansavimo vertėmis yra pateikiamos 1 lentelėje. Vertinamos tik jos, todėl vertinimo objektas (panaudotų lėšų efektyvumo ir rezultatyvumo požiūriu) yra siauresnis, nei visi viešųjų lėšų nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybai šaltiniai (visi jie pateikiami 5 lentelėje).

1 lentelė. Kultūros paveldo departamento administruojamos paveldo objektų tvarkybos programos

Kultūros paveldo departamento administruojamos programos	Valstybės biudžeto lėšos ir kitų finansavimo šaltinių apimtys
Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo piligrimų ir turizmo reikmėms 2007–2013 metų programa	2014 m. – 492,4 tūkst. eurų
Žemaičių krikšto ir Žemaičių vyskupystės įsteigimo 600 metų jubiliejaus minėjimo 2009–2017 metų programa	2014 m. – 532,9 tūkst. eurų
Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programa	2014 m. – 2.024,2 tūkst. eurų (iš jų 361,7 tūkst. eurų valdytojų ar/ir savivaldybių skirtos lėšos)
Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programa	2014 m. – 1.002,4 tūkst. eurų (iš jų 133,5 tūkst. eurų valdytojų ar/ir savivaldybių skirtos lėšos)

² Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos tvarkomas Kultūros vertybių registras.

³ Lietuvos Respublikos Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas Nr. I-733, aktuali redakcija nuo 2014 m. sausio 1 d. PASTABA: Remiantis Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymu kultūros paveldo vertybės taip pat yra skirstomos pagal reikšmingumo lygį (nacionalinis, regioninis ir vietinis), taip pat reikšmingumą lemiantį vertingųjų savybių pobūdį ar jų derinį (archeologinis, povandeninis, mitologinis, etnokultūrinis, architektūrinis, urbanistinis, želdynai, inžinerinis, istorinis, memorialinis, dailės, sakralinis, kultūrinės raiškos) bei pagaminimui (pastatymui) panaudotas medžiagas. Šie nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių klasifikavimo būdai vertinimui nėra svarbūs, todėl apibrėžiant vertinimo objektą nėra naudojami.

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD pateiktus finansinius duomenis.

1.2 VERTINIMO TIKSLAS, UŽDAVINIAI, KLAUSIMAI IR METODAI

Pagrindinis **vertinimo tikslas** – įvertinti nekilnojamųjų kultūros vertybių (statinių) tvarkybos situaciją (poreikį, procedūras, finansavimą, suinteresuotų institucijų ir asmenų bendradarbiavimo praktiką, taikomas paskatas nekilnojamųjų kultūros vertybių (statinių) išsaugojimui ir aktualizavimui) ir parengti rekomendacijas dėl finansinių ir nefinansinių paskatų schemos, kuri bus aktuali siekiant pritraukti daugiau lėšų iš įvairių šaltinių nekilnojamųjų kultūros vertybių (statinių) tvarkymui.

Siekiant vertinimo tikslo buvo įgyvendinami **vertinimo uždaviniai**:

1. Įvertinti Lietuvos nekilnojamųjų kultūros paveldo vertybių tvarkybos situaciją, problemas ir taikomų paskatų aktualumą, tinkamumą, efektyvumą ir rezultatyvumą.
2. Išanalizuoti paveldo savininkų (valdytojų), suinteresuotų institucijų ir vietos bendruomenių bendradarbiavimo praktiką, sprendžiant nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių pritaikomumo klausimus ir pateikti gerosios praktikos pavyzdžių (iš Lietuvos ir (arba) užsienio šalių).
3. Atsižvelgiant į Lietuvos situaciją ir gerąją užsienio šalių patirtį, parengti rekomendacijas dėl finansinių ir nefinansinių paskatų schemų nekilnojamųjų kultūros vertybių tvarkybai, kartu įvertinant jų tikėtiną poveikį.

Nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos paskatų sistema vertinama pagal šiuos kriterijus: **tinkamumo, efektyvumo, rezultatyvumo ir tikėtino poveikio**. Pagrindiniai vertinimo klausimai pagal šiuos vertinimo kriterijus pristatomi 2 lentelėje.

2 lentelė. Vertinimo kriterijai ir pagrindiniai klausimai

Vertinimo kriterijai	Vertinimo klausimai
Tinkamumas	<ol style="list-style-type: none"> 1) Kokia yra nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos situacija, problemos ir poreikiai Lietuvoje? 2) Ar Kultūros paveldo departamento administruojamos programos ir esanti paskatų sistema yra tinkama ir pakankama kultūros paveldo tvarkybos problemoms spręsti? 3) Ar yra aiški ir tinkama strategija dėl nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos 2014–2020 m. laikotarpiu? 4) Ar 2014–2020 m. nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos srityje planuojamos intervencijos (finansinės ir reguliacinės) yra suderintos ir pakankamos siekiant spęsti egzistuojančias problemas?
Efektyvumas	<ol style="list-style-type: none"> 5) Ar aiškūs investicijų poreikiai nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių tvarkybai? 6) Ar Kultūros paveldo departamento administruojamų programų lėšos naudojamos efektyviai? 7) Kaip paskatinti privačius paveldo objektų savininkus tvarkyti jiems priklausančius nekilnojamojo kultūros paveldo objektus ir skirti tam privačių lėšų? 8) Kaip paskatinti savivaldybes tvarkyti joms priklausančius nekilnojamojo kultūros paveldo objektus ir skirti tam savivaldybių biudžeto lėšų? 9) Kaip užtikrinti skirtingų institucijų ir suinteresuotų asmenų įsitraukimą ir bendradarbiavimą, sprendžiant kultūros paveldo objektų (statinių) pritaikymo visuomenės reikmėms klausimus? 10) Kokie yra suinteresuotų institucijų ir asmenų bendradarbiavimo sprendžiant nekilnojamojo kultūros paveldo objektų (statinių) pritaikymo visuomenės reikmėms klausimus gerosios praktikos pavyzdžiai Lietuvoje ir užsienio šalyse? 11) Kokie yra nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos nefinansinių paskatų gerosios praktikos pavyzdžiai Lietuvoje ir užsienio šalyse?
Rezultatyvumas	<ol style="list-style-type: none"> 12) Ar Kultūros paveldo departamento administruojamų programų įgyvendinimo rezultatai yra pakankami ir tvarūs ilgalaikėje perspektyvoje? 13) Kokie vidaus ir išorės veiksniai daro įtaką programų įgyvendinimo rezultatams?
Tikėtinas poveikis	<ol style="list-style-type: none"> 14) Kaip sukurti rezultatyvią finansinių ir nefinansinių paskatų sistemą nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos srityje?

Šaltinis: sudaryta autorių.

3 lentelėje pateikiama informacija apie tai, kokiais vertinimo metodais ir informacijos šaltiniais buvo naudojamosi siekiant atsakyti į vertinimo klausimus.

3 lentelė. Vertinimo klausimo klausimai ir jiems atsakyti naudoti vertinimo metodai bei informacijos šaltiniai

Vertinimo klausimas	Naudojamas metodas	Informacijos šaltiniai
1. Kokia yra nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos situacija, problemos ir poreikiai Lietuvoje?	Pirminių šaltinių analizė, antrinių šaltinių analizė, interviu	Kultūros vertybių registro duomenys, Valstybės kontrolės audito ataskaitos, Kultūros ministerijos Vidaus audito skyriaus ataskaitos, Kultūros paveldo departamento metinės veiklos ataskaitos, į vertinimo objektą įtrauktų programų aprašai, teisinio reglamentavimo dokumentai, projektų ataskaitos, interviu respondentai
2. Ar Kultūros paveldo departamento administruojamos programos ir esanti paskatų sistema yra tinkama ir pakankama kultūros paveldo tvarkybos problemoms spręsti?	Pirminių šaltinių analizė, antrinių šaltinių analizė, interviu, paveldo objektų tvarkymo organizavimo ir finansavimo procedūrų analizė	Kultūros vertybių registro duomenys, Valstybės kontrolės audito ataskaitos, Kultūros ministerijos Vidaus audito skyriaus ataskaitos, Kultūros paveldo departamento metinės veiklos ataskaitos, į vertinimo objektą įtrauktų programų aprašai, teisinio reguliavimo dokumentai, interviu respondentai
3. Ar yra aiški ir tinkama strategija dėl nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos 2014–2020 m. laikotarpiu?	Antrinių šaltinių analizė, interviu	Strateginiai dokumentai, įvairūs teisės aktai, Kultūros paveldo departamento ir Kultūros ministerijos informacija ir duomenys, interviu respondentai
4. Ar 2014–2020 m. nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos srityje planuojamos intervencijos (finansinės ir reguliacinės) yra suderintos ir pakankamos siekiant spręsti egzistuojančias problemas?	Pirminių šaltinių analizė, antrinių šaltinių analizė, interviu, ekspertinis vertinimas	Strateginiai dokumentai, įvairūs teisės aktai, Kultūros paveldo departamento ir Kultūros ministerijos informacija ir duomenys, interviu respondentai
5. Ar aiškūs investicijų poreikiai nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių tvarkybai?	Pirminių šaltinių analizė, antrinių šaltinių analizė, interviu	Kultūros paveldo departamento ir Kultūros ministerijos informacija ir duomenys, interviu respondentai
6. Ar Kultūros paveldo departamento administruojamų programų lėšos naudojamos efektyviai?	Pirminių šaltinių analizė, antrinių šaltinių analizė, interviu, ekspertinis vertinimas	Kultūros paveldo departamento ir Kultūros ministerijos informacija ir duomenys, interviu respondentai
7. Kaip paskatinti privačius paveldo objektų savininkus tvarkyti jiems priklausančius nekilnojamojo kultūros paveldo objektus ir skirti tam privačių lėšų?	Antrinių šaltinių analizė, interviu, gerosios praktikos analizė	Interviu su nekilnojamojo kultūros paveldo objektų valdytojais, Kultūros paveldo departamento administruojamų programų kuratoriais, kultūros paveldo ekspertais, Lietuvos ir užsienio šalių įvairūs tyrimai ir studijos, institucijų pateikta informacija ir duomenys
8. Kaip paskatinti savivaldybes tvarkyti joms priklausančius nekilnojamojo kultūros paveldo objektus ir skirti tam savivaldybių biudžeto lėšų?	Antrinių šaltinių analizė, interviu, gerosios praktikos analizė, paveldo objektų tvarkymo organizavimo ir finansavimo procedūrų analizė	Interviu su nekilnojamojo kultūros paveldo objektų valdytojais, Kultūros paveldo departamento administruojamų programų kuratoriais, kultūros paveldo ekspertais, Lietuvos ir užsienio šalių įvairūs tyrimai ir studijos, institucijų pateikta informacija ir duomenys
9. Kaip užtikrinti skirtingų institucijų ir suinteresuotų asmenų įsitraukimą ir bendradarbiavimą, sprendžiant kultūros paveldo objektų (statinių) pritaikymo visuomenės reikmėms klausimus?	Antrinių šaltinių analizė, interviu su nekilnojamojo kultūros paveldo objektų valdytojų, gerosios praktikos analizė	Interviu su nekilnojamojo kultūros paveldo objektų valdytojais, Kultūros paveldo departamento administruojamų programų kuratoriais, kultūros paveldo ekspertais, suinteresuotų institucijų tarnautojais, Lietuvos ir užsienio šalių įvairūs tyrimai ir studijos, institucijų pateikta informacija ir duomenys
10. Kokie suinteresuotų institucijų ir asmenų bendradarbiavimo	Antrinių šaltinių analizė, interviu, gerosios	Lietuvos ir užsienio šalių įvairūs tyrimai ir studijos, institucijų pateikta informacija ir duomenys, interviu

sprendžiant nekilnojamojo kultūros paveldo objektų (statinių) pritaikymo visuomenės reikmėms klausimus gerosios praktikos pavyzdžiai Lietuvoje ir užsienio šalyse?	praktikos analizė	su kultūros paveldo ekspertais, nekilnojamojo kultūros paveldo objektų valdytojais, Lietuvos ir užsienio šalių įvairūs tyrimai ir studijos, institucijų pateikta informacija ir duomenys
11. Kokie yra nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos nefinansinių paskatų gerosios praktikos pavyzdžiai Lietuvoje ir užsienio šalyse?	Pirminių šaltinių analizė, antrinių šaltinių analizė, interviu, gerosios praktikos analizė	Lietuvos ir užsienio šalių įvairūs tyrimai ir studijos, institucijų pateikta informacija ir duomenys
12. Ar Kultūros paveldo departamento administruojamų programų įgyvendinimo rezultatai yra pakankami ir tvarūs ilgalaikėje perspektyvoje?	Pirminių šaltinių analizė, antrinių šaltinių analizė, interviu	Kultūros paveldo departamento ir Kultūros ministerijos informacija ir duomenys, interviu respondentai
13. Kokie vidaus ir išorės veiksniai daro įtaką programų įgyvendinimo rezultatams?	Pirminių šaltinių analizė, antrinių šaltinių analizė, interviu	Kultūros paveldo departamento ir Kultūros ministerijos informacija ir duomenys, interviu respondentai
14. Kaip sukurti efektyvią finansinių ir nefinansinių paskatų sistemą nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos srityje?	Pirminių šaltinių analizė, antrinių šaltinių analizė, interviu, gerosios praktikos analizė	Kultūros paveldo departamento ir Kultūros ministerijos informacija ir duomenys, interviu respondentai, Lietuvos ir užsienio šalių įvairūs tyrimai ir studijos, institucijų pateikta informacija ir duomenys

Šaltinis: sudaryta autorių.

Vertinimas buvo atliekamas derinant kiekybinius ir kokybinius duomenų rinkimo ir analizės metodus, kurie detaliau aprašyti 4 lentelėje.

4 lentelė. Vertinimo metodai ir informacijos šaltiniai

Vertinimo metodas	Metodo detalizavimas, informacijos šaltinis
Pirminių šaltinių analizė (kiekybinis ir kokybinis metodas)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kultūros vertybių registro duomenys; ▪ Kultūros paveldo departamento administruojamų programų dokumentai (programų aprašai, finansuotų projektų informacija ir pan.); ▪ Strateginio planavimo dokumentai (Nacionalinės kultūros paveldo apsaugos politikos gairės, NPP, 2014–2020 metų ES struktūrinių fondų investicijų veiksmų programa ir kt.); ▪ Kultūros ministerijos, Kultūros paveldo departamento ir kitų institucijų vidaus dokumentai ir kt.
Antrinių šaltinių analizė (kokybinis metodas)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tyrimai, studijos, susijusios su vertinimo objektu ir aktualių strateginių dokumentų rengimu; ▪ Valstybės kontrolės audito ataskaitos ir pan.
Užsienio šalių gerosios praktikos analizė	Antriniai šaltiniai apie nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos paskatų sistemas užsienio šalyse.
Paveldo objektų tvarkymo organizavimo ir finansavimo procedūrų analizė ir pasiūlymai dėl procesų tobulinimo	Analizuojamos nustatytos paveldo objektų tvarkymo organizavimo procedūros, patirtų išlaidų kompensavimo tvarka.
Interviu, ekspertinis vertinimas (kokybinis metodas)	Siekiant surinkti visą vertinimui aktualią informaciją, įvertinti skirtingų ekspertų požiūrius atlikti interviu su Kultūros ministerijos, Kultūros paveldo departamento atstovais, nepriklausomais ekspertais, nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkais (valdytojais), savivaldybių atstovais.

Šaltinis: sudaryta autorių.

2 NEKILNOJAMŪJŲ KULTŪROS PAVELDO OBJEKTŲ TVARKYBAI SKIRTŲ LĖŠŲ IR ATLIKTŲ TVARKYBOS DARBŲ ANALIZĖ

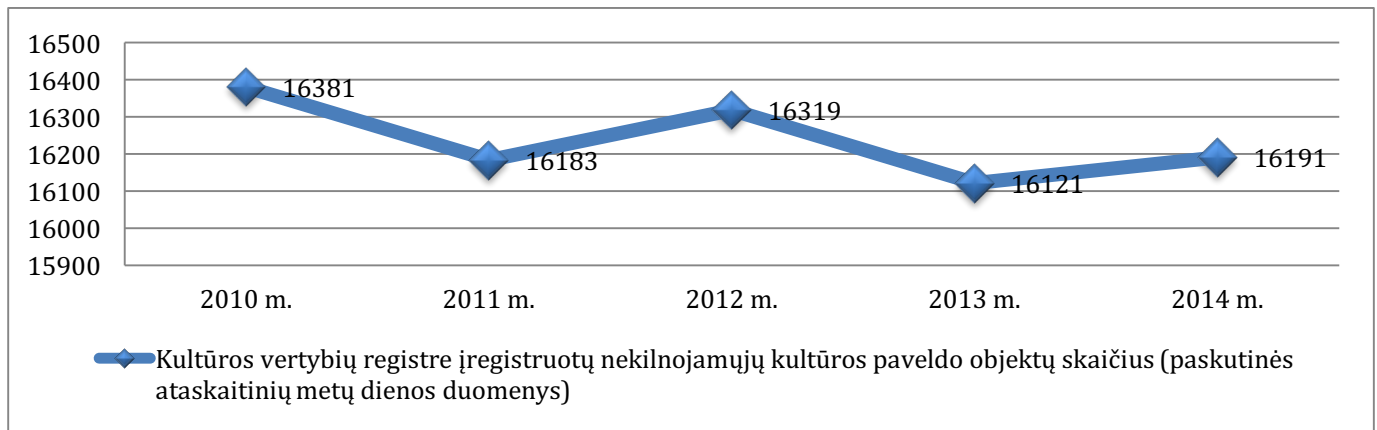
Šiame skyriuje pateikiami duomenys apie Lietuvoje esantį nekilnojamąjį kultūros paveldą. Antroje skyriaus dalyje analizuojami 2010–2014 m. nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybai skirti finansiniai ištekliai. Paskutiniojoje skyriaus dalyje pristatomi tvarkybos darbų apimties analizės rezultatai.

2.1 LIETUVOS NEKILNOJAMASIS KULTŪROS PAVELDAS

2015 m. duomenimis, Kultūros vertybių registre buvo įregistruota apie 30 tūkst. pavienių ir kompleksą sudarančių objektų (unikalių kodų).⁴ Remiantis 2014 m. gruodžio mėn. duomenimis, Kultūros vertybių registre įregistruotas 16.191 nekilnojamojo kultūros paveldo objektas (kompleksai, neatsižvelgiant į jų sudarančių objektų skaičių, apskaičiuojami kaip vienas vienetas). Analizuojamu laikotarpiu nekilnojamojo kultūros paveldo objektų, įregistruotų Kultūros vertybių registre, skaičius nebuvo pastovus. Išskyrus 2012 m. ir 2014 nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų skaičius mažėjo. Lyginant su analizuojamo laikotarpio pradžia, paveldo objektų skaičius sumažėjo 190 objektais, t.y. 1,2 proc., nes peržiūrint Kultūros vertybių registrą buvo išbraukti sąlyginai mažiau vertingi arba sunykę paveldo objektai.⁵

2014 m. gruodžio mėn. iš visų įregistruotų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų 6.060 (37 proc.) buvo valstybės saugomi. Nuo 2010 m. kultūros paveldo objektų, kurie paskelbti valstybės saugomais, skaičius didėja ir lyginant su 2010 m. išaugo 3,2 proc., t.y. 157 kultūros paveldo objektais. Valstybės saugomų kultūros paveldo objektų skaičiaus didėjimas gali būti siejamas su Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme įtvirtina nuostata, kad valstybės biudžeto finansavimas gali būti skiriamas tik valstybės saugomų kultūros paveldo objektų apsaugai ir tvarkybai.

2 paveikslas. 2010–2014 m. Kultūros vertybių registre įregistruotų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų skaičius

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD pateiktus duomenis.

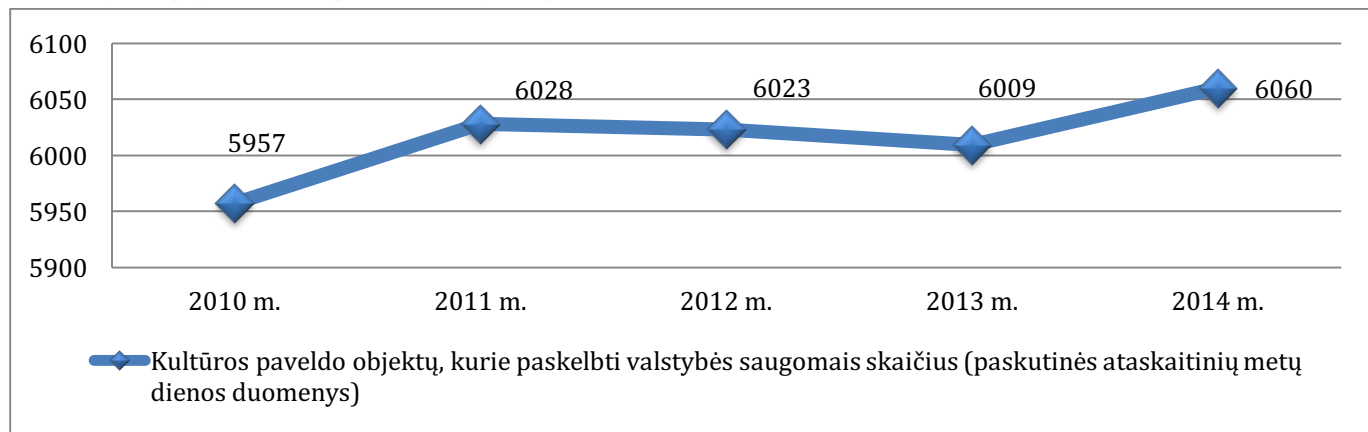
Pastaba: kompleksai, neatsižvelgiant į jų sudarančių objektų skaičių, registre apskaičiuojami kaip vienas vienetas.

Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme numatyta, kad aukščiausias kultūros paveldo objekto statusas yra kultūros paminklas. Analizuojamu laikotarpiu kultūros paminklų sumažėjo nuo 1.163 iki 1.109, t.y. 4,6 proc. Kultūros paminklų skaičiaus mažėjimą lėmė apskaitos procesas, kurio metu buvo patikslintos vertingosios paveldo objektų savybės ir dalies kultūros paminklų statusas sumažintas iki valstybės saugomų objektų statuso.

⁴ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovu.

⁵ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovais.

3 paveikslas. 2010–2014 m. Kultūros vertybių registre įregistruotų valstybės saugomų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų skaičius

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD pateiktus duomenis.

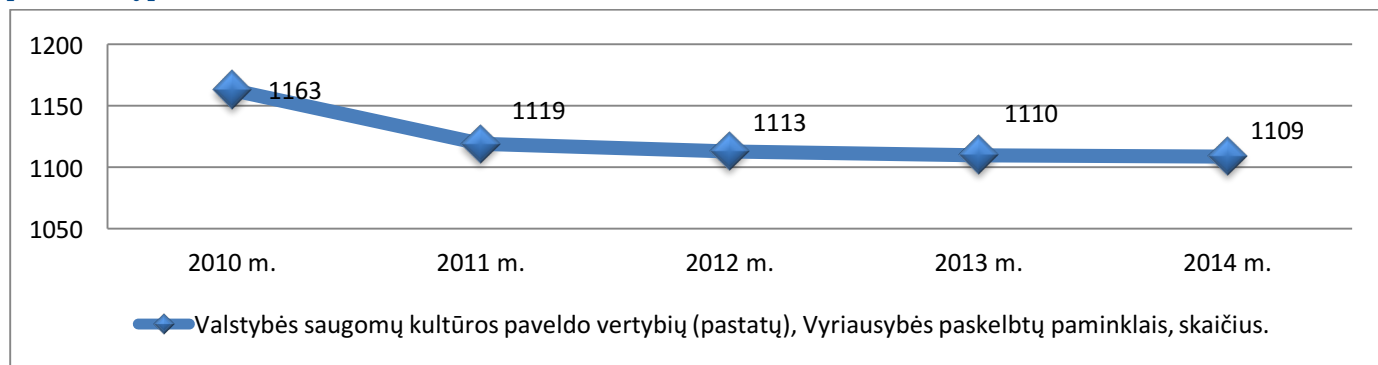
Pastaba: kompleksai, neatsižvelgiant į jų sudarančių objektų skaičių, registre apskaičiuojami kaip vienas vienetas.

Pagal paveldo istorinę paskirtį galima išskirti tris svarbias nekilnojamojo kultūros paveldo grupes:

- sakralinis nekilnojamas kultūros paveldas,
- dvarų nekilnojamas kultūros paveldas,
- etnokultūrinis nekilnojamas kultūros paveldas.

Atsižvelgiant į nekilnojamojo kultūros paveldo objekto statybai naudotas medžiagas galima išskirti medinį kultūros paveldą, kuriame analizuojamu laikotarpiu KPD administruojamose programose, EEE mechanizme buvo skiriamas prioritetas. Išskirtos nekilnojamojo kultūros paveldo grupės aptariamose atskiruose skyreliuose.

4 paveikslas. 2010–2014 m. Valstybės saugomų kultūros paveldo vertybių (pastatų), Vyriausybės paskelbtų paminklų, skaičius.

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD pateiktus duomenis.

Pastaba: kompleksai, neatsižvelgiant į jų sudarančių objektų skaičių, registre apskaičiuojami kaip vienas vienetas.

2.1.1 Sakralinis nekilnojamas kultūros paveldas Lietuvoje

Kultūros vertybių registre 2012 m. buvo įrašyti 311 įvairių konfesijų nekilnojamojo kultūros paveldo objektai, iš kurių kai kurie kompleksiniai objektai (bažnyčia, varpinė, klebonija ir pan.) apskaityti kaip vienetas.⁶ 281 nekilnojamojo kultūros paveldo objektai (90,4 proc.) priskiriami Romos katalikų konfesijai.⁷ Kultūros ministerijos Saugomų teritorijų ir paveldo apsaugos skyriaus vertinimu, sakralinio paveldo statinių yra apie 900, įskaičiuojant visas koplyčias ir kitus kompleksą sudarančius statinius. 2009 m. duomenimis,

⁶ Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, Kultūros vertybių registre įregistruotų įvairių konfesijų maldos namų sąrašas, 2012 m.

⁷ Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, Kultūros vertybių registre įregistruotų Romos katalikų bažnyčių sąrašas, 2012 m.

Kultūros vertybių registre buvo įrašyti 243 mediniai sakralinio nekilnojamojo kultūros paveldo statiniai.⁸ Atliekant šį vertinimą tikslūs duomenys apie į Kultūros vertybių registrą įrašytų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų būklę nebuvo prieinami. Kultūros ministerijos vertinimu, didžiajai daliai sakralinio nekilnojamojo kultūros paveldo objektų būklės pagerinimui yra reikalingi įvairūs tvarkybos darbai.⁹

2.1.2 Dvarų nekilnojamas kultūros paveldas Lietuvoje

2012 m. gruodžio 31 d. duomenimis, Kultūros vertybių registre buvo įrašyti 554 dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektai, iš kurių 109 buvo valstybės saugomi ir 26 paskelbti kultūros paminklais. 61 dvaras nuosavybės teise priklauso valstybei ar savivaldybei, 299 – privatiems asmenims, o 194 nuosavybė yra mišri. Šiuo metu yra sutvarkytos apie 120 dvarų sodybų, kurios pritaikytos įvairioms reikmėms ir yra naudojamos.¹⁰ 2009 m. atliekant medinio kultūros paveldo stebėseną nustatyta, kad Kultūros vertybių registre įrašyti 495 mediniai dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo pastatai.¹¹ KPD duomenimis, apie 80 proc. registre esančių dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų nyksta, nes jų bendra būklė vertinama kaip bloga arba patenkinama. Tokios būklės yra 15 kultūros paminklų ir 80 valstybės saugomų dvarų.¹² Kultūros paveldo departamento teigimu, dvaro sodybos restauravimui ir atkūrimui vidutiniškai reikia apie 2,3 milijono. eurų, o vidutinio dydžio dvaro parko atkūrimui apie 1,5 milijono eurų. Remdamasi šiais įverčiais Valstybės kontrolė paskaičiavo, kad šiuo metu blogos būklės dvarų sutvarkymui reikia apie 870 mln. eurų.¹³

2.1.3 Etnokultūrinis nekilnojamas kultūros paveldas Lietuvoje

Lietuvoje 2009 m. buvo 980 etnokultūriniai nekilnojamojo kultūros paveldo mediniai statiniai. Didžiąją dalį etnokultūrinio nekilnojamojo kultūros paveldo sudaro etnografiniuose kaimuose esantys mediniai statiniai. Lietuvoje 2009 m. buvo 43 etnografiniai kaimai, iš kurių 2 saugomi valstybės. Nustatyta, kad juose buvo 700 etnografinio nekilnojamojo kultūros paveldo medinių statinių,¹⁴ kurių absoliuti dauguma priklauso fiziniams asmenims. Pažymėtina, kad duomenų apie nemedinį etnokultūrinį paveldą nėra (t.y. nėra tokio paveldo). Kultūros paveldo departamento atlikto vertinimo metu nustatyta, kad 192 iš 699 (27 proc.) etnografinių kaimų statinių yra geros būklės, 266 (38 proc.) – patenkinamos būklės, blogos būklės – 130 (19 proc.), avarinės būklės – 15 (2 proc.), o labai geros būklės – tik 16 statinių. Gana daug sunykusių statinių – net 80 (apie 11 proc.). Galima teigti, kad blogos būklės ir sunykusių statinių etnografiniuose kaimuose 2009 m. buvo net apie 32 proc.

2.1.4 Medinis nekilnojamas kultūros paveldas

Pagal nekilnojamojo kultūros paveldo medžiagiškumą galima išskirti medinį kultūros paveldą, kuris yra mažiau atsparus atmosferos poveikiui, lyginant su kito medžiagiškumo nekilnojamojo kultūros paveldu. 2009 m. duomenis Lietuvoje buvo 2.863 medinės nekilnojamojo kultūros paveldo vertybės, iš kurių 487 paskelbtos valstybės saugomomis, t. y. 29,2 proc. Jokių apskaitos dokumentų neturėjo net 2.149 vertybės ir tik 9 proc. vertybių apskaitos dokumentai buvo parengti pagal Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymą. Nuosavybės teise 1.776 medinio paveldo statinius valdo privatūs fiziniai asmenys (63 proc.), 448 statinius – valstybė ar savivaldybės (16 proc.), o 409 – privatūs juridiniai asmenys (14 proc.). 68 medinio paveldo statiniai yra pripažinti bešeimininkiu turtu (2 proc.), o 39 statinių valdytojo tipas yra mišrus, t.y. jį valdo privatūs asmenys bei valstybės ar savivaldybės subjektai (1 proc.). 123 medinio paveldo objektų savininkai nenustatyti.

⁸ Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, Medinės architektūros paveldo stebėsenos apibendrinimo ir prognozavimo santrauka bei priemonių, užtikrinančių medinio paveldo objektų išsaugojimą, plano projektas. Vilnius: 2009, 7–8.

⁹ Interviu su Kultūros ministerijos atstovais.

¹⁰ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovais.

¹¹ Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, Medinės architektūros paveldo stebėsenos apibendrinimo ir prognozavimo santrauka bei priemonių, užtikrinančių medinio paveldo objektų išsaugojimą, plano projektas. Vilnius: 2009, 7–8.

¹² Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės valstybinio audito 2014 m. balandžio 30 d. ataskaita Nr. VA-P-50-2-4 „Dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimo užtikrinimas“, 10.

¹³ Ten pat.

¹⁴ Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, Medinės architektūros paveldo stebėsenos apibendrinimo ir prognozavimo santrauka bei priemonių, užtikrinančių medinio paveldo objektų išsaugojimą, plano projektas. Vilnius: 2009, 3–6.

Apibendrinant 2.1 skyriuje pateiktus duomenis galima teigti, kad didesnioji visų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų nuosavybės teise yra valdomi privačių fizinių ar juridinių asmenų: absoliuti etnokultūrinio nekilnojamojo kultūros paveldo objektų ir dvarų paveldo objektų dauguma priklauso fiziniams asmenims. Taip pat apie 77 proc. medinio paveldo statinių, 2009 m. duomenimis, valdė privatūs fiziniai arba juridiniai asmenys. Galima teigti, kad visų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų būklės skirtingose paveldo grupėse yra panaši bloga, nes net apie 80 proc. į Kultūros vertybių registrą įrašytų dvarų statinių nyksta. Kultūros ministerijos vertinimu, didžiąjai daliai sakralinio paveldo yra reikalingi įvairaus sudėtingumo paveldo tvarkybos darbai. 2009 m. duomenimis, apie trečdalis etnografiniuose kaimuose esančių nekilnojamojo kultūros paveldo pastatų buvo blogos būklės arba sunykę.

2.2 NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO TVARKYBOS FINANSAVIMO ŠALTINIAI

2010–2014 m. nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių tvarkybos darbai buvo finansuojami iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto, savivaldybių biudžeto ir Europos Sąjungos struktūrinių fondų bei Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos finansavimo mechanizmų.

5 lentelė. Nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimui 2010–2014 m. skirtos lėšos, tūkst. eurų

Asignavimų valdytojas	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.
Kultūros paveldo departamentas	3.011,8	2.613,5	3.033,5	3.004,5	3.556,5
Savivaldybės	3.327,2	3.192,3	3.541,1	n.d.	n.d.
ES struktūrinių fondų lėšos*	17.253,7	17.253,7	17.253,7	17.253,7	17.253,7
EEE mechanizmas**	2.240	2.240	2.240	2.240	3.134,1
Kaimo plėtros programos lėšos***	1.126,3	1.126,3	1.126,3	1.126,3	1.126,3
Iš viso:	26.959	26.425,8	27.194,6	23.624,5	25.070,6

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD pateiktus duomenis, Valstybinės kultūros paveldo komisijos 2013 m. ataskaitą, Žemės ūkio ministerijos ir Ūkio ministerijos pateiktus duomenis.

* Iš ES struktūrinių fondų Ūkio ministerija nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos projektams išmokėjo 86.268,4 tūkst. eurų. (Vidutiniai) Metiniai duomenys lentelėje apskaičiuoti visą skirtą sumą padalinus iš 5.

** Iš EEE mechanizmo 2009–2013 m. periodui buvo skirta 11.200 tūkst. eurų, o 2014–2016 m. laikotarpiui bus skirta 9.402,4 tūkst. eurų. Lentelėje pateikiami metiniai duomenys apskaičiuoti programos įgyvendinimui skirtas visas lėšas padalijant iš programos įgyvendinimo trukmės.

*** Pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemones iš Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai skirtos lėšos ir projektų įgyvendintojų indėlis lentelėje pateikiamas apskaičiuotus visų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų (pastatų) tvarkybos projektų lėšas ir jas padalinus iš 5, t.y. analizuojamo laikotarpio trukmės.

2010–2014 m. iš įvairių šaltinių nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybai Lietuvoje buvo skirta apie 129,7 mln. eurų. Vidutiškai per metus paveldo objektų tvarkybai buvo skiriama apie 25,8 mln. eurų. Reikšmingiausiais finansavimo šaltinis buvo Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšos, kurių per metus buvo skiriama apie 17,2 mln. eurų.

Reikšmingas finansavimo šaltinis 2010–2014 m. buvo Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos administruojamos programos. Nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių tvarkybos darbai buvo finansuojami keturių Kultūros paveldo departamento administruojamų programų lėšomis:

- Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos;
- Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programos;
- Žemaičių krikšto ir Žemaičių vyskupystės įsteigimo 600 metų jubiliejaus minėjimo 2009–2017 metų programos;
- Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo (paveldotvarka) piligrimų ir turizmo reikmėms programos.

Skaičiuojant visas programas, Kultūros paveldo departamentas 2010–2014 m. vidutiniškai per metus nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybai skyrė 3.044 tūkst. eurų. Lyginant su 2010 m. KPD skiriamas finansavimas kultūros paveldo tvarkybai 2014 m. išaugo 15 proc. ir siekė 3.556,5 tūkst. eurų, tačiau 2007 m. (ikikrizinio laikotarpio) finansavimo lygio dar nepasiekė.

2014 m. audituodama dvarų apsaugą ir tvarkybą Valstybės kontrolė nustatė, kad Kultūros ministerija ir Kultūros paveldo departamentas 2003–2013 m. dvarų tvarkybai finansuoti skyrė 15.813,3 tūkst. eurų, iš kurių 8.688,6 tūkst. eurų buvo Kultūros ministerijos valstybės investicijų programos lėšos, 6.979,8 tūkst. eurų – KPD administruojamos Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos, o 144,8 tūkst. eurų – kitų programų lėšos.¹⁵ Sakralinio kultūros paveldo tvarkybai Kultūros paveldo departamentas 2010–2014 m. skyrė 7.252 tūkst. eurų, dar 3.098 tūkst. eurų buvo skirta iš kitų šaltinių (Privatizavimo fondo, savivaldybių, valdytojų ir pan.).

Visos šalies mastu savivaldybės vidutiniškai per metus skiria 3,35 milijono eurų nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos darbams finansuoti. Ši suma, tikėtina, yra apie 16 proc. didesnė, nes apie 10 savivaldybių Valstybinei kultūros paveldo komisijai nepateikė duomenų apie paveldo tvarkybai skirtas lėšas. Pažymėtina, kad ne visos savivaldybės skiria lėšų nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybai ir apsaugai. 2012 m. iš duomenis pateikusių savivaldybių 5 savivaldybės neskyrė lėšų nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybai, atitinkamai 2011 m. – 2, o 2010 m. – 3 savivaldybės. Analizuojamu laikotarpiu trys savivaldybės (Visagino m. sav., Neringos m. sav. ir Trakų raj. Sav.), dvejus ir daugiau metų nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybai lėšų neskyrė.

2007–2013 m. ES struktūrinės paramos Lietuvai panaudojimo metu nekilnojamo kultūros paveldo vertybių tvarkybos darbai buvo finansuojami pagal tris Ūkio ministerijos administruojamas priemones:

- VP3–1.3–ŪM–02–V Viešųjų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų kompleksiškas pritaikymas turizmo reikmėms;
- VP3–1.3–ŪM–05–R Viešosios turizmo infrastruktūros ir paslaugų plėtra regionuose;
- VP3–1.3–ŪM–06–K Turizmo paslaugų/produktų, įvairovės plėtra ir turizmo paslaugų kokybės gerinimas.

Analizuojamu laikotarpiui ES struktūrinė parama buvo skiriama nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybai finansuoti susiejant paveldo objektų tvarkybą su jų pritaikymu turizmo reikmėms, o iki 2014 m. pabaigos šiam tikslui išmokėta 86.268,4 tūkst. eurų. Pagal priemonę *Viešųjų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų kompleksiškas pritaikymas turizmo reikmėms* 2010–2014 m. laikotarpiu buvo skirta 74.039,1 tūkst. eurų. Viešosios turizmo infrastruktūros ir paslaugų plėtros regionuose projektų įgyvendinimui, kurių metu buvo atliekami nekilnojamojo kultūros paveldo objektų (pastatų) ir jų aplinkos tvarkybos darbai, buvo išmokėta 4.461,7 tūkst. eurų. Dar 7.767,6 tūkst. eurų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų tvarkybai buvo skirta pagal priemonę *Turizmo paslaugų/produktų, įvairovės plėtra ir turizmo paslaugų kokybės gerinimas*.

Pagal Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos finansavimo mechanizmus (toliau – EEE) 2009–2014 m. buvo įgyvendinama programa – *LT 06 Kultūros ir gamtos paveldo išsaugojimas ir atgaivinimas*. Šios programos metu buvo finansuojami medinio nekilnojamojo kultūros paveldo statinių tvarkybos projektai, taip pat iš dalies sutvarkytų nemedinių nekilnojamojo kultūros paveldo statinių tvarkybos darbų užbaigimo ir pritaikymo visuomenės reikmėms projektai bei taikomieji kultūros paveldo tyrimai. 2008–2011 m. nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybai buvo skirta 11,2 milijono eurų, o 2014–2016 m. laikotarpiui patvirtintas 9,4 milijono eurų finansavimas.¹⁶ 2013 m. buvo paskelbtas kvietimas teikti paraiškas nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybai finansuoti EEE mechanizmų lėšomis. Pareiškėjai pateikė 112 paraiškų, kurių bendra tvarkybos darbams prašomo finansavimo suma siekė 50,6 milijono eurų. 2014 m. Kultūros ministras patvirtino 9,4 milijono eurų finansavimą 19 projektų, t.y. 5,4 karto mažiau nei buvo prašoma.

Nuo 2007 m. įgyvendinama Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programa finansuojama Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai. Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkai (valdytojai) galėjo gauti paramą paveldo objektų tvarkybai ir pritaikymui pagal dvi Žemės ūkio ministerijos administruojamos Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemones:

¹⁵ Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės valstybinio audito 2014 m. balandžio 30 d. ataskaita Nr. VA–P–50–2–4 „Dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimo užtikrinimas“, 15.

¹⁶ Kultūros ministerijos pateikti duomenys.

- Kaimo atnaujinimas ir plėtra (priemonė Nr. 322);
- Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas (priemonė Nr. 413).

Pagal priemonę *Kaimo atnaujinimas ir plėtra* buvo skirta 574,2 tūkst. eurų savivaldybių planavimo būdu numatytiems regioniniams projektams įgyvendinti. Priemonė *Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas* buvo įgyvendinama LEADER metodu: jos dėka vietos veiklos grupės turėjo galimybę gauti finansavimą paveldo objektų tvarkybai ir pritaikymui. Paveldo tvarkybai pagal šią priemonę buvo skirta 4,62 milijono eurų, o dar 1,01 milijono eurų tvarkybai skyrė pačios bendruomenės. Pažymėtina, kad Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programoje paveldo objektų tvarkyba nebuvo savaiminiu tikslu. Atsižvelgdamos į savo poreikius vietos bendruomenės galėjo pasirinkti paveldo objektų tvarkybos darbus įsitraukti į *Vietos plėtros strategiją*.

2.3 NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO OBJEKTŲ TVARKYBOS DARBŲ APIMTYS 2010–2014 M.

Šiame skyriuje pateikiama ES struktūrinių fondų, EEE finansinių mechanizmų ar Kultūros paveldo departamentų administruojamų programų lėšomis 2010–2014 m. finansuotų tvarkybos darbų apimties analizė. Duomenys apie Valstybės investicijų programos lėšomis sutvarkytus nekilnojamojo kultūros paveldo objektus nėra renkami, taip pat nėra renkami duomenys apie tik savivaldybių lėšomis sutvarkytus paveldo objektus. Pastebėtina, kad savivaldybės savo biudžeto lėšomis dažniausiai tik kofinansuoja nekilnojamo kultūros paveldo tvarkybos projektus, kurie finansuojami iš kitų šaltinių.

2.3.1 Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos finansinių mechanizmų lėšomis atlikti tvarkybos darbai

Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos finansinių mechanizmų lėšomis 2008–2011 m. buvo įgyvendinti 22 projektai,¹⁷ iš kurių 8 projektai buvo skirti dvarų tvarkybai (12 statinių), 6 projektai – sakralinės paskirties pastatų ar sakralinių kompleksų dalių tvarkybai, taip pat sutvarkyti trys malūnai ir tiek pat etnografinių kaimo sodybų, atnaujintos dvi pilys ir sutvarkytas vienas piliakalnių kompleksas. Pusė projektų (11) buvo skirti išsaugoti mediniam architektūros paveldui. Pagal paveldotvarkos darbų rūšis, restauravimo ir infrastruktūros sutvarkymo darbai buvo atliekami 30 kultūros paveldo statinių ir viename piliakalnių komplekse, taip pat restauruotos trys kilnojamos kultūros vertybės (2 malūnų įrangos komplektai ir 65 žibalinų lempų kolekcija), 5 objektuose atlikti tyrimai (archeologiniai, architektūriniai, istoriniai), įrengta 11 ekspozicijų (10 stacionarių ir 1 virtuali), 11–ai objektų įgyta reikalinga įranga (balnai, audiovizualinė technika, įranga edukacinei veiklai ir kt.), o 2 projektuose vykdyti mokymai (116 dalyvių).¹⁸

2014 m. Kultūros ministras patvirtino (2014–2016 m. laikotarpiui) 19 nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos finansavimą Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos finansinių mechanizmų lėšomis. Šie projektai turi būti įgyvendinti iki 2016 m. balandžio 30 d. Finansavimas skirtas 9 medinio nekilnojamojo kultūros paveldo statinių tvarkybos projektams, 8 iš dalies sutvarkytų nemedinių nekilnojamojo kultūros paveldo statinių tvarkybos darbų užbaigimo ir pritaikymo visuomenės reikmėms projektams ir 2 taikomųjų kultūros paveldo tyrimų ir konservavimo centrų steigimo ar vystymo nekilnojamojo kultūros paveldo statiniuose projektams.¹⁹

2.3.2 Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis atlikti tvarkybos darbai

Ūkio ministerijos administruojama programa – *VP3-1.3-ŪM-02-V Viešųjų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų kompleksiškas pritaikymas turizmo reikmėms*, 2007–2013 m. finansinio periodo laikotarpiu buvo svarbi finansavimo galimybė viešųjų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų tvarkybai. Pagal šią priemonę buvo finansuoti 68 tvarkybos projektai, iš kurių šiuo metu yra baigti įgyvendinti 39, iš jų -- 35 nekilnojamojo kultūros paveldo objektų (statinių) tvarkybos projektai. Analizuojamu laikotarpiu baigti

¹⁷ Priimtas sprendimas dėl 23 projektų finansavimo, tačiau vienas iš projekto vykdytojų turėjo grąžinti lėšas, nes nustatytas reikšmingi paveldotvarkos pažeidimai.

¹⁸ Kultūros ministerijos pateikti duomenys.

¹⁹ Ten pat.

įgyvendinti 16 dvarų ar jų dalių, 9 sakralinio nekilnojamojo kultūros paveldo objektų, 4 pilių, 3 muziejų ir 3 kitų objektų tvarkybos darbai. Programos VP3-1.3-ŪM-05-R *Viešosios turizmo infrastruktūros ir paslaugų plėtra regionuose* lėšomis buvo finansuota ir analizuojamu laikotarpiu baigta įgyvendinti 14 projektų, iš kurių 6 skirti dvarų sodybų parkų sutvarkymui. Dar 7 tvarkybos darbų projektai buvo baigti įgyvendinti finansuojant juos pagal programą - VP3-1.3-ŪM-06-K *Turizmo paslaugų/produktų, įvairovės plėtra ir turizmo paslaugų kokybės gerinimas*. Pažymėtina, kad didžioji dalis lėšų buvo skirta dvarų sodybų tvarkybai finansuoti.

2.3.3 Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos lėšomis atlikti tvarkybos darbai

Lietuvos žemės ūkio ministerijos administruojamos Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonės *Kaimo atnaujinimas ir plėtra* dėka buvo įgyvendinti 16 tvarkybos projektų. Didžioji dalis (11 iš 16) jų buvo skirti sakralinio nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybai. Taip pat sutvarkytas vienas vėjo malūnas, du projektai buvo skirti Platelių dvaro tvarkybai bei du projektai – memorialinių muziejų (J. Jablonskio ir K. Būgos sodybų) muziejų tvarkybai. Pagal priemonę *Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas* buvo įgyvendinti 82 projektai. Jų dėka sutvarkyti 55 sakraliniai nekilnojamojo kultūros paveldo objektai ar jų dalys. 15 projektų buvo skirta dvarų nekilnojamajam kultūros paveldui tvarkyti. Šių projektų įgyvendinimo metu sutvarkyti 14 dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų arba jų dalių. Likę 12 projektų buvo skirti įvairių etnografinio ir etnokultūrinio paveldo objektų tvarkybai.

2.3.4 Kultūros paveldo departamento administruojamų programų lėšomis atlikti tvarkybos darbai

Skirtingai nuo EEE mechanizmų ar ES struktūrinės paramos projektų atveju, KPD administruojamų programų skiriamo finansavimo nepakanka kompleksiniam objektų sutvarkymui (iki „rakto“), todėl prioritetine tvarka yra finansuojami tęstiniai objektai. Vieno paveldo objekto tvarkyba tęsiasi kelis (1–5) metus ir yra įgyvendinama etapais. Dėl šios priežasties nustatyti tikslų sutvarkytų objektų skaičių yra sudėtinga.

6 lentelė. Kultūros paveldo departamento administruojamų programų lėšomis atliktų tvarkybos darbų apimtis

Eil. Nr.	Kultūros paveldo departamento administruojamos programos pavadinimas	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.
1.	Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programa	13	8	10	10	11
2.	Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programa	5	4	4	6	5
3.	Žemaičių krikšto ir Žemaičių vyskupystės įsteigimo 600 metų jubiliejaus minėjimo 2009 – 2017 metų programa	–	1	–	2	–
4.	Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo (paveldotvarka) piligrimų ir turizmo reikmėms programa	–	2	–	1	5*

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD pateiktus duomenis.

Paaiškinimas: pateikiami duomenys rodo nurodytais metais baigtų įgyvendinti viso nekilnojamojo kultūros paveldo objekto ar jo dalies tvarkybos darbų projektų skaičių. Įskaičiuojami tik unikalūs objektai (arba jų dalys). Tęstiniai objektai, kurių tvarkybos darbai buvo finansuojami daugiau nei vienerius metus, apskaityti tik vieną kartą tais metais, kuriais jie buvo baigti įgyvendinti.

*Jono Pauliaus II piligrimų kelio programoje 2014 m. atlikti 5 objektų apsaugos priemonių įrengimo darbai.

Analizuojamu laikotarpiu Kultūros paveldo departamento administruojamos Nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių paveldotvarkos programos lėšomis buvo pabaigti 52 nekilnojamojo kultūros paveldo objektų arba jų dalių tvarkybos darbai. 2010–2014 m. įgyvendinti 36 tyrimų ir projektavimo darbų projektai, pabaigti rengti 38 nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų specialieji planai. Vertinamuoju laikotarpiu valstybės biudžeto lėšomis taip pat buvo prisidėta prie privačių savininkų valdomų

nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos – 2010–2014 m. laikotarpiu 58 objektų savininkams buvo išmokėtos kompensacijos už atliktus tvarkybos darbus.²⁰

Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programos lėšomis 2010–2014 m. 24 sutvarkyti sakralinio nekilnojamojo kultūros paveldo objektai. Žemaičių krikšto ir Žemaičių vyskupystės įsteigimo 600 metų jubiliejaus minėjimo 2009 –2017 metų programos lėšomis 2010–2014 m. buvo pabaigti 3 nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos darbai, o finansuojant Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo (paveldotvarka) piligrimų ir turizmo reikmėms programos lėšomis – 3 kultūros paveldo objektai. 2014 m. Jono Pauliaus II piligrimų kelio programos lėšomis 2014 m. atlikti 5 objektų apsaugos priemonių įrengimo darbai. Objektų apsaugos priemonių įrengimo darbai. Pažymėtina, kad kai kurie objektai buvo finansuojami iš skirtingų programų, pavyzdžiui: Kauno arkikatedra bazilika, Veliunos Švč. Mergelės Marijos ėmimo į dangų bažnyčia.

2.4 TARPTAUTINIS Palyginimas

Europos Sąjungos valstybių centrinės valdžios išlaidos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugai ir pritaikymui skiriasi. Galima išskirti tris valstybes, t.y. Vokietiją, Jungtinę Karalystę ir Švediją, kurios (lyginant absoliučiais skaičiais) nekilnojamojo kultūros paveldo objektų apsaugai ir tvarkybai skiria reikšmingai didesnes lėšas nei kitos šalys (žr. 7 lentelė). Pažymėtina, kad nebuvo įskaičiuotos municipalinės valdžios išlaidos nekilnojamojam kultūros paveldui, nes šie duomenys nėra prieinami.

7 lentelė. Kai kurių ES valstybių narių centrinės valdžios išlaidos nekilnojamojam kultūros paveldui.

Valstybė	Valstybės (centrinės valdžios) biudžeto išlaidos nekilnojamojam kultūros paveldui mln. eurų	Proc. nuo visų valstybės (centrinės valdžios) kultūrai	Proc. nuo Bendrojo vidaus produkto	Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų skaičius valstybėje
Lenkija (2009 m.)	34,2	9 %	0,42 %	n.d.
Jungtinė Karalystė (2007/2008 m.)	220,7	n.d.	0,72 %	n.d.
Švedija (2012 m.)	111,8	8,7 %	0,25 %	2.260 (2014 m.)
Latvija (2007 m.)	3,6	2,1 %	0,03 %	3.508 (2014 m.)
Airija (2012 m.)	36,3	15,6 %	0,10 %	n.d.
Vokietija (2009 m.)	500	5,5 %	1,67 %	n.d.
Suomija (2012 m.)	21,5	4,9 %	0,06 %	n.d.
Estija (2013 m.)	4,5	1,6 %	0,03 %	6.528 (2014 m.)
Danija (2011 m.)	8,4	4% (įskaitant ir savivaldybes)	0,02 %	7.067 (2014 m.)
Kroatija (2014 m.)	24,1	22,6%	0,24 %	n.d.
Lietuva (2014 m.)*	6,7	5,5%	0,05 %	6.060 (2014 m.)
Lietuva (2014 m.)**	25	-	0,07%	

Šaltinis: sudaryta autorių pagal *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe*, <http://www.culturalpolicies.net/>, valstybių kultūros politikos aprašai. Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų skaičius valstybėje: Swedish Historic Buildings. <https://www.flickr.com/photos/28402310@N06/collections/72157621973311798/>, State Inspection for Heritage protection of the Republic of Latvia, Culture monuments – statistics, Baltic Sea States Heritage Co-operation, Monitoring group on cultural heritage in the Baltic sea states. 2014, 2 ir Statistics Denmark, Protected buildings by region, type of building and year of construction.

Pastaba: viešųjų išlaidų kultūrai klasifikacija pagal *COMPENDIUM – Framework for Statistical Comparisons Part 1: Classification of Cultural Domains and Subdomains*, Zürich, –Version of April 2010. Šalių išlaidos nekilnojamojo kultūros paveldo objektams (angl. *Historical monuments*), išskyrus Vokietijos (paveldo objektams ir vietovėms) ir Suomijos (Paveldo tarybai).

* – *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe* pažymėta kaip valstybės biudžeto pervedimas (transferas) kitiems valdymo lygiams.

²⁰ Kultūros paveldo departamento pateikti duomenys.

** Centrinės valdžios viešosios išlaidos nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybai įskaičiuojant Kultūros paveldo departamento administruojamų programų lėšas, per Ūkio ministerijos administruojamas Europos Sąjungos struktūrinės paramos priemonės paskirstytas lėšas, taip pat Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos lėšas ir Europos Ekonominės Erdvės ir Norvegijos finansinių mechanizmų lėšas 2014 m. siekė 25 mln. EUR.

Lietuvoje iš valstybės biudžeto (centrinės valdžios) skiriamų lėšų nekilnojamojo kultūros paveldui dalis nuo visų išlaidų kultūrai 2014 m. siekė 5,5 proc. Lyginant su kai kuriomis kitomis Europos valstybėmis galima teigti, kad Lietuvoje centrinės valdžios išlaidų dalis nekilnojamojo kultūros paveldui, skaičiuojant nuo centrinės valdžios išlaidų kultūrai, yra panaši. Penkiose valstybėse iš centrinės valdžios biudžeto skiriama nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugai ir tvarkybai mažiau arba tiek pat kiek Lietuvoje, o keturiose – skiriama daugiau.

Kultūros politikos ir tendencijų Europoje kompendiumo (angl. - Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe) duomenimis, 2014 m. Lietuvoje centrinės valdžios biudžeto išlaidos nekilnojamojo kultūros paveldo objektų apsaugai ir tvarkybai siekė 0,05 proc., skaičiuojant nuo Bendrojo vidaus produkto. Šio vertinimo tyrėjų surinkta informacija rodo, kad tiksliau skaičiuojant visas centrinės valdžios išlaidas nekilnojamajam kultūros paveldo objektų (pastatų) tvarkybai, jų dalis nuo BVP 2014 m. siekė 0,07 proc. Suomijoje centrinės valdžios išlaidos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugai ir tvarkybai siekia 0,06 proc., Latvijoje ir Estijoje skiriama po 0,03 proc., o Danijoje – 0,02 proc. skaičiuojant nuo BVP. Galima teigti, kad kaimyninėse šalyse (Estijoje ir Latvijoje) nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugai ir tvarkybai centrinės valdžios biudžeto išlaidos yra panašios. Pažymėtina, kad Lietuva reikšmingai atsilieka nuo dalies Vakarų Europos ir Skandinavijos šalių, pagal skiriamą paveldo objektų tvarkybai lėšų dalį iš centrinės valdžios biudžeto, skaičiuojant nuo BVP.

Estijoje ir Danijoje, kuriose iš centrinės valdžios biudžeto nekilnojamojo kultūros paveldo objektų apsaugai ir tvarkybai yra skiriama palyginama lėšų dalis, skaičiuojant nuo BVP, yra panašus valstybės saugomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų (pastatų) (angl. *listed buildings*) skaičius. Pažymėtina, kad Latvijoje, kurioje paveldo tvarkybai skiriama sąlyginai panašūs finansiniai ištekliai, valstybės saugomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų (pastatų) yra žymiai mažiau.

Apibendrinant galima teigti, kad lyginant su kai kuriomis Europos valstybėmis, Lietuvoje iš centrinės valdžios biudžeto skiriamų lėšų dalis nekilnojamojo kultūros paveldo objektų apsaugai ir tvarkybai (skaičiuojant nuo centrinės valdžios skiriamų lėšų kultūrai), reikšmingai nesiskiria. Galima teigti, kad Lietuvos valstybės įsipareigojimai ir skiriami ištekliai yra panašūs kaip ir kaimyninėse valstybėse: valstybės saugomų paveldo objektų (pastatų) skaičius bei iš centrinės valdžios biudžeto skiriamo finansavimo dalis, skaičiuojant nuo BVP, yra panaši kaip kaimyninėse valstybėse arba palyginama su jomis.

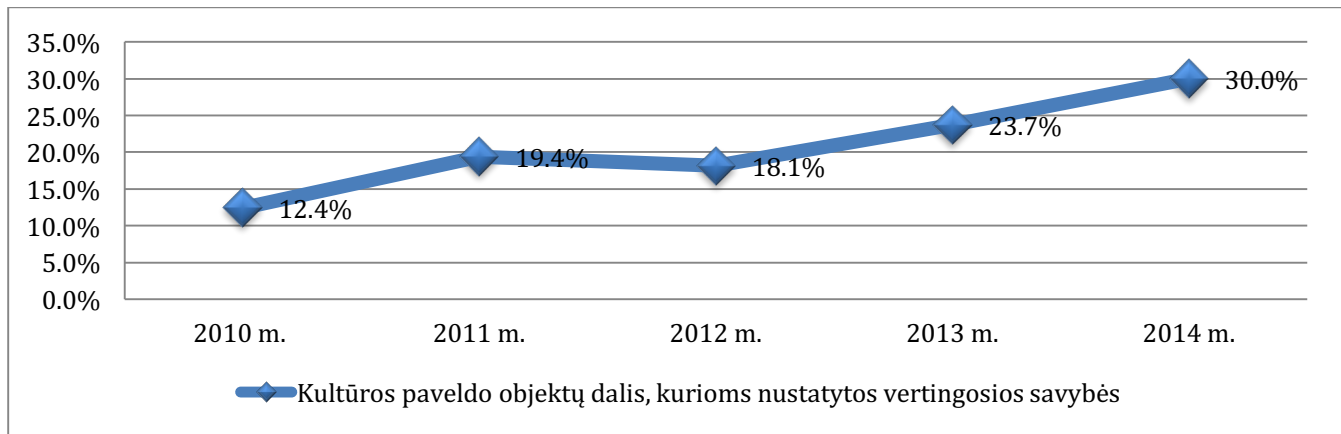
3 LIETUVOS PAVELDOTVARKOS SISTEMOS ANALIZĖ

Šiame skyriuje detalai analizuojama Lietuvos paveldotvarkos sistema, išskiriamos pagrindinės paveldotvarkos sistemos problemos, kurios neigiamai veikia investavimo aplinką ir investuotojų norą skirti lėšas nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių tvarkybai.

3.1 NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO VERTYBIŲ VERTINGŪJŲ SAVYBIŲ NUSTATYMAS

Remiantis Nekilnojamojo kultūros paveldo įstatymu, nekilnojamųjų kultūros vertybių reikšmingumą, kultūros paveldo objektų ar vietovių **vertingąsias savybes nustato** ir teritorijos ribas apibrėžia KPD bei savivaldybių sudarytos **nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos** (toliau vertinimo tarybos).²¹ Pastebėtina, kad iki 2005 m. nebuvo aiškiai apibrėžtų taisyklių, reikalaujančių identifikuoti nekilnojamųjų kultūros paveldo vertybių vertingąsias savybes ir tik 2005 m. priėmus Nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių apsaugos įstatymo pataisas buvo numatytas vertingųjų savybių nustatymas ir vertinimo tarybų įsteigimas.²²

5 paveikslas. 2010–2014 m. nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių dalis, kurioms nustatytos vertingosios savybės (kaupiamieji duomenys)

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD 2010–2013 m. veiklos ataskaitas ir KPD pateiktus 2014 m. duomenis.

Pastaba: pateikiami duomenys apie pavienes ir kompleksines nekilnojamąsias kultūros paveldo vertybes, neišskaičiuojant teritorijų. 2014 m. duomenys preliminarūs.

2010 m. pabaigoje tik 12,4 proc. Kultūros vertybių registre (toliau KVR) įregistruotų nekilnojamųjų kultūros paveldo vertybių buvo nustatytos vertingosios savybės,²³ o preliminariais **2014 m. duomenimis – 30 proc.**²⁴ Pažymėtina, kad didžioji dalis iki 2005 m. įregistruotų nekilnojamųjų kultūros paveldo vertybių neturi nustatytų vertingųjų savybių. Planuojant vertinimo tarybų veiklą prioritetas teikiamas nekilnojamojo kultūros paveldo vertybėms, kurių tvarkybos darbai bus finansuojami iš KPD administruojamų lėšų ar ES struktūrinių fondų lėšų. 2014 m. pradžioje savivaldybės pateikė vertybių sąrašus, kurių vertingųjų savybių nustatymas laikytinas prioritetiniu.²⁵ Pažymėtina, kad sudėtingiausiems nekilnojamojo kultūros paveldo objektams, t.y. dideliems kompleksams, miestų senamiesčiams vertingosios savybės buvo nustatytos 2005–2014 m., todėl ateityje vertingųjų savybių nustatymo procesas turėtų būti rezultatyvesnis.²⁶

Vis dėlto atsižvelgiant į pastarųjų 5 metų vertinimo tarybų darbo rezultatyvumą ir laikantis prielaidos, kad jis kis nežymiai, visų Kultūros paveldo vertybių registre esančių nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių vertingųjų savybių nustatymo procesas užtruks 15–17 metų. Kultūros paveldo departamento vertinimu

²¹ Lietuvos Respublikos Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas Nr. I-733, aktuali redakcija nuo 2014 m. sausio 1 d.

²² Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės valstybinio audito 2010 m. vasario 19 d. ataskaita Nr. VA-P-50-2-2 „Kultūros paveldo išsaugojimas“, 17.

²³ Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2012 m. veiklos ataskaita, 39.

²⁴ Interviu su Kultūros ministerijos atstovu.

²⁵ Ten pat.

²⁶ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovu.

vieno nekilnojamojo kultūros paveldo objekto apskaitos dokumentų, reikalingų vertingųjų savybių nustatymui, parengimui vidutiškai skiriama – 130–200 eurų. Preliminariais skaičiavimais likusiems nekilnojamosios kultūros paveldo objektams nustatyti vertingąsias savybes reikėtų skirti apie 2,5 – 3 mln. eurų.

Vertinimo metu nustatyta, kad nekilnojamojo kultūros paveldo **vertinimo tarybose trūksta atskirų profesinių sričių praktikų**, pavyzdžiui: architektų, kurie gerai išmanytų paveldosaugos reikalavimus ir dalyvautų įgyvendinant tvarkybos darbus pritaikant kultūros paveldo objektus. Profesinių sričių praktikai, dalyvaujantys vertinimo tarybų veikloje (nustatant ar tikslinant vertingąsias kultūros paveldo objekto savybes) galėtų suderinti teorines žinias ir praktinius įgūdžius, t.y. iš anksto suderinti paveldosaugos reikalavimus ir kultūros paveldo objekto pritaikymo potencialias galimybes.²⁷

Interviu, respondentų teigimu, neretai vien vizualaus apžiūrėjimo bei surinktos apskaitos medžiagos nepakanka nustatyti visas nekilnojamojo kultūros paveldo objekto vertingąsias savybes. Paveldosaugos specialistų teigimu, rengiant apskaitos medžiagą vertingųjų savybių nustatymui nėra atliekami tyrimai, todėl **dalį paveldo objekto vertingųjų savybių yra nustatomos tik pradėjus vykdyti tvarkybos darbus**. Dėl naujai atrastų vertingųjų savybių patikslinimo kultūros paveldo objekto savininkas (valdytojas) privalo kreiptis į nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybas. Dėl šių priežasčių privalu stabdyti tvarkybos darbus, o patikslinus objekto vertingąsias savybes pakeisti specialiąsias sąlygas (reglamentą) ir tvarkybos darbų projektus bei juos suderinti dar kartą su visomis derinimo procese dalyvaujančiomis institucijomis.²⁸

8 lentelė. 2010 – 2014 m. veikusių Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybų skaičius ir jų veikla

Vertinimo tarybos ir jų veikla	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.
Kultūros paveldo departamento įsteigtų vertinimo tarybų skaičius	2	3	4	4	5
Savivaldybių įsteigtų vertinimo tarybų skaičius*	8	7	5	7	8
Objektų skaičius, kuriems per metus vertinimo tarybos patikslino vertingąsias savybes	264	222	631	682	883
Iš jų: Kultūros paveldo departamento įsteigtos vertinimo tarybos	251	222	623	677	871
Objektų skaičius, kuriems per metus vertinimo tarybos suteikė teisinę apsaugą	118	55	95	123	148
Iš jų: Kultūros paveldo departamento įsteigtos vertinimo tarybos	76	34	73	112	134
Objektų skaičius, kuriems per metus vertinimo tarybos panaikino teisinę apsaugą	12	44	94	52	78
Iš jų: Kultūros paveldo departamento įsteigtos vertinimo tarybos	12	44	91	50	78

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD 2010–2013 m. veiklos ataskaitas ir KPD pateiktus 2014 m. duomenis.

* Savivaldybių vertinimo tarybų skaičius, kurios teikė duomenis Kultūros vertybių registrui.

Analizuojamu laikotarpiu nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybų bendras skaičius kito nežymiai – sumažėjusį savivaldybių įsteigtų vertinimo tarybų skaičių kompensavo papildomai įsteigtos Kultūros paveldo departamento vertinimo tarybos. Analizuojant vertinimo tarybas pagal tris pagrindinius jų veiklos rodiklius (žr. 8 lentelė), galima teigti, kad **savivaldybių sukurtos vertinimo tarybos veikia vangiai ir nepakankamai prisideda prie vertingųjų savybių patikslinimo (nustatymo)**. Vidutiniškai per metus 97 proc. visų vertingųjų savybių patikslinimų (nustatymų) atlieka KPD įkurtos vertinimo tarybos. Taip pat absoliučią daugumą sprendimų dėl nekilnojamojo kultūros paveldo vertybės teisinės apsaugos panaikinimo priima KPD įkurtos vertinimo tarybos. Lyginant su kitais veiklos rodikliais, sąlyginai aktyviau savivaldybių vertinimo tarybos priėmė sprendimus dėl teisinės apsaugos nekilnojamojo kultūros paveldo vertybėms suteikimo, t.y. įrašymo į Kultūros paveldo registrą.

Nepakankamai aktyvią savivaldybių įsteigtų vertinimo tarybų veiklą lemia dvi pagrindinės priežastys, iš kurių pirmoji – **reikalingos kvalifikacijos ir kompetencijos specialistų trūkumas savivaldybėse**.

²⁷ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovu.

²⁸ Interviu su kultūros paveldo srityje veikiančios architektų įmonės atstovu.

Remiantis vertinimo tarybų pavyzdiniais nuostatais, tarybų nariais gali būti tik Kultūros ministro nustatyta tvarka atestuoti archeologinio, povandeninio, mitologinio, etnokultūrinio, architektūrinio, urbanistinio, inžinerinio, istorinio, memorialinio, dailės, sakralinio ir želdynų (toliau – atitinkamos sritys) nekilnojamojo kultūros paveldo specialistai, turintys ekspertizės specialisto kvalifikacinę kategoriją bei atitinkamos srities mokslininkai.²⁹ Siekiant spręsti reikiamų specialistų trūkumo problemą, KPD inicijavo ir siūlė įsteigti mobilias vertinimo tarybas, kurios veiktų keliose savivaldybės (buvusiųjų apskričių ribose). Vis dėlto ši iniciatyva nesulaukė pritarimo ir palaikymo iš savivaldybių. Taip pat buvo organizuojami seminarai savivaldybių paveldosaugos padalinių darbuotojams dėl vertinimo tarybų veiklos.³⁰

Atsižvelgiant į vertinimo tarybų steigėjus, tarybų sprendimų priėmimo galimybės yra skirtingos, pavyzdžiui: savivaldybių įsteigtos vertinimo tarybos gali priimti sprendimus tik dėl vietinio reikšmingumo nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių. Vis dėlto kvalifikaciniai reikalavimai skirtingų steigėjų vertinimo tarybų ekspertams nėra diferencijuoti.³¹ Vertinimo tarybų ekspertų kvalifikacijos susiejimas su sprendimų priėmimo galimybėmis leistų įtraukti daugiau ekspertų į nekilnojamojo kultūros paveldo objektų vertingųjų savybių nustatymo (patikslinimo) procesą ir manytina, kad ilguoju laikotarpiu galėtų padidinti šio proceso rezultatyvumą.

Kultūros paveldo departamento įsteigtoms vertinimo taryboms reikiamą informaciją apie nekilnojamojo kultūros paveldo objektus rengia departamentui pavaldi įstaiga Kultūros paveldo centras. Tuo tarpu savivaldybių įsteigtoms vertinimo taryboms reikalingą informaciją rengia savivaldybių paveldosaugos padaliniai arba skelbiami viešieji pirkimai reikiamų paslaugų įsigijimui. **Dėl savivaldybių paveldosaugos padalinių ribotų žmoniškųjų resursų ir skiriamo minimalaus finansavimo vertinimo taryboms reikalingos informacijos parengimui įsigyti, savivaldybių įsteigtos vertinimo tarybos dirba nerezultatyviai.** Kultūros paveldo centras, kuris rengia Kultūros paveldo departamento įsteigtoms vertinimo taryboms reikalingą informaciją, su turimais resursais taip pat nėra pajėgus parengti reikiamą apskaitos informaciją savivaldybių įsteigtoms vertinimo taryboms. Kultūros paveldo centras per metus gali parengti vertinimo taryboms reikalingą apskaitos informaciją apie 340 statinių ir 10 vietovių, tačiau poreikis yra didesnis.³²

Kultūros paveldo apskaitos procesą lėtina 2013 m. spalio 10 d. priimti Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo pakeitimai, kuriuose numatyta, kad **savivaldybių įsteigtos nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos gali priimti sprendimus tik dėl vietinio reikšmingumo objektų.**³³ Ši nuostata stabdo didžiųjų miestų (Vilniaus, Klaipėdos, Kauno) įsteigtų vertinimo tarybų, nes šiuose miestuose yra daug regioninio ir nacionalinio lygio nekilnojamojo kultūros paveldo objektų. Vertinimo metu nustatčius, kad savivaldybės teritorijoje esančio paveldo objekto išliekamoji vertė yra aukštesnė nei vietinio lygmens, savivaldybių įsteigtos vertinimo tarybos privalo kreiptis į KPD įsteigtas vertinimo tarybas ir perduoti parengtą apskaitos medžiagą dėl galutinio sprendimo priėmimo. Dėl šios priežasties vertingųjų savybių nustatymas užtrunka ilgiau ir lėtina tvarkybos darbų procesą.³⁴

Užsitęsęs nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių vertingųjų savybių nustatymas stabdo paveldo tvarkybos procesus ir neigiamai veikia investavimo aplinką.³⁵ Nekilnojamojo kultūros paveldo vertybės valdytojui, ketinančiam pradėti tvarkybos darbus, Kultūros paveldo departamento teritoriniai padaliniai išduoda specialiuosius paveldosaugos reikalavimus (laikinąjį apsaugos reglamentą). Objektams, kuriems nėra nustatytos vertingosios savybės, teritoriniai padaliniai išduoda specialiuosius paveldosaugos reikalavimus atsižvelgiant į planuojamą savininkų (valdytojų) veiklą. Jeigu savininkas planuoja kultūros paveldo objekte atlikti tvarkybos darbus, jam išduodant specialiuosius paveldosaugos reikalavimus nurodoma patikslinti objekto vertingąsias savybes. Pavyzdžiui, dėl vertingųjų savybių nustatymo vėlavimo net 82 proc. į Kultūros vertybių registrą įrašytų dvarų nėra išduoti nekilnojamojo kultūros paveldo objektų apsaugos dokumentai,

²⁹ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 15 d. įsakymas Nr. IV-149 „Dėl nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybų pavyzdinių nuostatų patvirtinimo“.

³⁰ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovu.

³¹ Interviu su kultūros paveldo srityje veikiančios architektų įmonės atstovu.

³² Ten pat.

³³ Lietuvos Respublikos Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 5, 8, 19, 22 straipsnių pakeitimo įstatymas, 2013 m. spalio 10 d. Nr. XII-549.

³⁴ Interviu su kultūros paveldo srityje veikiančios architektų įmonės atstovu.

³⁵ Interviu su Lietuvos nekilnojamojo turto plėtros asociacijos atstovu ir Lietuvos dvarų ir pilių asociacijos atstovu.

kuriuose būtų įvardinta saugojamos vertingosios savybės.³⁶ Pažymėtina, kad jeigu savininko planuojamas tvarkyti kultūros paveldo objektas nėra įtrauktas į einamųjų metų Kultūros paveldo centro apskaitos dokumentų rengimo planą, objekto savininkas gali: a) savo lėšomis pasamdyti nepriklausomus ekspertus, kurie parengs vertinimo tarybai vertingųjų savybių patikslinimui reikalingą apskaitos medžiagą, b) palaukti 1–2 metus, kol objektas bus įtrauktas į Kultūros paveldo centro planuojamų parengti apskaitos dokumentų planą, c) kreiptis į Kultūros paveldo departamentą dėl skubos tvarka vertingųjų savybių nustatymo.³⁷

Tvarkybos darbai nėra leidžiami, kol nekilnojamojo kultūros paveldo objektui nėra nustatytos (patikslintos) vertingosios savybės, todėl spartesnis ir rezultatyvesnis vertingųjų savybių nustatymo procesas prisidėtų prie palankesnės investavimui aplankos sukūrimo.

3.2 KULTŪROS VERTYBIŲ REGISTRO FUNKCIONALUMAS

Remdamasis Lietuvos Respublikos Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymu Kultūros paveldo departamentas apskaito kultūros paveldo objektus per Kultūros vertybių registro tvarkymą.³⁸

Kultūros vertybių registras Lietuvoje:

Nekilnojamųjų kultūros vertybių registro sukūrimas buvo numatytas 1994 m. gruodžio 22 d. Lietuvos Respublikos Seimo priimtame Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatyme. Pradėto kurti Nekilnojamųjų kultūros vertybių registro pagrindas buvo sovietmečiu sudaryti Lietuvos istorijos ir kultūros paminklų sąrašai, kurie po 1990 m. buvo papildyti.³⁹ Iki 2005 m. Nekilnojamųjų vertybių registrą tvarkė Kultūros paveldo centras. Į Nekilnojamųjų vertybių registrą vertybės buvo įrašomos Kultūros vertybių apsaugos departamento (dab. Kultūros paveldo departamentas) direktoriaus įsakymu. 2005 m. rugsėjo 29 d. Vyriausybės nutarimu vietoje veikusių dviejų atskirų Nekilnojamųjų kultūros vertybių ir Kilnojamųjų kultūros vertybių registrų buvo įsteigtas Lietuvos Respublikos Kultūros vertybių registras, kurio tvarkymas pavestas Kultūros paveldo departamentui prie Kultūros ministerijos.⁴⁰ Visapusiškai Kultūros vertybių registras pradėjo funkcionuoti tik 2007 m. balandžio mėn.⁴¹

Internete viešai prieinamame Kultūros vertybių registre, remiantis Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymu, turėtų būti skelbiamas nekilnojamosios kultūros vertybės pavadinimas, jos unikalus kodas registre, adresas bei nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos aktu (aktais) nustatytos vertingosios savybės ir kartu su vertybe saugotinos teritorijos ribos. Registre siekiama pateikti svarbiausius su kultūros paveldo objektu susijusius duomenis, kurie yra reikalingi objekto apsaugai ir stebėsenai.

Šiuo metu veikiančiame Kultūros vertybių registre kaupiami duomenys yra fragmentiški. Dalis objektų neturi fotofiksavimo medžiagos, saugomos teritorijos ar objekto ploto, vertingųjų savybių sąrašo, būklės stebėsenos rezultatų, kultūros paveldo statinio tapatybės duomenų (unikalaus statinio numerio, kadastro žemėlapio duomenų ir t.t.) ir informacijos apie paveldo objekto savininką. Įvardintų duomenų kaupimas ir saugojimas yra numatytas Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme ir detalizuotas Kultūros vertybių registro nuostatose.⁴²

Kultūros vertybių registre kaupiant informaciją, susijusią su statinio tapatybės duomenimis, yra nepakankamai išnaudojamos sąveikos galimybės su kitais Lietuvoje veikiančiais registras. Dar 2010 m. Valstybės kontrolė audito metu nustatė, kad Kultūros vertybių registras nesąveikauja su kitas valstybės

³⁶ Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės valstybinio audito 2014 m. balandžio 30 d. ataskaita Nr. VA-P-50-2-4 „Dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimo užtikrinimas“, 20–21.

³⁷ Interviu su Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos atstovu.

³⁸ Lietuvos Respublikos Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas Nr. I-733, aktuali redakcija nuo 2014 m. sausio 1 d.

³⁹ Interviu su Kultūros paveldo departamentu atstovu.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugsėjo 29 d. nutarimas Nr. 1053 „Dėl kultūros vertybių registro įsteigimo ir kultūros vertybių registro nuostatų patvirtinimo“.

⁴¹ Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės 2010 m. vasario 19 d. Valstybinio audito ataskaita Nr. VA-P-50-2-2 „Kultūros paveldo išsaugojimas“, 17.

⁴² Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2009 m. rugsėjo 23 d. nutarimas Nr. 1179 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugsėjo 29 d. nutarimo Nr. 1053 „Dėl Kultūros vertybių registro įsteigimo ir Kultūros vertybių registro nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“.

registrais, nors tokia sąveika yra numatyta LR Vyriausybės patvirtintuose registro nuostatuose.⁴³ **Kultūros paveldo registras nėra susietas su VĮ Registrų centro tvarkomu Nekilnojamojo turto kadastru ir registru, todėl nėra operatyviai keičiamasi abipusiai reikalingais duomenimis.**⁴⁴ Kultūros paveldo departamento tarnautojai kiekvieną kartą teikdami informaciją (siekdami įregistruoti naują juridinį faktą) ir gaudami informaciją (duomenis apie anksčiau įregistruotus juridinius faktus) kreipiasi į Nekilnojamojo turto registrą. Pavyzdžiui, Kultūros paveldo departamentui užfiksavus nekilnojamojo kultūros paveldo objekto paveldosaugos reikalavimų pažeidimą, departamento tarnautojai kreipiasi (naudodami turimą prieigą prisijungia) į Nekilnojamojo turto registrą ir gauna informaciją apie objekto savininką. Per metus KPD išleidžia 58–87 tūkst. eurų Kultūros vertybių registro sąsajai palaikyti su Nekilnojamojo turto registru.⁴⁵ Esantis sąveikos būdas tarp registrų yra neefektyvus žmogiškųjų ir finansinių išteklių požiūriu.

Nuo 2013 m. Kultūros vertybių registro integracija su Nekilnojamojo turto registru yra sustabdyta, t.y. KPD Nekilnojamojo turto registrui negali pateikti duomenų, nes pastarasis atsisako juos registruoti nemokamai. Šiuo metu Nekilnojamojo turto registras Kultūros paveldo departamentui siūlė pasirengti automatinę juridinių faktų perkėlimo sistemą, kuri leistų automatiškai perkelti departamento parengtus juridinius faktus (duomenis) į Nekilnojamojo turto registrą. Pažymėtina, kad net ir įdiegus automatinę perkėlimo sistemą Nekilnojamojo turto registras ir toliau atsisako vykdyti įstatymo pataisas ir registruoti KPD pateikiamus juridinius faktus nemokamai. Dėl šios priežasties **dvejus metus Nekilnojamojo turto registre nėra įregistruojami nauji su kultūros paveldo objektais susiję juridiniai faktai.**⁴⁶ Įsigydamas objektą pirkėjas gali nežinoti, kad įsigijo kultūros paveldo objektą, kuriam taikomi paveldosaugos reikalavimai, todėl yra pažeidžiami jo teisėti lūkesčiai neribojamai disponuoti savo turtu. Be to, nežinodamas, kad įsigytam objektui taikoma teisinė apsauga, savininkas gali sunaikinti vertingąsias savybes.⁴⁷

Kultūros vertybių registras taip pat nėra susietas su Gyventojų registru, todėl Kultūros vertybių registre nėra išsamios informacijos apie nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkus. Gyventojų registre esanti informacija apie paveldo objektų savininkus (savininkų gyvenamoji vieta) yra aktuali įgyvendinant kultūros paveldo vertybių stebėseną (periodinį tikrinimą), vykdant pažeidimų prevenciją, siekiant įgyvendinti sprendimus dėl administracinių priemonių taikymo.

2005 m. buvo pakeista nekilnojamojo kultūros paveldo objektų klasifikacija – atsisakyta objektų skirstymo pagal vertingųjų savybių pobūdį (architektūra, archeologija ir t.t.) ir objekto specifiškumą (pavyzdžiui: mitologinis objektas, laidojimo vietovė, urbanizuota vietovė). **Naudojantis Kultūros paveldo registro duomenimis negalima nustatyti tikslaus visų kultūros paveldo objektų skaičiaus,** o taip pat išskirti įregistruotų objektų grupių pagal jų pobūdį (sakralinis paveldas, pilys ir fortifikacijos objektai), būklę, vertingųjų savybių pobūdį, paveldo objekto sandarą ir statybai panaudotas medžiagas, reikšmingumo lygį.

Dėl anksčiau įvardintų problemų potencialiam investuotojui **nėra sudaromos palankios sąlygos ieškoti Kultūros paveldo vertybių registre reikalingos informacijos apie paveldo objektus.** Naudodamasis Kultūros paveldo vertybių registru investuotojas ne visada gali rasti jam svarbius duomenis, tokius kaip: objekto adresas, plotas ir būklės. Taip pat **registre nėra informacijos apie objekto pritaikymo galimybes,** kurios investuotojams padidintų paveldo objektų patrauklumą.

Pažymėtina, kad kaupiamos informacijos fragmentiškumas bei detalesnės kultūros paveldo vertybių klasifikacijos atsisakymas labai sumažino galimybes Kultūros paveldo registrą panaudoti valdymo sprendimams priimti. Pagal šiuo metu kaupiamą informaciją nėra galimybių nustatyti kultūros paveldo objektų grupių dydžių pagal tam tikrus požymius, sekti kultūros paveldo objektų kiekybinės ir kokybinės kaitą kaitos, analizuoti ir kiekybiniais duomenimis pagrįsti kultūros paveldo objektų tvarkybos darbų poreikio.

⁴³ Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės valstybinio audito 2010 m. vasario 19 d. ataskaita Nr. VA-P-50-2-2 „Kultūros paveldo išsaugojimas“, 17–18.

⁴⁴ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovu.

⁴⁵ Interviu su Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos atstovais.

⁴⁶ Ten pat.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės valstybinio audito 2010 m. vasario 19 d. ataskaita Nr. VA-P-50-2-2 „Kultūros paveldo išsaugojimas“, 17–18.

Vertinimo metu ES struktūrinės paramos lėšomis Kultūros paveldo departamentas įgyvendino projektą – *Kultūros paveldo elektroninių paslaugų informacinės sistemos* (toliau – KPEPIS) sukūrimas. Kuriant KPEPIS modernizuojamas ir į kurią informacinę sistemą integruojamas Kultūros paveldo registras.⁴⁸ Modernizuotas Kultūros vertybių registras veiks kaip bendra sistema, kurioje bus talpinama visa su kultūros paveldu ir jo apsauga susijusi informacija, kuri būtų lengvai prieinama visuomenei.⁴⁹ Naujajį Kultūros paveldo registrą sudarys trys sudedamosios dalys:

- a) juridinių faktų dalis, kurioje bus patalpinta: adresas, unikalus kodas, paveldosauginis statusas, vertingosios savybės, būklė, medžiagiškumas ir pan.
- b) administraciniai duomenys: paveldo objektui išduotos paveldosauginės sąlygos (reglamentai), objekto savininko (valdytojo) pateiktos paraiškos ir pan.
- c) interaktyvus kultūros paveldo objekto profilis, kuriame bus galima patalpinti vartotojų atsiųstas nuotraukas, perskaityti objekto istoriją, susidaryti kelionių (lankytinų vietų) maršrutus, parašyti atsiliepimą ir pan.⁵⁰

Rekomenduojame Kultūros vertybių registre ir/arba Kultūros paveldo elektroninių paslaugų informacinėje sistemoje užtikrinti informacijos automatinės paieškos funkciją (nekilnojamojo paveldo objektų sąrašų sudarymui) ir jos (informacijos) agregavimą pagal kultūros paveldo politikos formavimui ir jos įgyvendinimo stebėsenai reikalingus požymius (pavyzdžiui, paveldo objekto reikšmingumo lygis, apsaugos lygis, būklė, savininko (valdytojo) tipas, medžiagiškumas, vertybės sukūrimo laikotarpis, priklausymas paveldo maršrutui, objekto adresas, tvarkybai ir aktualizavimui skirtos lėšos, vertingosios savybės, priklausymas pastatų kompleksui ir kt.) ir požymių derinius.

3.3 NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO OBJEKTŲ BŪKLĖS STEBĖSENA

Kultūros paveldo departamentas organizuoja ir koordinuoja nekilnojamojo kultūros paveldo stebėseną, kurią sudaro kultūros paveldo objektų, vietovių periodinis būklės ir jos kitimo stebėjimas, fiksavimas, vertingąsias savybes naikinančių ar žalojančių poveikių vertinimas, apibendrinimas ir prognozavimas.⁵¹ Stebėsenos pagrindinis tikslas įvertinti kultūros paveldo būklę ir jos kaitą.

Nekilnojamojo kultūros paveldo stebėseną pradėta nuo 2006 metų.⁵² 2006 – 2012 m. savivaldybių paveldosaugos padaliniai vykdė stebėseną, kurios metu ne rečiau kaip kartą per penkerius metus turėjo apžiūrėti kiekvieną vertybę ir apžiūros bei būklės fiksavimo duomenis pateikti KPD, kuris savo ruožtu atlikdavo poveikio savo saugomoms vertybėms vertinimą, apibendrinimą ir prognozavimą.⁵³ 2012 m. buvo patvirtinti paveldo objektų stebėsenos sistemos pakeitimai, pagal kuriuos KPD teritoriniai padaliniai ne rečiau kaip kartą per penkerius metus privalo apžiūrėti kiekvieną Kultūros vertybių registre įregistruotą kultūros paveldo objektą, kuris nėra paskelbtas valstybės arba savivaldybės saugomu. Tuo tarpu savivaldybių paveldosaugos padaliniai ne rečiau kaip kartą per penkerius metus privalo apžiūrėti kiekvieną valstybės ir savivaldybės saugomą kultūros paveldo objektą ir su apžiūra susijusią informaciją pateikti KPD teritoriniams padaliniams.⁵⁴

Iki 2014 m. pabaigos remiantis Nekilnojamojo kultūros paveldo stebėsenos taisyklėmis kultūros paveldo objekto būklės vertinimas buvo atliekamas pagal 3 kriterijus: 1) vertingųjų savybių būklės pokytis, 2) vertybės fizinės būklės pokytis ir 3) vertybės aplinkos pokytis. Kiekvienas pokytis vertintas penkių balų sistemoje, kurioje 1 – būklė labai pablogėjo, o 5 – būklė labai pagerėjo.⁵⁵ Remiantis 2014 m. lapkričio 11 d.

⁴⁸ ES struktūrinė parama 2007–2013 m., Projekto Kultūros paveldo elektroninių paslaugų informacinės sistemos (toliau – KPEPIS) sukūrimas aprašymas. <http://www.esparama.lt/projektas?id=31988&pgsz=10> [Žiūrėta 2015 03 27].

⁴⁹ Vidaus reikalų ministerija, Kultūros paveldo elektroninių paslaugų informacinės sistemos (KPEPIS) sukūrimas.

⁵⁰ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovu.

⁵¹ Lietuvos Respublikos Nekilnojamojū kultūros vertybių apsaugos įstatymas Nr. I-733, aktuali redakcija nuo 2014 m. sausio 1 d.

⁵² Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. birželio 30 d. įsakymo Nr. IV-318 „Dėl nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėsenos taisyklių patvirtinimo“.

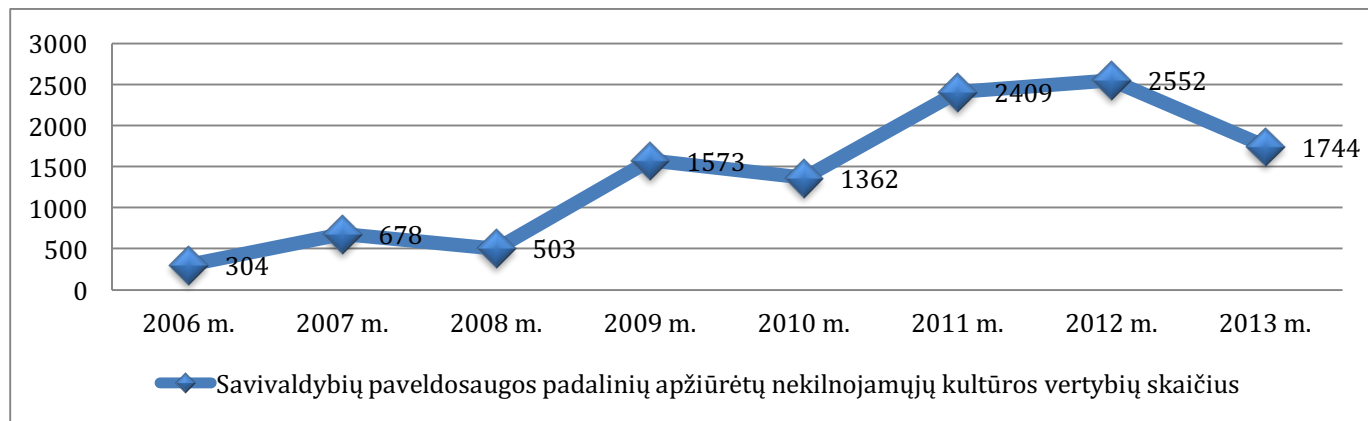
⁵³ Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės valstybinio audito 2010 m. vasario 19 d. ataskaita Nr. VA-P-50-2-2 „Kultūros paveldo išsaugojimas“, 11.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2012 m. spalio 9 d. įsakymas Nr. IV-685 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. birželio 30 d. įsakymo Nr. IV-318 „Dėl nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėsenos taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“.

⁵⁵ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. birželio 30 d. įsakymas Nr. IV-318 „Dėl nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėsenos taisyklių patvirtinimo“.

priimtais Nekilnojamojo kultūros paveldo stebėsenos taisyklių pakeitimais, buvo atsisakyta vertingųjų savybių būklės pokyčio vertinimo ir detaliau apibrėžtas būklės pokyčio balo skyrimas.⁵⁶

6 paveikslas. 2006–2013 m. savivaldybių kasmet apžiūrėtų nekilnojamųjų kultūros paveldo vertybių skaičius

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD metinių veiklos ataskaitų duomenis.

2006 – 2012 m. savivaldybių paveldosaugos padaliniai buvo atsakingi už stebėseną. Šiuo periodu buvo apžiūrėta 9381 nekilnojamojo kultūros paveldo vertybė, o tai sudaro 50,5 proc. visų 2012 m. pabaigoje į Kultūros vertybių registrą įtrauktų nekilnojamųjų kultūros vertybių. Iki 2011 m. pabaigos, remiantis Nekilnojamojo kultūros paveldo stebėsenos taisyklėmis, **savivaldybių paveldosaugos padaliniai turėjo apžiūrėti visas registruotas nekilnojamasis kultūros paveldo vertybes, tačiau šis tikslas nebuvo pasiektas.** Siekiant efektyvesnės ir rezultatyvesnės veiklos 2013 m. savivaldybių paveldosaugos padaliniams pavestų stebėti nekilnojamųjų kultūros paveldo vertybių skaičius buvo sumažintas, t.y. dalies kultūros paveldo vertybių stebėseną pavedant KPD teritoriniams padaliniams.

Vidutiniškai savivaldybių paveldosaugos padaliniai 2010–2013 m. apžiūrėjo 2016 nekilnojamųjų kultūros paveldo vertybių. Savivaldybių paveldosaugos padaliniai 2013 m. apžiūrėjo 1744 nekilnojamojo kultūros paveldo vertybes, Kultūros paveldo departamento teritoriniai padaliniai – 2631 vertybę, t.y. 51 proc. daugiau.

2011 m. ir 2013 m. stebėsenos prioritetas buvo teiktas statiniams, kurių per abu metus savivaldybių paveldosaugos padaliniai apžiūrėjo 1488, o tai sudarė vidutiniškai 36 proc. visų apžiūrėtų nekilnojamųjų kultūros paveldo vertybių.

9 lentelė. 2011 m. ir 2013 m. apžiūrėtų nekilnojamųjų kultūros vertybių (statinių) skaičius

	2011 m.	2013 m.
Savivaldybių apžiūrėtų nekilnojamųjų kultūros vertybių skaičius	2409	1744
Iš jų: statiniai	854	634
Savivaldybių skaičius, kurių paveldosaugos padaliniai ar atsakingi tarnautojai per metus nepateikė nei vieno statinių vertinimo akto	12	13

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD 2011 ir 2013 m. veiklos ataskaitas.

2011 m. ir 2013 m. apžiūrėtų statinių skaičius atitinka vertybių registro proporcinį pasiskirstymą pagal potipį – 2014 m. pabaigoje Kultūros paveldo registre buvo įrašyti 6704 statiniai, kurie sudarė 36 proc. visų į registrą įtrauktų kultūros paveldo vertybių. Prioriteto suteikimas nepaskatino proporciškai daugiau apžiūrėti statinių lyginant su kitais nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių potipiais. Pažymėtina, kad vidutiniškai 21 proc. savivaldybių neapžiūrėjo nė vieno statinio ir neprisidėjo prie prioritetingo stebėsenos tikslo įgyvendinimo.

Dalis savivaldybių neįgyvendina joms pavestos nekilnojamųjų kultūros paveldo vertybių stebėsenos. 2010–2013 m. vidutiniškai 10 savivaldybių KPD nepateikė nė vieno objekto apžiūros akto, o tai sudarė 17 proc.

⁵⁶ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2014 m. lapkričio 5 d. įsakymas Nr. IV-787 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. gegužės 9 d. įsakymo Nr. IV-199 „Dėl kultūros paveldo objekto būklės tikrinimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“.

visų Lietuvos savivaldybių. Pastebėtina, kad lyginant su 2010 m. fiksuojamas mažėjantis stebėsenos nevykdančių savivaldybių skaičius.

10 lentelė. 2010–2014 m. duomenys apie savivaldybių aktyvumą vykdant paveldo stebėseną

	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.
Savivaldybių skaičius, kurios KPD nepateikė nė vieno objekto apžiūros akto	13	9	10	8	n.d.
Savivaldybių dalis nuo visų savivaldybių, kuri nevykdė nekilnojamo kultūros paveldo vertybių stebėsenos	22 %	15 %	17 %	13 %	n.d.
Savivaldybių skaičius, kurios nepatikrino nė vienos kultūros paveldo vertybės (statinio)	n.d.	12	12	13	n.d.

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD 2011 ir 2013 m. veiklos ataskaitas.

2011–2013 m. kultūros paveldo statinių stebėsenos nevykdančių savivaldybių skaičius liko stabilus, t.y. apie 12 savivaldybių. Galima teigti, kad ne visos savivaldybės skiria pakankamai dėmesio kultūros paveldo statinių stebėsenai. Kultūros paveldo departamento vertinimu, savivaldybės, kuriose nėra atskiro paveldosaugos padalinio arba bent vieno etato, nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėseną vykdo vangiai, jų pateikiama informacija nėra išsamu, dažnai parengta nesilaikant teisės aktų reikalavimų ir dėl šių priežasčių ne visada gali būti panaudota.⁵⁷

Kultūros paveldo departamento skaičiavimais, atsižvelgiant į darbo pajėgumus, laiką ir išlaidas, savivaldybėse apžiūrėtų nekilnojamųjų kultūros paveldo vertybių skaičius per metus turėtų siekti apie 20 proc.⁵⁸ Tokia savivaldybės apžiūrėtų vertybių dalis (20 proc.) taip pat leistų užtikrinti Nekilnojamojo kultūros paveldo stebėsenos taisyklėse numatytą apžiūros periodiškumą, t.y. ne rečiau kaip vieną kartą per penkerius metus. Vis dėlto siektinas apžiūros rezultatyvumo lygis (2011 m. duomenis) buvo pasiektas tik 21 savivaldybėje.

Nerezultatyviai įgyvendinamą stebėseną lemia nepakankamas savivaldybių skiriamas dėmesys paveldo apsaugai, nes didžiojoje dalyje savivaldybių paveldo apsaugai skiriami minimalūs žmogiškieji ir finansiniai ištekliai. 2011 m. duomenimis 57 proc. Lietuvos savivaldybių dirbo tik po vieną už paveldo apsaugą atsakingą tarnautoją, o 28 proc. savivaldybių nebuvo atskiro etato kultūros paveldo apsaugai, tačiau funkcijos buvo perduotos atskiriems specialistams. Dėl nepakankamų išteklių savivaldybės atlieka būklės patikrinimus tik tais atvejais, kai planuojamas sandoris, kurio objektas yra vertybė. Tačiau jos neatlieka veiksmų, nustatytų Stebėsenos taisyklėse, todėl sudėtinga atlikti poveikio vertinimą valstybės mastu.⁵⁹ Kultūros paveldo departamento veiklos ataskaitoje teigiama, kad savivaldybės vengia atlikti kultūros paveldo vertybių stebėseną, kurios yra avarinės ar blogos būklės ir tai po gi priklauso savivaldybei nuosavybės teise.⁶⁰

Pažymėtina, kad tik 2014 m. pabaigoje buvo papildytos Nekilnojamojo kultūros paveldo stebėsenos taisyklės, kuriose nurodyta, kada ir kokį balą skirti penkių balų sistemoje vertinant fizinės ir aplinkos būklės pokytį.⁶¹ **Iki 2015 m. kultūros paveldo vertybių būklės vertinimai buvo atliekami neturint patvirtintos vertinimo metodikos, todėl yra subjektyvūs, priklausantis nuo vertintojo patirties (žinių), vidinio nusistatymo ir dėl šių priežasčių vertinimai gali būti traktuojami tik kaip preliminarūs.**⁶² Kultūros paveldo departamento veiklos ataskaitoje teigiama, kad praktiškai nė vienas rajono ar miesto savivaldybės paminklotvarkininkas pilnai nesivadovauja Nekilnojamojo kultūros paveldo stebėsenos taisyklėmis.⁶³ **Kultūros paveldo vertybių būklės vertinimai nėra išsamūs, nes atliekami**

⁵⁷ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovu.

⁵⁸ Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2011 m. veiklos ataskaita, 41.

⁵⁹ Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2013 metais vykdytos Kultūros vertybių registre registruotų kultūros paveldo objektų, kurie nėra paskelbti valstybės ar savivaldybės saugomais, stebėsenos apibendrinimas ir prognozavimas. Vilnius: Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, 1–2.

⁶⁰ Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2010 m. veiklos ataskaita, 44

⁶¹ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2014 m. lapkričio 5 d. įsakymas Nr. ĮV-786 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. birželio 30 d. įsakymo Nr. ĮV-318 „Dėl nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėsenos taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“.

⁶² Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėsenos apibendrinimas ir prognozavimas valstybės mastu (pagal rajonų savivaldybes), 2014, 3–4.

⁶³ Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2011 m. veiklos ataskaita, 42.

neinaudojant reikiamų priemonių ir prietaisų (pavyzdžiui: sienos būklė įvertinama į ją pasižiūrėjus, bet nepatikrinus jos atsparumo, laidumo vandeniui ir pan.), o apžiūrint išoriškai. Didžioji dalis vertinimą atliekančių darbuotojų neturi pakankamų techninių žinių (statybos, medžiagų atsparumo ir pan.) bei reikiamų kompetencijų tinkamai ir išsamiai įvertinti objekto būklę.⁶⁴ Pateikiamos kultūros paveldo objekto būklės vertinimas yra aprašomojo pobūdžio, kuriame atskirų objektų elementų būklė įvertinama vienu žodžiu, pavyzdžiui: stogo būklė – gera.

2006–2014 m. kultūros paveldo būklės vertinimui buvo naudojamas trijų vertinimo požymių (vertingųjų savybių būklės, fizinės būklės ir aplinkos būklės pokytis) balų vidurkis. Vidurkio kaip statistinio mato pasirinkimas yra netinkamas, nes jis tiek savivaldybės, tiek šalies mastu neleidžia susidaryti pilnaverčio vaizdo dėl kultūros paveldo vertybių būklės pokyčio. Naudojant vidurkį nėra įmanoma sužinoti kiek objektų būklė žymiai pablogėjo, o kiek pagerėjo. **Dėl trijų individualiai svarbių vertinimo požymių vidurkio skaičiavimo yra prarandama svarbi informacija, kuri galėtų būti panaudojama formuluojant strateginius tikslus ir paveldo apsaugos politiką bei vertinant paveldo būklę.** Būklės pokyčių apibendrinimui rekomenduotina naudoti pokyčio balų pasiskirstymą, t.y. nurodant kiek kultūros paveldo objektų būklės pokytis buvo įvertintas penkiais balais, kiek keturiais ir pan.

Kultūros paveldo departamento teritorinių padalinių ir savivaldybių paveldosaugos padalinių surinkta periodinė stebėsenos informacija nėra plačiau panaudojama rengiant departamento administruojamas programas, t.y. surinkti įrodymai nėra naudojami formuluojant ir įgyvendinant paveldo apsaugos ir tvarkybos politiką.⁶⁵

Apibendrinant galima teigti, kad nepakankamai sparčiai ir neužtikrinant reguliarumo vykdoma nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių stebėsenos sudaro sąlygas galimam paveldo sunykimui. Neišsamūs ir fragmentiški stebėsenos duomenys neleidžia nustatyti nekilnojamojo kultūros paveldo būklės, jie ne visada gali būti panaudoti formuojant kultūros paveldo apsaugos politiką. **Nepakankamai rezultatyvi nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių stebėsenos neleidžia pritraukti daugiau investicijų, nes nėra viešai prieinamos informacijos apie objektų būklę arba ji yra pasenusi dėl nereguliarios stebėsenos.** Kultūros vertybių registre viešai prieinami kultūros paveldo objektų būklės vertinimai nėra pakankama išsamūs ir neleidžia susidaryti pilnaverčio vaizdo apie objekto būklę. Potencialus investuotojas gali būti suklaudintas neišsamaus objekto būklės vertinimo, kuris dažniausiai atliekamas objektą tiriant tik vizualiai, nenaudojant vertinimui reikalingų prietaisų. Viešai pateikiant išsamų kultūros paveldo objekto būklės vertinimą būtų padidintas kultūros paveldo objektų patrauklumas pritraukiant investicijas jų tvarkybai, nes sumažėtų potencialaus investuotojų patiriamieji kaštai, kuriuos jis turėtų skirti pilnaverčiam būklės įvertinimui.

3.4 NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO TVARKYBOS INFORMACIJOS PRIEINAMUMO IR PAKANKAMUMO ANALIZĖ

Tvarkybos darbus ketinantys pradėti nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių savininkai ar valdytojai pastebi, kad **ypač trūksta koncentruotai (vienoje vietoje) pateikiamos informacijos apie tai, kaip elgtis kultūros paveldo objektuose ar jų teritorijose, kaip parengti ir pateikti paraiškas KPD administruojamoms programoms.**⁶⁶ Taip pat trūksta bendros informacijos apie nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių apsaugą, t.y. kokios bendros taisyklės ir reikalavimai galioja visiems į Kultūros paveldo registrą įtrauktiems nekilnojamojo kultūros paveldo objektams. Suinteresuoti asmenys teigia, kad trūksta informacijos apie paveldosauginių reikalavimų skirtumus, atsižvelgiant į nekilnojamojo kultūros paveldo vertybės reikšmingumą (nacionalinio, regioninio ar vietinio) lygį, kultūros paveldo objektų tipą ir pan.⁶⁷

Investuotojai pastebi, kad vienas svarbiausių veiksnių, pasirenkant tvarkytiną kultūros paveldo objektą, yra aiškūs reikalavimai, kuriais remiantis turėtų būti atliekami tvarkybos darbai. Investuotojams aktualu prognozuojamumas, kurį gali užtikrinti iš anksto parengti detalūs nekilnojamojo kultūros paveldo

⁶⁴ Interviu su kultūros paveldo apsaugą įgyvendinančios įstaigos atstovu.

⁶⁵ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovu.

⁶⁶ Interviu su sakralinio paveldo objekto (bažnyčios) atstovu.

⁶⁷ Interviu su Lietuvos nekilnojamojo turto plėtros asociacijos atstovu.

reglamentai, kurie tvarkybos darbų metu nekistų ir užtikrintų lygias galimybes visiems investuotojams.⁶⁸ **Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos ir tvarkybos darbus reglamentuojantys teisės aktai, kuriuose yra nustatytos paveldo apsaugos taisyklės, nėra pakankamai aiškūs ir išsamūs. Pastebima, kad nesant aiškiai apibrėžtų reikalavimų kyla reali grėsmė, kad kontroliuojančių institucijų tvarkybos darbų reikalavimai bus interpretuojami skirtingai.**⁶⁹ Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos procesuose dalyvaujančių architektų nuomone, ypatingai stinga informacijos (aiškių reikalavimų) diegiant naują funkciją nekilnojamojo kultūros paveldo objektuose. Siekiant pritaikyti šiuolaikinėms visuomenės reikmės kultūros paveldo objektus naujų funkcijų (pavyzdžiui: stoglangių, virtinų inžinerinių tinklų įrengimas) diegimas yra būtinas. Pažymėtina, kad dėl bendros informacijos stygiaus vyrauja skirtingų sprendimų praktikos, kurios neigiamai veikia potencialių kultūros paveldo objektų tvarkytojų lūkesčius ir Kultūros paveldo departamento įvaizdį visuomenėje.⁷⁰

Kultūros paveldo departamento 2013 m. atliktoje analizėje pastebima, kad siekiant išvengti netyčinių kultūros paveldo objektų apsaugos pažeidimų ir užtikrinant sklandesnę tvarkybos darbų procesą, savivaldybės ar valstybė turėtų išleisti metodines rekomendacijas kultūros paveldo objektų valdytojams, kuriose būtų nurodyta kaip objektą prižiūrėti ir tvarkyti.⁷¹ Aktualios informacijos stygiaus patenkinimas ir viešas išsamios metodologinės informacijos paskelbimas sumažintų galimybes skirtingai interpretuoti kylančias probleminis tvarkybos darbų situacijas ir tikėtina prisidėtų prie spartesnio tvarkybos darbų proceso.

Informacijos sklaidai nepakankamai išnaudojamos interneto teikiamos galimybės. Kultūros paveldo departamento interneto puslapyje apie veiksmus, kurių turi imtis paveldo objekto savininkas, pateikiama tik fragmentiška informacija – skiltyje „Dažniausiai užduodami klausimai“ nurodoma kreiptis į KPD teritorinį padalinį.⁷² Kultūros paveldo departamento interneto svetainėje pristatant Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programą, skiltyje „Aktuali informacija pareiškėjams“, pakartota informacija iš skilties „Reglamentuojantys teisės aktai“, o papildoma aktuali informacija, t.y. patarimai, gerosios praktikos pavyzdžiai bei atsakymai į dažniausiai užduodamus klausimus – nėra pateikti.⁷³ 2009 m. atlikus medinių kultūros paveldo statinių stebėsenos vertinimą konstatuota, kad nėra parengta medinio paveldo tyrimų, konservavimo, restauravimo bei priežiūros metodikų, rekomendacijų kaip tvarkyti medinio paveldo statinius.⁷⁴

Tvarkybos darbus planuojantiems pradėti nekilnojamojo kultūros paveldo objekto savininkams ar valdytojams svarbi yra informacija apie galimus finansavimo šaltinius. Kultūros paveldo departamento interneto svetainėje pristatomos tik departamento administruojamos programos, tačiau nėra pateikiama informacija apie Europos Sąjungos struktūrinių fondų, Norvegijos ir Europos ekonominės erdvės mechanizmų teikiamas finansavimo galimybes.

Savininkai pasigenda patarimų ir koncentruotai pateikiamos informacijos apie tvarkybos darbų procedūras bei joms keliamus reikalavimus. Tvarkybos darbų inicijuojančių asmenų laiko kaštus padidina informacijos apie tvarkybos darbų procedūras surinkimas ir analizė. Patiriamus kaštus sumažintų viešai internete pateikiama išsami informacija apie paveldo apsaugos ir tvarkybos darbų procedūras, t.y. sudarytas vadovas, kuriame nuosekliai ir aiškiai pateikiama svarbiausia informacija nekilnojamojo kultūros paveldo valdytojui, nurodomos visos susijusios procedūros, jų atlikimo terminai, reglamentuojantys teisės aktai ir atsakingos institucijos. Šiuo metu Kultūros paveldo departamento interneto svetainėje yra pateikiama dalis aprašomos paveldo valdytojams aktualios informacijos ir pagrindinės procedūros.⁷⁵

⁶⁸ Interviu su nekilnojamojo turto plėtotojų atstovais.

⁶⁹ Interviu su kultūros paveldo apsaugą įgyvendinančios įstaigos atstovu.

⁷⁰ Interviu su kultūros paveldo srityje veikiančių architektų įmonių atstovais.

⁷¹ Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2013 metais vykdytos Kultūros vertybių registre registruotų kultūros paveldo objektų, kurie nėra paskelbti valstybės ar savivaldybės saugomais, stebėsenos apibendrinimas ir prognozavimas. Vilnius: Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, 8.

⁷² Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, „Dažniausiai užduodami klausimai“.

<<http://www.kpd.lt/lt/pagrindinis-meniu/idomu/dazniausiai-uzduodami-klausimai.html>> [Žiūrėta 2015 02 10]

⁷³ Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, „Aktuali informacija pareiškėjams“. <<http://www.kpd.lt/aktuali-informacija-pareiskejams/>> [Žiūrėta 2015 02 10]

⁷⁴ Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, Medinės architektūros paveldo stebėsenos apibendrinimo ir prognozavimo santrauka bei priemonių, užtikrinančių medinio paveldo objektų išsaugojimą, plano projektas. Vilnius: 2009, 14.

⁷⁵ Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, „Paslaugos“. <<http://www.kpd.lt/lt/pagrindinis-meniu/paslaugos.html>> [Žiūrėta 2015 02 10]

Interviu metu nustatyta, kad didesnis dėmesys turėtų būti skiriamas nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkų konsultavimui, suteikiant reikiamą informaciją apie paveldo tvarkybos procedūras ir reikalavimus. Inicijuojant ir atliekant paveldo tvarkybos darbus, labai svarbu lengvai ir sąlyginai greitai prieinama reikalinga informacija, susijusi su įgyvendinamais darbais.⁷⁶

3.5 NEKILNOJAMOJO TURTO KONSOLIDACIJOS PROBLEMOS

Privačių investuotojų norą investuoti į nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių tvarkybą neigiamai veikia **nesudarytos palankios sąlygos nekilnojamojo turto, susijusio su kultūros paveldo objektais, konsolidacijai**. Atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, buvo pradėtas įgyvendinti Sovietų Sąjungos okupacijos metu nacionalizuoto turto grąžinimas savininkams (nekilnojamojo turto nuosavybės teisės atstatymas). Šio proceso metu buvo suardytas dalies pavienių ir kompleksinių nekilnojamojo kultūros paveldo objektų vientisumas (konsolidacija) savininko požiūriu, t.y. nekilnojamąjį kultūros paveldo objektą ar jo sudedamąsias dalis pradėjo valdyti nuo kelių iki keliolikos skirtingo juridinio statuso savininkų.⁷⁷ 2013 m. Kultūros paveldo departamento teritorinių padalinių atliekamos stebėsenos metu nustatyta, kad labai mažai kultūros paveldo objektų, ypatingai buvusių dvarų sodybų, yra valdomų vieno valdytojo. 2014 m. duomenimis apie 74 proc. iš 554 dvarų teritorijos yra nevientisos ir turi kelis valdytojus, todėl pasitaiko atvejų kai dėl jų skirtingų interesų ir finansinės padėties sunku priimti bendrus sprendimus dėl tvarkybos darbų.⁷⁸ Daug dvarų pastatų – neregistruoti Nekilnojamojo turto registre, nuosavybė tokiu atveju nustatinėjama pagal teisėtą sklypo valdytoją. Tačiau yra nemažai atvejų, kada sklypai apie dvaro pastatus nesuformuoti ir teisiškai tokie statiniai laikytini bešeimininkiais.⁷⁹ Pavyzdžiui, Lentvario dvaro dalį pastatų ir žemės valdo skirtingi fiziniai asmenys, o kita pastatų dalis priklauso savivaldybei, kuri juose įkūrusi socialinius būstus.

Potencialūs investuotojai nėra linkę skirti lėšas nekilnojamojo kultūros paveldo objekto tvarkybai, kai nėra galimybių konsoliduoti nuosavybę.⁸⁰ Šiuo metu veikiantys įstatymai ir kiti teisės aktai nenumato galimybių (mechanizmo) kultūros paveldo objekto savininkui konsoliduoti paveldo nuosavybę atliekant mainus, ar išperkant iš kitų privačių fizinių ar juridinių asmenų, privatizuojant valstybės ar savivaldybės valdomą turtą. Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkams nesuteikiama pirmenybė įsigyjant su kultūros paveldo objektu susijusį savivaldybės ar valstybės įstaigų valdomą nekilnojamąjį turtą (statinio dalį, kitus kompleksinio objekto statinius ar šalia esančią žemę).

Atskirą pastatų grupę sudaro pastatai, kurių nuosavybė nepriklausomybės pradžioje buvo paskirstyta pagal pajus. Šių pastatų savininkų skaičius varijuoja nuo kelių iki keliolikos. Tikslus pagal pajus įsigyto nekilnojamojo kultūros paveldo objektų skaičius nėra žinomas. Pagal pajus įsigyto turto pirmiesiems savininkams išvykus ar mirus, paveldėtojams šie objektai ne visada buvo reikalingi ir jie nuosavybės neperimdavo. Turto įsigijimo pagal pajus sistema ne vien sudarė sąlygas išskaidyti turto nuosavybę tarp kelių savininkų, bet ir lėmė tai, kad dalis turto liko neįteisintas, t.y. neįregistruotas Nekilnojamojo turto registre ir šiuo metu traktuojamas kaip bešeimininkis.⁸¹ Siekiant nustatyti nekilnojamojo kultūros paveldo objektų, kurie buvo išdalinti pagal pajus, savininkus, investuotojai savo iniciatyva turi inicijuoti archyvinį tyrimą ir nustatyti, kam šis objektas buvo perduotas valdyti. Pastebėtina, kad Nekilnojamojo turto registre duomenys apie pajų paskirstymą nėra kaupiami. Nustačius kultūros paveldo objekto išdalinto pagal pajus savininkus, investuotojas gali jį išpirkti, o nenustačius – kreiptis į KPD teritorinį padalinį, kad šis inicijuotų kultūros paveldo objekto paskelbimą bešeimininkiu ir tik tada bandyti jį privatizuoti.⁸² **Galima teigti, kad neįteisintas nekilnojamasis turtas nėra patrauklus rinkoje, nes tokių paveldo objektų negali įsigyti**

⁷⁶ Interviu su nekilnojamojo turto plėtotojais.

⁷⁷ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovais.

⁷⁸ Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės valstybinio audito 2014 m. balandžio 30 d. ataskaita Nr. VA-P-50-2-4 „Dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimo užtikrinimas“, 20.

⁷⁹ Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2013 m. veiklos ataskaita, 38.

⁸⁰ Interviu su nekilnojamojo turto plėtotojais.

⁸¹ Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2013 metais vykdytos Kultūros vertybių registre registruotų kultūros paveldo objektų, kurie nėra paskelbti valstybės ar savivaldybės saugomais, stebėsenos apibendrinimas ir prognozavimas. Vilnius: Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, 3.

⁸² Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovais.

asmenys, galintys tvarkyti ir prižiūrėti nuosavybę, o skelbimo bešeimininkiais procesai yra labai ilgi.⁸³

3.6 KULTŪROS PAVELDO DEPARTAMENTO IR NEKILNOJAMŲJŲ KULTŪROS PAVELDO OBJEKTŲ BENDRDARBIAVIMO PRAKTIKOS ANALIZĖ

Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos darbus inicijuojantys investuotojai kaip vieną iš pagrindinių tvarkybos sistemos problemų išskiria rezultatyvių derybinių procesų stoką tarp Kultūros paveldo departamento ir potencialių investuotojų. Investuotojai pastebi, kad **KPD laikosi nuostatos, jog nekilnojamojo kultūros paveldo objektai negali kisti**, t.y. paveldo objektas yra užfiksuojamas įtraukimo į Kultūros vertybių registrą metu ir jokie jo keitimai vėliau nėra įmanomi, nors iki įtraukimo į Kultūros paveldo registrą objektas kito, t.y. buvo perstatomas, remontuojamas ir pan. **Laikomasi nuostatos, kad pastato vystymas yra žalingas**, todėl pastatų pritaikymo galimybės labai apribotos – papildomi statybos darbai nėra leidžiami (pavyzdžiui, priestato statymas ar pan.).⁸⁴

Kultūros paveldo departamento 2013 m. atliktame nekilnojamojo kultūros paveldo objektų būklės stebėsenos apibendrinime ir prognozavime teigiama, kad geriausios būklės yra tie kultūros paveldo objektai, kurie yra pritaikyti ir nuolatos naudojami.⁸⁵ Vis dėlto susidaro paradoksali situacija, nes, investuotojų teigimu, paveldosaugos institucijos **nepakankamai atsižvelgia į investuotojų finansines galimybes ir kultūros paveldo pritaikymo poreikius**, keldamos investuotojams reikalavimus išsaugoti visas vertingąsias nekilnojamojo kultūros paveldo objekto savybes. Pavyzdžiui, dėl planuojamos ūkinės komercinės veiklos ar investicijų nepakankamumo, investuotojui atsisakius išsaugoti visus pastatus ar visas vertingąsias savybes, jam nėra suteikiami leidimai darbams. Dėl šių priežasčių **investuotojai negali vystyti pastatų ir jų pritaikyti visuomenės poreikiams**. Pažymėtina, kad sąlyginai didelė kultūros paveldo objektų dalis yra praradusi savo pirminę paskirtį (pvz.: kluonai, ledainės, kalvės, tvartai), todėl siekiant pritaikyti juos esantiems (potencialiems) poreikiams, ne visada įmanoma išsaugoti visas vertinimo tarybų nustatytas vertingąsias savybes.⁸⁶

Tvarkybos darbus inicijuojančių investuotojų teigimu, dominuoja supratimo stoka, kad investuojant į nekilnojamojo kultūros paveldo objekto tvarkybos darbus vėliau bus siekiama susigrąžinti investuotas lėšas, todėl sutvarkyti pastatai turi būti rentabilūs. Pažymėtina, kad konservavimo ir restauravimo darbai investuotojams nėra rentabilūs, nes jie negeneruoja pajamų, o darbų atlikimas reikalauja didelių išlaidų. Rentabilumui sukurti neretai reikia minimalių pokyčių saugomose kultūros paveldo vertybėse, tačiau šiuos pokyčius paveldosaugininkai vertina neigiamai. Investuotojai pažymi, kad nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybą kontroliuojančių institucijų tarnautojai neatsižvelgia į konkretaus objekto tvarkybos situaciją ir investuotojų poreikius, todėl prarandamos privačių investuotojų lėšos, o nekilnojamojo kultūros paveldo objektai nyksta, nes valstybės lėšų jiems tvarkyti nepakanka.⁸⁷

Gerosios praktikos pavyzdys yra 2014 m. balandžio mėn. Kultūros paveldo departamento ir Lietuvos nekilnojamojo turto plėtros asociacijos pasirašyta bendradarbiavimo sutartis, kurioje svarbiausiu principu įvardintas siekis, išsaugant kultūros paveldą, didinti jo materialinę vertę. Pasirašytu susitarimu ketinama pakeisti nepalankų investuotojų požiūrį į autentiškumo (vertingųjų savybių) išsaugojimą ir sudaryti geresnes sąlygas darniai nekilnojamojo turto plėtrai, kultūros paveldo objektuose. Remiantis šia sutartimi, nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos prioritetas turėtų tapti paveldo saugojimas, naudojant ir jį pritaikant.⁸⁸ Siekiant gerinti investuotojų ir paveldosaugininkų bendradarbiavimą, Kultūros paveldo departamentas daugiau konsultuos investuotojus, nes labiausiai investuotojams stinga informacijos, aiškių taisyklių ir patarimų, kaip elgtis paveldo objektuose ar jų teritorijose. Šiuo metu individualios konsultacijos, kurios reikalingos iš anksto aptariant įvairius verslo projektus, jau vyksta.⁸⁹

⁸³ Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2013 m. veiklos ataskaita, 39.

⁸⁴ Interviu su kultūros paveldo apsaugą įgyvendinančios įstaigos atstovu.

⁸⁵ Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2013 metais vykdytos Kultūros vertybių registre registruotų kultūros paveldo objektų, kurie nėra paskelbti valstybės ar savivaldybės saugomais, stebėsenos apibendrinimas ir prognozavimas. Vilnius: Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, 6.

⁸⁶ Interviu su nekilnojamojo turto plėtotojais.

⁸⁷ Ten pat.

⁸⁸ Interviu nekilnojamojo turto plėtotojais.

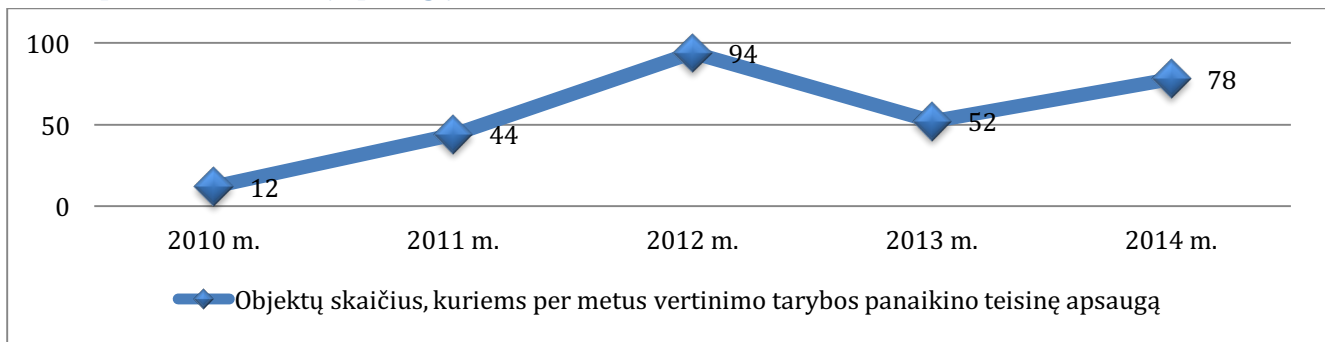
⁸⁹ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovais.

3.7 KULTŪROS PAVELDO REGISTRO FORMAVIMO POLITIKOS ANALIZĖ

Viena iš problemų yra vėluojantis Kultūros vertybių registro peržiūrėjimas. Po 1990 m. Lietuvos Kultūros vertybių registras buvo formuojamas remiantis buvusiu Lietuvos TSR respublikinės reikšmės istorinių ir archeologinių paminklų sąrašu ir nuolatos pildomas įrašant naujus objektus.⁹⁰ 2005 m. pradėjus kurti šiuo metu veikiančią Kultūros vertybių registrą buvo perkelti duomenys apie anksčiau į apskaitą įtrauktas nekilnojamojo kultūros paveldo vertybes, neatlikus jų vertinimo, mokslinių tyrimų ir todėl kultūros paveldo objekto statusas ir nustatyti apsaugos tikslai **dabartiniame Kultūros vertybių registre ne visada parodo ir atitinka objekto tikrąją kultūrinę vertę**. Pažymėtina, kad teisinė apsauga taikoma daliai paveldosauginiu požiūriu abejotinos vertės, sunykusių kultūros paveldo objektų, įrašytų į Kultūros vertybių registrą, todėl vykdoma jų stebėseną, naudojami materialiniai ir žmogiškieji išteklių, kuriuos galima būtų skirti vertingų objektų apžiūrai.⁹¹

Tik 2005 m. priėmus naują Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo redakciją buvo sudarytos sąlygos saugomų kultūros vertybių peržiūrėjimui ir jų kultūrinio – paveldosauginio reikšmingumo nustatymui. Savivaldybių ir Kultūros paveldo departamento įsteigtos vertinimo tarybos tikslina vertingąsias savybes. Nustačius, kad objekto vertingosios savybės nėra reikšmingos arba yra sunykusios, vertinimo tarybos priima sprendimą kultūros paveldo objektui panaikinti teisinę apsaugą, t.y. kultūros paveldo objektas yra išbraukiamas iš Kultūros vertybių registro. Šis procesas vyksta lėtai – 2010–2014 m. vidutiniškai 56 kultūros paveldo vertybėms buvo panaikinta teisinė apsauga.

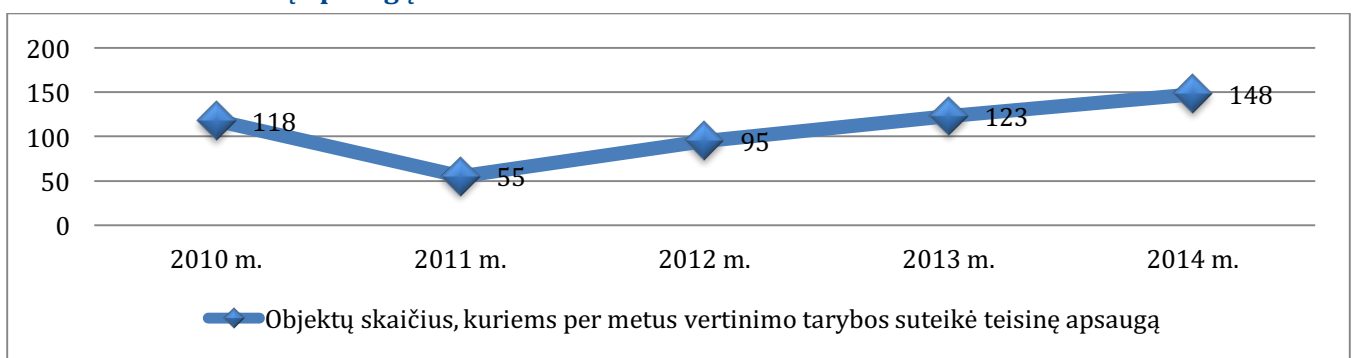
7 paveikslas. Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų skaičius, kuriems vertinimo tarybos tais metais panaikino teisinę apsaugą

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD pateiktus duomenis.

Atvirkštinis procesas – naujų objektų įtraukimas į Kultūros vertybių registrą vyksta sparčiau. Analizuojamu laikotarpiu naujai įtrauktų kultūros paveldo vertybių į Kultūros vertybių registrą skaičius varijuoja nuo 55 iki 148 kultūros paveldo vertybių. **Vidutiniškai per metus vertinimo tarybos priima 108 sprendimus dėl kultūros paveldo objektų įtraukimo į Kultūros vertybių registrą, t.y. beveik 2 kartus daugiau nei sprendimų dėl kultūros paveldo objekto teisinės apsaugos panaikino (išbraukti iš registro).**

8 paveikslas. Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų skaičius, kuriems vertinimo tarybos tais metais suteikė teisinę apsaugą

⁹⁰ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovu.

⁹¹ Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės valstybinio audito 2014 m. balandžio 30 d. ataskaita Nr. VA-P-50-2-4 „Dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimo užtikrinimas“, 10–14.

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD pateiktus duomenis.

Pažymėtina, kad nėra reikšmingų paveldosauginių reikalavimų skirtumų tarp valstybės saugomų objektų ir objektų, įrašytų į Kultūros vertybių registrą (registrinių), kuriems valstybės apsauga nėra suteikta.⁹² Esminis pokytis įvyksta objektą įtraukus į Kultūros vertybių registrą. Kultūros paveldo objektui, įrašytam į Kultūros vertybių registrą, pradeda galioti teisinė apsauga ir tai sudaro papildomus barjerus objektų savininkams investuoti, nes: įtraukus į registrą privaloma nustatyti objekto vertingąsias savybes, o visus tvarkybos darbus atlikti laikantis kultūros paveldo objektams taikomų paveldosauginių reikalavimų.⁹³ Pastebėtina, kad nors objektams paveldosauginiai reikalavimai reikšmingai nesiskiria, tačiau valstybės lėšos skirtos tvarkybai yra skirstomos remiantis reikšmingumo lygiu. Į Kultūros paveldo registrą įtrauktiems objektams, kurie nėra valstybės saugomi, Kultūros paveldo departamento administruojamų programų lėšos nėra skiriamos. **Šiuo metu praktiškai nėra paskatų objektų, kurie įrašyti į Kultūros vertybių registrą, bet nėra saugomi valstybės, tvarkymui.**⁹⁴

Remiantis galiojančiais teisės aktais, kultūros paveldo objekto įrašymas į registrą siejamas su objekto tolimesniu (iš)saugojimu. Vis dėlto į registrą įtraukto objekto saugojimas yra tik formalus, apsiribojantis periodiškai atliekamais būklės vertinimais (stebėseną). Įtraukus objektą į registrą nėra kryptingai dirbama, kad objektas būtų sutvarkytas ir pritaikytas visuomenės reikmėms. Šiuo metu valstybės priimti išpareigojimai nėra adekvatūs finansinėms galimybėms: į valstybės biudžeto skiriamą finansavimą gali pretenduoti visi valstybės saugomi paveldo objektai (6.060 iš 16.191, t.y. 37 proc.), taip pat valstybė pagal tarptautinę bendradarbiavimo sutartį yra išpareigojusi skirti lėšas Lietuvos Katalikų Bažnyčios maldos namų tvarkybai (2012 m. duomenimis 281 objektas). 2010–2014 m. valstybės biudžeto lėšomis buvo patenkinta 25 proc. deklaruoto Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos poreikio ir 11,5 proc. Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programos deklaruoto poreikio (detaliau žr. 4 skyriuje). Dideli valstybės išpareigojimai ir skiriamas nepakankamas finansavimas prisideda prie sąlyginai spartaus paveldo nykimo. Paveldėta ir tęsiama ydinga Kultūros vertybių registro formavimo politika, vėluojantis registro peržiūrėjimas skatina visuotinį mąstymą, kad tik centrinė valdžia yra atsakinga už paveldo apsaugą ir išsaugojimą, o savivaldos ir privačių savininkų prisidėjimas – tik papildomas, bet nebūtinai.⁹⁵

Kultūros paveldo departamentas inicijavo Kultūros vertybių registro peržiūrėjimą. 2015–2016 m. nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo taryboms bus pateikti apskaitos dokumentai dėl 95 statinių, iš kurių 19 pastatų⁹⁶ ir 40 dvarų sodybose esančių statinių teisinės apsaugos panaikinimo.⁹⁷ Į sąrašus įtraukti objektai yra sunykę arba jų jie neturi vertingųjų savybių.⁹⁸

Kultūros vertybių registro spartesnis peržiūrėjimas ir mažiau reikšmingų nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių išbraukimas (teisinės apsaugos panaikinimas) sudarytų palankesnes sąlygas savininkams ir investuotojams inicijuoti tvarkybos darbus ir sumažintų valstybės išpareigojimus (stebėseną, apskaitą ir pan.).

3.8 NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO POLITIKOS STRATEGINIŲ TIKSLŲ ANALIZĖ

Nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimui dėmesys teikiamas pagrindiniame valstybės vidutinės trukmės strateginio planavimo dokumente – 2014–2020 m. Nacionalinėje pažangos programoje vienas iš 1 prioriteto

⁹² Interviu su Kultūros ministerijos atstovu.

⁹³ Interviu su kultūros paveldo apsaugą įgyvendinančios įstaigos atstovu.

⁹⁴ Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2009 m. spalio 12 d. įsakymas Nr. Į-509 „Dėl Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2007 m. liepos 16 d. įsakymo nr. Į-291 „Dėl nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos bei Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) įgyvendinimo programų rengimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“.

⁹⁵ Interviu su kultūros paveldo apsaugą įgyvendinančios įstaigos atstovu.

⁹⁶ Kultūros paveldo departamentas, Teisinės apsaugos naikinimas sunykusioms arba neišlikusioms nekilnojamosioms kultūros vertybėms, 2015.

⁹⁷ Kultūros paveldo departamentas, Dvarai, kuriems savivaldybių ir KPD teritorinių padalinių siūloma panaikinti teisinę apsaugą, 2015.

⁹⁸ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovu.

uždavinių yra „Išsaugoti ir aktualizuoti kultūros paveldą ir ugdyti sąmoningumą“ (1.2.2 uždavinys). Kultūra taip pat yra vienas iš trijų horizontaliųjų 2014–2020 m. Nacionalinėje pažangos programos prioritetų. Šio prioriteto 6.1 tikslo – „*Stiprinti visuomenės kultūrinę tapatybę, didinti visuomenės kūrybingumą, bendruomeniškumą ir pilietiškumą*“ 6.1.1 uždavinys yra „Išsaugoti ir aktualizuoti kultūros paveldą, pritaikyti jį visuomenės ugdymo, jos kultūrinės tapatybės stiprinimo, kultūrinio ir pažintinio turizmo poreikiams“. Įgyvendinant šį tikslą numatoma „tirti, išsaugoti ir aktualizuoti Lietuvos kultūros paveldą, sutelkiant valstybės, savivaldybių, individualių savininkų ir bendruomenių pastangas“, tuo tikslu „teikti paramą iniciatyvoms, ugdančioms nacionalinės ir pasaulinės reikšmės Lietuvos kultūros objektų naudojimo savimonei ir kultūrinį aktualizavimą, teikti paramą iniciatyvoms prižiūrėti, aktualizuoti ir propaguoti vietos (kaimo, regiono) kultūrinės atminties objektus (įskaitant etnografinių kaimų atgaivinimą) ir įtraukti vietos bendruomenes bei privačių kultūros paveldo objektų savininkus į kultūros paveldo objektų priežiūrą, tvarkymą ir efektyvų pritaikymą kultūrinėms ir socialinėms reikmėms.“⁹⁹

Nors svarbiausiose valstybės strateginio planavimo dokumentuose skiriamas dėmesys kultūros paveldo išsaugojimui, tačiau Valstybės kontrolė dar 2010 m. nustatė, kad Kultūros ministerija nėra parengusi nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimo strategijos.¹⁰⁰ Atsižvelgdama į audito išvadas, Kultūros ministerija parengė ir patvirtino Nacionalines kultūros paveldo apsaugos politikos gaires.¹⁰¹ Patvirtintose (neterminuotose) gairėse numatytos svarbiausios paveldo apsaugos politikos kryptys ir prioritetiniai darbai. Vis dėlto šis politikos dokumentas nebuvo parengtas vadovaujantis Strateginio planavimo metodika, jame **nėra suformuluotų vidutinio (ar ilgojo) laikotarpio paveldo apsaugos politikos tikslų**. Gairėse nėra numatytų **konkrečių uždavinių** ir juos įgyvendinančių priemonių bei jų įgyvendinimo laikotarpio. Kultūros paveldo gairėse nėra atsakoma į klausimą, kaip **reaguoti į visuomenėje vykstančius socialinius pokyčius**, kurie veikia nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugą ir galimybes pritaikyti.¹⁰²

2014 m. buvo patvirtinta **Kultūros objektų aktualizavimo 2014–2020 metų programa**, kurioje pateikiama minimali (neišsami) nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos situacijos analizė, išskiriamos trys su tvarkyba susijusios problemos ir pateikiami siūlymai dėl jų sprendimo. Pažymėtina, kad tvarkybos darbų prioritetai numatyti tik sakralinio kultūros paveldo grupėje, o kitose paveldo grupėse prioritetai nėra suformuluoti. Taip pat programoje nėra numatyti siektini tikslai (konkretūs rezultatai).¹⁰³

Remdamasi Olandijos pavyzdžiu, Valstybės kontrolė dar 2010 m. rekomendavo **prioritetizuoti Kultūros registro vertybių sąrašą** ir daugiau dėmesio skirti paveldo tyrimams (vertingųjų vertybių nustatymui, jų įregistravimui) tokiu būdu valdant paveldo apsaugos našta valstybės biudžetui, siekiant išsaugoti ir aktualizuoti reikšmingiausias paveldo objektus. 2014 m. Valstybės kontrolė dar kartą konstatavo, kad Dvarų nekilnojamas kultūros paveldas finansuojamas neturint aiškių prioritetų, lėšos dažniausiai skiriamos dvarų avaringos būklės pašalinimo ir būtiesiems tvarkybos darbams. Toliau neskiriant finansavimo netvarkomi dvarai nyksta.¹⁰⁴

Prioritetiniu sąrašu buvo siekiama įteisinti Valstybinės reikšmės istorijos, archeologijos ir kultūros objektų sąrašą, tačiau dėl užsitęsusių teisinių procesų ir kultūros paveldo valdytojų nebendradarbiavimo šiame sąraše šiuo metu įrašyta tik 17 nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų.¹⁰⁵ Taip pat nėra numatyta aiškių prioritetų paveldo apsaugai ir finansavimui pagal kultūros paveldo objektų tipus, vertingųjų savybių pobūdį.

Kultūros ministerija ar Kultūros paveldo departamentas nėra parengę **investicijų pritraukimo nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybai strategijos**, kuri leistų koordinuotai veikti skirtingoms valstybės ar savivaldybės įstaigoms. Šiuo metu nėra įgyvendinama kryptinga investicijų pritraukimo

⁹⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. lapkričio 28 d. nutarimas Nr. 1482 „Dėl 2014–2020 metų Nacionalinės pažangos programos patvirtinimo“.

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės valstybinio audito 2010 m. vasario 19 d. ataskaita Nr. VA-P-50-2-2 „Kultūros paveldo išsaugojimas“, 3.

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2012 m. lapkričio 16 d. įsakymas ĮV-811 „Dėl Nacionalines kultūros paveldo apsaugos politikos gairių patvirtinimo“.

¹⁰² Interviu su Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos atstovais.

¹⁰³ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2014 m. spalio 6 d. įsakymas Nr. IV – 708 „Dėl Kultūros objektų aktualizavimo 2014–2020 metų programos patvirtinimo“.

¹⁰⁴ Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės valstybinio audito 2014 m. balandžio 30 d. ataskaita Nr. VA-P-50-2-4 „Dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimo užtikrinimas“, 15–18.

¹⁰⁵ Interviu su Kultūros ministerijos atstovu.

politika, kuri būtų susieta su kultūros paveldo objektų pritaikymu ir aktualizavimu. Kaip gerosios praktikos pavyzdį galima išskirti Kultūros ministerijos parengtą Kultūros objektų aktualizavimo 2014–2020 metų programą,¹⁰⁶ kuria visų pirma siekiama sistemiškai panaudoti 2014–2020 m. laikotarpiui skirtas ES struktūrinių fondų lėšas sutvarkant ir pritaikant kultūros paveldo objektus. Pažymėtina, kad aktualizavimo programa yra planuojama taikyti panaudojant ir kitų šaltinių lėšas, t.y. valstybės biudžeto asignavimus skirtus paveldo objektų tvarkybai. Numatytų ES lėšų pakaks tik daliai reikšmingiausių paveldo objektų sutvarkymui ir aktualizavimui. Pastebėtina, kad Kultūros paveldo departamentas nerenka duomenų apie kitų valstybės ar savivaldybės įstaigų plėtros poreikius, kurių patenkinimui galėtų būti panaudoti nekilnojamojo kultūros paveldo objektai.¹⁰⁷

Dėl vėluojančių kultūros paveldo apskaitos ir stebėsenos procesų yra sudėtinga nustatyti Lietuvoje esančio nekilnojamojo kultūros paveldo imtį, jos sudėtį bei būklę ir remiantis įrodymais išskirti prioritetus. Įgyvendinant stebėseną ir vertingųjų savybių nustatymą nėra suteikiamas prioritetas valstybės saugomiems objektams ir objektams, kurie Vyriausybės paskelbti paminklais, nors šių objektų išsaugojimas pagal paveldosauginį ir kultūrinį reikšmingumą turėtų būti prioritetas.¹⁰⁸ Kultūros ministerija nėra patvirtinusi nekilnojamojo kultūros paveldo strategijos, kuri apibrėžtų, kokius objektus, kodėl ir kaip valstybė turi saugoti, kokiais kriterijais (prioritetais) remiantis skelbti objektus valstybės saugomais. Pagal dabartinę praktiką šiuo metu tėra vienintelis kriterijus objektus skelbti valstybės saugomais – galima žala vertingosioms objekto savybėms.¹⁰⁹

Savivaldybės yra ne vien atsakingos už savo teritorijoje esančio nekilnojamojo kultūros paveldo apskaitos dokumentų rengimą, stebėsenos vykdymą, bet ir valdo dalį nekilnojamojo kultūros paveldo objektų. Vis dėlto ne visos savivaldybės pakankamai rūpinasi paveldo išsaugojimu ir sutvarkymu. Gerosios praktikos pavyzdžiu gali būti išskirtos Kauno r. ir Šakių r. savivaldybės, kurios kultūros paveldo apsaugai skiria didelį dėmesį ir lėšas, koordinuoja veiksmus.¹¹⁰ 2014 m. gruodžio 12 d. patvirtintame Šakių rajono savivaldybės 2011 – 2017 metų plėtros strateginiame plane trečios prioriteto krypties – Krašto kultūrinio savitumo, patrauklumo puoselėjimas ir turizmo skatinimas, įgyvendinimui skirtas uždavinys išsaugoti ir pritaikyti viešajam poreikiui kultūros paveldą. Plėtros strateginiame plane numatyta iki 2017 m. restauruoti ir visuomenės reikmės pritaikyti didžiąją dalį savivaldybei priklausančių kultūros paveldo pastatų, skirti lėšas savivaldybės teritorijoje esančių maldos namų remontui, paveldo objektų vertingųjų savybių nustatymui, dvarų parkų sutvarkymui. 2011 – 2017 metų laikotarpiu planuojama paveldo tvarkybai iš įvairių šaltinių skirti 17.904,28 tūkst. eurų, iš kurių 581,84 tūkst. eurų privačios lėšos.¹¹¹

3.9 NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO TVARKYBOS DOKUMENTŲ RENGIMO IR DERINIMO PROCEDŪROS

Vertinimo metu nustatyta, kad viena iš svarbiausių priežasčių neigiamai veikiančių nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkų (valdytojų) ir potencialių investuotojų lūkesčius yra sudėtingos, besidubliuojančios ir ilgai trunkančios tvarkybos darbų planavimo ir derinimo procedūros.¹¹² Pažymėtina, kad ši problema taip pat buvo aptarta ir 2012 m. vykusioje kultūros paveldo savaitės diskusijoje Kultūros ministerijoje.¹¹³

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2014 m. spalio 6 d. įsakymas Nr. IV – 708 „Dėl Kultūros objektų aktualizavimo 2014–2020 metų programos patvirtinimo“.

¹⁰⁷ Interviu su kultūros paveldo apsaugą įgyvendinančios įstaigos atstovu.

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės valstybinio audito 2014 m. balandžio 30 d. ataskaita Nr. VA-P-50-2-4 „Dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimo užtikrinimas“, 13.

¹⁰⁹ Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės valstybinio audito 2010 m. vasario 19 d. ataskaita Nr. VA-P-50-2-2 „Kultūros paveldo išsaugojimas“, 3.

¹¹⁰ Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2013 metais vykdytos Kultūros vertybių registre registruotų kultūros paveldo objektų, kurie nėra paskelbti valstybės ar savivaldybės saugomais, stebėsenos apibendrinimas ir prognozavimas. Vilnius: Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, 4–3.

¹¹¹ Šakių rajono savivaldybės 2011 – 2017 metų plėtros strateginis planas.

¹¹² Interviu su savivaldybės administracijos atstovu.

¹¹³ 2012 m. balandžio 4–8 d. Kultūros paveldo savaitės diskusijų aptarimas.

Nekilnojamojo kultūros paveldo objektai (statiniai) yra priskiriami ypatingų statinių rūšiai.¹¹⁴ Visi šiuose statiniuose atliekami darbai skirstomi į dvi rūšis:

1. Tvarkomieji paveldosaugos darbai – tvarkybos darbai, atliekami pagal specialias technologijas, užtikrinančias autentiškumo išsaugojimą.¹¹⁵ Darbų atlikimą reglamentuoja Paveldo tvarkybos reglamentai (toliau PTR).¹¹⁶
2. Kultūros paveldo statinio tvarkomieji statybos darbai – statybos darbai, atliekami kultūros paveldo statinyje ar jo teritorijoje.¹¹⁷ Darbų atlikimą reglamentuoja Statybos techniniai reglamentai (toliau STR).¹¹⁸

Siekiant identifikuoti dokumentų derinimo procedūrų dubliavimąsi buvo atliktos dvi atvejo studijos. Pirmojoje atvejo studijoje buvo analizuojamos dokumentų derinimo procedūros, kai paveldo objekte atliekami tik tvarkomieji paveldosaugos darbai, o antrojoje atvejo studijoje, kai atliekami tvarkomieji paveldosaugos darbai ir kultūros paveldo statinio tvarkomieji statybos darbai.

3.9.1 Pirmoji atvejo studija: nekilnojamojo kultūros paveldo objekte atliekami tvarkomieji paveldosaugos darbai

Nekilnojamojo kultūros paveldo objekte planuojant atlikti tvarkomuosius paveldosaugos darbus kvalifikuoti (KPD atestuoti) specialistai remdamiesi atliktais tyrimais ir apskaitos medžiaga parengia projektinius pasiūlymus.¹¹⁹ Pažymėtina, kad projektiniai pasiūlymai yra rengiami tik ketinant atlikti restauravimo darbus. Vis dėlto, remiantis praktika, atsižvelgiant į planuojamų darbų įtaką vertingosioms savybės, KPD teritoriniai padaliniai prieš išduodami specialias projektavimo sąlygas, gali paprašyti pateikti projektavimo pasiūlymus ir kitais atvejais (ne vien restauracijos atveju).¹²⁰ Parengti projektiniai pasiūlymai yra patikrinami (suderinami) su savivaldybės paveldosaugos padaliniu (arba atsakingu tarnautoju) ir tuomet siunčiami su savivaldybės išvada derinti į Kultūros paveldo departamento teritorinį padalinį. KPD teritorinių padalinių teigimu, ne visada savivaldybės paveldosaugos padalinio ir KPD teritorinio padalinio išvados sutampa.¹²¹ Derinant projektinius pasiūlymus ir savivaldybės paveldosaugos padalinys, ir KPD teritorinis padalinys tikrina paveldosaugos reikalavimų įvykdymą (atitikimą).

Abiejose įstaigose suderinus projektinius pasiūlymus, KPD teritorinis padalinys paveldo objekto savininkui išduoda specialiąsias sąlygas, kuriomis remiantis parengiamas tvarkybos darbų projektas. Išduotose projektavimo sąlygose yra nurodoma tvarkybos darbų rūšis (ar rūšys), kurioms išduodamos projektavimo sąlygos, konkretūs paveldosaugos reikalavimai, turintys užtikrinti autentiškumo ir vertingųjų savybių išsaugojimą arba minimalų jų keitimą, pritaikant kultūros paveldo objektą naudojimui bei privalomi atlikti taikomieji bei kiti tyrimai.¹²²

Atestuoti, kvalifikacinius reikalavimus tvarkomųjų paveldosaugos darbų projektų parengimui atitinkantys specialistai atsižvelgdami į išduotas projektavimo sąlygas parengia tvarkybos darbų projektą. Tvarkybos darbų projekte nurodomi sprendimai, kuriais turi būti išsaugomas kultūros paveldo objekto autentiškumas

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2013 m. spalio 18 d. įsakymas Nr. D1-772 „Dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2010 m. rugsėjo 27 d. įsakymo Nr. D1-813 „Dėl statybos techninio reglamento STR 1.01.06:2010 „ypatingi statiniai“ patvirtinimo“ pakeitimo“.

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas 1994 m. gruodžio 22 d. Nr. I-733. Aktuali redakcija.

¹¹⁶ Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, Paveldo tvarkybos reglamentai. <<http://www.kpd.lt/lt/pagrindinis-menu/teisine-informacija/teises-aktai-2/paveldo-tvarkybos-reglamentai.html>>. [Žiūrėta 2015 04 20].

¹¹⁷ Lietuvos Respublikos Statybos įstatymas 1996 m. kovo 19 d. Nr. I-1240. Aktuali redakcija.

¹¹⁸ Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, Tik galiojančių statybos techninių reglamentų sąvadas (2015-01-05). <http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=12476>. [Žiūrėta 2015 04 20].

¹¹⁹ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2014 m. gegužės 13 d. įsakymas Nr. IV-341 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2007 m. birželio 4 d. įsakymo Nr. IV-329 „Dėl paveldo tvarkybos reglamento PTR 3.06.01:2007 „Kultūros paveldo tvarkybos darbų projektų rengimo taisyklės“ patvirtinimo“ pakeitimo“.

¹²⁰ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovu.

¹²¹ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovu.

¹²² Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2014 m. birželio 23 d. įsakymas Nr. IV-489 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 20 d. įsakymo Nr. IV-159 „Dėl paveldo tvarkybos reglamento PTR 3.02.01:2005 „Tvarkomųjų paveldosaugos darbų projektavimo sąlygų (laikiniųjų apsaugos reglamentų) išdavimo taisyklės“ patvirtinimo“ pakeitimo“.

ir vertingosios savybės. Pasirinkti sprendimai detalizuojami darbo brėžiniais, techninėmis specifikacijomis ar kitais reikalingais dokumentais.¹²³ Supaprastintos sudėties tvarkybos darbų projektas rengiamas tik neatidėliotiniams saugojimo bei apsaugos techninių priemonių įrengimo darbams,¹²⁴ bei nesudėtingiems remonto darbams.¹²⁵ Pažymėtina, kad dėl nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugą ir tvarkybą reglamentuojančių teisės aktų nesuderinamumo ir svarbių paveldo objektų sąvokų apibrėžimų stoka (pavyzdžiui: dvaro parko sąvoka nėra apibrėžta, jo statusas nėra aiškus) atliekant tvarkybos darbus gali kilti skirtingai interpretuojamos situacijos, kurių sprendimas ne vien užtrunka, bet ir sukuria neapibrėžtumą bei neprognuojamumą. Tokios situacijos neigiamai veikia potencialių investuotojų apsisprendimą skirti privačias lėšas paveldo tvarkybai.¹²⁶

Parengtas tvarkybos darbų projektas yra suderinamas su savivaldybės paveldosaugos padaliniu (arba atsakingu tarnautoju) ir tuomet su Kultūros paveldo departamento teritoriniu padaliniu. Savivaldybės paveldosaugos padalinis ir KPD teritorinis padalinys derindamas tvarkybos darbų projektą sutikrina, kiek planuojami atlikti tvarkybos darbai atitinka išduotas projektavimo sąlygas, paveldo tvarkybos reglamentus ir kitus teisės aktus. Suderinus tvarkybos darbų projektą abiejose įstaigose, KPD teritorinis padalinys savininkui išduoda leidimą atlikti tvarkybos darbus.

Apibendrinant šią atvejų galima teigti, kad savivaldybių paveldosaugos padalinių ir Kultūros paveldo departamento teritorinių padalinių derinimo tikslai yra panašūs, nes abiejose institucijose siekiama patikrinti, ar nekilnojamojo kultūros paveldo objekte planuojami atlikti tvarkybos darbai tenkina paveldosaugos reikalavimus. Dėl šiuo metu galiojančių teisės aktų ir nusistovėjusios praktikos, kai nekilnojamojo kultūros paveldo objekte planuojama atlikti tik tvarkomuosius paveldosaugos darbus, savivaldybės paveldosaugos padalinio išitraukimas į derinimo procesą yra minimalus, sietinas su savivaldybės informavimu apie savivaldybės teritorijoje planuojamus vykdyti tvarkybos darbus. Siekiant pagreikinti ir palengvinti derinimo procedūras, rekomenduojame išgryninti Kultūros paveldo departamento ir savivaldybių paveldosaugos padalinių funkcijas bei įvertinti joms įgyventi skiriamų (finansinių ir žmogiškųjų) išteklių pakankamumą.

3.9.2 Antroji atvejo studija: nekilnojamojo kultūros paveldo objekte atliekami tvarkomieji paveldosaugos darbai ir kultūros paveldo statinio tvarkomieji statybos darbai

Planuojant nekilnojamojo kultūros paveldo objekte vykdyti naują statybą, atlikti restauravimo, rekonstravimo (modernizavimo) ar kapitalinio remonto darbus, privaloma parengti ir su savivaldybės paveldosaugos padaliniu ir KPD teritoriniu padaliniu projektinius pasiūlymus. Projektiniai pasiūlymai yra būsimo tvarkybos darbų ir techninio projekto supaprastinta versija, kurioje pateikiami svarbiausi duomenys, tačiau jie nedetalizuojami. Projektinių pasiūlymų pateikimas ir suderinimas grindžiamas išankstinio žinojimo būtinybe apie ketinamus atlikti paveldo objekte tvarkybos darbus. Taip pat projektiniai pasiūlymai leidžia užkardinti galimai netikslų, nekokybišką planavimą.¹²⁷

Pateikti projektiniai pasiūlymai suderinami su savivaldybės administracija ir tolimesniam derinimui persiunčiami į Kultūros paveldo departamento teritorinį padalinį. Tiek savivaldybės administracijoje, tiek KPD teritoriniame padalinyje projektiniai pasiūlymai yra tikrinami atsižvelgiant į paveldosaugos

¹²³ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 14 d. įsakymas Nr. ĮV-146 „Dėl specialistų, vykdančių nekilnojamojo kultūros paveldo taikomuosius mokslinius ardomuosius tyrimus, rengiančių tvarkomųjų paveldosaugos darbų projektus, atliekančių tvarkomuosius paveldosaugos darbus bei vadovaujančių tokiems darbams, atliekančių paveldosaugos (specialiąją) ekspertizę, atestavimo taisyklių ir nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialisto atestato formos patvirtinimo“. Aktualiai (2012 09 12) redakcija.

¹²⁴ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2013 m. rugpjūčio 20 d. įsakymas Nr. ĮV-607 „Dėl apsaugos techninių priemonių įrengimo ir neatidėliotinių saugojimo darbų sąrašo patvirtinimo.

¹²⁵ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 14 d. įsakymas Nr. ĮV-146 „Dėl specialistų, vykdančių nekilnojamojo kultūros paveldo taikomuosius mokslinius ardomuosius tyrimus, rengiančių tvarkomųjų paveldosaugos darbų projektus, atliekančių tvarkomuosius paveldosaugos darbus bei vadovaujančių tokiems darbams, atliekančių paveldosaugos (specialiąją) ekspertizę, atestavimo taisyklių ir nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialisto atestato formos patvirtinimo“. Aktualiai (2012 09 12) redakcija.

¹²⁶ Interviu su Lietuvos dvarų ir pilių asociacijos atstovu.

¹²⁷ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovu.

reikalavimų įgyvendinimą, jų suderinamumą su Paveldo tvarkybos reglamentais, o savivaldybėje papildomai tikrinama projektinių pasiūlymų suderinamumas su Statybos techniniais reglamentais.¹²⁸ Remiantis suderintais projektiniais pasiūlymais savivaldybės administracija išduoda specialiuosius architektūrinius reikalavimus, o KPD teritorinis padalinys – specialiąsias projektavimo sąlygas.

Kultūros paveldo departamento atestuoti specialistai remdamiesi išduotomis sąlygomis parengia techninį projektą ir tvarkybos darbų projektą, kuris priklausomai nuo planuojamų atlikti tvarkybos darbų apimtys gali būti kaip techninio projekto sudedamoji dalis. Nekilnojamojo kultūros paveldo objekte planuojant įgyvendinti tvarkomuosius paveldosaugos darbus ir kultūros paveldo statinio tvarkomuosius statybos darbus tvarkybos darbų projektas yra tarsi užduotis techniniam projektui, kuriame pateikiama informacija kaip vertingosios savybės bus apsaugotos ir pastatas pritaikytas naudojimui.

Parengti projektai (techninis projektas ir tvarkybos darbų projektas) yra pateikiami derinimui savivaldybei, Kultūros paveldo departamentui ir kitoms susijusioms įstaigoms per Lietuvos Respublikos statybos leidimų ir statybos valstybinės priežiūros informacinę sistemą. Derinimo procese savivaldybė, kuri yra pirmoji derinančioji institucija, parengtą nekilnojamojo kultūros paveldo objekto techninį projektą ir tvarkybos darbų projektą patikrina dėl suderinamumo su išduotomis specialiosiomis architektūrinėmis sąlygomis. Vėliau derinimo procesas vyks su kiekviena derinimo procese dalyvaujančia įstaiga individualiai. Institucijos patikrina projektų suderinamumą su STR, pagal jų kompetencijas. KPD teritoriniai padaliniai tikrina parengtų projektų suderinamumą su specialiosiomis projektavimo sąlygomis, Paveldotvarkos reglamentais. Pažymėtina, kad KPD suteikta teisė derinimui reikalauti pateikti popierinį techninio projekto ir tvarkybos darbų projekto variantą. Vertinimo metu nustatyta, kad popierinio varianto ne visada prašoma.¹²⁹

Vertinimo metu nustatyta, kad kai nekilnojamojo kultūros paveldo objekte planuojama atlikti tvarkomuosius paveldosaugos darbus ir kultūros paveldo statinio tvarkomuosius statybos darbus, susiduriama su Statybos techninių reglamentų ir Paveldo tvarkybos reglamentų nesuderinamumu. Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų pritaikyme dalyvaujantys specialistai teigė, kad Statybos techniniai reglamentai varžo galimybes pritaikyti kultūros paveldo objektus, nes juose įtvirtinti higienos, gaisro saugos, pritaikymo žmonėms su negalia ir kiti reikalavimai dažnai sunkiai įgyvendinami. Įgyvendinus visus Statybos techninių reglamentų reikalavimus būtų neįgyvendintos KPD teritorinių padalinių išduotos specialiosios projektavimo sąlygos bei pažeisti Paveldo tvarkybos reglamentai. Neįgyvendinus visų Statybos techninių reglamentų reikalavimų, parengti techniniai projektai ir tvarkybos darbų projektai nėra suderinami ir objekto savininkams neišduodami darbų atlikimui reikalingi leidimai. Įstrigus arba nutrūkus derinimo procedūrai nekilnojamojo kultūros paveldo objektas nėra tvarkomas ir pritaikomas, todėl tikėtina, kad netvarkant objekto, būklės blogėja.¹³⁰

Remdamiesi savo darbo praktika, interviu respondentai pastebėjo, kad kiekviena derinimo procese dalyvaujanti institucija pagal savo kompetenciją techninį projektą derina atskirai, t.y. nei viena iš institucijų nemato bendro vaizdo. Atsakingos institucijos pabrėžia jų kompetencijoje esančių reikalavimų įgyvendinimo svarbą, neatsižvelgdamos į techniniame projekte siūlomas idėjas ir jų įgyvendinimo teigiamus bei neigiamus aspektus. Dabartinis derinimo procesas neužtikrina kompleksinio derinimo, kuris leistų vienai derinančiai įstaigai matyti visapusišką vaizdą ir lanksčiau taikyti reglamentuose įtvirtintus reikalavimus.¹³¹

Paveldo objektų savininkai ir tvarkybos darbų specialistai akcentavo STR ir PTR nesuderinamumą, dėl kurio nėra aišku, kuriais reglamentais reikia vadovautis. Pavyzdžiui: dėl gaisro saugos reikalavimų yra privaloma įrengti antrąjį evakuacinį išėjimą, tačiau specialiosiose projektavimo sąlygose numatyta, kad vertingoji savybė yra paveldo objekto fasadas, tūris ir išplanavimas, kurių išsaugojimą reglamentuoja PTR. Dėl tokių prieštarų užsitęsę derinimo procesai neigiamai veikia investuotojų lūkesčius.¹³² Paveldo tvarkybos specialistai teigia, kad STR ir PTR nesuderinamumą nuostatų peržiūrėjimas ir suderinimas bei numatyta bendra tvarka, (aiškinamasis raštas arba aiškus prioritetas)¹³³ kaip reikia elgtis susidūrus su nesuderinamu

¹²⁸ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovu.

¹²⁹ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovu.

¹³⁰ Interviu su kultūros paveldo srityje veikiančios architektų įmonės atstovu.

¹³¹ Interviu su kultūros paveldo srityje veikiančios architektų įmonės atstovu.

¹³² Interviu su Lietuvos dvarų ir pilių asociacijos atstovu.

¹³³ Interviu su kultūros paveldo srityje veikiančios architektų įmonės atstovu.

reguliavimu, būtų viena iš svarbių paskatų, palengvinančių nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos planavimą ir įgyvendinimą.¹³⁴

Suderinus ir patvirtinus techninį projektą ir tvarkybos darbų projektą KPD teritorinis padalinys išduoda tvarkybos darbų leidimą, o savivaldybės administracija – statybos darbų leidimą.

Remiantis atliktais interviu galima teigti, kad projektinių pasiūlymų, techninių projektų ir tvarkybos darbų projektų derinimo procedūros tarp skirtingų KPD teritorinių padalinių ir savivaldybių administracijos skiriasi, ir nėra įgyvendinami vienodai. KPD teritoriniai padaliniai pagal istoriškai susiformavusias tradicijas savo iniciatyva informuoja savivaldybės administraciją dėl tvarkybos darbų vykdymo, ne visose savivaldybėse projektinių pasiūlymų derinimas yra pradedamas savivaldybėse, taip pat nevysi KPD teritoriniai padaliniai prašo popierinių techninių ir tvarkybos darbų projektų.¹³⁵

Planavimo (projektinių pasiūlymų rengimas, techninių projektų ir tvarkybos darbų projektų) apimtis ir reikalavimai, parengtų dokumentų derinimo procedūros, leidimų išdavimo tvarka visų reikšmingumų lygių objektams yra vienodi, t.y. reikšmingumo lygis praktiškai nėra susietas su paveldosaugos reikalavimais. Pažymėtina, kad tokie patys reikalavimai yra taikomi ir objektams, kurie yra vertybės teritorijoje, nors patys neturi vertingųjų savybių.¹³⁶

Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų projektinius pasiūlymus, techninius projektus ir tvarkybos darbų projektus derinantys bei darbams leidimus išduodantys savivaldybių administracijos specialistai ir KPD teritorinių padalinių specialistai skirtingai nei tvarkybos projektus rengiantys ir darbus vykdančios ekspertai nėra atestuoti pagal KPD numatytą atestavimo tvarką.¹³⁷ Tikrintojų kvalifikacija turėtų būti ne žemesnė nei projektus rengiančiųjų ir darbus vykdančiųjų ekspertų, todėl rekomenduojame atestuoti derinimo procedūrose dalyvaujančius specialistus.

Apibendrinant galima teigti, kad statybos techninių reglamentų ir Paveldo tvarkybos reglamentų nesuderinamumas, svarbių paveldo sąvokų apibrėžimų trūkumas gali lemti skirtingai interpretuojamų situacijų susidarymą. Tokių situacijų sprendimas ne vien užtrunka, bet ir sukuria neapbrėžtumą bei neprognozuojamumą, kuris veikia neigiamai potencialių investuotojų apsisprendimą skirti privačias lėšas paveldo tvarkybai.

Apibendrinant atliktas atvejų studijas galima teigti, kad dėl besidubliuojančių ir ilgai trunkančių dokumentų derinimo procedūrų privatūs investuotojai neinvestuoja į nekilnojamąjį kultūros paveldą. Galima pagrįstai tikėtis, kad nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybai reikalingų dokumentų derinimo ir leidimų išdavimo procedūrų supaprastinimas padėtų pritraukti daugiau privačių lėšų nei dabar. Rekomenduojame išgryninti Kultūros paveldo departamento ir savivaldybių paveldosaugos padalinių funkcijas bei įvertinti joms įgyventi skiriamų (finansinių ir žmogiškųjų) išteklių pakankumą. Rekomenduojame peržiūrėti ir į vieną aprašą susisteminti ir esant galimybei, supaprastinti bei standartizuoti objektų tvarkybai reikalingų dokumentų derinimo ir leidimų išdavimo procedūras tarp Kultūros paveldo departamento, savivaldybių administracijų ir kitų suinteresuotų institucijų.

¹³⁴ Interviu su nekilnojamojo turto plėtotojais.

¹³⁵ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovais.

¹³⁶ Interviu su kultūros paveldo srityje veikiančios architektų įmonės atstovu.

¹³⁷ Interviu su kultūros paveldo srityje veikiančios architektų įmonės atstovu.

4 NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO TVARKYBOS DARBŲ POREIKIS

Šio skyriaus pirmojoje dalyje pateikiami svarbiausi veiksniai, lemiantys tvarkybos darbų poreikio mastą, o antrojoje – nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos darbų poreikio vertinimas. Pažymėtina, jog dėl Kultūros vertybių registro techninių galimybių stokos nebuvo galima gauti visų vertinimui reikiamų duomenų, todėl buvo naudojami naujausi prieinami duomenys ir papildomai pasitelkiama kokybinė informacija, kurią suteikė interviu respondentai. Taip pat panaudoti naujausi ES struktūrinės paramos administravimo duomenys, susiję su nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos darbų poreikiu.

4.1 NEKILNOJAMOJO KULTŪROAVELDO TVARKYBOS DARBŲ POREIKĮ FORMUOJANTYS VEIKSNIAI

Lietuvos nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos darbų poreikį lemia keletas svarbių veiksnių, iš kurių pirmasis yra paveldo sudėtingumas. Lietuvos teritorijoje yra daug Romos katalikų sakralinio paveldo (kulto pastatų), kuris lyginant su kaimyninės valstybėmis (Estija, Latvija) pasižymi sudėtingesniu ir gausesniu dekoru, statybinėmis konstrukcijomis ir pan. Sudėtingai ir puošniai dekoruoto kultūros paveldo restauravimui ir konservavimui reikalingi didesni finansiniai ir žmogiškieji ištekliai.¹³⁸

Antra svarbi priežastis, lemianti tvarkybos darbų poreikį yra kultūros paveldui padarytos žalos mastas. Sovietų Sąjungos okupacijos metu didžioji dalis kultūros paveldo objektų, pakeičiant jų priminę paskirtį ir nesilaikant paveldosaugos reikalavimų, buvo pritaikyti visuomenės poreikiams. Pavyzdžiui, religinėms bendruomenėms priklausę maldos namai paversti sandėliais, dvarai ligoninėmis ir pan. Dėl nekilnojamojo kultūros paveldo objektų neadekvataus pritaikymo jiems buvo padaryta didelė žala, kurios atstatymui reikalingi dideli ištekliai.¹³⁹

Kultūros paveldo apsauga privalo atliepti socialinius pokyčius Lietuvos visuomenėje. Dėl vykstančios vidinės ir išorinės migracijos kaimiškuose regionuose mažėja gyventojų skaičius, todėl mažėja galimybių privačių investuotojų lėšomis sutvarkyti regionuose esantį nekilnojamąjį kultūros paveldą. Dėl šalies regionuose kintančio gyvenimo būdo dalis kultūros paveldo objektų praranda savo priminę paskirtį ir jų apsauga bei tvarkyba tampa sudėtingesnė. Pastatai, praradę savo funkcinę paskirtį, praktiškai nepritaikomi šių dienų poreikiams. Dėl šių priežasčių nenaudojamus pastatus pritaikyti naudojimui, nepažeidžiant jų vertingųjų savybių, nesumažinant kultūrinės vertės, gana sudėtinga.¹⁴⁰ Pavyzdžiui, nustatyta, kad etnografinių kaimų statiniai dažnai pritaikomi poilsiui, nyksta tradicinė gyvensena, todėl prarandami etnografinių kaimų planinės struktūros elementai, nenaudojami nyksta ūkiniai ir pagalbinių pastatai.¹⁴¹

Tvarkybos darbų apimtį taip pat lemia dideli valstybės išpareigojimai, kurie susiformavo dėl laiku ir rezultatyviai neatliktos Kultūros vertybių registro revizijos. Valstybės išpareigojusi skirti finansavimą valstybės saugomų kultūros paveldo objektų tvarkybai. Pavyzdžiui, 2010–2014 m. Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programai buvo pateikta paraiškų už 31.656 tūkst. eurų, o pareiškėjams išmokėta tik 7.967 tūkst. eurų, t.y. patenkinta tik 25 proc. poreikio. Nepakankamai greita kultūros paveldo objektų apskaita ir stebėseną neleidžia tiksliai įvertinti nekilnojamojo kultūros paveldo situacijos ir nukreipti turimus resursus aktualiausiems ir svarbiausiems tvarkybos darbams finansuoti.¹⁴²

Visuomenei stinga supratimo apie nekilnojamojo kultūros paveldo objektų vertingųjų savybių svarbą ir jų išsaugojimo naudą. Didžioji dalis kultūros paveldo objektų (ypatingai dvarų) šiuo metu turi naujus

¹³⁸ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovais.

¹³⁹ Ten pat.

¹⁴⁰ Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2013 metais vykdytos Kultūros vertybių registre registruotų kultūros paveldo objektų, kurie nėra paskelbti valstybės ar savivaldybės saugomais, stebėsenos apibendrinimas ir prognozavimas. Vilnius: Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, 4–3.

¹⁴¹ Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, Medinės architektūros paveldo stebėsenos apibendrinimo ir prognozavimo santrauka bei priemonių, užtikrinančių medinio paveldo objektų išsaugojimą, plano projektas. Vilnius: 2009, 13–14.

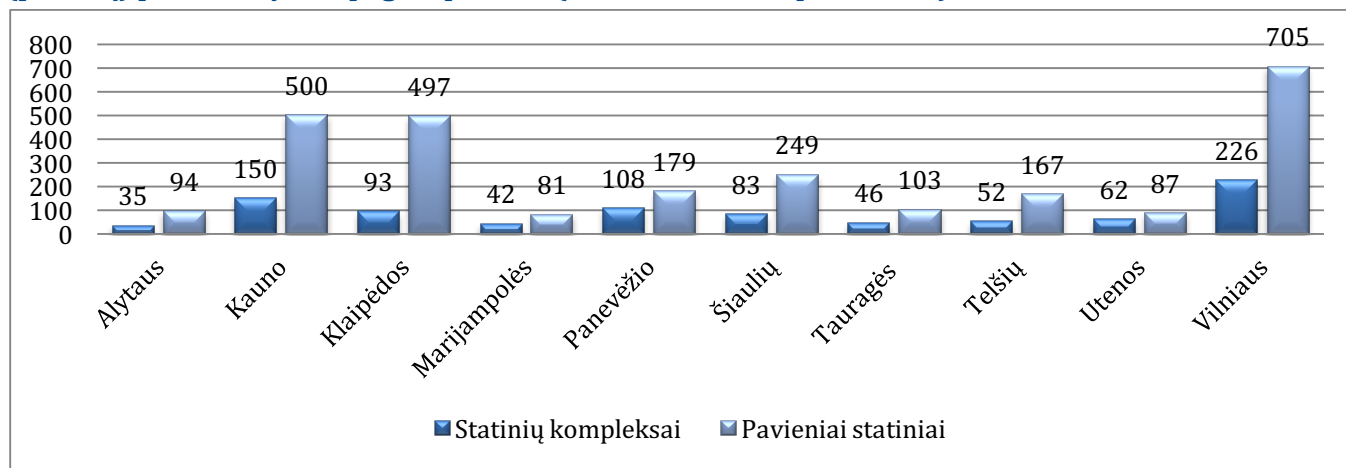
¹⁴² Interviu su kultūros paveldo apsaugą įgyvendinančios įstaigos atstovu.

savininkus, t.y. šie objektai buvo įsigyti po 1990 m. ir naujųjų savininkų su objektu nesieja šeimos ar giminės istorija, kuri skatintų labiau rūpintis nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimu.¹⁴³

4.2 NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO TVARKYBOS DARBŲ POREIKIO VERTINIMAS, REMIANTIS KULTŪROS PAVELDO DEPARTAMENTO DUOMENIMIS

Šiuo metu nėra renkami ir kaupiami duomenys apie nekilnojamųjų kultūros paveldo vertybių tvarkybos darbų poreikį, t.y. nėra tikslių duomenų apie tai, kiek kultūros paveldo objektų yra sutvarkyti ir kiek objektų tvarkytini.¹⁴⁴ Kultūros ministerijos teigimu, šiuo metu yra apie 800 valstybės saugomų statinių (iš jų apie 150 yra kultūros paminklai), kuriuos būtina sutvarkyti. Kultūros ministerijos Saugomų teritorijų ir paveldo apsaugos skyriaus apytikrių vertinimu, vidutinės investicijos į visišką vieno nekilnojamojo paveldo objekto sutvarkymą („iki rakto“) gali siekti apie 3 mln. eurų¹⁴⁵ Valstybės kontrolės 2010 m. atlikto audito vertinimu, jeigu ateityje nekilnojamajam kultūros paveldui skirtas finansavimas nebus mažesnis nei vidutiniškai skirta per 2007–2009 metus (t.y. apie 8.6986,7 tūkst. eurų iš viso) ir per metus bus sutvarkomi vidutiniškai apie 74 objektai (2007–2009 metų duomenimis), visų objektų sutvarkymas užtruktų apie 80 metų. Tikėtina, jog per šitą laikotarpį dalis valstybės saugomų objektų gali sunykti.¹⁴⁶

9 paveikslas. 2014 m. į Kultūros vertybių registrą įrašytų statinių kompleksų ir pavienių statinių (pastatų) pasiskirstymas pagal apskritis (KPD teritorinius padalinius)

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KM pateiktus duomenis.

Daugiau kaip pusė nekilnojamojo kultūros paveldo statinių yra Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskrityse. Šiose apskrityse 2015 m. sausio mėn. duomenimis buvo 52 proc. statinių kompleksų ir 64 proc. pavienių statinių. Minėtose apskrityse esantys nekilnojamojo kultūros paveldo objektai koncentruojasi didžiųjų miestų savivaldybėse: Vilniaus m. sav. 2014 m. buvo 544 pavieniai statiniai ir 116 statinių kompleksai, Kauno m. sav. 48 pavieniai statiniai ir 346 statinių kompleksai, o Klaipėdos m. sav. – 168 pavieniai statiniai ir 23 statinių kompleksai (žr. 2 Priedas).

Kultūros paveldo departamentas 2015 m. balandžio mėn. sudarė į Kultūros vertybių registrą įtrauktų apleistų, blogos būklės nekilnojamųjų kultūros vertybių sąrašą, į kurį įtraukė 637 pavienius ar kompleksą sudarančius objektus.¹⁴⁷ Pažymėtina, kad apleistų, blogos būklės objektų pasiskirstymas tarp apskričių nėra proporcingas bendram paveldo objektų skaičiui apskrityse. Daugiausia apleistų objektų yra Panevėžio (267 objektai), Vilniaus (102 objektai) ir Šiaulių (72 objektai) apskrityse. Šiose apskrityse tvarkybos darbų poreikis yra didesnis lyginant su kitomis apskritimis. Iš šių apskričių galima išskirti Panevėžio apskritį,

¹⁴³ Ten pat.

¹⁴⁴ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovais.

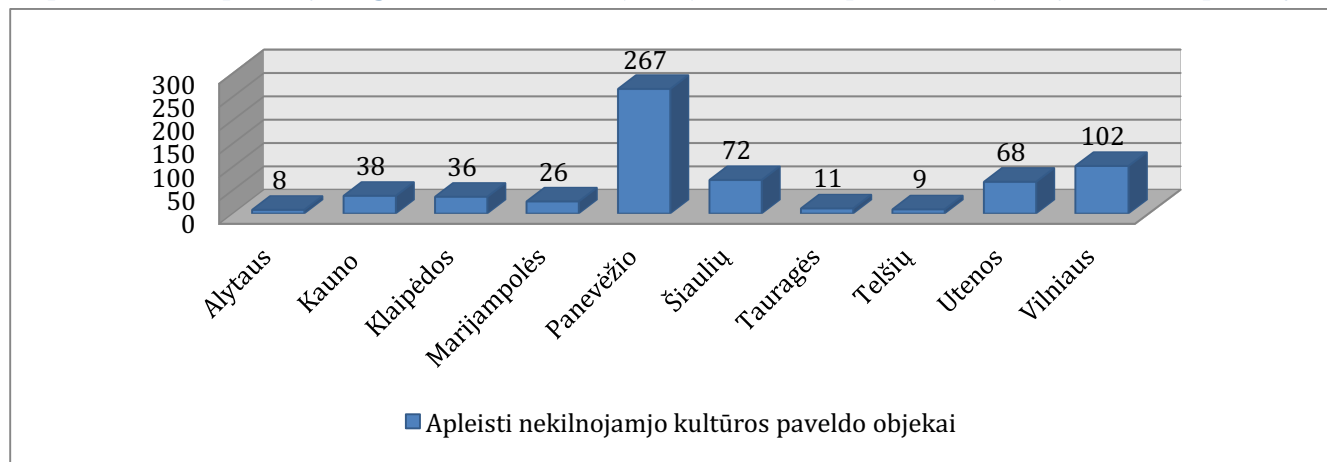
¹⁴⁵ Interviu su Kultūros ministerijos atstovu.

¹⁴⁶ Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė, Valstybinio audito ataskaita „Kultūros paveldo išsaugojimas“, 2010 m. vasario 19 d. Nr. VA-P-50-2-2, Vilnius.

¹⁴⁷ Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, Apleistų, blogos būklės nekilnojamųjų kultūros paveldo vertybių sąrašas, 2012.

kurioje apleistų, prastos būklės nekilnojamojo kultūros paveldo objektų skaičius sudaro reikšmingą visų paveldo objektų dalį. Remiantis pateiktais duomenimis galima teigti, kad mažiausias tvarkybos darbų poreikis yra Alytaus, Tauragės ir Telšių apskrityse.

10 paveikslas. Apleistų, blogos būklės nekilnojamojo kultūros paveldo objektų skaičius apskrityse

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD pateiktus duomenis.

Lyginant apleistų, blogos būklės pastatų pasiskirstymą pagal savininko tipą vienareikšmiškų tendencijų nenustatyta. Nors bendroje sumoje fizinių asmenų apleistų pastatų skaičius lyginant su juridinių asmenų valdomų apleistų pastatų skaičiumi yra didesnis, tačiau tik 4 apskrityse šis skirtumas yra reikšmingas. Pažymėtina, kad Panevėžio apsk. esančio nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkų duomenys nebuvo patikslinti, todėl įvertinti šalies mastu savininkų tipo ir apleistų pastatų ryšį nėra įmanoma.

11 lentelė. Apleistų, blogos būklės pastatų skaičius pagal apskritis (KPD teritorinius padalinius)

Apskritis (KPD teritorinis padalinys)	Statinių skaičius			Pasiskirstymas pagal šeimininką					
	Registriniai	Valstybės saugomi	Paminklai	Fizinis	Juridinis	Nenurodyta	Nenustatyta	Bešeimininkis	Kita
Alytaus	3	5		2	6				
Kauno	14	23	1	18	18			2	
Klaipėdos	20	16		19	11		4		2*
Marijampolės	20	6		13	11			2	
Panevėžio	156	105	6	21	2	244			
Šiaulių	37	35		44	21			1	6**
Tauragės		11		4	5		1	1	
Telšių		3	6		7		2		
Utenos	56	12		35	23		7	3	
Vilniaus	62	39	1	40	35		27		
Iš viso:	368	255	13	196	139	244	41	9	8

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD pateiktus duomenis.

Paaiškinimai: nenurodyta – KPD teritorinis padalinys nepateikė duomenų dėl objektų savininkų, nenustatyta – objekto savininkas nenustatytas.

* vieną objektą valdo 7 savininkai, kitą objektą valdo juridinis ir fizinis asmuo.

** 5 objektai nėra įregistruoti Nekilnojamojo turto registre, vienas objektas valdomas juridinio ir fizinio asmens.

4.3 NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO TVARKYBOS DARBŲ POREIKIO VERTINIMAS, REMIANTIS EUROPOS SAJUNGOS STRUKTŪRINĖS PARAMOS ADMINISTRAVIMO DUOMENIMIS

2014 m., ruošiantis naujam Europos Sąjungos finansinio programavimo periodui, buvo renkami investicinių projektų aprašymai dėl nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos darbų finansavimo poreikio. Įstaigos ir privatūs asmenys pateikė 365 investicinius projektų aprašymus („nulines paraiškas“), iš jų: 78 valstybinės įstaigos, 158 – savivaldybės ir 125 privatūs asmenys ar bendruomenės. Pažymėtina, kad didžioji

dalis investicinių projektų aprašymų buvo pateikti vieno kultūros paveldo objekto tvarkybai finansuoti, o kompleksinių objektų skaičius buvo 5–6.¹⁴⁸

12 lentelė. Pateiktų investicijų projektų aprašymų pasiskirstymas pagal apskritis.

Apskritis/ objektas	Biblioteka	Kultūros centras	Muziejus	Teatras ar koncertinė įstaiga	Kita	Iš viso
Alytaus	0	2	4	0	11	17
Kauno	2	5	17	1	50	75
Klaipėdos	2	0	9	0	22	33
Marijampolės	1	1	2	0	14	18
Panevėžio	0	0	5	0	14	19
Šiaulių	0	1	5	0	33	39
Tauragės	0	1	1	0	21	23
Telšių	0	2	4	0	8	14
Utenos	0	1	7	0	14	22
Vilniaus	4	7	22	2	70	105
Iš viso:	9	20	76	3	257	365

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Kultūros ministerijos pateiktus duomenis.

Pateiktų paraiškų skaičius koreliuoja su nekilnojamojo kultūros paveldo objektų pasiskirstymu apskrityse, t.y. daugiau paraiškų buvo pateikta iš tų apskričių, kuriose nekilnojamojo kultūros paveldo objektų yra daugiausia (Vilniaus apsk. ir Kauno apsk.). Pažymėtina, kad iš apskričių, kuriose yra daugiausia apleistų, blogos būklės pastatų buvo pateikta sąlyginai mažai paraiškų, pavyzdžiui: Panevėžio apsk. 2012 m. buvo 267 blogos būklės pastatų, tačiau iš šios apskrities sulaukta tik 19 paraiškų. Panaši situacija taip pat fiksuojama Utenos ir Šiaulių apskrityse.

13 lentelė. Kultūros ministerijai pateiktų investicijų projektų aprašymuose deklaruotas investicijų į nekilnojamojo kultūros paveldą (statinius) poreikis, tūkst. eurų.

Apskritis/ objektas	Techninio projekto parengimas	Reikalingi paveldo tyrimai	Statybos darbai (ne paveldui)	Paveldo tvarkybos darbai	Reikalinga įranga	Projekto administravimo ir vykdymo išlaidos	Kitos būtinos projekto išlaidos	IŠ VISO
Alytaus	593	256	3.054	10.259	1.485	253	139	16.040
Kauno	4.924	1.419	30.351	92.181	14.852	5.475	4.784	153.985
Klaipėdos	1.723	758	10.316	27.125	2.250	1.698	656	44.527
Marijampolės	630	327	3.905	10.104	886	560	324	16.735
Panevėžio	1.447	601	1.043	27.462	1.914	694	1.338	34.499
Šiaulių	2.307	654	6.696	44.362	3.833	1.296	901	60.049
Tauragės	936	1.500	4.900	12.605	1.836	423	245	22.444
Telšių	435	157	4.630	8.608	1.813	884	486	17.012
Utenos	447	770	5.129	4.444	1.113	326	247	12.475
Vilniaus	9.810	5.018	80.154	161.268	37.824	8.213	9.535	311.822
Iš viso:	23.252	11.459	150.178	398.419	67.805	19.822	18.655	689.589

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Kultūros ministerijos pateiktus duomenis.

Pateiktuose aprašymuose nekilnojamojo kultūros paveldo savininkai (valdytojai) deklaravo 689,6 mln. eurų finansinį poreikį. Didžioji dalis investicijų buvo prašoma nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos darbams finansuoti (398,4 mln. eurų). Lyginant su 2007–2013 m. periodu finansavimo poreikis nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybai iš ES struktūrinių fondų reikšmingai padidėjo. Remiantis LR Ūkio ministerijos administruojamos programoms pateiktų paraiškų duomenimis, 2007–2013 m. laikotarpiu nekilnojamojo

¹⁴⁸ Interviu su Kultūros ministerijos atstovu.

kultūros paveldo tvarkybos finansinis poreikis siekė 269 mln. eurų. Nepatenkinto lėšų poreikio kultūros paveldo objektų tvarkybai suma 2013 m. pradžioje siekė 201 mln. eurų.¹⁴⁹

14 lentelė. Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos darbų finansavimo šaltinių pasiskirstymas pateiktuose nekilnojamo kultūros paveldo objektų investicinių projektų aprašymuose.

Apskritis/ objektas	ES	Pareiškėjo	Kiti	Kofinansavimo norma, proc.
Alytaus	13.610	2.202	229	15,2
Kauno	129.815	20.079	4.303	15,8
Klaipėdos	37.780	5.805	942	15,2
Marijampolės	14.156	1.912	588	15,0
Panevėžio	27.621	6.836	426	20,8
Šiaulių	50.161	5.878	3.143	15,2
Tauragės	19.014	3.403	27	15,3
Telšių	14.663	2.363	224	15,0
Utenos	10.528	1.825	122	15,6
Vilniaus	255.864	42.790	7.524	16,4
Iš viso:	573.213	93.092	17.528	16,2

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Kultūros ministerijos pateiktus duomenis.

Pareiškėjų ir kitų šaltinių kofinansavimo norma pateiktuose investiciniuose projektų aprašymuose siekia 16,2 proc. ir yra minimaliai didesnė nei numatyta ES struktūrinės paramos reikalavimuose (15 proc.). Iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų tvarkybos projektams finansuoti 2014–2020 m. numatyta skirti 86,9 mln. eurų, t.y. 8 kartus mažiau nei deklaruotas poreikis. Šios lėšos bus paskirstytos trimis būdais: valstybės planavimo būdu (iki 33 proc.), savivaldybių planavimo būdu (iki 20 proc.) ir konkursiniu būdu (iki 47 proc.). 2015 m. kovo 18 d. Kultūros ministras patvirtino prioritetinio kultūros paveldo objektų, galimų finansuoti atrenkant valstybės planavimo būdu, sąrašą, kuriame įrašyti 5 nekilnojamo kultūros paveldo objektai. Šių objektų tvarkybos ir aktualizavimo darbų finansavimui skirta 19.949 tūkst. eurų.¹⁵⁰ Atsižvelgiant į įveiklinimo (t. y. sutvarkyto objekto panaudojimo visuomenės reikmėms) sąlygą, šie objektai arba jų dalys turės būti sutvarkyti iš karto (dabar dėl riboto finansavimo tvarkymas tęsiasi labai ilgą laiką), todėl investicinių projektų ir atitinkamai sutvarkytų nekilnojamojo paveldo objektų skaičius nebus didelis, palyginti su poreikiu.

Apibendrinant galima teigti, kad šiuo metu negalima tiksliai įvertinti nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos darbų poreikio, nes nėra renkami ir kaupiami šiam įvertinimui duomenys. Vėluojantis vertingųjų savybių nustatymo procesas, technologiškai pasenęs, neinformatyvus Kultūros vertybių registras nesuteikia galimybių gauti duomenis apie šiuo metu Lietuvoje esantį paveldo objektų skaičių, jų pasiskirstymą pagal tipus, potipius ir grupes. Savivaldybių ir KPD vykdoma nekilnojamojo kultūros paveldo stebėsenos sistema neužtikrina, kad visi kultūros paveldo objektai būtų patikrinti bent vieną kartą per penkerius metus. Taip pat dėl netinkamos (nestandartizuotos, praktiškai nesančios) būklės stebėjimo metodikos prarandami (negaunami) tvarkybos darbų poreikio įvertinimui svarbūs duomenys.

¹⁴⁹ Pasiūlymai bei rekomendacijos dėl 2014–2020 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo kultūros srityje aprėpties ir jų vertinimo rodiklių. Vilnius: VŠĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai, 2013, 33.

¹⁵⁰ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2015 m. kovo 18 d. įsakymas nr. IV-182 „Dėl 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 5 prioriteto „aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“ priemonės „aktualizuoti kultūros paveldą“ prioritetinio kultūros paveldo objektų, galimų finansuoti atrenkant valstybės planavimo būdu, sąrašo patvirtinimo“.

5 NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO TVARKYBOS PROGRAMŲ VERTINIMAS

Nekilnojamųjų kultūros vertybių (statinių) tvarkybos darbai finansuojami pagal šias Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos administruojamas programas:

- Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programa;
- Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programa;
- Žemaičių krikšto ir Žemaičių vyskupystės įsteigimo 600 metų jubiliejaus minėjimo 2009 –2017 metų programa;
- Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo (paveldotvarka) piligrimų ir turizmo reikmėms programa.

Trys iš keturių Kultūros paveldo departamento administruojamų programų yra skirtos sakralinio ir tik viena (Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programa) – nesakralinio nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių tvarkybai finansuoti. Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo programa ir Žemaičių krikšto ir Žemaičių vyskupystės įsteigimo 600 metų jubiliejaus minėjimo programa bus įgyvendinamos ribotą laiką, t.y. šios programos nėra nuolatinės.

5.1 NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO PAVELDOTVARKOS PROGRAMOS VERTINIMAS

Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos rengimo aprašas pirmą kartą patvirtintas 2005 m.¹⁵¹ Analizuojamo laikotarpio metu programa buvo rengiama ir įgyvendinama remiantis 2009 m. spalio 12 d. Kultūros paveldo departamento direktoriaus patvirtinta nauja tvarkos aprašo redakcija.¹⁵²

Pagal programos rengimo aprašą, kiekvienais metais programos projektą rengia KPD direktoriaus įsakymu sudaryta darbo grupė, atsižvelgdama į KPD teritorinių padalinių ir KPD Apskaitos, paveldotvarkos planavimo skyriaus pasiūlymus bei tvarkybos darbų valdytojo pateiktus duomenis apie kultūros paveldo objektų tvarkybos ir neatidėliotinus saugojimo tęstinius darbus ir apie į praėjusių metų programą įrašytą kultūros paveldo objektų sąmatinę dokumentaciją, viešuosius pirkimus ir tęstiniams tvarkybos ir neatidėliotiniams saugojimo darbams trūkstamas lėšas bei kultūros paveldo objektų valdytojų pateiktus prašymus.¹⁵³ Programą sudaro darbo grupės rekomenduotų finansuoti kultūros paveldo objektų sąrašas, kurį iki 2014 m. įsakymu patvirtindavo KPD direktorius.

Atsižvelgdamas programos rengimo ir įgyvendinimo praktiką bei Kultūros ministerijos Vidaus audito skyriaus atlikto KPD veiklos audito išvadas 2014 m. Kultūros ministras patvirtino naują Nekilnojamųjų ir kilnojamųjų kultūros vertybių išsaugojimo darbų finansavimo tvarkos aprašą.¹⁵⁴ Nauja aprašo redakcija numato, kad programą tvirtina Kultūros ministras, o pati programos rengimo tvarka išlieka nepakitusi. Pastebėtina, kad sugriežtinti paraiškų teikimo reikalavimai – pareiškėjai taikomųjų tyrimų atveju privalo pateikti suderintą taikomųjų tyrimų projektą ir paskaičiuotą atlikimo kainą, išduotą leidimą taikomųjų tyrimų atlikimui, o tvarkybos darbų atveju – suderintą tvarkomųjų darbų projektą, išduotą leidimą tvarkomųjų darbų atlikimui, išduotą statybų leidimą.¹⁵⁵ Iki 2014 m. pabaigos pareiškėjai pateikdavo tik preliminarius skaičiavimus ir projektus, kurie dar nebuvo suderinti su KPD teritoriniais skyriais, taip pat

¹⁵¹ Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2005 m. spalio 13 d. įsakymas Nr. Į-442 „Dėl nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos rengimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

¹⁵² Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2009 m. spalio 12 d. įsakymas Nr. Į-509 „Dėl Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2007 m. liepos 16 d. įsakymo nr. Į-291 „Dėl nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos bei Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) įgyvendinimo programų rengimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“.

¹⁵³ Ten pat.

¹⁵⁴ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2014 m. birželio 30 d. įsakymas Nr. ĮV – 524 „Dėl nekilnojamųjų ir kilnojamųjų kultūros vertybių išsaugojimo darbų finansavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

¹⁵⁵ Ten pat.

jiems nebuvo privaloma pateikti išduotą statybos leidimą. Nusprendus skirti finansavimą nekilnojamojo kultūros paveldo objekto tvarkybai reikiamus dokumentus parengdavo ir gaudavo reikiamus leidimus VĮ Lietuvos paminklai. Dėl užsitęsusių dokumentų rengimo ir derinimo procedūrų likdavo per mažai laiko tvarkybos darbų įgyvendinimui.¹⁵⁶

Priimti programos tvarkos aprašo pakeitimai sudarys palankesnes sąlygas KPD administruoti tvarkybos darbų projektus. Kultūros paveldo departamento Apskaitos, paveldotvarkos planavimo skyriaus vertinimu, programos tvarkos aprašo pakeitimai padės sklandžiau ir rezultatyviau įgyvendinti programą, nes pagerės pateikiamų paraiškų kokybė ir bus daugiau laiko projektų įgyvendinimui. Dėl šių priežasčių turėtų sumažėti tęstinių projektų, kurių įgyvendinimas užtrukdavo dėl neparengtos dokumentacijos pateikiant paraišką.¹⁵⁷

Vis dėlto šie pakeitimai veiks kaip neigiama paskata, nes potencialiems pareiškėjams bus sudėtingiau pateikti paraiškas ir gauti tvarkybos ir neatidėliotiniams saugojimo darbams finansavimą iš valstybės biudžeto. Nuo 2014 m. birželio 30 d. įsigalioję pakeitimai iš pareiškėjų reikalauja daugiau žmogiškųjų ir finansinių išteklių paraiškos pateikimui. Pažymėtina, kad išlieka aktuali pareiškėjų pakankamų žinių ir gebėjimų problema teikiant paraiškas dėl finansavimo skyrimo tiek iš ES fondų, tiek ir iš KPD administruojamų programų.¹⁵⁸ Vertinimo metu nustatyta, kad vieną iš svarbiausių paskatų yra pakankamas informacijos prieinamumas ir pagalba parengiant tvarkybos darbams reikiamus dokumentus.¹⁵⁹ Programos pareiškėjai pastebi, kad tvarkybos darbų vykdymui reikalingų dokumentų parengimas ir suderinimas trunka ilgai ir reikalauja specifinių žinių. Dėl šių priežasčių dokumentų parengimo metu yra būtina intensyvi konsultacinė pagalba, kurios užtikrinimui po taisyklių pakeitimo reikėtų skirti didesnę dėmesį.¹⁶⁰

Remiantis programos tvarkos aprašu, iš valstybės biudžeto 2009–2014 m. buvo finansuojami:

- Valstybės saugomų kultūros paveldo objektų tyrimų, avarijos grėsmės pašalinimo, konservavimo bei restauravimo darbai bei šių darbų projektų parengimas.
- Kultūros paveldo objektų, dėl kurių yra priimtas sprendimas inicijuoti skelbimą valstybės saugomais, avarijos grėsmės pašalinimo, apsaugos techninių priemonių įrengimo ir kiti neatidėliotini saugojimo darbai ir šių darbų projektų parengimas.
- Į Kultūros vertybių registrą įrašytų kilnojamojų kultūros vertybių, taip pat vertybių, esančių viena iš nekilnojamojo kultūros paveldo statinio vertingųjų savybių, ir dailės nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tyrimo, konservavimo, restauravimo ir apsaugos priemonių (išskyrus vaizdo stebėjimo kamerų ir panašių priemonių) įrengimo darbai bei šių darbų projektų parengimas.
- Lietuvai reikšmingo nekilnojamojo kultūros paveldo, esančio užsienio valstybėse, tyrimo, kitų tvarkybos darbų bei šių darbų projektų parengimas.
- Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiojo planavimo dokumentų rengimas, paveldo tvarkybos reglamentų rengimas ir teisės aktas, skirtų paveldotvarkos norminių teisės aktų sistemai, projektų rengimas.

2009–2014 m. valstybės biudžeto lėšos buvo skiriamos svarbiausių (reikalingiausių) tvarkybos darbų finansavimui. Atsižvelgiant į kultūros paveldo tvarkybos situaciją, finansavimas taip pat buvo skiriamas objektams, dėl kurių yra priimtas sprendimas inicijuoti skelbimą valstybės saugomais. Šių objektų avarijos grėsmės pašalinimo bei apsaugos techninių priemonių įrengimo darbų finansavimas nors ir suteikė galimybes apsaugoti kultūros paveldą nuo sunykimo, tačiau gali būti vertinamas neigiamai. Valstybės kontrolės auditas 2010 m. nustatė, kad dažniausiai valstybės saugomais objektais yra skelbiami, kai kyla grėsmė kultūros paveldo objektų vertingųjų savybių pažeidimui ar sunykimui dėl neigiamos aplinkos poveikio ar kitų grėsminių.¹⁶¹ Galimybė skirti valstybės biudžeto lėšas tik valstybės saugomiems nekilnojamojo kultūros paveldo objektams galėjo prisidėti prie valstybės apsaugos suteikimo objektams, kurie nėra svarbūs ir reikšmingi šalies mastu. Lietuvai reikšmingo nekilnojamojo kultūros paveldo, esančio užsienio valstybėse, tyrimo, kitų tvarkybos darbų bei šių darbų projektų parengimo finansavimas vertinamuoju laikotarpiu nebuvo aktualus, t.y. nebuvo pateikta nei viena paraiška.

¹⁵⁶ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovais.

¹⁵⁷ Ten pat.

¹⁵⁸ Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2013 metais vykdytos Kultūros vertybių registre registruotų kultūros paveldo objektų, kurie nėra paskelbti valstybės ar savivaldybės saugomais, stebėsenos apibendrinimas ir prognozavimas. Vilnius: Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, 8.

¹⁵⁹ Interviu su nekilnojamojo turto plėtotojais.

¹⁶⁰ Interviu su programos pareiškėju.

¹⁶¹ Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė, Valstybinio audito ataskaita „Kultūros paveldo išsaugojimas“, 2010 m. vasario 19 d. Nr. VA-P-50-2-2, Vilnius, 19–21.

Nuo 2014 m. birželio 30 d. iš valstybės biudžeto lėšų iš dalies finansuojami:¹⁶²

- Valstybės saugomų kultūros paveldo objektų taikomieji tyrimai, remontas, avarijos grėsmės pašalinimas, konservavimas, restauravimas bei tvarkybos darbų planavimas ir projektavimas.¹⁶³
- Kultūros paveldo objektų apsaugos techninių priemonių įrengimo ir neatidėliotini saugojimo darbai (būklės stabilizavimas ir avarijos grėsmės pašalinimas, objekto užkonservavimas, įvairūs tyrimai pagal atsiradusį poreikį, aptiktų naujų vertybių, kurios galėtų būti objekto vertingoji savybė konservavimas).¹⁶⁴
- Į Kultūros vertybių registrą įrašytų kilnojamųjų kultūros vertybių, taip pat vertybių, esančių viena iš nekilnojamojo kultūros paveldo statinio vertingųjų savybių (dailės kūrinį), tyrimo, konservavimo, restauravimo darbai ir apsaugos priemonių įrengimas.

Naujame programos tvarkos apraše dalinai valstybės biudžeto lėšomis finansuojamų valstybės saugomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos darbų sąrašas nepakito. Numatyta galimybė skirti valstybės biudžeto lėšas į Kultūros paveldo registrą įrašytų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų neatidėliotinų saugojimo darbų atlikimui, o taip pat apsaugos priemonių įrengimui. Pažymėtina, kad buvo atsakyta kultūros paveldo objektų savininkams neaktualių veiklų (pavyzdžiui, nekilnojamojo paveldo užsienyje paieškos ir tyrimų) finansavimo.

Iki 2015 m. skiriant finansavimą iš Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos buvo išskirti penki prioritetai, iš kurių du – strateginio (sisteminio) pobūdžio prioritetai ir trys techniniai prioritetai (kriterijai). Strateginio (sisteminio) pobūdžio prioritetams galima priskirti pirmuosius du prioritetus, t.y. medinė architektūra ir dvarų paveldas. Išskirti strateginiai prioritetai gerai atliepė esančią kultūros paveldo tvarkybos darbų poreikio situaciją.¹⁶⁵ Taip pat skiriant finansavimą buvo pasitelkti trys techniniai prioritetai (kriterijai) – tvarkybos darbų užbaigtumas, savininko (valdytojo) finansinio indėlio dydis bei paveldo tvarkybos darbų rūšis (pirmumas avarijos grėsmės pašalinimui, toliau neatidėliotini saugojimo darbai, tyrimų ir tvarkybos darbų projektinės dokumentacijos parengimas, konservavimas, restauravimas ir remonto darbai).¹⁶⁶ Toks prioritetų pasirinkimas ir pasiskirstymas vertintinas kaip tinkamas ir geras.

Nuo 2015 m. strateginiu prioritetu laikomas tęstinių projektų įgyvendinimas, todėl tęstiniai darbai į Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos projektą įrašomi prioriteto tvarka. Taip pat atrankos kriterijumi, kuris turėtų veikti kaip strateginis prioritetas, numatytas reikšmingumo lygmuo (nacionalinis, regioninis, vietinis). Vis dėlto reikšmingumo lygmuo yra nustatytas tik 30 proc. kultūros paveldo vertybių, todėl šio kriterijaus reali nauda abejotina. Kaip atrankos kriterijai išliko paveldo būklė, objekto valdytojo finansinis indėlis. Atsižvelgiant į sugriežtintus paraiškų teikimo reikalavimus įtrauktas naujas atrankos kriterijus – su KPD teritoriniu padaliniu suderintas išsaugojimo darbų projektas ir gautas leidimas šio projekto įgyvendinimui.¹⁶⁷ Strateginiu prioritetu pasirinktas tęstinių projektų įgyvendinimas vertintinas teigiamai. Pažymėtina, kad ne visus apraše nurodytus kriterijus bus galima naudoti vertinant paveldo objektų savininkų (valdytojų) pateiktas paraiškas. Pavyzdžiui, paveldo objekto reikšmingumo lygis kaip kriterijus galės būti panaudotas 3 iš 10 atvejų, todėl ne visų kriterijų panaudojimas gali sukelti skirtingai interpretuojamas situacijas.

Programos įgyvendinimas (planuojamos intervencijos) nėra derinamas ir nėra susietas su kitomis tvarkybos darbų intervencijomis, finansuojamomis iš ES struktūrinių fondų, EEE mechanizmų ar kitų šaltinių. Atlikus vertinimą taip pat nustatyta, kad ilguoju laikotarpiu Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programa neturi nustatytų konkrečių tikslų ir siektinų rezultatų. Kultūros paveldo departamento atstovų

¹⁶² Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2014 m. birželio 30 d. įsakymas Nr. IV – 524 „Dėl nekilnojamųjų ir kilnojamųjų kultūros vertybių išsaugojimo darbų finansavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

¹⁶³ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2013 m. rugsėjo 25 d. įsakymas Nr. IV–663 „Dėl paveldo tvarkybos reglamento PTR 3.08.01:2013 „tvarkybos darbų rūšys“ patvirtinimo“.

¹⁶⁴ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2013 m. rugpjūčio 20 d. įsakymas Nr. IV–607 „Dėl apsaugos techninių priemonių įrengimo ir neatidėliotinų saugojimo darbų sąrašo patvirtinimo“.

¹⁶⁵ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovais.

¹⁶⁶ Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2009 m. spalio 12 d. įsakymas Nr. I–509 „Dėl Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2007 m. liepos 16 d. įsakymo nr. I–291 „Dėl nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos bei Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) įgyvendinimo programų rengimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“.

¹⁶⁷ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2014 m. birželio 30 d. įsakymas Nr. IV – 524 „Dėl nekilnojamųjų ir kilnojamųjų kultūros vertybių išsaugojimo darbų finansavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

teigimu, analizuojamu laikotarpiui pagrindinis programos tikslas buvo patenkinti nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos darbų poreikį, kuris kyla iš siekio apsaugoti kultūros paveldą nuo sunykimu ir ketinant jį pritaikyti viešiesiems ar privatiems poreikiams.¹⁶⁸

Programos finansavimas, atsižvelgiant į Nekilnojamojų kultūros vertybių apsaugos įstatymą, buvo skiriamas nekilnojamojo kultūros paveldo vertybėms, kurios yra įrašytos į Kultūros vertybių registrą ir saugomos valstybės. 2010 – 2014 m. Lietuvoje buvo apie 6000 valstybės saugomų nekilnojamojų kultūros paveldo vertybių (žr. 3 paveikslas). Remiantis 3 paveiksle pristatomais duomenimis, galima teigti, kad valstybės saugomų kultūros paveldo vertybių skaičius kito nežymiai, t.y. 0,5 proc. padidėjo. Pažymėtina, kad reikšmingą valstybės saugomų nekilnojamojų kultūros paveldo objektų dalį sudaro nekilnojamas sakralinis kultūros paveldas, kurio tvarkybos darbai yra finansuojami iš kitų trijų KPD administruojamų programų.

15 lentelė. 2010–2014 m. pateiktų ir patenkintų paraiškų skaičius pagal Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programą

	2010 m.		2011 m.		2012 m.		2013 m.		2014 m.		Iš viso:	
	PT	PA	PT	PA	PT	PA	PT	PA	PT	PA	PT	PA
Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programa	34	14	71	27	57	23	52	28	76	45	290	137
Iš jos: tvarkybos ir neatidėliotiniams saugojimo darbams finansuoti	27	8	60	17	39	14	42	12	58	28	226	79
Iš jos: kompensavimui kultūros paveldo objektų savininkams	7	6	11	10	18	9	10	16	18	17	64	58

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD duomenis.

Žymėjimų paaiškinimai: PT – pateiktų paraiškų skaičius, PA – patenkintų paraiškų skaičius.

Analizuojamu laikotarpiu nekilnojamojo kultūros paveldo savininkai (valdytojai) pateikė 290 paraiškų, iš kurių 226 paraiškas tvarkybos ir neatidėliotiniams saugojimo darbams finansuoti. Per 2010–2014 m. laikotarpį vienam kultūros paveldo objektui finansuoti galėjo būti pateikta daugiau nei viena paraiška, nes prioritetiškai į programą buvo įrašomi paveldo objektai, kuriuose buvo planuojama tęsti anksčiau pradėtus tvarkybos darbus. Iš pateiktų paraiškų tik 137 paraiškos buvo patenkintos ir joms skirtas finansavimas. Patenkintų paraiškų dalis, skaičiuojant nuo visų paraiškų, siekia 47 proc. Tvarkybos ir neatidėliotų saugojimo darbų finansavimas yra svarbiausia Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos finansavimo sritis. 2010–2014 m. buvo patenkinama tik viena iš trijų paraiškų, t. y. patenkintų paraiškų dalis siekė 35 proc. Analizuojant pateiktų paraiškų dinamiką, galima teigti, kad tvarkybos darbų poreikis didėjo, nes pateiktų paraiškų skaičius lyginant 2010 m. su 2014 m. išaugo daugiau kaip du kartus.

16 lentelė. 2010–2014 m. Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos lėšomis finansuotų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų skaičius

	2010 m.		2011 m.		2012 m.		2013 m.		2014 m.	
	N	T	N	T	N	T	N	T	N	T
Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programa	8	19	17	16	14	9	12	10	28	5
Iš jos: tvarkybos ir neatidėliotini saugojimo darbai	5	19	5	16	11	9	8	9	14	5
Iš jos: tyrimų ir projektavimo darbai	3		12		3		4	1	14	

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD duomenis.

Žymėjimų paaiškinimai: N – objektai, kurių tvarkybos darbai pradėti finansuoti ataskaitiniais metais, T – objektai, kurių tvarkybos darbai pradėti finansuoti ankstesniais metais ir tęsiami ataskaitiniais metais.

2010–2014 m. Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos lėšomis buvo pradėti finansuoti 43 objektų tvarkybos ir saugojimo darbai. Taip pat šį laikotarpį buvo finansuoti 36 tyrimų ir projektavimo darbų atlikimo projektai. Vidutiniškai per metus į programą buvo įrašomi apie 9 nauji objektai ir dar vidutiniškai tęsiama beveik 12 objektų tvarkybos ir neatidėliotinių saugojimo darbų finansavimas. Pažymėtina, kad nuo 2010 m. tęstinių projektų skaičius mažėja, pavyzdžiui: 2010 m. vienam naujam projektui tekdavo beveik keturi tęstiniai projektai, o 2014 m. ši situacija pasikeitė priešingai. Pareiškėjai

¹⁶⁸ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovais.

pastebi, kad dėl nepakankamo finansavimo nekilnojamojo kultūros paveldo objekto tvarkybos darbai tęsiasi keletą metų. Užsitęsęs tvarkybos projektų įgyvendinimui, negalima kultūros paveldo objekte plėtoti veiklos ir pilnavertiškai pritaikyti visuomenės poreikiams. Ilgai besitęsiantys tvarkybos darbai lemia prarastas potencialas pajamas iš galimos veiklos pritaikius objektus. Pažymėtina, kas skyrus nepakankamą finansavimą paveldo objekte yra atliekami tik dalis reikalingų tvarkybos darbų ir objektas dėl šios priežasties nėra pritaikomas visuomenės reikmės, o nenaudojamo objekto būklės kasmet blogėja.¹⁶⁹

17 lentelė. 2010–2014 m. Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos siektini tikslai

Eil. Nr.	Rodiklis	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.
1.	Pagal Paveldotvarkos programą tvarkomų kultūros paveldo objektų skaičius (vnt.)	32	19	15		
2.	Tvarkomi kultūros paveldo objektai arba jų dalys (vnt.)				15	15
3.	Tvarkomi dvarai (vnt.)	6				
4.	Tuskulėnų rimties parko sukūrimas (tūkst. eurų)	398,2				
5.	Rengiami teritorijų planavimo dokumentai (specialieji planai) (vnt.)	31	15	15	15	21
6.	Kompensuotos išlaidos kultūros paveldo objektų valdytojams (tūkst. eurų)	86,9	144,8	144,8		
7.	Kompensuota kultūros paveldo valdytojams ir kilnojamųjų kultūros vertybių savininkams iki 30 proc. nuo prašomų ir tinkamų finansuoti išlaidų (proc.)				30	30
8.	Kompensuotos išlaidos (proc. nuo gautų prašymų sumos)	20				
9.	Paženklinti kultūros paveldo objektai ir pagaminta ženklinimo lentų (tūkst. eurų)	20,3				
10.	Paženklinti kultūros paveldo objektai tipinėmis lentomis (proc. nuo poreikio)	7*				
11.	Skirta lėšų kultūros paveldo objektų ženklinimui ir ženklinimo lentų gamybai (tūkst. eurų)		5,8	11,6		
12.	Parengti valstybės saugomo archeologijos paveldo objekto ženklo projektą bei ženklinimo tvarką ir tęsti statinių ženklinimą (vnt.)				1	
13.	Parengtų ir įgyvendintų Vilniaus istoriniame centre esančių kultūros paveldo objektų konservavimo ir restauravimo darbų projektų skaičius (vnt.)					4
14.	Paženklintų valstybės saugomų kultūros paveldo objektų, kuriuose nėra arba neišliko statinių (archeologijos, mitologijos ir kt.), skaičius (vnt.)					10
15.	Rengiami kultūros paveldo objektų projektai ir atliekami tyrimai (vnt.)					11

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2010–2012 m. Strateginį veiklos planą ir 2011–2014 m. Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos metinius veiklos planus.

Spalvų žymėjimo paaiškinimas: raudona – rodiklis nepasiektas, t.y. –10 proc. ir daugiau iki siektinos rodiklio reikšmės; geltona – rodiklis pasiektas, t.y. rodiklio reikšmė svyruoja nuo –9 iki +9 proc., skaičiuojant nuo siektinos rodiklio reikšmės; žalia – rodiklio reikšmė viršyta, t.y. +10 proc. ir daugiau skaičiuojant nuo siektinos rodiklio reikšmės.

* Dėl duomenų stokos įvertinti rodiklio pasiekimą nėra galimybių.

Programos įgyvendinimo stebėjimui 2010–2014 m. buvo naudojami 15 rodiklių, iš kurių 8 matavo veiklos produktus tik vienerius metus ir yra susiję su konkrečių užduočių įgyvendinimu (pavyzdžiui, Parengti valstybės saugomo archeologijos paveldo objekto ženklo projektą bei ženklinimo tvarką ir tęsti statinių ženklinimą (vnt.)). Programos indelio ir produkto rodikliai yra įtraukti į Kultūros paveldo departamento metinį veiklos planą ir atitinkamai į Kultūros ministerijos veiklos planą. Nuo 2011 m. KPD nerengia trijų metų trukmės strateginio veiklos plano (paskutinis strateginis veiklos planas patvirtintas 2010 m. kovo 19

¹⁶⁹ Interviu su savivaldybės administracijos atstovu.

d.¹⁷⁰). Pažymėtina, kad programos įgyvendinimas sukurti produktai nėra susieti su vidutinio ir ilgojo laikotarpio strateginiais dokumentais.

Remiantis Kultūros paveldo departamento 2010–2012 m. Strateginiu veiklos planu ir 2011–2014 m. veiklos planais, pagrindinis programos produkto rodiklis yra tvarkomų kultūros paveldo objektų skaičius (2013 m. šis rodiklis patikslintas, pateikiant naują jo formuluotę, geriau atliepiančią vykdomas veiklas).

Programos sukurtiems produktams išmatuoti naudojami rodikliai tobulintini, nes dabartiniai rodikliai matuoja programos įgyvendinimo metu vykstančių procesų mastą (1–3 ir 5 rodikliai (žr. 17 lentelė)), bet ne programos sukurtus produktus ar rezultatus. Rekomenduotina taip pat numatyti rodiklį, kuris matuotų sutvarkytų kultūros paveldo objektų ar jų dalių skaičių. Nuo 2012 m. KPD metiniame veiklos plane įtrauktas rodiklis – „Įgyvendinti nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos projektai“. Šiuo rodikliu matuojama visų KPD administruojamų programų sukurti produktai, todėl juo nėra įmanoma įvertinti atskirų programų sukurtų produktų masto. Dalis rodiklių yra indelio (*angl.* input) rodikliai (4, 6, 9 ir 11 rodikliai (žr. 17 lentelė)), kuriais matuojami iš valstybės biudžeto skirti asignavimai: toks matavimas yra perteklinis ir neinformatyvus, nes matuojama tai kas ir taip jau žinoma, t.y. nereikalauja pasiekimo. Programoje nėra nei vieno efekto rodiklio, kuris leistų įvertinti kultūros paveldo objektų tvarkybos darbų poveikį šalies mastu. Pažymėtina, kad pasirinkti tinkamus rodiklius neleidžia tai, kad programa sudaroma ir tvirtinama kiekvienais metais neturint vidutinio ir ilgojo laikotarpio dokumento. Naudojami rodikliai yra pritaikyti trumpojo laikotarpio (vienerių metų) ir einamosioms užduotims, todėl remiantis jais sunku įvertinti programos rezultatyvumą ir efektyvumą.

Remiantis KPD nusistatytų programos indelio ir produkto rodiklių pasiekimo laipsniu, galima teigti, kad programa yra įgyvendinama rezultatyviai, nes didžioji dalis rodiklių yra pasiekti, o taip pat ir viršyti (žr. 17 lentelė). Dėl finansavimo stokos 2010 m. nebuvo pasiekti du programos rodikliai. Specialiųjų planų rengimo geresnius rezultatus 2012–2013 m. nei buvo planuota lėmė planų rengimo ir derinimo procedūros. Pažymėtina, kad nuo 2012 m. KPD atlieka sudėtingų kultūros paveldo objektų planų rengimą (urbanistinių vietovių (pavyzdžiui, Vilniaus miesto senamiestis, kompleksinių objektų), kurių rengimo ir derinimo procesai užsitęsia ir stringa. Dėl šių priežasčių valstybės lėšos (įstrigus plano derinimui) perskirstomos kitų kultūros paveldo objektų specialiųjų planų rengimui.¹⁷¹ Geresnius nei planuota tvarkybos darbų rodiklio pasiekimą lemia programos įgyvendinimo metu perskirstytos programos rezervo lėšos, taip pat įvykę nenumatyti įvykiai tvarkomuose objektuose, pavyzdžiui: tvarkybos darbų sustabdymas dėl naujų vertingųjų savybių atradimo, naujų objektų įtraukimas ir pan.¹⁷² Viena iš geresnių nei planuotų rodiklių pasiekimo priežasčių yra nepakankamai tikslus planavimas – rengiant KPD metinį veiklos planą nepakankamai atsižvelgiama į ankstesnių metų patirtį ir dažnai rodiklių siektinos reikšmės mechaniškai perkeliamos. Pažymėtina, kad planavimo procesas yra prasilenkiantis laike – Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programa yra patvirtinama vėliau nei KPD metinis veiklos planas, todėl į jį įrašomos siektinos rodiklių reikšmės tėra apytikslės.

Siekiant papildyti Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos rezultatyvumo vertinimą buvo paskaičiuoti du papildomi rodikliai. Šie rodikliai yra orientuoti į programos sukurtus produktus ir rezultatus ir ateityje galėtų būti naudojami nuolatiniam programos stebėjimui.

18 lentelė. Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos alternatyvūs rezultatyvumo rodikliai

	2010 m.		2011 m.		2012 m.		2013 m.		2014 m.	
	KPD	KŠ	KPD	KŠ	KPD	KPD	KŠ	KPD	KŠ	KPD
Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos tvarkybos, neatidėliotiniams saugojimo, tyrimų ir projektavimo darbams finansuoti skirtos lėšos, tūkst. eurų	1.271	498	1.120	406	1.052	509	1.057	1.100	1.295	362
Kitų šaltinių lėšų dalis nuo visų Nekilnojamojo kultūros paveldo	28		27		33		51		22	

¹⁷⁰ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2010 m. kovo 19 d. įsakymas Nr. IV – 171 „Dėl Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2010–2012 metų strateginio veiklos plano patvirtinimo“.

¹⁷¹ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovu.

¹⁷² Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovu.

	2010 m.		2011 m.		2012 m.		2013 m.		2014 m.	
	KPD	KŠ	KPD	KŠ	KPD	KPD	KŠ	KPD	KŠ	KPD
paveldotvarkos programos tvarkybos, neatidėliotiniams saugojimo, tyrimų ir projektavimo darbams skirtų lėšų, proc.										

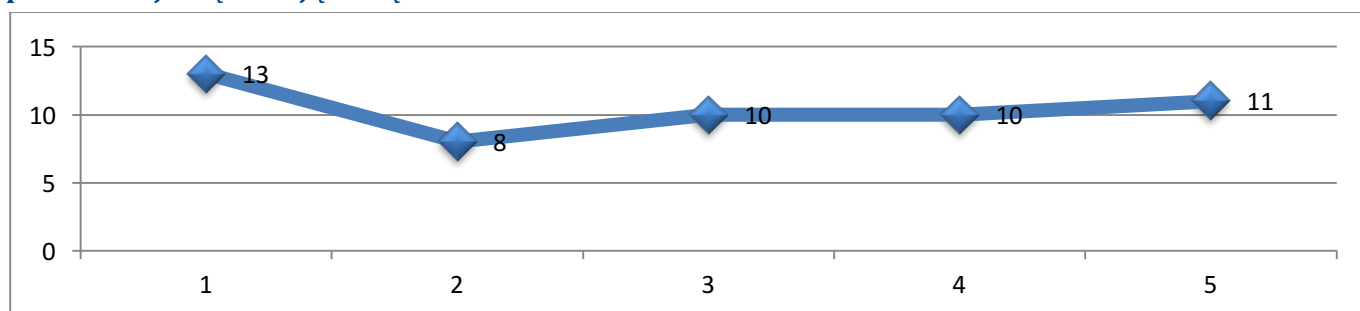
Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD duomenis.

Žymėjimų paaiškinimai: KPD – Kultūros paveldo departamento skirtos lėšos, KŠ – kitų šaltinių skirtos lėšos.

Atsižvelgiant į Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo nuostatą, kurioje teigiama, kad valstybė skiria dalinį finansavimą tvarkybos darbams, rekomenduojame vertinant Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos įgyvendinimą naudoti rodiklį, matuojantį pritrauktų lėšų iš kitų šaltinių dalį. Vidutiškai 2010–2014 m. kitų šaltinių lėšos, skirtos Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos tvarkybos, neatidėliotiniams saugojimo, tyrimų ir projektavimo darbams finansuoti sudarė 32 proc. visų šiems darbams skirtų lėšų. Dvejus iš penkerių metų šis vidurkis buvo viršytas. Remiantis papildomai paskaičiuotu rodikliu, galima teigti, kad programa analizuojamu laikotarpiu buvo įgyvendinama rezultatyviai, nes iš kitų šaltinių buvo pritraukiama trečdalis ir daugiau tvarkybos darbams panaudotų lėšų.

Antrasis programos rezultatyvumą matuojantis rodiklis yra nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų ar jų dalių, kuriuose visi tvarkybos darbai buvo baigti įgyvendinti įstatymų numatyta tvarka. Vidutiniškai per metus finansuojant Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos lėšomis 2010–2014 m. buvo sutvarkyti 10 objektų. Šis rodiklis buvo pasiektas arba viršytas ketverius metus iš penkerių.

11 paveikslas. Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos lėšomis sutvarkytų paveldo objektų arba jų dalių skaičius

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD duomenis.

Šiame vertinime pateiktas programos rezultatyvumo vertinimas yra sąlyginis, t.y. tik oficialiai patvirtintų vertinimo kriterijų atžvilgiu. Šiuo metu Kultūros paveldo departamentas neranka duomenų, kurie leistų kitais, nei (patvirtintais) indėlio ar produkto vertinimo kriterijais (rodikliais) įvertinti programos rezultatyvumą, efektyvumą ir programos poveikį (pavyzdžiui, paveldo objektų lankytojų skaičius). Siekiant patobulinti paveldotvarkos programos stebėseną yra svarbu jai kelti kitus tikslus ir nustatyti daugiau aukštesnio lygio (rezultato ir galbūt poveikio) vertinimo kriterijų, juos susieti su arba išvesti iš Kultūros ministerijos strateginio veiklos plano ir Kultūros objektų aktualizavimo 2014–2020 metų programos vertinimo kriterijų. Galimų aukštesnio lygio (rezultato ir efekto) vertinimo kriterijų pavyzdžių galima rasti Kultūros ministerijos strateginiame veiklos plane, Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintame Institucijų atliekamų priežiūros funkcijų optimizavimo gairių apraše ir su juo susietose Ūkio ministerijos rekomendacijose, kaip įdiegti ir taikyti priežiūros institucijų veiklos efektyvumo (rezultatyvumo) rodiklius, Kultūros ministerijai pavaldžių ir nacionalinių kultūros bei meno įstaigų veiklos vertinimo kriterijų (rodiklių) sąrašė (klasifikatoriuje) bei užsienio šalių (pvz., Australijos nekilnojamojo paveldo konservavimo programos) pavyzdžiuose.

19 lentelė. 2010–2014 m. duomenys apie Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programai skiriamas lėšas ir finansavimo poreikį, tūkst. eurų

	2010 m.		2011 m.		2012 m.		2013 m.		2014 m.	
	PL	SL	PL	SL	PL	SL	PL	SL	PL	SL
Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programa	3.737	1.680	4.356	1.571	8.620	1.527	8.545	1.527	6.397	1.662
Iš jos: tvarkybos ir neatidėliotini saugojimo darbai	3.444	1.149	3.921	981	4.190	962	8.370	876	6.053	986

	2010 m.		2011 m.		2012 m.		2013 m.		2014 m.	
	PL	SL	PL	SL	PL	SL	PL	SL	PL	SL
Iš jos: kompensavimui kultūros paveldo objektų savininkams	294	87	434	144	4.430	163	175	260	344	192

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD duomenis.

Žymėjimų paaiškinimai: PL – pareiškėjų prašomų lėšų suma, tūkst. eurų, SL – pareiškėjams skirtų lėšų suma, tūkst. eurų.

Analizuojamu laikotarpiu nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkai (valdytojai) KPD administruojamai Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programai pateikė paraiškų už 31.656 tūkst. eurų, iš kurių 25.978 tūkst. eurų buvo prašoma skirti tvarkybos ir neatidėliotiniams saugojimo darbams finansuoti. 2010–2014 m. nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkams buvo išmokėta 7.967 tūkst. eurų, t.y. 25 proc. paraiškose deklaruoto poreikio. Pagrindiniai finansavimo sričiai (tvarkybos ir neatidėliotiniams saugojimo darbams) buvo skirta 4.954 tūkst. eurų, t.y. 62 proc. visų programos lėšų. Vis dėlto skirtomis lėšomis buvo patenkinta tik 19 proc. tvarkybos ir neatidėliotinių saugojimo darbų paraiškose deklaruoto poreikio. Pažymėtina, kad tvarkybos ir neatidėliotinių saugojimo darbų patenkintų paraiškų dalis siekia 35 proc., tačiau jomis patenkinta tik 19 proc. deklaruoto valdytojų poreikio. Galima teigti, kad patenkinus nekilnojamojo kultūros paveldo valdytojo paraišką, finansavimas yra skiriamas reikšmingai mažesnis nei yra poreikis. Vis dėlto deklaruojamas tvarkybos darbų poreikis nėra absoliučiai tikslus, nes pareiškėjai pateikia darbų sąmatas, į kurias kartais įtraukia programos lėšomis nefinansuojamų darbų išlaidas. Taip pat pateikiamose paraiškose dažnai nurodoma visa suma, reikalinga pilnaverčiam objekto sutvarkymui, nors finansavimas yra skiriamas vieneriems metams, t.y. tik daliai tvarkybos darbų. Pažymėtina, kad dalis paraiškose pateikiamo poreikio yra nepagrįstai didelis (abejotinas).¹⁷³

Dėl nepakankamo finansavimo programos pasiekti rezultatai ilguoju laikotarpiu gali būti mažiau tvarūs, nes skyrus nepakankamą finansavimą objekto tvarkybos darbai nėra pabaigiami ir kyla grėsmė vertingųjų savybių pažeidimui. Pastebėtina, kad prioritetinis tęstinių objektų finansavimas, kuris yra numatytas programos tvarkos apraše, yra viena iš veiksmingiausių priemonių, leidžiančių padidinti ilgalaikį programos sukurtų rezultatų tvarumą.

20 lentelė. 2010–2014 m. Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos įgyvendinimui skirtos lėšos, tūkst. eurų

	2010 m.		2011 m.		2012 m.		2013 m.		2014 m.	
	KPD	KŠ	KPD	KŠ	KPD	KŠ	KPD	KŠ	KPD	KŠ
Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programa	1.680	498	1.571	406	1.527	509	1.527	1.099	1.662	362
Iš jos: tvarkybos ir neatidėliotiniams saugojimo darbams finansuoti	1.149	489	981	380	962	468	876	1.069	986	299
Iš jos: tyrimų ir projektavimo darbams finansuoti	122	9	139	26	90	41	181	31	309	63
Iš jos: kompensavimui kultūros paveldo objektų savininkams	87	0	144	0	163	0	260	0	192	0
Iš jos: kultūros paveldo objektų ženklavimui	20	0	6	0	12	0	3	0	1	0
Iš jos: kultūros paveldo apsaugos specialiojo planavimo dokumentų parengimui	301	0	301	0	301	0	208	0	174	0

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD duomenis.

Žymėjimų paaiškinimai: KPD – Kultūros paveldo departamento skirtos lėšos, KŠ – kitų šaltinių skirtos lėšos.

2010–2014 m. Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos įgyvendinimui iš įvairių šaltinių buvo skirta 10.842 tūkst. eurų, iš kurių 7.968 tūkst. eurų KPD paskirstytos valstybės biudžeto lėšos. 2010 m. papildomai skirta 398 tūkst. eurų valstybės investicijų Tuskulėnų rimties parko sukūrimui bei Gedimino kalno ir Aukštutinės pilies tvarkybos darbams. Pažymėtina, kad šios lėšos analizės metu nebuvo įskaičiuotos į bendrą programos lėšų sumą.

Vidutiniškai kiekvienais metais iš valstybės biudžeto programos įgyvendinimui skiriama 1.593 tūkst. eurų. Paskaičiavus kiekvienų metų skirtų lėšų nuokrypius nuo analizuojamo laikotarpio skirtų lėšų metinio vidurkio, galima teigti, kad valstybės finansavimas kito nežymiai, t.y. kiekvienais metais skirtų iš valstybės biudžeto lėšų suma svyravo nuo –1,4 proc. iki 5,5 proc., skaičiuojant nuo penkių metų vidurkio (1.593 tūkst.

¹⁷³ Ten pat.

eurų). Galima teigti, kad programos įgyvendinimui iš valstybės biudžeto lėšos skiriamos remiantis susiklosčiusia tradicija, o ne atsižvelgiant į esamą tvarkybos darbų poreikį, kuris yra kintantis ir reikšmingai didesnis nei skiriamas finansavimas jo patenkinimui.

Analizuojamu laikotarpiu programos įgyvendinimui 2.874 tūkst. eurų (27 proc.) buvo pritraukti iš kitų šaltinių. Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkai (valdytojai) prie paveldo objektų tvarkybos ir neatidėliotinių saugojimo darbų įgyvendinimo 2010–2014 m. prisidėjo 2.705 tūkst. eurų. Kaip jau buvo minėta iš valstybės biudžeto šių darbų finansavimui buvo skirta 4.954 tūkst. eurų, o savininkų indėlis – 2.705 tūkst. eurų, t.y. 35 proc. skaičiuojant nuo visų tvarkybos ir neatidėliotiniams saugojimo darbams skirtų lėšų. Pažymėtina, kad 35 proc. siekiantis kofinansavimo lygis gali būti vertinamas kaip sąlyginai aukštas rezultatas. Pavyzdžiui, Kultūros ministerijos 2015–2017 m. Strateginiame veiklos plane numatyta 30 proc. (skaičiuojant nuo visų investicijų) kofinansavimo norma kultūros paveldo objektų tvarkybai.¹⁷⁴

Remiantis Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo normomis, KPD administruojamos programos lėšos turėtų būti skiriamos kaip dalinis finansavimas, tačiau vertinamuoju laikotarpiu valstybės biudžeto lėšos sudarė 75 proc. tvarkybos darbams panaudotų finansinių išteklių dalį ir buvo pagrindinis lėšų šaltinis. Pažymėtina, programos tvarkos apraše nėra apibrėžtas nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkų indėlio dydis (kofinansavimo norma), todėl valstybės biudžeto lėšomis finansuojama visi arba didžioji dalis tvarkybos darbų.

Kitų šaltinių lėšos taip pat buvo pritrauktos tyrimų ir projektavimo darbams finansuoti. Analizuojamu laikotarpiu iš kitų šaltinių pritraukta 169 tūkst. eurų, t.y. 17 proc., skaičiuojant nuo šiems darbams skirtų lėšų sumos. Lyginant su tvarkybos ir neatidėliotiniams saugojimo darbams pritrauktų kitų šaltinių lėšų dalimi, tyrimų ir projektavimo darbams pritrauktų lėšų dalis yra net du kartus mažesnė.

21 lentelė. 2010–2014 m. Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos lėšų pasiskirstymas

	2010 m.		2011 m.		2012 m.		2013 m.		2014 m.		2010–2014 m. vidurkis	Programos apraše numatyta suma
	KPD	LD	KPD	LD	KPD	LD	KPD	LD	KPD	LD		
Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programa	1680		1571		1527		1527		1662			
Iš jos: tvarkybos ir neatidėliotiniams saugojimo darbams finansuoti	1149	68%	981	62%	962	63%	876	57%	986	59%	62%	Iki 80 %
Iš jos: tyrimų ir projektavimo darbams finansuoti	122	7%	139	9%	90	6%	181	12%	309	19%	10%	
Iš jos: kultūros paveldo objektų ženklavimui	20	1%	6	0%	12	1%	3	0%	1	0%	1%	
Iš jos: kompensavimui kultūros paveldo objektų savininkams	87	5%	144	9%	163	11%	260	17%	192	12%	11%	Iki 10 %
Iš jos: kultūros paveldo apsaugos specialiojo planavimo dokumentų parengimui	301	18%	301	19%	301	20%	208	14%	174	10%	16%	Iki 10 %

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD duomenis.

Žymėjimų paaiškinimai: KPD – Kultūros paveldo departamento skirtos lėšos, tūkst. eurų, LD – valstybės biudžeto lėšų dalis, skirta programos veiklai finansuoti, skaičiuojat nuo visų iš biudžeto skirtų lėšų, proc.

Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos apraše numatytas iš valstybės biudžeto skiriamų lėšų pasiskirstymas pagal įgyvendinamas programos veiklas. Analizuojamu laikotarpiu 73 proc. valstybės biudžeto lėšų buvo skirta tvarkybos, neatidėliotiniams saugojimo, ženklavimo, tyrimų ir projektavimo darbams finansuoti. Programos tvarkos apraše numatyta šių darbų atlikimui skirti iki 80 proc. valstybės biudžeto lėšų. Kultūros paveldo savininkams kaip kompensacijos už atliktus tvarkybos darbus

¹⁷⁴ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2015 m. sausio 26 d. įsakymas Nr. IV-37 „Dėl Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijos 2015–2017 metų strateginio veiklos plano patvirtinimo“.

visuomenei prieinamuose kultūros paveldo objektuose išmokėta 846 tūkst. eurų, t.y. apie 11 proc. visų programai iš valstybės biudžeto skirtų lėšų. Per 2010–2014 m. 16 proc. programos įgyvendinimui skirtų valstybės biudžeto lėšų buvo paskirta kultūros paveldo apsaugos specialiojo planavimo dokumentų parengimui, t.y. 6 proc. (absoliučiais skaičiais – 478 tūkst. eurų) daugiau nei numatyta programos tvarkos apraše. Galima teigti, kad 2010–2014 m. valstybės biudžeto lėšos skirtos programos įgyvendinimui buvo paskirstytos nesilaikant programos apraše numatytų reikalavimų.

5.1.1 Išlaidų už tvarkybos darbus kompensavimo mechanizmas privatiems nekilnojamojo kultūros paveldo savininkams

Išlaidų už tvarkybos darbus kompensavimo mechanizmas numatytas Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme.¹⁷⁵ Privačios nuosavybės – prieinamų visuomenei lankyti valstybės saugomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkomųjų paveldosaugos darbų išlaidos jų valdytojams yra kompensuojamos iš Kultūros paveldo departamento administruojamos Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos lėšų.¹⁷⁶

Tvarkybos darbų išlaidos iki 2012 m. buvo kompensuojamos remiantis 2005 m. Kultūros ministro patvirtintomis taisyklėmis ir šių taisyklių pakeitimais.¹⁷⁷ 2012 m. rugpjūčio 27 d. buvo patvirtinta nauja taisyklių redakcija, kuri nuolatos atnaujinama (2013 m. – 1 kartą, 2014 m. – 3 kartus). Remiantis 2012 m. patvirtintomis taisyklėmis, kompensacijos išmokamos prašymus pateikusiems prieinamų visuomenei lankyti valstybės saugomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų valdytojams, kurie turi parengtus jų valdomų kultūros paveldo objektų apsaugos reglamentus ir yra sudarę su KPD apsaugos sutartis, nustatančias šių kultūros paveldo objektų lankymo ir paveldosaugos sąlygas. Valdytojams kompensuojamos privačios nuosavybės – prieinamų visuomenei lankyti valstybės saugomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų, taip pat – juose esančių kilnojamųjų kultūros vertybių, kurios yra viena iš nekilnojamojo kultūros paveldo statinio vertingųjų savybių, už:

1. Tyrimų (taikomųjų) atlikimą,
2. Avarijos grėsmės pašalinimo darbus,
3. Konservavimo darbus,
4. Restauravimo darbus,
5. Tvarkybos darbų projektų parengimą.

Kompensacijos yra išmokamos tik valstybės saugomų objektų valdytojams, todėl yra apribojamos galimybės pasinaudoti šiuo finansavimo šaltiniu į Kultūros vertybių registrą įrašytiems objektams, kuriems valstybės apsauga nėra suteikta. Vis dėlto toks apribojimas negali būti vertinamas vienareikšmiškai neigiamai, nes atsižvelgiant į paveldo objektų vertingumą leidžia suteikti prioritetą.

Kompensavimo principas nėra tinkamas kompensuojant avarijos grėsmės pašalinimo darbus, nes šiems darbams reikiamos lėšos skiriamos tik po darbų priėmimo įstatymuose numatyta tvarka. Pažymėtina, kad prastos būklės kultūros paveldo objektų valdytojams sudėtinga sukaupti reikiamas lėšas, todėl kompensavimo mechanizmu jie negali pasinaudoti ir apsaugoti prasčiausios būklės kultūros paveldo objektų.

Nepakankamai tikslus lėšų planavimas, kuris vykdomas remiantis KPD išduotų apsaugos sutarčių skaičiumi,¹⁷⁸ neužtikrina galimybių kultūros paveldo savininkams gauti kompensaciją tais pačiais metais. Pavyzdžiui, 2012 m. dėl didesnio nei planuoto pareiškėjų aktyvumo, nepakako numatytų lėšų visiems pareiškėjams kompensuoti patirtų tvarkybos darbų išlaidas. Dėl šios priežasties dalis paveldo objektų savininku kompensacijų sulaukė tik 2013 m. pabaigoje.¹⁷⁹ Pažymėtina, kad kompensacijos išmokamos tik

¹⁷⁵ Lietuvos Respublikos Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas Nr. I-733, aktuali redakcija nuo 2014 m. sausio 1 d.

¹⁷⁶ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2012 m. rugpjūčio 27 d. įsakymas Nr. IV-563 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 20 d. įsakymo Nr. IV-157 „Dėl privačios nuosavybės – prieinamų visuomenei lankyti valstybės saugomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkomųjų paveldosaugos darbų išlaidų kompensavimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“.

¹⁷⁷ Ten pat.

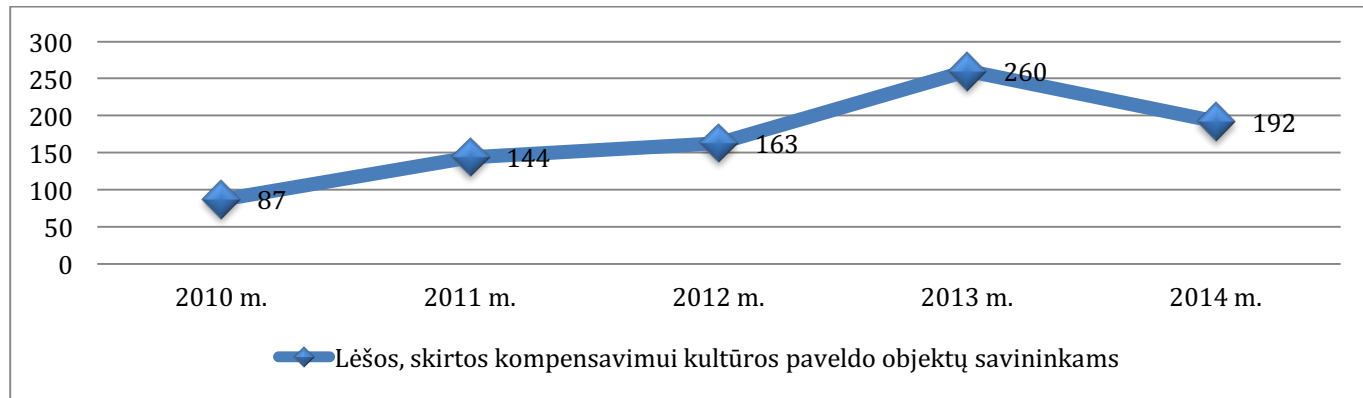
¹⁷⁸ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovais.

¹⁷⁹ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2013 m. rugpjūčio 27 d. įsakymas Nr. IV-622 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 20 d. įsakymo Nr. IV-157 „Dėl privačios nuosavybės – prieinamų visuomenei lankyti valstybės saugomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkomųjų paveldosaugos darbų išlaidų kompensavimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“.

kartą per metus, todėl savininkai yra priversti laukti metų pabaigos ir tai sudaro nelankias sąlygas nuosekliai planuoti ir vykdyti tvarkybos darbus.

Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkai akcentuoja sudėtingą kompensavimo mechanizmą, reikalaujantį sąlyginai didelių laiko sąnaudų pagal reikalavimus paruošiant reikiamus kompensacijai gauti dokumentus.¹⁸⁰ Pažymėtina, kad kompensavimo mechanizmas nenumato galimybės privatiems kultūros paveldo savininkams kompensuoti išlaidų, patirtų dėl vertingųjų savybių nustatymo.

12 paveikslas. 2010–2014 m. išlaidoms už tvarkybos darbus kompensavimui skirtos lėšos, tūkst. eurų.

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD pateiktus duomenis.

Analizuojamu laikotarpiu nekilnojamojo kultūros paveldo savininkai (valdytojai) pateikė 64 paraiškas dėl kompensacijų skyrimo už atliktus tvarkybos darbus visuomenei prieinamuose kultūros paveldo objektuose. Absoliuti dauguma (96 proc.) paraiškų, dėl kompensacijų skyrimo paveldo objektų savininkams už atliktus tvarkybos darbus, sulaukė teigiamo sprendimo dėl lėšų skyrimo. Per visą analizuojamą laikotarpį buvo nepatenkintos tik 6 paraiškos. Pavyzdžiui, 2010 m. kompensacija vienam valdytojui neskirta, kadangi tvarkomieji paveldosaugos darbai buvo atlikti ūkio būdu, o už tokiu būdu atliktus darbus kompensacija, vadovaujantis Privačios nuosavybės – prieinamų visuomenei lankyti valstybės saugomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkomųjų paveldosaugos darbų išlaidų kompensavimo taisyklėmis, nėra numatoma.¹⁸¹ 2011 m. kompensacija neišmokėta dviejų kultūros paveldo objektų valdytojams, nes vienas iš jų nebuvo pasirašęs apsaugos sutarties ir visuomenės lankymo sąlygos nebuvo nustatytos, kas yra būtina sąlyga kompensacijai gauti, o kitas nepateikė tvarkomųjų paveldosaugos darbų priėmimo akto.¹⁸² 2013 m. kompensacija neskirta dėl to, kad buvo prašoma kompensuoti remonto darbus, kurie nekompensuojami. 2014 m. nebuvo patenkinta paraiška, nes pateiktas objektas nebuvo valstybės saugomas.¹⁸³

Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos apraše numatyta, kad kompensacijoms išmokėti skiriama iki 10 proc. programos lėšų. 2010–2014 m. savininkams buvo išmokėta 11 proc. programai iš valstybės biudžeto skirtų lėšų. 2010–2014 m. pateiktose paraiškose kultūros paveldo savininkai (valdytojai) deklaravo atlikę tvarkybos darbų už 5.678 tūkst. eurų. Per šį laikotarpį savininkams išmokėta 846 tūkst. eurų, t.y. kompensuota tik 15 proc. nurodytos tvarkybos darbų vertės. Pažymėtina, kad nuo 2013 m. buvo numatyta, kad 100 proc. kompensuojamos tyrimų (taikomųjų) išlaidos, o už kitus atliktus kultūros paveldo tvarkybos darbus skiriama nuo 30 iki 50 proc. (medinio kultūros paveldo atveju iki 70 proc.).¹⁸⁴ Dažniausiai skiriama 50 proc. kompensacija, skaičiuojant nuo kompensuotinių tvarkybos darbų išlaidų. Analizuojamu laikotarpiu buvo patenkinti 96 proc. paraiškų, tačiau patenkintomis paraiškomis kompensuota tik 15 proc. paraiškose deklaruoto poreikio. Pareiškėjai pateikdami paraiškas nurodo visų atliktų darbų sąmatą, į kurią yra įskaičiuojamos išlaidos ir darbams, kuriems kompensacijos nėra išmokamos, pavyzdžiui: remonto

¹⁸⁰ Lietuvos Respublikos Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas Nr. I-733, aktuali redakcija nuo 2014 m. sausio 1 d. Vėjūnė Inytė, Kaune to dar nebuvo: atnaujino savo namą ir gavo kompensaciją. <<http://bustas.lrytas.lt/architektura/kaune-to-dar-nebuvo-atnaujino-savo-nama-ir-gavo-kompensacija.htm?p=1>> [Žiūrėta 2015 03 23].

¹⁸¹ Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2010 m. veiklos ataskaita, 103.

¹⁸² Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2011 m. veiklos ataskaita, 107.

¹⁸³ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovais.

¹⁸⁴ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2012 m. rugpjūčio 27 d. įsakymas Nr. ĮV-563 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 20 d. įsakymo Nr. ĮV-157 „Dėl privačios nuosavybės – prieinamų visuomenei lankyti valstybės saugomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkomųjų paveldosaugos darbų išlaidų kompensavimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“.

darbai, pritaikymo (aktualizavimo) darbai. Departamento direktoriaus įsakymu sudaryta darbo grupė atlieka paraiškų vertinimą, kurio metu patikrina ir nustato darbus (iš jų sąmatų), kurių išlaidos gali būti kompensuojamos.

Apibendrinant galima teigti, kad kompensavimo mechanizmas yra tinkama priemonė, skatinanti privačius savininkus (valdytojus) tvarkyti jiems priklausantį nekilnojamąjį kultūros paveldą. Analizuojamu laikotarpiu buvo patenkinta absoliuti dauguma pateiktų paraiškų (96 proc. pateiktų paraiškų). Kompensavimo intensyvumas bei prioritetai vertintini kaip tinkamai. Nustatyta, kad kompensavimo mechanizmą tarp paveldo objektų savininkų padarytų patrauklesnį reikalavimų pateikiamoms paraiškoms peržiūrėjimas ir jų supaprastinimas, kompensacijos laukimo laikotarpio sutrumpinimas, t.y. kompensacijų išmokėjimas daugiau nei vieną kartą per metus. Pažymėtina, kad kompensavimo principas nėra tinkamas kompensuojant avarijos grėsmės pašalinimo darbus, nes šių darbų įgyvendinimui lėšos yra reikalingos skubiai ir turėtų būti skiriamos avansu. Siekiant efektyvesnio lėšų panaudojimo svarbu tobulinti planavimo procesą, kuris leistų užtikrinti, kad visi pareiškėjai galtų tikėtis gauti kompensacijas einamaisiais metais.

5.2 LIETUVOS RESPUBLIKOS IR ŠVENTOJO SOSTO SUTARTIES DĖL BENDRADARBIAVIMO ŠVIETIMO IR KULTŪROS SRITYJE (PAVELDOTVARKA) PROGRAMOS VERTINIMAS

2000 m. liepos 20 d. Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo¹⁸⁵ 2000 m. gegužės 5 d. Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto pasirašytą sutartį *Dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje*.¹⁸⁶ Vadovaujantis 13 sutarties straipsniu Lietuva įsipareigojo su Lietuvos Vyskupų Konferencija sudaryti dvišalę nuolatinę komisiją, kuri parengtų kilnojamųjų ir nekilnojamųjų kultūros vertybių sąrašus pilnam jų konservavimo ir restauravimo darbų valstybės finansavimui gauti bei periodiškai patikslins sudarytus sąrašus prioritetine tvarka valstybės paramai gauti.

Pirmasis programos įgyvendinimo aprašas buvo parengtas ir Kultūros paveldo direktoriaus įsakymu patvirtintas 2005 m. spalio 13 d., o atnaujintas – 2007 m. liepos 16 d.¹⁸⁷ Analizuojamo laikotarpio metu programa buvo rengiama ir įgyvendinama remiantis 2009 m. spalio 12 d. Kultūros paveldo departamento direktoriaus patvirtinta nauja tvarkos aprašo redakcija.¹⁸⁸ Programos rengimo ir įgyvendinimo tvarka buvo panaši kaip Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos. Kiekvienais metais programos projektą rengė KPD direktoriaus įsakymu sudaryta darbo grupė atsižvelgdama į surinktą informaciją iš vyskupijų, KPD teritorinių padalinių, VĮ Lietuvos paminklai ir gautas pareiškėjų paraiškas. Programos projektą sudarydavo rekomenduojamų finansuoti nekilnojamojo sakralinio paveldo objektų sąrašas, kurį apsvarstydavo ir jam pritarė iš Lietuvos Vyskupų konferencijos, Kultūros paveldo departamento ir Kultūros ministerijos atstovų sudaryta dvišalė komisija. Po dvišalės komisijos pritarimo programą patvirtindavo Kultūros paveldo departamento direktorius.¹⁸⁹

Remiantis programos tvarkos aprašu iš valstybės biudžeto buvo finansuojami Lietuvos Katalikų Bažnyčiai priklausančių į Kultūros vertybių registrą įrašytų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų:

- konservavimo ir restauravimo darbai;
- apsaugos techninių priemonių įrengimo darbai;
- tyrimų darbai;
- tvarkybos darbų projektų parengimas;
- kiti tvarkybos darbai.

¹⁸⁵ Lietuvos Respublikos ir Šventojo sosto sutarties Dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje ratifikavimo įstatymas. 2000 m. liepos 20 d. Nr. VIII-1885

¹⁸⁶ Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutartis Dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje. 2000 m. gegužės 5 d.

¹⁸⁷ Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2007 m. liepos 16 d. įsakymas Nr. Į-291 „Dėl Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos bei Šventojo Sosto ir Lietuvos Respublikos sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) įgyvendinimo programų rengimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

¹⁸⁸ Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2009 m. spalio 12 d. įsakymas Nr. Į-509 „Dėl Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2007 m. liepos 16 d. įsakymo nr. Į-291 „Dėl nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos bei Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) įgyvendinimo programų rengimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“.

¹⁸⁹ Ten pat.

2014 m. liepos 18 d. patvirtino Nekilnojamųjų ir kilnojamųjų vertybių išsaugojimo darbų pagal Lietuvos Respublikos ir Šventojo sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programos finansavimo tvarkos aprašą.¹⁹⁰ Esminiai pakeitimai (analogiški Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos atveju) yra susiję su paraiškų pateikimo tvarka. Tvarkomųjų darbų atliko atveju pareiškėjai nuo 2015 m. privalės su paraiška pateikti ir suderintą tvarkomųjų darbų projektą, išduotą leidimą tvarkomųjų darbų atlikimui, o taip pat išduotą statybų leidimą. Šių dokumentų sutvarkymu anksčiau pasirūpindavo VĮ Lietuos paminklai. Sugriežtinta tvarka gali tapti papildoma kliūtimi kultūros paveldo savininkams (valdytojams) pasinaudoti finansavimo galimybėmis.

Nuo 2014 m. liepos 18 d. iš valstybės biudžeto lėšų dalinai finansuojami bažnyčiai priklausančių paveldo objektų:¹⁹¹

- taikomieji tyrimai, remontas, avarijos grėsmės pašalinimas, konservavimas, restauravimas bei tvarkybos darbų planavimas ir projektavimas.¹⁹²
- kultūros paveldo objektų apsaugos techninių priemonių įrengimo ir neatidėliotini saugojimo darbai (būklės stabilizavimas ir avarijos grėsmės pašalinimas, objekto užkonservavimas, įvairūs tyrimai pagal atsiradusį poreikį, aptiktų naujų vertybių, kurios galėtų būti objekto vertingoji savybė konservavimas).¹⁹³
- į Kultūros vertybių registrą įrašytų kilnojamųjų kultūros vertybių, taip pat vertybių, esančių viena iš nekilnojamojo kultūros paveldo statinio vertingųjų savybių (dailės kūrinių), tyrimo, konservavimo, restauravimo darbai ir apsaugos priemonių įrengimas.

Skiriant finansavimą prioritetą teikiamas Lietuvos Vyskupų konferencijos pasiūlytiems kultūros paveldo objektams ir mediniai architektūrai. Skirtingai nei Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos atveju, šioje programoje svarbus vaidmuo suteikiamas religinę bendruomenę atstovaujančiai organizacijai. Remiantis Lietuvos Respublikos sutartimi su Šventuoju Sostu, galutinį sprendimą priima dvišalė komisija sudaryta iš Lietuvos vyskupų konferencijos, Kultūros paveldo departamento ir Kultūros ministerijos atstovų. Pažymėtina, kad 2014 m. liepos 18 d. patvirtintame naujame programos tvarkos apraše buvo nenumatyta galimybė Lietuvos vyskupų konferencijai pasiūlyti prioritetinius sakralinio kultūros paveldo objektus. Vis dėlto 2014 m. rugsėjo 12 d. aprašo redakcijoje Lietuvos vyskupų konferencijai vėl sugražinta galimybė išskirti prioritetinius kultūros paveldo objektus.¹⁹⁴ Atrenkant programą taip pat naudojami techniniai kriterijai – paveldo būklės, paveldotvarkos darbai ir nuo 2015 m. – išduotas leidimas atlikti tvarkybos darbu. Remiantis programos įgyvendinimo praktika, galima teigti, kad prioritetą yra teikiamas tęstiniams projektams (jie įrašomi į programos lėšomis tvarkomų objektų sąrašą pirmieji) ir objektams, kurių būklė yra bloga.¹⁹⁵

Programos finansavimas buvo skiriamas Lietuvos Katalikų Bažnyčiai priklausančioms nekilnojamojo kultūros paveldo vertybėms, kurio įrašytos į Kultūros vertybių registrą. Dėl Kultūros vertybių registro nepakankamų techninių galimybių ir fragmentiškų duomenų nėra įmanoma išskirti sakralinio kultūros paveldo objektų grupę. Naujaisiais prieinamais duomenimis 2012 m. buvo Lietuvoje buvo 281 Ramos katalikų bažnyčios nekilnojamojo kultūros paveldo objektas. Pažymėtina, kad dalis šių objektų yra kompleksiniai, t.y. sudaryti iš daugiau nei vieno statinio. Kultūros ministerijos Saugomų teritorijų ir paveldo apsaugos skyriaus vertinimu sakralinio paveldo statinių yra apie 900, įskaičiuojant visas koplyčias ir kitus kompleksą sudarančius statinius.

¹⁹⁰ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2014 m. liepos 18 d. įsakymas Nr. IV – 559 „Dėl nekilnojamųjų ir kilnojamųjų vertybių išsaugojimo darbų pagal Lietuvos Respublikos ir Šventojo sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programos finansavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

¹⁹¹ Ten pat.

¹⁹² Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2013 m. rugsėjo 25 d. įsakymas Nr. IV–663 „Dėl paveldo tvarkybos reglamento PTR 3.08.01:2013 „tvarkybos darbų rūšys“ patvirtinimo“.

¹⁹³ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2013 m. rugpjūčio 20 d. įsakymas Nr. IV–607 „Dėl apsaugos techninių priemonių įrengimo ir neatidėliotinių saugojimo darbų sąrašo patvirtinimo“.

¹⁹⁴ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2014 m. rugsėjo 12 d. įsakymas Nr. IV–628 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2014 m. liepos 18 d. įsakymo nr. IV–559 „Dėl nekilnojamųjų ir kilnojamųjų kultūros vertybių išsaugojimo darbų pagal Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programą finansavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“.

¹⁹⁵ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovu.

22 lentelė. 2010–2014 m. Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programos lėšomis finansuotų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų skaičius

	2010 m.		2011 m.		2012 m.		2013 m.		2014 m.	
	PT	PA	PT	PA	PT	PA	PT	PA	PT	PA
Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programa	26	13	33	15	22	15	23	10	36	18

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD duomenis.

Žymėjimų paaiškinimai: PT – pateiktų paraiškų skaičius, PA – patenkintų paraiškų skaičius.

2010–2014 m. nekilnojamojo sakralinio kultūros paveldo savininkai (valdytojai) pateikė 140 paraiškų, iš kurių 71 paraiška buvo patenkinta. Patenkintų paraiškų dalis, skaičiuojant nuo visų paraiškų, siekia apie 51 proc. Didžioji dalis paraiškų nebuvo patenkintos dėl nepakankamo finansavimo. Vertinimo metu nustatyta, kad valstybės skiriamų lėšų sąlyginai pakanka tik įgyvendinti tęstinius projektus ir skirti lėšas ypatingai blogos būklės objektams.¹⁹⁶

23 lentelė. 2010–2014 m. Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programos lėšomis finansuotų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų skaičius

	2010 m.		2011 m.		2012 m.		2013 m.		2014 m.	
	N	T	N	T	N	T	N	T	N	T
Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programa	2	13	2	13	7	7	6	4	10	8

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD duomenis.

Žymėjimų paaiškinimai: N – objektai, kurių tvarkybos darbai pradėti finansuoti ataskaitiniais metais, T – objektai, kurių tvarkybos darbai pradėti finansuoti ankstesniais metais ir tęsiasi ataskaitiniais metais.

Analizuojamu laikotarpiu programos lėšomis buvo pradėti tvarkyti 27 Lietuvos Katalikų bažnyčios nekilnojamojo ir kilnojamojo kultūros paveldo objektai. Nuo 2012 m. reikšmingai padidėjo (nuo 2 iki 10) naujai pradėtų tvarkyti objektų skaičius, nes 2011–2012 m. buvo užbaigti ilgalaikių projektų tvarkybos darbai, kurie buvo finansuojami programos lėšomis.

24 lentelė. 2010–2014 m. Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programos siektini tikslai

	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.
Vykdomi kultūros paveldo objektų tyrimai (taikomieji), avarijos grėsmės pašalinimas, konservavimas, restauravimas bei šių darbų projektavimas (tūkst. eurų)	1.158,5				
Tvarkomi Lietuvos Katalikų bažnyčios nekilnojamojo ir kilnojamojo kultūros paveldo objektai (vnt.)	10	10	14		
Tvarkomi Lietuvos Katalikų bažnyčios nekilnojamojo ir kilnojamojo kultūros paveldo objektai ar jų dalys (vnt.)				8	16

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2010–2012 m. Strateginį veiklos planą ir 2011–2014 m. Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos metinius veiklos planus.

Spalvų žymėjimo paaiškinimas: raudona – rodiklis nepasiektas, t.y. –10 proc. ir daugiau iki siektinos rodiklio reikšmės; geltona – rodiklis pasiektas, t.y. rodiklio reikšmė svyruoja nuo –9 iki +9 proc., skaičiuojant nuo siektinos rodiklio reikšmės; žalia – rodiklio reikšmė virinta, t.y. +10 proc. ir daugiau skaičiuojant nuo siektinos rodiklio reikšmės.

2010–2014 m. programos įgyvendinimo tikslai buvo įrašyti į Kultūros paveldo departamento metinį veiklos planą (2010 m. – į Strateginį veiklos planą) ir perkelti į Kultūros ministerijos metinį veiklos planą. Programa sudaroma vienerių metų laikotarpiui ir nėra susieta su vidutinio ir ilgojo laikotarpio strateginio planavimo dokumentais, todėl nėra žinomi ilgalaikiai programos tikslai.

¹⁹⁶ Ten pat.

Kultūros paveldo departamento 2010–2012 m. Strateginiame veiklos plane 2010 m. kaip produkto rodiklis buvo numatyta programai skirtų lėšų suma.¹⁹⁷ Pasirinktas rodiklis nėra tinkamas, nes matuoja indėlį į programos veiklas, o ne sukuriamus produktus ar rezultatus. Pažymėtina, kad kaip šio rodiklio siektina reikšmė buvo numatyta iš valstybės biudžeto planuojamų skirti lėšų suma, t.y. konstatuojama esama situacija nenumatant siektino tikslo. 2010–2014 m. programos sukurtam produktui pamatuoti buvo naudojamas rodiklis – tvarkomi paveldo objektai ar jų dalys. Pažymėtina, kad rengiant 2013 m. veiklos planą ir atsižvelgiant į esamą praktiką rodiklis patikslintas, apskaitant ir tvarkomų objektų dalis. Vis dėlto pasirinktas rodiklis matuoja procesą – tvarkomus objektus ar jų dalis, bet ne produktą, t.y. sutvarkytus objektus ar jų dalis.

Analizuojamu laikotarpiu visi programos siektini tikslai buvo įgyvendinti ir reikšmingai viršyti, pavyzdžiui, rodiklis *Tvarkomi Lietuvos Katalikų bažnyčios nekilnojamojo ir kilnojamojo kultūros paveldo objektai ar jų dalys* buvo viršytas nuo 12,5 proc. (2014 m.) iki 50 proc. (2010–2011 m.). Geresnį nei planuota rodiklių pasiekimą lėmė metų eigoje paskirstytos programos rezervo lėšos, kurios panaudotos blogos būklės Lietuvos Katalikų Bažnyčiai objektų tvarkybai. Pažymėtina, kad geresnį nei planuojama rodiklių pasiekimą taip pat lemia nesuderintas planavimo procesas: Kultūros paveldo departamento metinis veiklos planas yra parengiamas anksčiau nei patvirtinama dvišalės komisijos Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programa.¹⁹⁸

Kaip ir Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos atveju buvo paskaičiuoti du papildomi rodikliai siekiant tiksliau įvertinti Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programos rezultatyvumą. Vidutiniškai tik 9 proc. programos lėšų yra pritraukiami iš kitų šaltinių (paveldo objektų savininkai (valdytojai), savivaldybės ir pan.). Pritrauktų lėšų dalis, lyginant su Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programa, yra 3,5 karto mažesnė (žr. 26 lentelė). Remiantis nuo 4 iki 13 proc. varijuojančia rodiklio reikšme, galima teigti, kad yra potencialių galimybių pritraukti didesnę kitų šaltinių finansavimą paveldo objektų tvarkybai. Atsižvelgiant į rodiklio pasiekimą, galima teigti, kad programa įgyvendinama nepakankamai efektyviai.

Per metus vidutiškai 5 nekilnojamojo kultūros paveldo objektuose ar jų dalyse baigiami visi tvarkybos darbai. Analizuojamu laikotarpiu tik dvejais metais buvo sutvarkyta mažiau nei 5 nekilnojamojo sakralinio kultūros paveldo objektai. Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos darbų apimtis yra tiesiogiai susieta su finansavimu, todėl turėtų būti skiriamos papildomos pastangos siekiant pritraukti lėšas iš kitų finansavimo šaltinių, taip padidinant sutvarkytų paveldo objektų skaičių.

Pastebtina, kad sudėtinga įvertinti programos poveikį kultūros paveldo išsaugojimui, nes Kultūros vertybių registre nėra tikslių duomenų apie Lietuvos Katalikų bažnyčios nekilnojamojo kultūros paveldo statinių skaičių ir jų būklę.

25 lentelė. 2010–2014 m. duomenys apie Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programai skiriamas lėšas ir finansavimo poreikį, tūkst. eurų

	2010 m.		2011 m.		2012 m.		2013 m.		2014 m.	
	PL	SL	PL	SL	PL	SL	PL	SL	PL	SL
Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programa	6.951	1.158	4.243	869	7.820	869	8.689	869	12.774	869

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD duomenis.

Žymėjimų paaiškinimai: PL – pareiškėjų prašomų lėšų suma, tūkst. eurų, SL – pareiškėjams skirtų lėšų suma, tūkst. eurų.

Lietuvos Katalikų bažnyčios nekilnojamojo ir kilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkai (valdytojai) 2010–2014 m. pateiktose paraiškose deklaravo 40.477 tūkst. eurų finansinį poreikį tvarkybos darbams finansuoti. Iš valstybės biudžeto analizuojamu laikotarpiu buvo skirta 4.634 tūkst. eurų. Analizuojamu

¹⁹⁷ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2010 m. kovo 19 d. įsakymas Nr. IV-171 „Dėl Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2010–2012 metų strateginio veiklos plano patvirtinimo“.

¹⁹⁸ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovu.

laikotarpiu buvo patenkintas 51 proc. pateiktų paraiškų, o joms skirtas finansavimas patenkino tik 11,5 proc. paraiškose deklaruoto tvarkybos darbų poreikio. Pažymėtina, kad nuo 2011 m. programos įgyvendinimui iš valstybės biudžeto skiriama ta pati lėšų suma (869 tūkst. eurų), nors finansavimo poreikis nuo 4.243 tūkst. eurų 2011 m. išaugo iki 12.774 2014 m. Fiksuota programai įgyvendinimui skiriamų valstybės biudžeto lėšų suma nepatenkina didėjančio poreikio.

26 lentelė. 2010–2014 m. nekilnojamoms kultūros vertybėms tvarkyti skirtos lėšos iš valstybės biudžeto pagal Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programą

	2010 m.		2011 m.		2012 m.		2013 m.		2014 m.	
	KPD	KŠ	KPD	KŠ	KPD	KŠ	KPD	KŠ	KPD	KŠ
Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programa	1.158	90	869	86	869	92	869	39	869	134
Kitų šaltinių lėšų dalis nuo visos tvarkybos darbams skirtų lėšų, proc.	7		9		10		4		13	

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD duomenis.

Žymėjimų paaiškinimai: KPD – Kultūros paveldo departamento skirtos lėšos, KŠ – kitų šaltinių skirtos lėšos.

Programos įgyvendinimui iš įvairių finansavimo šaltinių buvo skirta 5.074 tūkst. eurų, iš kurių 4.634 tūkst. eurų iš valstybės biudžeto. Dar 440 tūkst. eurų buvo skirti Lietuvos Katalikų bažnyčios nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkų (valdytojų) ir kitų finansavimo šaltinių. Pažymėtina, kad kitų šaltinių lėšos sudarė 9 proc., skaičiuojant nuo visų programos įgyvendinimui skirtų finansų. Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutartyje dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje nėra numatytos sąlygos Lietuvos Katalikų Bažnyčiai prisidėti prie jų valdomų nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos.¹⁹⁹ Dėl šios priežasties rengiant programos tvarkos aprašą nebuvo numatyta kofinansavimo norma.²⁰⁰

5.3 ŽEMAIČIŲ KRIKŠTO IR ŽEMAIČIŲ VYSKUPYSTĖS ĮSTEIGIMO 600 METŲ JUBILIEJAUS MINĖJIMO 2009–2017 METŲ PROGRAMOS VERTINIMAS

Žemaičių krikšto ir Žemaičių vyskupystės įsteigimo 600 metų jubiliejaus minėjimo 2009–2017 metų programą Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino 2008 m. rugsėjo 10 d. nutarimu.²⁰¹ Įgyvendinant šią programą siekiama:

- Įamžinti svarbiausius su Žemaičių krikštu, Žemaičių vyskupystės istorija susijusius objektus, vietas ir asmenybes;
- Parengti ir įgyvendinti rinkodaros ir informacijos priemones, pateikiančias Lietuvos ir pasaulio visuomenei istorines žinias apie Žemaičių krikštą ir Žemaičių vyskupystės įsteigimą, taip pat pristatančias svarbiausius su Žemaičių krikštu, Žemaičių vyskupystės istorija susijusius objektus ir vietas;
- Organizuoti renginius, skirtus Žemaičių krikšto ir Žemaičių vyskupystės įsteigimo 600 metų jubiliejui paminėti;
- Atlikti svarbiausių su Žemaičių krikštu, Žemaičių vyskupystės istorija susijusių objektų ir vietų tvarkybos, statybos darbus;**
- Įrengti viešąją infrastruktūrą – sudaryti būtinas sąlygas pažinti ir lankyti svarbiausius su Žemaičių krikštu, Žemaičių vyskupystės istorija susijusius objektus ir vietas.

Kultūros paveldo departamentas įgyvendinant Žemaičių krikšto ir Žemaičių vyskupystės įsteigimo 600 metų jubiliejaus minėjimo 2009–2017 metų programą buvo atsakingas už nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybą, todėl buvo vertinama tik programos dalis, susijusi paveldo objektų tvarkyba.

¹⁹⁹ Lietuvos Respublikos ir Šventojo sosto sutarties Dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje ratifikavimo įstatymas. 2000 m. liepos 20 d. Nr. VIII-1885

²⁰⁰ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovu.

²⁰¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. rugsėjo 10 d. nutarimas Nr. 940 „Dėl Žemaičių krikšto ir Žemaičių vyskupystės įsteigimo 600 metų jubiliejaus minėjimo 2009–2017 metų programos patvirtinimo ir šios programos priežiūros komisijos sudarumo“. Aktualu (2012–07–27) redakcija.

Analizuojamu laikotarpiu buvo įgyvendinami pirmas (2009–2011 m.) ir antras (2012–2014 m.) Vyriausybės patvirtintos programos etapai, kurių metu buvo planuojama, kad KPD organizuos 12 programoje įrašytų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos darbus.

Programos pirmojo etapo metu (2009–2011 m.) Kultūros paveldo departamentas kartu su kitomis institucijomis buvo atsakingas už programos 4 uždavinio 4.1.–4.5. priemonių įgyvendinimą (3 Priedas). Preliminariais skaičiavimais priemonių įgyvendinimo lėšų poreikis siekė 1.010,5 tūkst. eurų. Pirmasis programos etapas buvo finansuojamas tik iš Privatizavimo fondo, iš kurio iki 2012 m. skirta 792 tūkst. eurų, t.y. 78 proc. preliminarus poreikio. Pažymėtina, kad 4.1.–4.3. priemonių įgyvendinimui skirta 100 proc. reikiamų lėšų, o 4.4 priemonei – 92 proc. Rengiant programą 4.5 priemonės įgyvendinimą buvo planuota finansuoti iš valstybės biudžeto, tačiau dėl sudėtingos ekonominės padėties lėšos nebuvo skirtos.

27 lentelė. 2010–2014 m. nekilnojamoms kultūros vertybėms tvarkyti skirtos lėšos iš valstybės biudžeto pagal Žemaičių krikšto ir Žemaičių vyskupystės įsteigimo 600 metų jubiliejaus minėjimo 2009–2017 metų programą

	2010 m.		2011 m.		2012 m.		2013 m.		2014 m.	
	KPD	KŠ	KPD	KŠ	KPD	KŠ	KPD	KŠ	KPD	KŠ
Žemaičių krikšto ir Žemaičių vyskupystės įsteigimo 600 metų jubiliejaus minėjimo 2009–2017 metų programa	0	209*	0	583 *	463	420 *	463	16*	533	0

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD duomenis.

Žymėjimų paaiškinimai: KPD – Kultūros paveldo departamento skirtos lėšos, KŠ – kitų šaltinių skirtos lėšos.

* 2010–2012 m. kitos lėšos buvo skirtos iš Privatizavimo fondo, o 2013 m. – sutaupytos lėšos iš kitos KPD vykdomos programos.

Antrojo etapo metu Kultūros paveldo departamentas su kitomis įstaigomis buvo atsakintas už 4 uždavinio 4.1.–4.13. priemonių įgyvendinimą. Preliminariai šių priemonių įgyvendinimui reikėjo 2.998 tūkst. eurų. Poreikiui patenkinti buvo skirta 1.459 tūkst. eurų iš valstybės biudžeto ir 420 tūkst. eurų iš Privatizavimo fondo, bei 2013 m. papildomai 16 tūkst. eurų iš KPD sutaupytų lėšų. Skirtomis lėšomis patenkinta 63 proc. preliminarių skaičiavimų metu nustatyto poreikio.

28 lentelė. 2010–2014 m. Žemaičių krikšto ir Žemaičių vyskupystės įsteigimo 600 metų jubiliejaus minėjimo 2009–2017 metų programos siektini tikslai

	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.
Žemaičių krikšto ir Žemaičių vyskupystės įsteigimo 600 metų jubiliejaus minėjimo 2009–2017 metų programa bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programa	-	1	2	3	3

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2010–2012 m. Strateginį veiklos planą ir 2011–2014 m. Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos veiklos planus.

Spalvų žymėjimo paaiškinimas: raudona – rodiklis nepasiektas, t.y. –10 proc. ir daugiau iki siektinos rodiklio reikšmės; geltona – rodiklis pasiektas, t.y. rodiklio reikšmė svyruoja nuo –9 iki +9 proc., skaičiuojant nuo siektinos rodiklio reikšmės; žalia – rodiklio reikšmė virinta, t.y. +10 proc. ir daugiau skaičiuojant nuo siektinos rodiklio reikšmės.

Vertinant pagal KPD patvirtintos programos rodiklių pasiekimo lygį, galima teigti, kad Žemaičių krikšto ir Žemaičių vyskupystės įsteigimo 600 metų jubiliejaus minėjimo 2009–2017 metų programa įgyvendinama rezultatyviai – visi planuoti tvarkybos darbų tikslai buvo pasiekti, o nuo 2013 m. ir reikšmingai viršyti.

Vis dėlto vertinant Vyriausybės patvirtintos programos priemonių plano įgyvendinimo lygį, galima teigti, kad suplanuotų tvarkybos darbų įgyvendinimas vėluoja. Analizuojamu laikotarpiu administruojant Žemaičių krikšto ir Žemaičių vyskupystės įsteigimo 600 metų jubiliejaus minėjimo 2009–2017 metų programos lėšas KPD organizavo 6 (iš planuotų 12) nekilnojamojo kultūros paveldo objektų (iš kurių dalis kompleksiniai) tvarkybos darbų projektų parengimą ir tvarkybos darbų vykdymą. Pirmojo etapo metu pradėti tvarkybos darbai 4 objektuose, iš kurių 2 objektuose buvo pabaigti planuoti tvarkybos darbai. Pažymėtina, kad programoje numatytų tikslų įgyvendinimas vėluoja: pirmojo etapo 4.2. ir 4.3. priemonės pabaigtos įgyvendinti ir planuoti tikslai pasiekti tik 2012 m. (planuota 2011 m.). Dalis suplanuotų pirmojo etapo 4.1. ir 4.2 priemonių tikslų buvo perkelti į antrąjį etapą ir pabaigti įgyvendinti tik 2013 m. Programos pirmojo

etapo 4.2. priemonės įgyvendinimui 2012–2014 m. buvo papildomais skirti 714,6 tūkst. eurų.²⁰² Dalies objektų tvarkyba buvo finansuojama iš daugiau nei vienos KPD administruojamos programos, pavyzdžiui: Telšių Šv. Antano Paduviečio katedros tvarkybos darbams (fasadų ir šventoriaus tvarkybos darbai) 2013 m. buvo skirta 166 tūkst. eurų iš Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programos.

29 lentelė. 2010–2014 m. Žemaičių krikšto ir Žemaičių vyskupystės įsteigimo 600 metų jubiliejaus minėjimo 2009–2017 metų programos lėšomis finansuotų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų skaičius

	2010 m.		2011 m.		2012 m.		2013 m.		2014 m.	
	N	T	N	T	N	T	N	T	N	T
Žemaičių krikšto ir Žemaičių vyskupystės įsteigimo 600 metų jubiliejaus minėjimo 2009–2017 metų programa bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programa	3	0	1	2	0	3	0	3	2	1

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD duomenis.

Žymėjimų paaiškinimai: N – objektai, kurių tvarkybos darbai pradėti finansuoti ataskaitiniais metais, T – objektai, kurių tvarkybos darbai pradėti finansuoti ankstesniais metais ir tęsiami ataskaitiniais metais.

Vėluojančių tvarkybos darbus lemia darbų specifika – numatyta fasadų restauravimas, kuris gali būti atliekamas tik palankiomis atmosferinėmis sąlygomis, laikantis restauravimo metodikos. Darbų įgyvendinimo vėlavimą taip pat lėmė užsitęsusių viešųjų pirkimų procedūros, programos rengimo metu nenumatyti papildomi tvarkybos darbai, kuriems reikėjo skirti papildomas lėšas. Planavimo metu nebuvo atlikti ir nenumatyti atlikti archeologiniai tyrimai, kurie būtini atliekant tvarkybos darbus. Darbų vėlavimą taip pat lėmė tai, kad pirmojo etapo metu buvo tvarkomi kompleksiniai, sudėtingi nekilnojamojo kultūros paveldo objektai, kurių tvarkybai buvo reikalingos didesnės nei planuota investicijos (pavyzdžiui: Telšių Vyskupo Vincento Borisevičiaus kunigų seminarijos kompleksas).²⁰³

5.4 JONO PAULIAUS II PILIGRIMŲ KELIO KŪRIMO IR JO OBJEKTŲ PRITAIKYMO PILIGRIMŲ IR TURIZMO REIKMĖMS 2007–2013 METŲ PROGRAMA

Lietuvos Respublikos Vyriausybė siekdama svarbiausius Lietuvos sakralinius objektus kompleksiskai pritaikyti viešiesiems turizmo ir piligrimų poreikiams, atsižvelgdama į Lietuvos Vyskupų Konferencijos sprendimą kurti Lietuvoje Jono Pauliaus II piligrimų kelią, 2007 m. rugpjūčio 8 d. nutarimu patvirtino Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo piligrimų ir turizmo reikmėms 2007–2013 metų programą.²⁰⁴ Patvirtinus Jono Pauliaus II piligrimų kelio programą buvo nutraukta Pažaislio Kamaldulių vienuolyno ansamblio išsaugojimo 2006–2010 metų programa.²⁰⁵ Pažaislio Kamaldulių vienuolyno ansamblio išsaugojimo darbai įtraukti į Vyriausybės patvirtintą Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo piligrimų ir turizmo reikmėms programą.²⁰⁶

Įgyvendinant Vyriausybės patvirtintą Jono Pauliaus II piligrimų kelio programą buvo siekiama:²⁰⁷

1. Įrengti viešąją infrastruktūrą – sudaryti būtinas sąlygas lankyti Jono Pauliaus II piligrimų kelio objektus;
2. Atlikti Jono Pauliaus II piligrimų kelio objektų tvarkybos, statybos darbus;

²⁰² Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2010–2014 m. veiklos ataskaitos.

²⁰³ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovu.

²⁰⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 8 d. nutarimas Nr. 842 „Dėl Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo piligrimų ir turizmo reikmėms 2007–2013 metų programos patvirtinimo“. Aktuali redakcija 2011 m. liepos 13 d. nutarimas Nr. 816).

²⁰⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. rugpjūčio 31 d. nutarimas Nr. 838 „Dėl Pažaislio Kamaldulių vienuolyno ansamblio išsaugojimo 2006–2010 metų programos patvirtinimo“.

²⁰⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 8 d. nutarimas Nr. 842 „Dėl Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo piligrimų ir turizmo reikmėms 2007–2013 metų programos patvirtinimo“. Aktuali redakcija 2011 m. liepos 13 d. nutarimas Nr. 816).

²⁰⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 8 d. nutarimas Nr. 842 „Dėl Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo piligrimų ir turizmo reikmėms 2007–2013 metų programos patvirtinimo“. Aktuali redakcija 2011 m. liepos 13 d. nutarimas Nr. 816).

3. Parengti ir įgyvendinti rinkodaros ir informacijos priemonės, pristatančias Jono Pauliaus II piligrimų kelią ir jo objektus Lietuvos ir pasaulio visuomenei;
4. Užtikrinti sklandų Jono Pauliaus II piligrimų kelio funkcionavimą ir jo objektų saugumą.

Kultūros paveldo departamentas įgyvendinant Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo piligrimų ir turizmo reikmėms 2007–2013 metų programą buvo atsakingas už nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybą, todėl buvo vertinama tik programos dalis, susijusi paveldo objektų tvarkyba.

Įgyvendinant programą buvo planuojama sutvarkyti 16 nekilnojamojo sakralinio kultūros paveldo objektų (dalis objektų yra kompleksiniai). Programos įgyvendinimo metu numatyta, kad KPD prisidės prie 12 paveldo objektų tvarkybos darbų organizavimo. Objektų tvarkybos darbus buvo planuojama atlikti 1 etapo (2007–2009 m.) ir 2 etapo (2010–2011 m.) metu (4 Priedas). Pažymėtina, kad 3 etapo metu nebuvo planuojami organizuoti ir vykdyti nė vieno paveldo objekto tvarkybos darbai. Pagal patvirtintą programą KPD 2007–2009 m. turėjo prisidėti organizuojant 10 nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos darbus, iš kurių 5 objektų tvarkybos darbai turėjo būti tęsiami ir 2010 m. Pagal patvirtintą programos priemonių planą KPD 2011 m. turėjo tęsti 5 objektų ir pradėti 2 naujų paveldo objektų tvarkybos darbus. Atitinkamai 2012 m. – tęsti 7 paveldo objektų ir pradėti 3 objektų tvarkybos darbus.

30 lentelė. 2010–2014 m. Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo piligrimų ir turizmo reikmėms 2007–2013 metų programos lėšomis finansuotų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų skaičius

	2010 m.		2011 m.		2012 m.		2013 m.		2014 m.	
	N	T	N	T	N	T	N	T	N	T
Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo piligrimų ir turizmo reikmėms 2007–2013 metų programa	0	3	0	6	1	3	0	2	13	1

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD duomenis.

Žymėjimų paaiškinimai: N – objektai, kurių tvarkybos darbai pradėti finansuoti ataskaitiniais metais, T – objektai, kurių tvarkybos darbai pradėti finansuoti ankstesniais metais ir tęsiami ataskaitiniais metais.

Jeigu programos rezultatyvumą vertintume tik remiantis KPD metiniuose planuose numatytų rodiklių pasiekimo laipsniu, tuomet galima teigti, kad programa įgyvendinama rezultatyviai – suplanuoti tikslai pasiekti ir reikšmingai (nuo 33 proc. iki 466 proc.) viršyti. Geresnį programos rodiklių pasiekimą nei planuota lemia nepakankamai tikslus planavimas – rengiant ir tvirtinant metinį veiklos planą dar nebūna parengta ir patvirtinta programa, todėl nėra žinomos siektinos rodiklių reikšmės.

Vertinant programos rezultatyvumą remiantis Vyriausybės patvirtintu programos priemonių planu, galima teigti, kad programos įgyvendinimas vėlavo ir planuoti rezultatai nebuvo pasiekti laiku. Įgyvendinant Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo piligrimų ir turizmo reikmėms 2007–2013 m. programą 2010–2012 m. buvo planuojama, kad KPD organizuos 10 nekilnojamojo kultūros paveldo objektų (dalis iš jų kompleksiniai) tvarkybos darbus. KPD 2010 m. tęsė 3 objektų tvarkybos darbus, nors Vyriausybės patvirtintame plane buvo numatyta tęsti 5 kultūros paveldo objektų tvarkybos darbus. Taip pat 2011 m. iš Vyriausybės numatytų tvarkyti 7 objektų buvo tvarkomi 6, o atitinkamai 2012 m. iš 10 tik 4.

31 lentelė. 2010–2014 m. Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo piligrimų ir turizmo reikmėms 2007–2013 metų programos siektini tikslai

	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.
Tvarkomi objektai, įtraukti į Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo (paveldotvarka) piligrimų ir turizmo reikmėms programą (vnt.)	–	3	3	2	3

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2010–2012 m. Strateginį veiklos planą ir 2011–2014 m. Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos veiklos planus.

Spalvų žymėjimo paaiškinimas: raudona – rodiklis nepasiektas, t.y. –10 proc. ir daugiau iki siektinos rodiklio reikšmės; geltona – rodiklis pasiektas, t.y. rodiklio reikšmė svyruoja nuo –9 iki +9 proc., skaičiuojant nuo siektinos rodiklio reikšmės; žalia – rodiklio reikšmė virinta, t.y. +10 proc. ir daugiau skaičiuojant nuo siektinos rodiklio reikšmės.

Vertinimo metu nustatyta, kad LR Vyriausybės patvirtintos programos priemonių planas nesutampa (laike prasilenkia) su KPD kasmet patvirtinama ir įgyvendinama Jono Pauliaus II piligrimų kelio programa. Šią situaciją lėmė tai, kad rengiant programą buvo neužtikrintas pakankamas tarpinstitucinis bendradarbiavimas tarp programos rengėjų ir programos administratorių. Pažymėtina, kad planuojant programą nebuvo atlikti tyrimai numatytuose sutvarkyti paveldo objektuose, todėl identifiikuotas netikslus tvarkos darbų poreikis (darbų rūšys ir reikalingi finansiniai ištekliai). Tik pradėjus įgyvendinti tvarkybos darbus nustatytas tikrasis tvarkybos darbų poreikis, kuris dalyje objektų buvo reikšmingai didesnis nei planuota, pavyzdžiui: Pivašiūnų Švč. Mergelės Marijos ėmimo į dangų bažnyčios būklės buvo labai bloga ir jos pagerinimui reikėjo atlikti daugiau nei planuota tvarkybos darbų ir skirti papildomas lėšas. Vyriausybės patvirtintoje programoje paveldo objektų tvarkybos darbai buvo suplanuoti nepakankamai atsižvelgiant į tvarkybos darbų vykdymo nuoseklumą ir galimybes juos atlikti efektyviau, pavyzdžiui: numatyt paveldo objekte restauruoti langus ir tik kitame etape to paties paveldo objekto fasadą, nors abejiems darbams atlikti reikalingi pastoliai, kurių montavimas ir demontavimas kainuoja.²⁰⁸ Siekiant sutaupyti lėšas darbai ne visada buvo atliekami pagal LR Vyriausybės patvirtintą programą. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2013 m. kovo 13 d. nutarimu patvirtino LR Vyriausybės 2012–2016 metų programos įgyvendinimo prioritetinių priemonių sąrašą, kuriame patvirtinta 148 prioritetinė priemonė: „Įdiegti Jono Pauliaus II piligrimų kelio objektuose reikiamas apsaugos prioritetines priemones, spręsti objektų ir juose esančių vertybių draudimo klausimus“.²⁰⁹ Įgyvendinant šią priemonę buvo išplėsta numatytų atlikti tvarkybos darbų apimtis, todėl reikėjo atlikti papildomus tvarkybos darbų projektus ir įvykdyti tvarkybos darbus. Pažymėtina, kad pagal LR Vyriausybės patvirtintos programos priemonių planą tvarkybos darbai turėjo būti įgyvendinti iki 2012 m., tačiau dėl įvardintų priežasčių tvarkybos darbai buvo tęsiami ir 2013–2014 m.

32 lentelė. 2010–2014 m. nekilnojamoms kultūros vertybėms tvarkyti skirtos lėšos iš valstybės biudžeto pagal Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo piligrimų ir turizmo reikmėms 2007–2013 metų programą

	2010 m.		2011 m.		2012 m.		2013 m.		2014 m.	
	KPD	KŠ	KPD	KŠ	KPD	KŠ	KPD	KŠ	KPD	KŠ
Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo piligrimų ir turizmo reikmėms 2007–2013 metų programa	174	408	174	837	174	114	145	71	492	0

Šaltinis: sudaryta autorių pagal KPD duomenis.

Žymėjimų paaiškinimai: KPD – Kultūros paveldo departamento skirtos lėšos, KŠ – iš Privatizavimo fondo skirtos lėšos.

Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo piligrimų ir turizmo reikmėms programa buvo finansuojama iš valstybės biudžeto ir Privatizavimo fondo. 2013 m. paveldo objekto valdytojas (Kauno Šv. apaštalų Petro ir Povilo arkikatedra bazilika) prisidėjo prie tvarkybos darbų 5,8 tūkst. eurų. Analizuojamu laikotarpiu programos įgyvendinimui buvo skirta 2.589 tūkst. eurų, iš kurių 1.158 tūkst. eurų valstybės biudžeto lėšos ir 1.424 tūkst. eurų iš Privatizavimo fondo. Pažymėtina, kad suplanuotas (preliminarius finansinis poreikis) finansavimas buvo nepakankamas, pavyzdžiui: LR Vyriausybės patvirtintos programos 2010 m. priemonių plano įgyvendinimui iš valstybės biudžeto papildomai buvo skirta 511 tūkst. eurų tvarkybos darbams finansuoti. Dalies didelių objektų (2 objektų) tvarkybos darbai buvo finansuojami iš daugiau nei vienos KPD administruojamos paveldo tvarkybos programos.²¹⁰

LR Vyriausybė 2014 m. liepos 16 d. patvirtino Šv. Jono Pauliaus II piligrimų kelio 2014–2022 m. tvarkytinų objektų sąrašą.²¹¹ 2014–2022 m. numatyta sutvarkyti 19 nekilnojamojo sakralinio kultūros paveldo objektų, kurių 16 jau buvo įrašyti į Jono Pauliaus II piligrimų kelio 2007–2013 m. programą. Šiuo laikotarpiu KPD savo veikla prisidės prie 16 objektų tvarkybos darbų. Pirmojo etapo metu (2014–2017 m.) KPD organizuos 11 objektų tvarkybos darbus. Antrojo etapo organizuos 4 naujų paveldo objektų tvarkybos darbus ir taip pat tęs 5 pirmojo etapo objektų tvarkybos darbų organizavimą.

²⁰⁸ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovu.

²⁰⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. kovo 13 d. nutarimas Nr. 228 Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 metų programos įgyvendinimo prioritetinių priemonių patvirtinimo“.

²¹⁰ Interviu su Kultūros paveldo departamento atstovu.

²¹¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2014 m. liepos 16 d. nutarimas Nr. 690 „Dėl Šv. Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų išsaugojimo ir pritaikymo“.

6 UŽSIENIO ŠALIŲ NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO VERTYBIŲ TVARKYBOS PASKATŲ SISTEMŲ GEROSIOS PRAKTIKOS ANALIZĖ

Užsienio šalyse siekiant spartesnio nekilnojamojo kultūros paveldo aktualizavimo, kuris apima kultūros paveldo objekto renovavimą ir pritaikymą šiuolaikinės visuomenės, vietos bendruomenės socialiniams ir ekonominiams poreikiams, bei sudarant palankesnes sąlygas kultūros paveldo apsaugai, yra taikomos nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos paskatų sistemos.

Šiame skyriuje pateikiama užsienio šalių nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių tvarkybos paskatų sistemų gerosios praktikos analizė. Pirmoje skyriaus dalyje užsienio šalių nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių tvarkybos paskatų sistemos klasifikuojamos remiantis taikomų paskatų pobūdžiu. Likusiose skyriaus dalyse pristatomi gerosios praktikos pavyzdžiai, kurie yra aktualūs Lietuvai.

Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos ir tvarkybos užsienio šalių gerosios praktikos analizė atlikta atsižvelgiant į Lietuvos situacijos analizės ir KPD administruojamų programų vertinimo rezultatus. Analizės metu buvo siekiama rasti gerosios praktikos pavyzdžius, kurie yra aktualūs, t.y. atliepia Lietuvoje esančias problemas ir trūkumus.

6.1 KANADOS PAVELDO VERTYBIŲ SKATINIMO FONDAS

2003 m. Kanadoje buvo sukurta ir patvirtinta paveldo apsaugos strategija, kuria buvo siekiama sulėtinti paveldo nykimą (mažinti nykstančių, blogos būklės objektų skaičių), skatinti nekilnojamojo kultūros paveldo objektų išsaugojimą ir tvarkybą (didinti sutvarkytų objektų skaičių) bei formuoti visuomenės supratimą, kad paveldas gali būti naudingas.²¹²

Kanados paveldo strategijos tikslai:

- išsaugoti istorines vertybes nuo sugriovimo ar sunaikinimo;
- per tinkamai atliekamą apsaugą išsaugoti istorines vertybes ateities kartoms;
- skatinti istorines vertybes pritaikyti naujiems ar jau esamiems komerciniams tikslams

Įgyvendinant strategiją buvo apjungtos keturios iniciatyvos: a) Kanados istorinių vietų registro sukūrimas, b) konservavimo standartų ir gairių sukūrimas, c) konservavimo procesų sertifikavimas ir d) Paveldo vertybių skatinimo fondas. Strategijos įgyvendinimui pasirinktos priemonės rėmėsi principu, jog siekiant efektyvaus paveldo tvarkybos proceso yra svarbu suteikti priemones, kurios yra reikalingos (aktualios) patiems piliečiams inicijuojant ir vykdant nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybą.²¹³

Rengiant strategiją buvo nustatyta, kad viešasis sektorius ir nevyriausybinų organizacijų (trečiasis) sektorius aktyviai dalyvauja nekilnojamojo kultūros paveldo objektų apsaugoje, tvarkyboje ir pritaikyme. Atliktų tyrimų metu identifiukuota, kad didžiausias pavojus sunykti gresia privačių savininkų valdomam nekilnojamajam kultūros paveldui, kuris anksčiau buvo naudojamas pramonės ir prekybos tikslams. Atsižvelgiant į situacijos analizę ir atliktus vertinimus buvo numatyta skirstant finansavimą prioritetą suteikti privatiems savininkams.

Siekdama skatinti privatų sektorių išsaugoti ir pritaikyti nekilnojamąjį kultūros paveldą, Kanados Vyriausybė sukūrė trijų metų trukmės programą – Paveldo vertybių tvarkybos skatinimo fondą. Per šį fondą buvo numatyta paskirstyti 30 mln. Kanados dolerių, t.y. kiekvieniems programos įgyvendinimo metams po 10 mln. Paveldo vertybių skatinimo fondo lėšos buvo skirtos iš dalies kompensuoti privačių paveldo objektų savininkų (valdytojų) patirtas paveldo objektų tvarkybos išlaidas. Numatyta kompensuoti iki 20 proc. tinkamų kompensuoti paveldo tvarkybos darbų išlaidų, bet ne daugiau kaip 1 mln. dolerių vienai paraiškai.²¹⁴

²¹² Formative Evaluation of the Commercial Heritage Properties Incentive Fund, Final Report. 2007, 5.

²¹³ Ten pat, 5–6.

²¹⁴ Ten pat, 7–8.

Programos suteiktomis galimybės pasinaudojo 52 privatūs nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkai, kurių valdomi objektai pritaikyti teikti komercines paslaugas. Atlikus programos *ex-post* vertinimą, nustatyta, kad programa buvo sėkmingai įgyvendinta. Programos sėkmingą įgyvendinimą lėmė suderintos priemonės – galimybės gauti dalinį finansavimą, taip pat suteiktos konsultacijos ir parengtos gairės, kuriomis remiantis buvo įgyvendinami tvarkybos darbų projektai. Vertinimo metu nustatyta, kad didžiąją dalį paveldo objektų savininkų tvarkybos darbus pradėti paskatino Paveldo vertybių skatinimo fondo suteikiama kompensacija. Paveldo vertybių skatinimo fondo išmokėtos lėšos sudarė 14 proc. visų tvarkybos darbų išlaidų, t.y. paveldo tvarkybai pavyko pritraukti daugiau nei planuota privačių šaltinių lėšų.²¹⁵

6.2 CHARLOTTETOWN MIESTO PAVELDO PASKATŲ PROGRAMA

Charlottetown miesto (Kanadoje) **Paveldo paskatų programa** orientuota į nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos skatinimą ir geros paveldo objektų būklės išlaikymą. Paveldo paskatų programos gairėse apjungiamos paveldo objektų savininkams aktualios pinigines ir nepiniginės paskatos. Pinigines paskatas sudaro paveldo savininkams suteikiamos subsidijos paveldotvarkos darbams finansuoti. Iš miesto biudžeto privačių paveldo objektų savininkams ir valstybės valdomų objektų, kurie pagal sutartį yra perleisti naudoti bendruomenėms arba ne pelno siekiančioms organizacijoms, valdytojams subsidijuojama iki 30 proc. visų tinkamų subsidijuoti paveldo tvarkybos darbų išlaidų. Pažymėtina, kad yra numatyta maksimali subsidijos suma. Maksimalios sumos nustatymas leidžia tiksliau planuoti tvarkybos darbų procesus ir mastą, tačiau gali veikti kaip neigiamas veiksnys, jeigu nustatyta suma yra santykinai maža (nepakankama). Paveldo paskatų programos lėšomis finansuojami restauravimo ir konservavimo darbai, architektūrinės ir inžinerinės paslaugos (brėžinių ir projektų parengimas, galimybių studijos ir pan.), didesnis dėmesys skiriamas pastato fasado ir vidaus originalių elementų restauravimui ir konservavimui, netinkamų medžiagų pašalinimui. Atsižvelgiant į poreikį, Paveldo paskatų programoje išskirti ženklavimo ir langų keitimo darbai, kurie iš savivaldybės biudžeto subsidijuojami iki 50 proc., skaičiuojant nuo tinkamų subsidijuoti paveldo savininko patirtų tvarkybos darbų išlaidų.²¹⁶

Antroji finansinė paskata yra susieta su mokestinėmis lengvatomis. Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkams, kurių pateiktos paraiškos buvo apsvaistytos ir patenkintos, netaikomos rinkliavos išduodant reikiamus statybos leidimus, jie taip pat nemoka jokių kitų žyminių mokesčių susijusių su paveldo objektu ir jo tvarkyba. Nustatyta, kad nekilnojamojo kultūros paveldo objekto vertė padidėja jame atlikus tvarkybos darbus. Dėl išaugusios turto vertės padidėja ir savininko (valdytojo) mokamas turto mokestis. Padidėjęs turto mokestis buvo vienas iš neigiamų veiksnių, kurie neskatino paveldo objektų savininkų tvarkyti jų valdomo kultūros paveldo. Siekiant spręsti šią problemą, Charlottetown mieste nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkams 5 metams taikoma turto mokesčio lengvata – atleidimas nuo dėl tvarkybos darbų padidėjusio turto mokesčio dalies. Miesto taryba gali priimti sprendimą dėl lengvatos termino pratęsimo iki 10 metų.²¹⁷

Charlottetown miesto (Kanadoje) **Paveldo paskatų programoje** derinamos finansinės ir nefinansinės paskatos. Viena iš svarbiausių nefinansinių paskatų yra metodologinė pagalba. Programoje pastebima, kad Kanadoje nėra patvirtinto nacionalinio paveldo išsaugojimo standartų rinkinio, todėl kai kurios provincijos ir atskiri rezervatai yra savarankiškai parengę ir naudojami skirtingais paveldo išsaugojimo standartais. Siekiant užpildyti svarbios informacijos trūkumą, Paveldo taryba nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkams parengė paveldo išsaugojimo standartus. Parengti standartai remiasi tarptautiniais standartais ir yra naudojami ne vien paveldo išteklių administravimui, bet ir paveldo tvarkybai, nes juose įtvirtinti svarbūs paveldo apsaugos principai ir jų įgyvendinimo metodai.²¹⁸

²¹⁵ Ten pat, 9–16.

²¹⁶ Charlottetown, Heritage Incentive Program Guidelines. 2012, 2–5.

²¹⁷ Ten pat, 6.

²¹⁸ Ten pat, 8–9.

6.3 AUSTRALIJOS PAVELDO DOTACIJŲ PROGRAMA

Australijos Paveldo tarybos administruojama Paveldo dotacijų programa (ang. *Heritage grants program*) siekiama paskatinti privačių nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkus tvarkyti jų valdomus paveldo objektus.²¹⁹

Programa įgyvendinama iš valstybės biudžeto skiriant dotacijas privačių paveldo objektų tvarkybai. 2014–2015 m. programoje numatyta privačių paveldo objektų savininkams skirti iki 100 tūkst. dolerių dotaciją skubiems paveldo objektų išsaugojimo darbams finansuoti. Dar iki 20 tūkst. dolerių dotaciją privačių paveldo objektų savininkai gali gauti, jei įgyvendina paveldo objekto konservavimo planą. Paveldo objekto konservavimo planas yra konkrečiam paveldo objektui parengiamas dokumentas, kuriame yra numatytos saugotinos vertybės, jų išsaugojimui reikalingi (rekomenduojami) darbai ir papildomos apsaugos priemonės (gaisro apsaugos sistema ir pan.). Pastebėtina, kad vienam objektui skiriamų dotacijų bendra suma negali viršyti 100 tūkst. dolerių.²²⁰

Privačių paveldo objektų savininkai pateikia paraiškas dėl dotacijos skyrimo. Savininkui pateiktoms paraiškos yra numatyti prioritetai ir vertinimo kriterijai. Vertinant pateiktas privačių paveldo objektų savininkų paraiškas prioritetas suteikiamas paveldo objektams, kuriuose planuojama atlikti skubius paveldo apsaugos darbus, ketina vykdyti svarbius (esminius) konservavimo darbus, o taip pat objektams, kurie panaudojimas yra aiškiai suplanuotas. Paraiškų vertinimo kriterijai yra susieti su prioritetais, pavyzdžiui: vertinama planuojamų atlikti darbų skuba ir svarba, iniciuojamų darbų suderinamumas su Burra chartija,²²¹ paveldo objekto svarbumas (paveldosaugos statusas). Vertinant paraiškas skiriamas papildomas dėmesys planavimui, t.y. ar aiškiai suformuluota darbų tikslai, kaip planuojama įgyvendinti tvarkybą (darbų planavimas, papildomų finansinių išteklių pritraukimas ir pan.).²²²

Privataus nekilnojamojo kultūros paveldo objekto savininko indėlis į planuojamus atlikti tvarkybos darbus privalo būti nemažesnis nei 50 proc. darbų vertės. Pažymėtina, kad savininko indėlis gali būti sumažintas, jeigu paveldo objekto savininkas susiduria su finansiniais sunkumais, kurių pagrindimui reikia papildomai pateikti išsamią finansinę ataskaitą, kurioje būtų įrodyta, kad paveldo objekto savininkas išnaudojo visas savo finansines galimybes. Privataus paveldo objektui skirtos dotacijos lėšos yra išmokamos po kiekvieno paveldo objekte baigto įgyvendinti tvarkybos darbų etapo atsižvelgiant į pateiktas darbų atlikimo ataskaitas ir išlaidas patvirtinančius dokumentus.²²³

6.4 PAVELDO KONSULTAVIMO PASLAUGŲ CENTRAS

Nefinansinių paskatų gerosios praktikos pavyzdys yra Australijoje veikianči nekilnojamojo kultūros paveldo savininkų konsultavimo sistema. Ši sistema užtikrina, kad paveldo objekto savininkas laiku gautų jam reikalingą visapusišką informaciją apie paveldo objekto apsaugą, tvarkybą, galimybes jį pritaikyti.²²⁴

Australijoje pirmasis Paveldo konsultavimo paslaugų centras buvo įsteigtas 1977 m. Viktorijos mieste. Šiuo metu Australijoje Paveldo konsultavimo paslaugų centrų tinklas apima visą šalį. 1997 m. Paveldo konsultavimo paslaugų centrų veikla įvertinta kaip geroji gerosios praktikos pavyzdys ir kaip pati efektyviausia iš valstybės biudžeto finansuota nekilnojamajam kultūros paveldui skirta programa.²²⁵

²¹⁹ State Heritage Office, Heritage Grants Program. < <http://stateheritage.wa.gov.au/conservation-and-development/grants-incentives/heritage-grants-program> > [Žiūrėta 2015 04 14].

²²⁰ State Heritage Office, 2014–2015 m. Heritage Grants Program, 2014, 1–2.

²²¹ 1979 m. priimtoje Burra chartijoje yra pateikiami teoriniai ir praktiniai nekilnojamojo kultūros paveldo objektų restauravimo, konservavimo, pritaikymo ir valdymo mokymai

²²² State Heritage Office, 2014–2015 m. Heritage Grants Program, 2014, 4.

²²³ Ten pat, 4–5.

²²⁴ Australian Government Department of the Environment, *Case Study Eight: Effective regional Heritage Advisory Services*. < <http://www.environment.gov.au/resource/5-case-studies-economic-evaluation-and-benefits#study08> > [Žiūrėta 2015 01 08].

²²⁵ Heritage Chairs and officials of Australia and New Zealand, *Heritage Advisory Services Handbook a national guide for Government, Advisors and the Community*, 2008, 2.

Nekilnojamojo kultūros paveldo objekto savininkui, besikreipusiam į Paveldo konsultavimo paslaugų centrą, yra paskiriamas paveldo apsaugos ekspertas. Paskirtasis ekspertas nemokamai konsultuoja paveldo objekto savininką visais jį dominančiais klausimais: nuo juridinių klausimų dėl paveldo objekto registracijos iki techninių klausimų dėl paveldo objekto restauracijos ir pritaikymo.²²⁶

Pažymėtina, kad į Paveldo konsultavimo paslaugų centrą gali kreiptis visi paveldo objektų savininkai, t.y. ir valstybės bei savivaldybės įstaigų atstovai bei privatus savininkai. Suteikiamų konsultacinių paslaugų spektras nėra ribojamas atsižvelgiant į objekto savininko tipą. Paveldo konsultavimo paslaugų centruose teikiamos konsultavimo paslaugos visiems paveldo objektų savininkams yra nemokamas. Konsultacijos yra finansuojamos iš valstybės ir savivaldybių biudžetų.

Paveldo konsultavimo paslaugų centrų steigimas ir jų išlaikymas yra finansuojamas iš valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžeto. Iš valstybės biudžeto yra skiriama fiksuota lėšų suma Paveldo konsultavimo paslaugų centro įsteigimui. Taip pat kiekvienais metais valstybė prisideda fiksuota lėšų suma Paveldo konsultavimo paslaugų centro išlaikymui. Likusios Paveldo konsultavimo paslaugų centro išlaikymui reikalingos lėšos yra skiriamos iš savivaldybės biudžeto. Paveldo konsultavimo paslaugų centrai yra steigiami atsižvelgiant į nekilnojamojo kultūros paveldo objektų pasiskirstymą, jų ištyrinėjimo lygį, esantį konsultacinių paslaugų poreikį. Pastebėtina, kad mažesniuose miestuose veikiantys Paveldo konsultavimo paslaugų centrai dirba ne visą darbo dieną, t.y. lanksčiai prisitaikant prie paslaugų poreikio. Paveldo konsultavimo paslaugų centruose dirbančių specialistų darbas yra apmokamas įvairiai, viena iš dominuojančių – valandinis darbo užmokestis. Paveldo konsultavimo paslaugų centrų programa yra įgyvendinama decentralizuotai, jos įgyvendinimą koordinuoja paveldo tvarkybą ir apsaugą administruojanti ir kontroliuojanti įstaiga.²²⁷

Paveldo konsultavimo paslaugų centrų veikla prisidėjo prie bendruomenės geresnio suvokimo apie nekilnojamojo kultūros paveldo vertę, veikė kaip nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimo ir pateikimo katalizatorius. Centrai vykdo šviečiamąją veiklą, atlieka gerosios praktikos sklaidą, užtikrina glaudesnę socialinį dialogą ir komunikaciją.

6.5 KONSERVAVIMO PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO STEBĖSENA

Australijoje 2006–2008 m. buvo įgyvendinama Paveldo programa, kurios sudedamoji dalis buvo speciali nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių konservavimo programa. Šios programos metu buvo suteikiamos dotacijos valstybės saugomų nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių konservavimui. Privačių paveldo vertybių savininkams buvo skiriamos dotacijos (angl. *grants*) konservavimo darbų daliniam finansavimui.²²⁸

Siekiant stebėti programos įgyvendinimą ir jos metu pasiektus rezultatus ir efektus, buvo naudojami pagrindiniai veiklos rodikliai (angl. *Key performance indicators*). Pasirinkti pagrindiniai veiklos rodikliai orientuoti ne į procesų, bet į programos lėšomis pasiektų rezultatų matavimą. Naudojami pagrindiniai veiklos rodikliai leidžia įvertinti programos tiesioginius rezultatus, pavyzdžiui: įgyvendintų projektų tikslų pasiekimo lygis (2 rodiklis) arba paveldo objekto apsaugos plano įgyvendinimo mastas (3 rodiklis), bei netiesioginius rezultatus, tokius kaip: įtaka turizmui (4 rodiklis) arba sukurtos darbo vietos (5 rodiklis).

Pažymėtina, kad programos tikslai gerai susieti su stebėsenai naudojamais rodikliais, pavyzdžiui: programos pagrindinis tikslas yra paveldo objektų būklės pagerėjimas. Šiam tikslui yra naudojamas paveldo objektų būklės pagerėjimo masto rodiklis, kuris matuoja kaip programos skirtos lėšos prisidėjo prie paveldo objekto būklės pasikeitimo. Visuomenės įtraukimas ir paveldo pažinimas matuojamas savanorių darbo laiku bei pritrauktu žiniasklaidos dėmesiu. Programos tobulinimui ir geresniam įgyvendinimui yra įtrauktas aštuntasis rodiklis, kuris leidžia įvertinti programos naudotojų pasitenkinimą.

²²⁶ Ten pat, 2–3.

²²⁷ Ten pat, 7–9.

²²⁸ The Department for Environment and Heritage, State of environment report 2008, Built Heritage. 2008, 280–285.

33 lentelė. Paveldo programos pagrindiniai veiklos rodikliai

Eil. Nr.	Rodiklio pavadinimas	Klausimai ir/arba matavimo skalė
1.	Paveldo objektų būklės pagerėjimo mastas	1 – ne 2 – mažai 3 – šiek tiek 4 – daug 5 – daugiau nei tikėtasi
2.	Paveldo objekto apsaugos plano įgyvendinimo mastas	1 – ne 2 – mažai 3 – šiek tiek 4 – daug 5 – daugiau nei tikėtasi
3.	Programos lėšomis finansuojamų projektų tikslų pasiekimo lygis	Taip, projektas buvo labai sėkmingas – mes pasiekėme viską, ką buvome suplanavę Taip, projektas buvo sėkmingas – mes pasiekėme daugumą tikslų, kuriuos buvome suplanavę Ne, projektas nebuvo sėkmingas – mes nepasiekėme tai, ką buvome suplanavę
4.	Programos lėšomis finansuotų projektų įtaka turizmui	Taip, mano projektas prisidėjo prie paveldo turizmo Ne, mano projektas neprisidėjo prie paveldo turizmo Jei taip, tai prisidėjo šiais būdais: Taip, mano valdomas paveldo objektas buvo atvira visuomenei (pvz. atvirų durų dienas, paveldo festivalis, ir t.t.) Taip, mano valdomas paveldo objektas yra įtrauktas į vietinio paveldo turizmo schemas Taip, mano valdomas paveldo objektas yra pagrindinėje gatvėje arba miesto centre Taip, valdomas paveldo objektas yra teikiamos komercinės ir/ ar turizmo paslaugos (pvz. Apgyvendinimas ir/ar maitinimas).
5.	Programos lėšomis finansuotų projektų sukurtų darbo vietų skaičius	Taip, mano projektas, sukūrė apmokamas darbo vietas Ne, mano projektas nesukūrė apmokamų darbo vietų Jeigu taip: Statybos darbuotojų skaičius, dirbusių projekte (pvz. stogdengiai, santechnikai, dailidės ir t.t.) Specialistai skaičius, dirbusių projekte (pvz. inžinieriai, architektai ir t.t.)
6.	Programos finansuotų projektų metu savanorių dirbtų valandų skaičius	Taip, projekte dirbo savanoriai. Ne, projekte nedirbo savanoriai. Jeigu taip: Projekte dirbusių savanorių darbo valandų skaičius.
7.	Žiniasklaidos dėmesys programos finansuojamiems projektams	Taip, projektas pritraukė žiniasklaidos dėmesį (įskaitant laikraščius, radiją ir televiziją). Ne, nebuvo jokios žiniasklaidos susidomėjimo. Jei taip: Paminėjimų žiniasklaidos priemonėse skaičius (įskaitant laikraščius, radiją ir televiziją).
8.	Projektų valdytojų patenkinimas programa	Projekto įgyvendinimo metu buvo suteiktos naudingos ir reikalingos konsultacijos (pagalba ir patarimai). Pareiškų forma buvo lengvai suprantama ir užpildoma Mokėjimų prašymai buvo suprantami ir užpildomi. Projekto galutinė atskaitą buvo lengva aprengti ir pateikti. Šis rodiklis matuojamas 5 balų skalėje, analogiškai 1 rodikliui.

Šaltinis: sudaryta autorių pagal 2006–2008 Heritage Incentives Program evaluation – Program 1 – Conservation Works Program Evaluation.

6.6 JESSICA FONDO PANAUDOJIMAS KULTŪROS PAVELDO TVARKYBAI LENKIJOJE

2007–2013 m. laikotarpiu 5 iš 16 Lenkijos vaivadijų pasinaudojo Europos investicijų banko JESSICA fondu : Didžiosios Lenkijos vaivadija (skirta 66,3 mln. EUR), Vakarų Pamario vaivadija (skirta 33 mln. EUR), Pamario

vaivadija (skirta 57 mln. EUR), Silezijos vaivadija (skirta 60 mln. EUR) ir Mazovijos vaivadija (skirta 40 mln. EUR).

Iš viso 2007–2013 m. Lenkijoje naudojant JESSICA fondą įgyvendinti 149 projektai, kuriems skirta 256 mln. 2015 m. birželio mėn. duomenis, 82 proc. šių lėšų jau buvo panaudotos. Iš visų įgyvendintų projektų 20 (13 proc.) buvo skirti kultūros paveldo objektų išsaugojimui (žr. sąrašą žemiau).

34 lentelė. JESSICA fondo finansuoti kultūros paveldo objektai Lenkijoje 2007–2013 m.

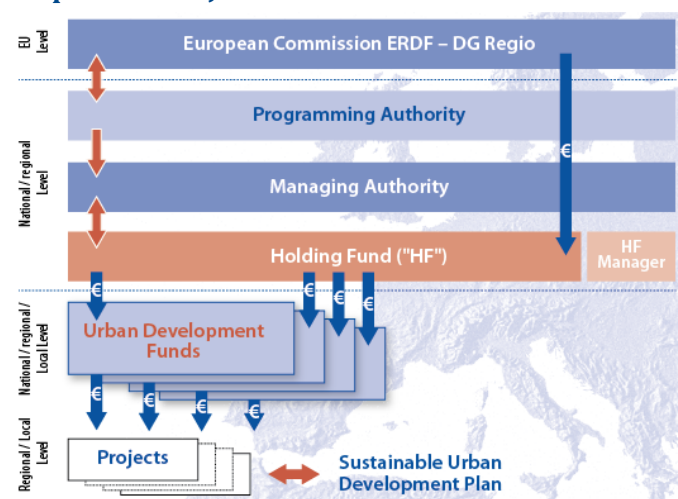
Eil. nr.	Regionas	Investuotojas	Projekto pavadinimas (finansuojamas objektas)	Objekto tipas	Miestas
1.	Didžiosios Lenkijos vaivadija	Gmina Poniec	Daugiatikslis atnaujinimas: ligoninės pastatų pritaikymas savivaldybės darželiui	Teritorinis savivaldybės objektas	Poniec
2.	Didžiosios Lenkijos vaivadija	Gmina Miejska Wągrowiec	Traukinių stoties ir jos aplinkos atnaujinimas, stovėjimo aikštelės statyba	Teritorinis savivaldybės objektas	Wągrowiec
3.	Didžiosios Lenkijos vaivadija	Gmina Miasto Ostrów Wielkopolski	Vidurinės mokyklos fasado ir sporto aikštės atnaujinimas	Teritorinis savivaldybės objektas	Ostrów Wielkopolski
4.	Didžiosios Lenkijos vaivadija	Gmina Miasto Ostrów Wielkopolski	Senosios bibliotekos pastato renovavimas	Teritorinis savivaldybės objektas	Ostrów Wielkopolski
5.	Didžiosios Lenkijos vaivadija	Miasto i Gmina Krotoszyn	Miesto centro atnaujinimas	Teritorinis savivaldybės objektas	Krotoszyn
6.	Didžiosios Lenkijos vaivadija	Gmina Kórnik	Turgaus aikštės grindinio atnaujinimas	Teritorinis savivaldybės objektas	Kornikas
7.	Didžiosios Lenkijos vaivadija	AWM Sawiccy Sp. Jawna	Kompleksini daugiabučio namo atnaujinimas (Plac Wojska Polskiego 18)	Privatus	Turekas
8.	Didžiosios Lenkijos vaivadija	Maria Górna MAG Przedsiębiorstwo Handlowo-Produkcyjne; Bolechówko	Daugiabučio namo perstatymas, plėtra ir naudojimo paskirties pakeitimas į viešbučio ir paslaugų pastatą	Privatus	Poznanė
9.	Didžiosios Lenkijos vaivadija	NOBESO Małgorzata, Jerzy Trzęsala Sp. J.	Senos siurblinės pritaikymas kultūriniais tikslams (Raszkwka 78)	Privatus	Ostrów Wielkopolski
10.	Didžiosios Lenkijos vaivadija	Powiat Pleszewski	Stanisław Staszic mokyklos pastato atnaujinimas (Poznańska 38)	Teritorinis savivaldybės objektas	Pleszewas
11.	Pamario vaivadija	Grupa Inwestycyjna HOSSA S.A.	Parama naujam meno ir kultūros centrui; senų kareivinės pastatų atnaujinimas	Privatus	Gdanskas
12.	Pamario vaivadija	Gmina Miasta Gdyni	Jūrų terminalo stoties išplėtimas, perstatymas ir pritaikymas emigracijos muziejui	Teritorinis savivaldybės objektas	Gdynia
13.	Pamario vaivadija	FOLWARCZNA Górski Sp. z o.o. Sp. K-A	Konferencijų ir mokymų centras su svečių kambariais ir maitinimo paslaugomis prie rūmų ir parko komplekso (Folwarczna 2)	Privatus	Gdynia
14.	Pamario vaivadija	Towarzystwo Budownictwa Społecznego "Motława" Sp. z o.o.	Istorinio XIX a. pastato Reduta Wyskok atnaujinimas, skirtas jame įkurti kūrybinių industrijų dirbtuves	Komercinė įmonė	Gdanskas
15.	Pamario vaivadija	VERSUS Sp. z o.o. Sp. kom.-akcyjna.; Gdynia	Dalies centrinės traukinių stoties pritaikymas viešbučio funkcijoms	Privatus	Gdanskas
16.	Mazovijos vaivadija	Rewitalizacja Sp. z o.o.; Radom	Miesto Kazimierzowskie atnaujinimas (Rwanska 16, Walowa 4)	Komercinė įmonė	Radomas

Eil. nr.	Regionas	Investuotojas	Projekto pavadinimas (finansuojamas objektas)	Objekto tipas	Miestas
17.	Mazovijos vaivadija	Uniwersytet Warszawski	Buvusios pirties atnaujinimas (Bednarska 2/4)	Kita	Varšuva
18.	Mazovijos vaivadija	Uniwersytet Warszawski	Tyszkiewicz–Potocki rūmų atnaujinimas (Krakowskie Przedmieście 32), skirtas edukacinėms ir kultūrinėms veikloms	Kita	Varšuva
19.	Mazovijos vaivadija	Galeria M Sp. z o.o.; Włocławek	Istorinio Branicki gyvenamojo namo atnaujinimas aukštos klasės biurų įrengimui	Privatus	Varšuva
20.	Mazovijos vaivadija	Hala Koszyki GRAYSON INVESTMENTS Sp. z o.o. S.K.; Warszawa	Istorinio pastato Hala Koszyki atnaujinimas, įskaitant visos teritorijos techninės infrastruktūros ir atnaujinimu ir vystymu	Privatus	Varšuva

Šaltinis: Europos investicijų banko pateikta informacija.

JESSICA fondas Lenkijoje funkcionuoja pagal bendrąją JESSICA fondo schemą (žr. žemiau).

13 paveikslas. JESSICA veikimo schema

JESSICA fondu besinaudojančios penkios Lenkijos vaivadijos turi savo atskirus investicijų fondus (angl. *Holding Fund*) ir taip pat patvirtintas atskiras regionines veiksmų programas, parengtas vaivadijų maršalo (viršininko) biuro. Tam, kad galėtų pasinaudoti JESSICA fondu, kiekviena vaivadija turėjo įsteigti vieną arba kelis miesto vystymo fondus, kurie ir suteikia paskolas konkrečioms projektams. Lenkijoje 2007–2013 m. ES struktūrinių investicijų programavimo laikotarpiu buvo įkurti 7 tokie miesto vystymo fondai, kuriuos įsteigė Lenkijos bankai.²²⁹ Šie miesto vystymo fondai suteikia tik vieną finansinį instrumentą – paskolas, kuriomis galima finansuoti iki 75 proc. projektų vertės. Projektai turi atitikti prioritetus, numatytus regioninėje veiksmų programoje.

Lenkijoje pagal JESSICA programą 2007–2013 m. kultūros paveldo objektai atskirai (specialiai kaip tokie) finansuoti nebuvo, tačiau minėtieji 20 nekilnojamojo paveldo projektų tenkino kitus regioninių programų prioritetus, t.y.:

- Miestų regeneraciją;
- Miestų infrastruktūrą;
- Energijos efektyvumą ir atsinaujinančius šaltinius;
- Viešąjį transportą;
- Poindustrinių ir pokarinių sričių atnaujinimą;

²²⁹ European Investment Bank, „2014–2020 JESSICA Evaluation Study for Nine Polish Regions“, Final Report, 30 April 2014, p. 59–60, <http://www.eib.org/attachments/documents/jessica_evaluation_study_for_nine_regions_part1_en.pdf>

- Klasterių vystymosi iniciatyvas;
- Paramą verslo aplinkos institucijoms.

Lietuvoje JESSICA fondo lėšos, kol kas yra panaudojamos energetinio efektyvumo didinimo projektų finansavimui (daugiabučių gyvenamųjų namų renovavimui). Europos investicijų banko JESSICA kontroliuojančio fondo atstovės teigimu, pastaraisiais metais energinio efektyvumo priemonės pradėtos diegti ir Kultūros vertybių registre esantiems daugiabučiams statiniams ir, tikėtina, šis procesas išsibėgės (tačiau kol kas JESSICA lėšomis dar nėra renovuotas nė vienas paveldo daugiabutis namas). JESSICA instrumentas Lietuvoje galėtų būti panaudojamas plačiau, ypač su nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkyba gana glaudžias sąsajas turinčiais miestų regeneracijos tikslais. Šią priemonę iš dalies gali atstoti 2014–2020 m. laikotarpiu planuojami bus finansuojami Integruotos teritorinės plėtros miestuose priemonė (lėšas administruos VRM). Kol kas nėra aišku, kiek ji galės prisidėti prie nekilnojamojo paveldo objektų ar susijusių teritorijų tvarkybos; tačiau aišku, kad parenkant miestų teritorijas investavimui pagal šias priemones, nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkyba nebus kriterijumi.

7 TARPINSTITUCINIO BENDRADARBIAVIMO ANALIZĖ

Šiame skyriuje pateikiama tarpinstitucinio bendradarbiavimo analizė ir rekomendacijos tarpinstitucinio bendradarbiavimo. Antrojoje ir trečiojoje skyriaus dalyse analizuojami vertinimo metu atliktos savivaldybių apklausos duomenys apie savivaldybių valdomą nekilnojamojo kultūros paveldą ir jo pritaikymo galimybes..

7.1 MINISTERIJŲ TARPINSTITUCINIO BENDRADARBIAVIMO ANALIZĖ

Siekiant rezultatyvesnės ir efektyvesnės nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos yra svarbus institucijų bendradarbiavimas, kurio svarba akcentuojama priimtuose kultūros politikos ir strateginiuose dokumentuose. 2010 m. priimtoje Lietuvos kultūros politikos kaitos gairėse²³⁰ numatyta formuoti bendrą integralios paveldo apsaugos politiką ir užtikrinti Lietuvos darnų vystymąsi, derinant paveldosaugos ir aplinkosaugos tikslus su urbanistine plėtra ir erdviu planavimu.

Tarpinstitucinio bendradarbiavimo užtikrinimui tarp skirtingų ministerijų pagal jų kompetencijas, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2011 m. spalio 27 d. nutarimu patvirtino Lietuvos kultūros politikos kaitos gairių įgyvendinimo tarpinstitucinį veiklos planą.²³¹ Šiame plane su nekilnojamojo kultūros paveldo politika susijusių kaitos gairių įgyvendinimui numatyta įvertinti administracinių paslaugų, teikiamų kultūros paveldo srityje, administracinę naštą, perkelti į elektroninę erdvę viešąsias ir administracines paslaugas, teikiamas kultūros paveldo srityje, taip pat užtikrinti visuomenei galimybę pažinti ir saugoti kultūros paveldą bei parengti valstybinės reikšmės istorijos, archeologijos ir kultūros objektų apskaitos dokumentaciją, siekiant išsaugoti jų vertingąsias savybes. Visas priemonės, susijusias su nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkyba, įgyvena Kultūros ministerija. Įgyvendinant šį tarpinstitucinį veiklos planą kitos ministerijos į paveldo tvarkybą nebuvo įtrauktos, taip pat nenumatytas paveldo tvarkybos priemonių finansavimas iš skirtingų finansavimo šaltinių.

2014 m. kovo 19 d. LR Vyriausybė patvirtino *2014–2020 metų nacionalinės pažangos programos horizontaliojo prioriteto „Kultūra“ tarpinstitucinio veiklos planą*.²³² Planas apima pagrindines veiklos sritis ir investavimo kryptis, tarp kurių kultūros paveldo išsaugojimas ir aktualizavimas, panaudojant jo istorinį, kultūrinį potencialą, užtikrinant ekonominį gyvybingumą ir pritaikant jį visuomenės ugdymo ir socialiniams poreikiams. Šio tarpinstitucinio veiklos plano įgyvendinimui skirtas priemonės įgyvendina Kultūros ministerija, Žemės ūkio ministerija, Ūkio ministerija ir Aplinkos ministerija. Plane numatyta, kad skirtingos ministerijos savo valdomais asignavimais finansuoja skirtingus nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos projektus.

35 lentelė. 2014–2020 metų Nacionalinės pažangos programos horizontaliojo prioriteto „Kultūra“ tarpinstitucinio veiklos plano priemonės, skirtos nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybai

Priemonė	Priemonės veiklos	Institucija
Kompleksiškai tirti, restauruoti ir aktualizuoti kultūros paveldą	Kultūros paveldo objektų kompleksiškas sutvarkymas ir pritaikymas ekonominėms, kultūrinėms, edukacinėms ir socialinėms reikmėms. Remiami tarptautinės ir valstybinės reikšmės kultūros paveldo objektai (dalis Jono Pauliaus II piligrimų kelio sakralinio paveldo objektų ir kiti unikalūs Lietuvos kultūrą ir istoriją reprezentuojantys objektai). Taip pat remiami privataus paveldo objektai (dvarai), siekiant paskatinti privačias investicijas į kultūros paveldo tvarkybą ir aktualizavimą, kad kultūros paveldo objektai būtų atverti visuomenei, lankytojams ir užtikrinta informacijos apie kultūros paveldą sklaida ir panaudojimas edukaciniais, socialiniams ir ekonominiams poreikiams	Kultūros ministerija
Išsaugoti ir pristatyti kultūros ir gamtos paveldą, siekiant skatinti pažintinį turizmą Lietuvos nacionaliniuose ir	Kultūros ir gamtos paveldo objektų tvarkymas; gamtos mokyklų, lankytojų centrų, ekologinio švietimo ir tradicinių amatų centrų įrengimas saugomose teritorijose; Lietuvos regionų kultūrą saugomose teritorijose pristatančių ekspozicijų po atviru dangumi įrengimas, kitų (esamų) ekspozicijų papildymas, aktualizavimas;	Aplinkos ministerija

²³⁰ Lietuvos Respublikos Seimo 2010 m. birželio 30 d. nutarimas Nr. XI-977 „Dėl Lietuvos kultūros politikos kaitos gairių patvirtinimo“.

²³¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. spalio 27 d. nutarimas Nr. 1269 „Dėl Lietuvos kultūros politikos kaitos gairių įgyvendinimo tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo“.

²³² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. kovo 19 d. nutarimas Nr. 269 „Dėl 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programos horizontaliojo prioriteto „Kultūra“ tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo“.

Priemonė	Priemonės veiklos	Institucija
regioniniuose parkuose	pažintinių teminių takų įrengimas	
Remti kaimo vietovių vietos veiklos grupių vietos plėtros strategijose, įgyvendinamose LEADER metodu, numatytas kultūros veiklas	Parama teikiama kultūrinėms kaimo bendruomenių inicijuojamoms veikloms: kultūros renginių organizavimui, vietovių istorijos tyrinėjimams, saviveiklos kolektyvų veiklai, kultūros paveldo, viešųjų erdvių pritaikymui kultūrinėms veikloms	Žemės ūkio ministerija
Plėtoti tradicinius amatus ir ugdyti tradicinių amatininkų kompetencijas	Priemonė skirta tradicinių amatų centrų investicijoms į amatų technologinę įrangą, materialinės bazės gerinimą, informacijos sklaidą. Numatoma parama tautinio paveldo gamintojams ir kūrėjams tradiciniams amatams plėtoti, tradicinių amatininkų kompetencijoms ugdyti ir mokyti tradicinių amatų	Žemės ūkio ministerija
Kurti ir plėtoti kultūros kelių, apimančių reikšmingiausias Lietuvos kultūros paveldo objektus, rinkodarą	Kultūros kelių rinkodara – renginiai, leidiniai, atstovavimas užsienio rinkose, e. rinkodaros ir reklamos priemonės, skirtos restauruotiems kultūros paveldo objektams (pvz., Jono Pauliaus II piligrimų kelio objektams) ir juose plėtojamos veikloms populiarinti, informacijos sklaidai, siekiant pritraukti daugiau lankytojų, užtikrinti paveldo objektų aktualizavimą – proaktyvų ir efektyvų naudojimą visuomenės ekonominiams, socialiniams poreikiams	Ūkio ministerija
Puoselėti žvejybos amato kultūros paveldą žuvininkystės regionuose	Priemonė skirta teminiams žvejų kaimeliams jų natūralioje aplinkoje (teminiams žuvininkystės kaimams) tvarkyti, įrengti ir pritaikyti kultūros ir turizmo reikmėms; žuvininkystės, akvakultūros, jūrinių muziejų ekspozicijoms įrengti, tvarkyti ir pritaikyti kultūros ir turizmo reikmėms; žvejo šventėms organizuoti; kultūriniais ir pažintiniams maršrutams parengti, teminiams takams, susijusiems su žuvininkyste, įrengti; tradiciniams amatams, susijusiems su žuvininkyste, remti	Žemės ūkio ministerija
Remti verslinės žvejybos veiklos įvairinimą ir pridėtinės vertės kūrimą, puoselėjant žuvininkystės kultūros paveldą	Priemonė skirta remti veikloms, kuriomis gaunamos pajamos iš žuvininkystės kultūros paveldo puoselėjimo, propagavimo ir viešinimo. Priemonės veiklomis siekiama skatinti žuvininkystės kultūros paveldo pritaikymą, taip kurti žvejybos veiklos pridėtinę vertę	Žemės ūkio ministerija

Šaltinis: sudaryta autorių pagal 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programos horizontaliojo prioriteto „Kultūra“ tarpinstitucinio veiklos planą.

Šiuo metu esantis tarpinstitucinio bendradarbiavimo modelis sudaro galimybę iš skirtingų šaltinių finansuoti skirtingų segmentų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybą. Žemės ūkio ministerijos asignavimais tvarkomas su žvejyba ir kaimo vietose esantis kultūros paveldas, panaudojant jį kaimo bendruomenių poreikių patenkinimui. Aplinkos ministerija atsakinga už gamtos paveldo tvarkybos finansavimą. Kultūros ministerijai priskirtas kompleksinis paveldo objektų sutvarkymas. Pastebėtina, kad toks tarpinstitucinio bendradarbiavimo modelis nėra pakankamas siekiant sutelkti lėšas iš skirtingų šaltinių. Ministerijos yra atsakingos ir finansuoja savo segmento nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybą. Esantis modelis nepakankamai užtikrina galimybes kompleksinius statinių ir teritorijų aplink juos tvarkybos darbus finansuoti iš skirtingų šaltinių pagal ministerijų valdymo sritis.

Siekiant efektyvesnio lėšų panaudojimo ir rezultatyvesnio paveldo objektų tvarkybos darbų organizavimo, didelę išliekamąją vertę turinčių nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkymui turėtų būti telkiamos skirtingų finansinių šaltinių lėšas, kurios tvarkybos darbams įgyvendinti galėtų būti skiriamos pagal ministerijų valdymo sritis ir joms priskirtas kompetencijas. Tarpinstitucinis finansavimas sudarytų palankesnes sąlygas kompleksinei paveldo objektų tvarkybai įgyvendinti, kurios metu būtų sutvarkomas ne tik nekilnojamojo kultūros paveldo objektas, bet ir su juo besiribojanti aplinka (parkai ir pan.) bei viešosios erdvės. Pavyzdžiui, Kultūros ministerija užtikrintų paveldo objekto tvarkybos darbų finansavimą, Aplinkos apsaugos ministerija – paveldo objekto aplinkos sutvarkymo (parko, želdynų ir pan.) finansavimą, o Vidaus reikalų ministerija²³³ ir/arba miesto savivaldybė – viešųjų erdvių ir prie paveldo objekto esančios infrastruktūros tvarkybos darbų finansavimą.

Trumpuoju laikotarpiu reikalingas nacionalinės reikšmės kultūros ir gamtos paveldo objektų (projektų) sąrašas, kurių kompleksinei tvarkybai galėtų būti panaudotos įvairių institucijų lėšos. Šį sąrašą bei finansavimo šaltinius turėtų patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

Ilguoju laikotarpiu efektyvesnį tarpinstitucinį bendradarbiavimą leistų užtikrinti valstybinių kultūrinių rezervatų arba istorinių (nacionalinių arba regioninių) parkų steigimas.²³⁴ Kultūriniai rezervatai (rezervatai–muziejai) steigiami siekiant apsaugoti ypač vertingiems kultūrinio kraštovaizdžio kompleksams. Istoriniai nacionaliniai arba regioniniai parkai steigiami siekiant apsaugoti gamtos ir kultūros paveldą. Nacionalinio

²³³ Jei objektas patenka į integruotų teritorijų vystymo programą.

²³⁴ Lietuvos Respublikos Saugomų teritorijų įstatymo pakeitimo įstatymas. 2001 m. gruodžio 4 d. Nr. IX–628

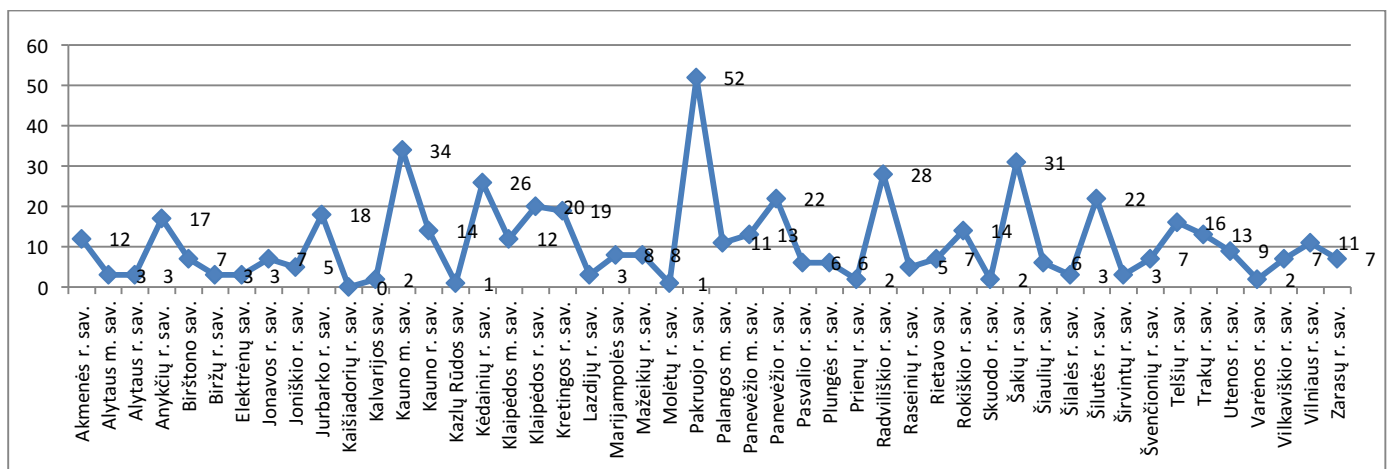
kraštovaizdžio tvarkymo plano (projekto)²³⁵ aiškinamajame rašte pažymima, kad „<...> tęsiant Lietuvos Respublikos teritorijos bendrajame plane (2002 m.) iškeltus uždavinius, įvertinus Lietuvos valstybiniam parkams atitinkamais teisės aktais nustatytus individualius steigimo tikslus, paskirtis, vertybinius ir jų teritorinės apsaugos prioritetus, nagrinėjant istorinių valstybinių parkų tinklo formavimo klausimą, atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvoje esantys 2 istoriniai valstybiniai parkai (Trakų istorinis nacionalinis parkas ir Dieveniškų istorinis regioninis parkas) tesudaro 2,8 % nuo bendro visų Lietuvos valstybinių parkų teritorijos ploto. Toks šalyje esančių saugomų gamtos ir kultūros vertybių santykis neatspindi jų tikrosios tarpusavio proporcijos. Todėl siektina, kad saugomų teritorijų tinklo formavimo Lietuvoje užbaigimas būtų susietas pirmiausia su istorinių valstybinių parkų tinklo formavimu, leisiančiu stiprias pozicijas urbanistikoje, archeologijoje užimančią kraštovaizdžio sudėtinės dalies – istorinio paveldo (saugomi senamiesčiai, miesteliai, kultūriniai rezervatai, archeologiniai draustiniai) tvarkymą iš daugeliu atvejų lokalaus rango perkelti į aukštesnę – savivaldybės planavimo lygmenį, suteikiančią daugiau galimybių numatomų veiksnių prioritetams nusistatyti, juos nuosekliau pagrįsti, veiklos kompleksiskumui didinti, optimaliesiems sprendimams numatyti, lėšoms pritraukti, joms kooperuoti, kt. <...>“.

7.2 SAVIVALDYBIŲ NUOSAVYBĖS TEISE VALDOMO NEKILNOJAMOJO TURTO, KURIS ĮRAŠYTAS Į KULTŪROS VERTYBIŲ REGISTRĄ, ANALIZĖ

2015 m. kovo – balandžio mėn. buvo surengta savivaldybių apklausa, kuri padėjo surinkti dvi duomenų lenteles apie savivaldybės įstaigų viešosioms reikmėms patenkinti reikalingų pastatų (patalpų) poreikį (1 duomenų lentelė apklausoje) ir savivaldybės nuosavybės teise valdomą nekilnojamąjį turtą, įtrauktą į Kultūros vertybių registrą (2 duomenų lentelė apklausoje). Iš 60 savivaldybių bent vieną duomenų lentelę užpildė 50 (83 proc. visų) savivaldybių. Atsakiusių savivaldybių sąrašas pateikiamas 5 priede. Pažymėtina, kad iš 50 klausimyną užpildžiusių, tik 40 savivaldybių deklaravo viešosioms reikmėms patenkinti reikalingų pastatų (patalpų) poreikį. Taip pat dalis atsakiusių savivaldybių pateikė nepakankamai išsamius duomenis apie nuosavybės teise valdomus pastatus, kurie yra įrašyti į Kultūros vertybių registrą. Pažymėtina, kad toliau analizuojant duomenis ir juos interpretuojant yra laikomasi prielaidos, kad apklausos metu savivaldybių pateikti duomenys yra teisingi.

Apklausos metu surinktų duomenų palyginimas leidžia išskirti potencialius nekilnojamojo kultūros paveldo objektus, kurie galėtų būti panaudoti patenkinant viešuosius poreikius. Apklausa taip pat gali būti apibūdinama kaip pilotinė priemonė vykdant poreikio identifikavimo monitoringą, kuris leistų paskatinti paveldo objektų tvarkybą.

14 paveikslas. Savivaldybių nuosavybės teise valdomų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų skaičius

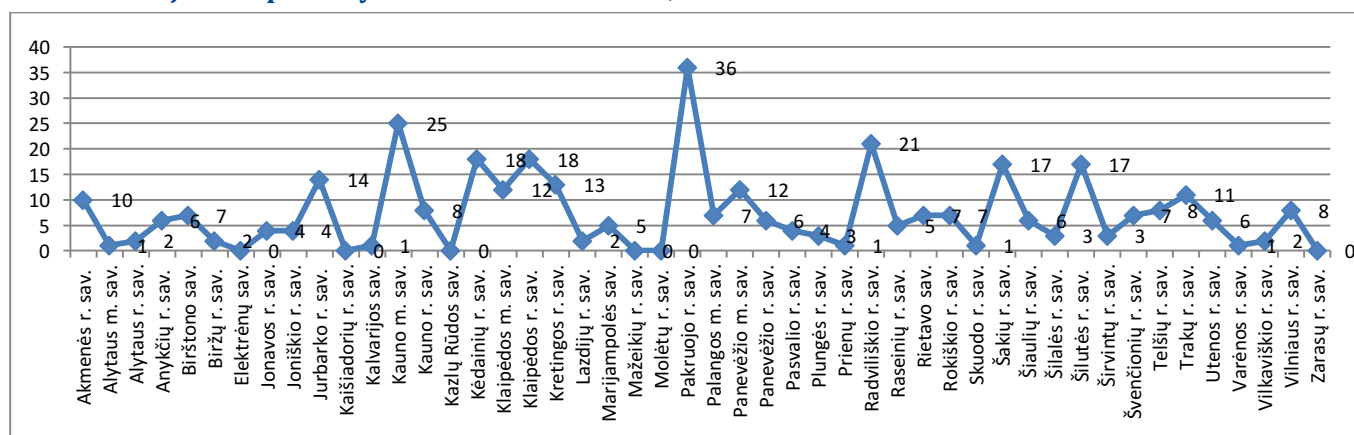
Šaltinis: sudaryta autorių pagal savivaldybių apklausos duomenis.

²³⁵ Nacionalinio kraštovaizdžio tvarkymo plano (projekto) aiškinamasis raštas,

Duomenis apie savivaldybės nuosavybės teise valdomą nekilnojamąjį turtą, kuris yra įrašytas į Kultūros vertybių registrą pateikė 49²³⁶ iš 60 Lietuvos savivaldybių. Duomenis pateikusios Lietuvos savivaldybės 2015 m. balandžio mėn. valdė 531 nekilnojamojo kultūros paveldo objektą. Pastebėtina, kad dalis paveldo objektų yra kompleksiniai, kurie savivaldybių pateiktuose duomenyse ne visada buvo išskirti į kompleksą sudarančius objektus, todėl savivaldybių nuosavybės teise valdomų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų skaičius yra šiek tiek didesnis. Taip pat dalies paveldo objektų nuosavybės teisė yra mišri, t.y. dalį paveldo objekto valdo savivaldybė, o kitą dalį fizinis (fiziniai) arba juridinis (juridiniai) asmuo.

Pateiktuose duomenyse savivaldybės nurodė, kad 351 jų valdomas nekilnojamas kultūros paveldo objektas buvo pritaikytas, t.y. 66 proc. savivaldybės valdomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų yra naudojami viešosioms reikmėms patenkinti. Dar 9 nekilnojamojo kultūros paveldo objektai yra pritaikyti ir naudojami tik iš dalies. Aštuonių savivaldybių (Birštono sav., Klaipėdos m. sav., Raseinių r. sav., Rietavo sav., Šiaulių r. sav., Šilalės r. sav., Širvintų r. sav., Švenčionių r. sav.) visi nuosavybės teise valdomi nekilnojamojo kultūros paveldo objektai yra naudojami ir pritaikyti visuomenės poreikiams tenkinti.

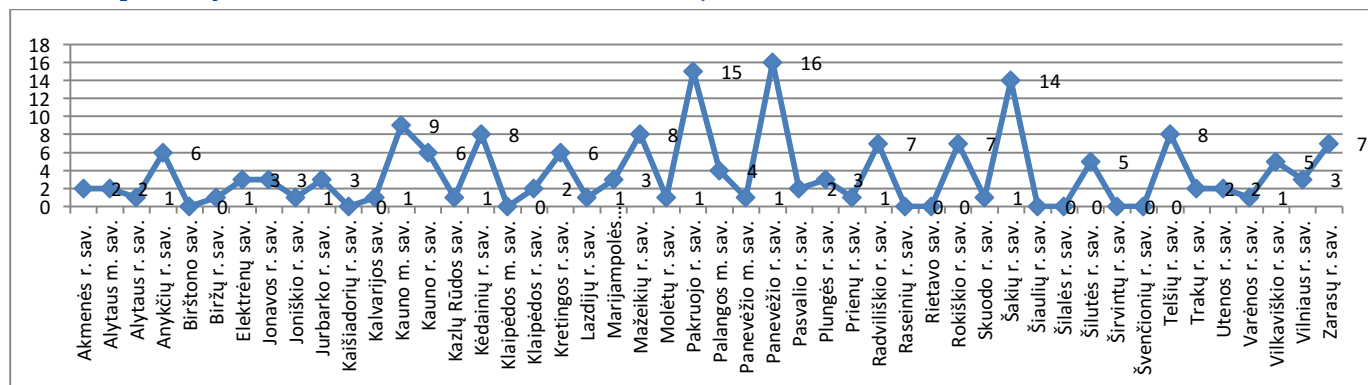
15 paveikslas. Savivaldybių nuosavybės teise valdomų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų, kurie naudojami ir pritaikyti viešosioms reikmėms, skaičius

Šaltinis: sudaryta autorių pagal savivaldybių apklausos duomenis.

Pastebėtina, kad dalies pritaikytų viešosioms reikmėms paveldo objektų būklės pagerinimas reikalauja papildomų finansinių investicijų, nes šiuo metu būklė yra bloga. Pavyzdžiui, Lazdijų r. sav. valdomi du nekilnojamojo kultūros paveldo objektai yra panaudoti įkuriant muziejų, tačiau jų būklė bloga ir jos pagerinimui yra būtinos investicijos. Tokia pati situacija yra su Birštono sav. muziejaus patalpomis. Kelių savivaldybių valdomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų panaudojimo paskirtį planuojama keisti, pavyzdžiui Akmenės r. sav. valdomą kampinį gyvenamąjį namą, kuriame šiuo metu įkurtos administracinės patalpos, ketinama pritaikyti bendruomenės namams.

16 paveikslas. Savivaldybių nuosavybės teise valdomų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų, kurie nepritaikyti viešosioms reikmėms ir nenaudojami, skaičius

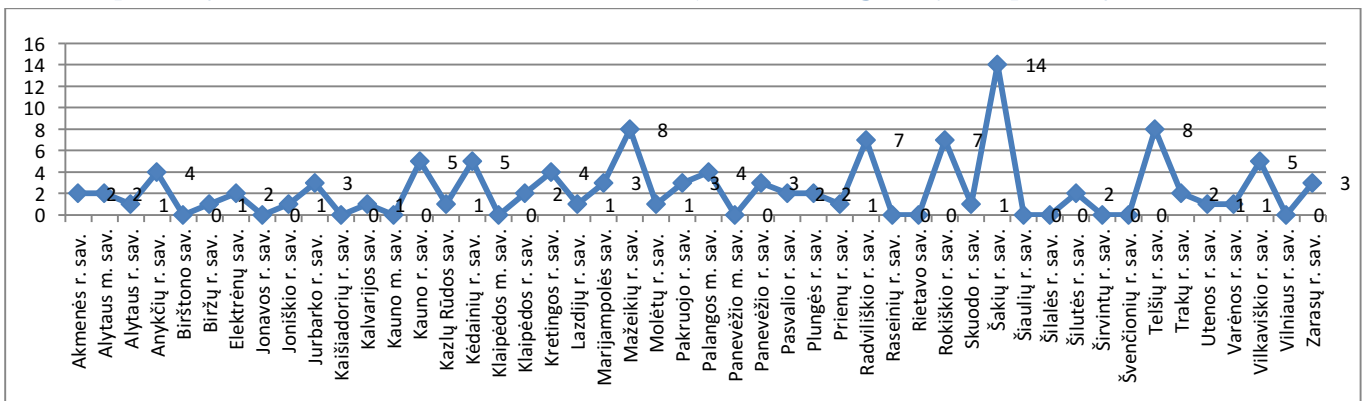

Šaltinis: sudaryta autorių pagal savivaldybių apklausos duomenis.

²³⁶ Vilniaus m. sav. pateikti duomenys nebuvo įtraukti į analizę, nes pateikti duomenys buvo netikslūs, t.y. nebuvo nurodyti objektai ir jų pritaikymas bei pritaikymo galimybės arba nepritaikymo priežastys.

Remiantis savivaldybių pateiktais duomenimis 32 proc. savivaldybių nuosavybės teise valdomi nekilnojamieji kultūros paveldo objektai nebuvo įveikinti, t.y. jie nebuvo naudojami ir stovėjo užkonservuoti. Penkiose savivaldybėse (Elektrėnų sav., Kazlų Rūdos sav., Mažeikių r. sav., Molėtų r. sav., ir Zarasų r. sav.) nė vienas savivaldybės nuosavybės teise valdomas nekilnojamas kultūros paveldo objektas nėra pritaikytas viešiesiems poreikiams ir naudojamas. 50 proc. ir daugiau paveldo objektų nėra pritaikyti Alytaus m. sav., Kalvarijos sav., Panevėžio r. sav., Plungės. r. sav., Prienų r. sav., Rokiškio r. sav., Skuodo r. sav., Telšių r. sav., Varėnos r. sav., Vilkaviškio r. sav. Šiose savivaldybėse turėtų būti skiriamas papildomas dėmesys planuojant investicijas į nekilnojamojo turto plėtrą, nes remiantis pateiktais duomenimis, šiose savivaldybėse neišnaudojamas esantis nekilnojamojo kultūros paveldo potencialas, t.y. viešosioms reikmėms reikalingų patalpų plėtros poreikis galėtų būti patenkinamas įveiklinant nekilnojamojo kultūros paveldo objektus.

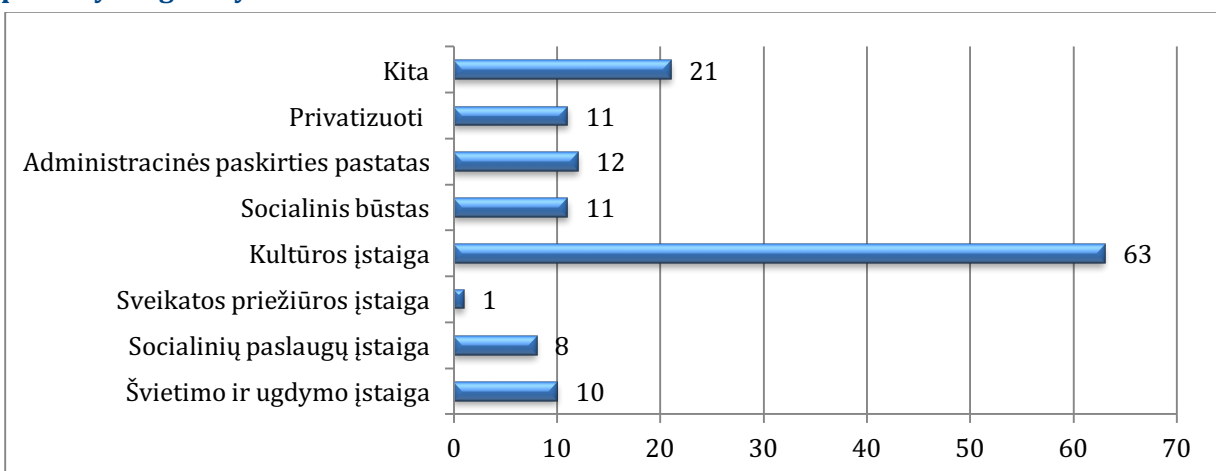
17 paveikslas. Savivaldybių nuosavybės teise valdomų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų, kurie nepritaikyti viešosioms reikmėms ir nenaudojami, tačiau galėtų būti pritaikyti, skaičius

Šaltinis: sudaryta autorių pagal savivaldybių apklausos duomenis.

2015 m. balandžio mėn. duomenimis, būtų galima įveikinti 113 iš 172 savivaldybių nuosavybės teise valdomų nenaudojamų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų. Pastebėtina, kad atliekant analizę nekilnojamojo kultūros paveldo objektai, kurie buvo nurodyti sunykę (ir/ar sunkiai pasiekiamoje vietoje, jų pritaikymą riboja vertingųjų savybių išsaugojimas bei ankstesnė pastatų paskirtis), bet atlikus reikiamus tvarkybos ir statybos darbus jie galėtų būti pritaikyti viešosioms reikmėms, buvo priskirti prie pritaikytinų (panaudotinų) nekilnojamojo kultūros paveldo objektų grupės. Sunykusių ir dėl kitų priežasčių nepritaikomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų grupei priskirti tik tiek paveldo objektai, kurių nebūtų galima pritaikyti atlikus kapitalinį remontą. Net 66 proc. šiuo metu nenaudojamų savivaldybių valdomo nekilnojamojo kultūros paveldo objektų į juos investuojant galėtų būti pritaikyti ir naudojami patenkinant įvairius viešuosius poreikius.

18 paveikslas. Savivaldybių nuosavybės teise valdomų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų pritaikymo galimybės

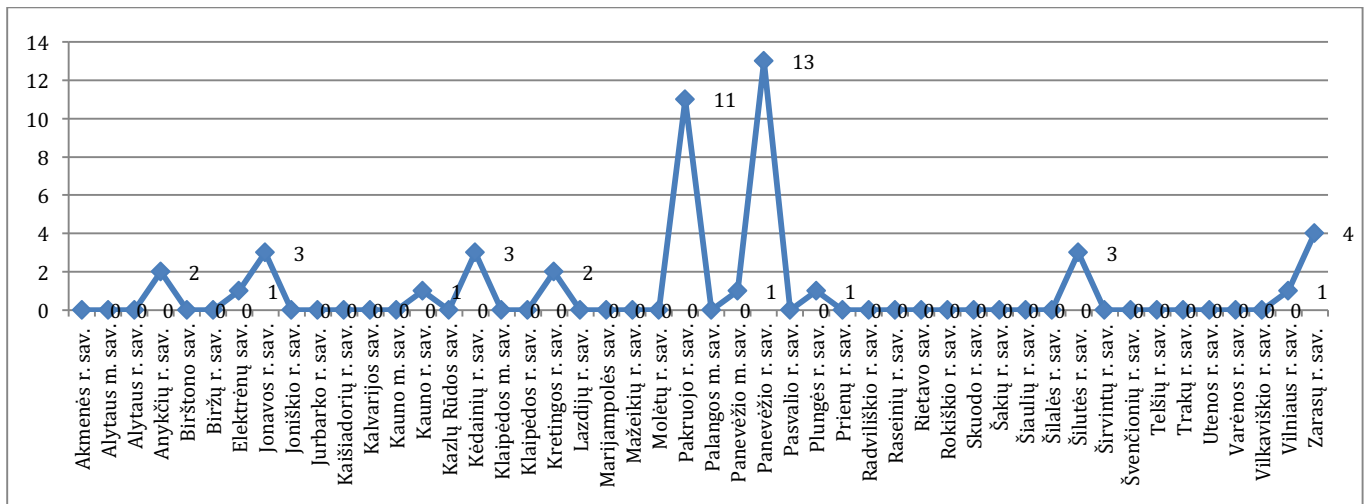

Šaltinis: sudaryta autorių pagal savivaldybių apklausos duomenis.

Pastaba: Bendras galimų įrengti objektų skaičius yra didesnis nei šiuo metu nepritaikytų savivaldybės valdomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų, nes savivaldybės nurodė kai kuriuose paveldo objektuose galima įrengti daugiau kaip vieną įstaigą. Taip pat į pritaikymo galimybių analizę įtraukti 5 nekilnojamojo kultūros paveldo objektai, kurie šiuo metu yra naudojami tik iš dalies.

Remiantis savivaldybių pateiktas duomenimis šiuo metu tarp nenaudojamų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų potencialių pritaikymo galimybių dominuoja kultūros įstaigos įrengimo galimybė. Savivaldybių teigimu net 63 nekilnojamojo kultūros paveldo objektuose galima įrengti įvairias kultūros įstaigas (muziejus, kultūros namus, meno inkubatorius ir pan.). 2015 m. balandžio mėn. duomenimis 11 nekilnojamojo kultūros paveldo objektų buvo planuojama privatizuoti. Mažiausiai populiarūs nekilnojamojo kultūros paveldo objektų pritaikymo galimybė yra sveikatos priežiūros įstaigų įkurdinimas. Pažymėtina, kad socialinio būsto plėtros galimybė panaudojant savivaldybių valdomą nekilnojamojo kultūros paveldą taip pat yra nepopuliari. Didžioji dalis kitų pritaikymo galimybių yra susietos su turizmo plėtra bei bendruomenės poreikių patenkinimu. Apibendrinant galima teigti, kad savivaldybės planuoja didžiąją dalį nenaudojamo nekilnojamojo kultūros paveldo objektų pritaikyti kultūros įstaigų plėtrai.

19 paveikslas. Savivaldybių nuosavybės teise valdomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų, kurie nepritaikyti viešosioms reikmėms, nenaudojami ir yra sunykę arba negali būti įveiklinti, skaičius

Šaltinis: sudaryta autorių pagal savivaldybių apklausos duomenis.

Iš 172 savivaldybių valdomų šiuo metu nenaudojamų kultūros paveldo objektų 46 nekilnojamojo kultūros paveldo objektai, savivaldybių teigimu, negalėtų būti pritaikyti (įveiklinti) dėl to, kad yra sunykę ir/ arba yra sunkiai pasiekiamoje vietoje, ir/arba negali būti pritaikyti išsaugant visas vertingąsias savybes, ir/ arba dėl savo ankstesnės paskirties, konstrukcijos ar kitų priežasčių nėra tinkami viešosioms poreikiams tenkinti. Dar apie 13 objektų savivaldybės nepateikė duomenų, todėl nėra žinoma ar juos galima pritaikyti viešiesiems poreikiams. Nepritaikytinų paveldo objektų dalis siekia 27 proc., skaičiuojant nuo visų šiuo metu nenaudojamų savivaldybių valdomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų. Šešiose savivaldybėse (Jonavos r. sav., Pakruojo. r. sav., Panevėžio m. sav., Panevėžio r. sav., Šilutės r. sav., Zarasų r. sav.) esančių šiuo metu nenaudojamų kultūros paveldo objektų daugiau kaip 50 proc. sudaro nepritaikomi pastatai, kurie dėl būklės (sunkę) ir/ar konstrukcinių savybių negali būti pritaikyti viešųjų poreikių tenkinimui. Trečdalis Anykščių r. sav., Kėdainių r. sav., Kretingos r. sav., Plungės r. sav. ir Vilniaus. r. sav. šiuo metu nuosavybės teise valdomų ir nenaudojamų pastatų negali būti pritaikyti viešiesiems poreikiams. Pastebėtina, kad viešiesiems poreikiams pritaikyti netinkami pastatai taip pat nėra įtraukti į savivaldybių privatizuotino turto sąrašus.

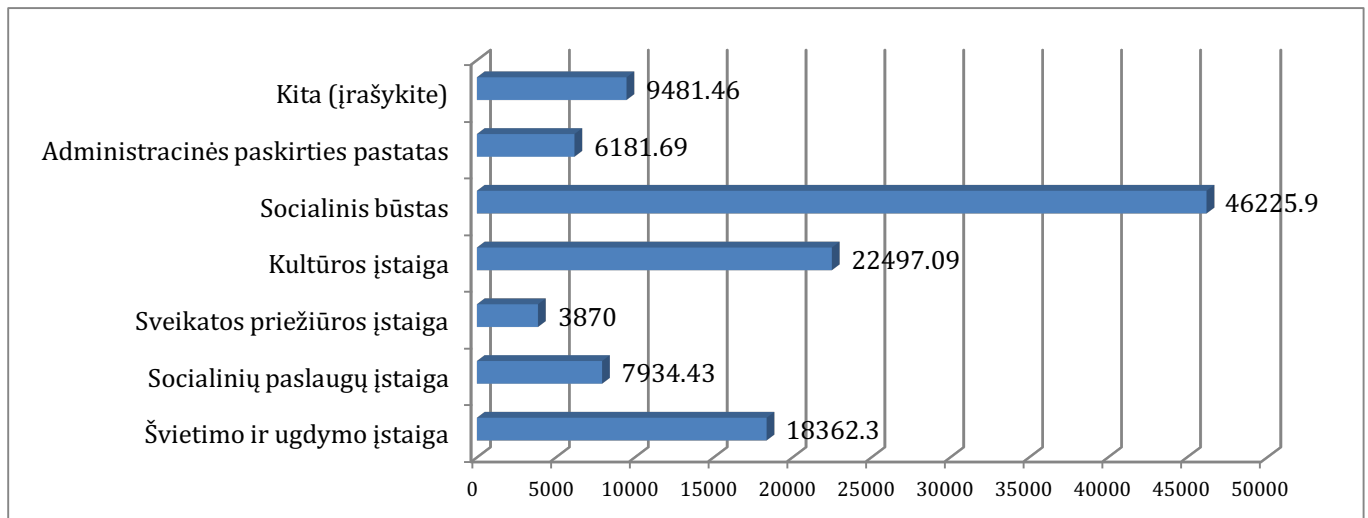
Apibendrinant galima teigti, kad savivaldybės nuosavybės teise valdo 531 paveldo objektą, iš kurių 360 yra pritaikytas ir naudojami (iš jų 9 objektai panaudojami iš dalies). 2015 m. balandžio mėn. savivaldybė valdė, tačiau niekam nenaudojo 172 nekilnojamojo kultūros paveldo objektus, iš kurių 46 paveldo objektai dėl savo būklės ir/ar konstrukcinių savybių negalėjo būti pritaikomi viešųjų poreikių tenkinimui. Atlikus reikiamus tvarkybos ir statybos darbus 113 iš 172 šiuo metu nenaudojamų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų galėtų būti pritaikyti ir naudojami. Savivaldybių teigimu, nenaudojamuose pastatuose tinkamiausia įkurti kultūros įstaigas. Remiantis savivaldybių pateiktas duomenimis, kitų įstaigų (sveikatos priežiūros, švietimo,

socialinių paslaugų) įkurdinimo galimybės nekilnojamojo kultūros paveldo objektuose vertintinos mažiau palankiai.

7.3 SAVIVALDYBIŲ VIEŠOSIOMS REIKMĖMS PATENKINTI REIKALINGŲ PASTATŲ (PATALPŲ) POREIKIO ANALIZĖ

2015 m. kovo – balandžio mėn. savivaldybių apklausos metu 40 Lietuvos savivaldybių pateikė informaciją savivaldybės įstaigų viešosioms reikmėms patenkinti reikalingų pastatų (patalpų) poreikį. Iš 40 savivaldybių 31 savivaldybė deklaravo pavaldžių įstaigų ir socialinės paskirties nekilnojamojo turto plėtros poreikį. Remiantis savivaldybių pateiktais duomenimis, didžiausiais plėtros poreikis sietinas su kultūros įstaigų plėtra ir savivaldybėse išliekančiu dideliu socialinių būstų poreikiu.

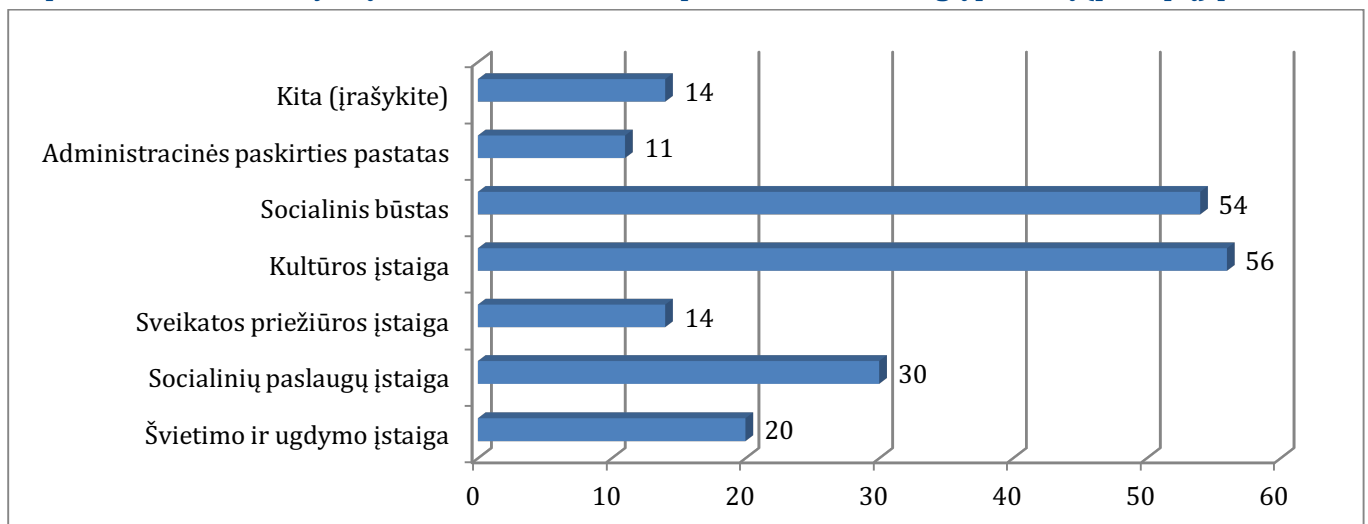
20 paveikslas. Savivaldybių viešosioms reikmėms patenkinti reikalingų pastatų (patalpų) ploto poreikis, kv. m.

Šaltinis: sudaryta autorių pagal savivaldybių apklausos duomenis.

Visas deklaruotas savivaldybių pavaldžių įstaigų plėtrai ir socialiniam būstui reikalingo ploto poreikis siekia 114.552,87 kv. m. Pastebėtina, kad ne visos savivaldybės pateikdamos viešosioms reikmėms patenkinti reikalingų pastatų (patalpų) poreikį nurodė ir reikiamą plotą. Todėl tikėtina, kad reikalingas plotas yra 10–20 proc. didesnis ir gali siekti apie 137 tūkst. kv. m. Didžiausias savivaldybių deklaruotas poreikis yra socialiam būstui – jis sudaro 40 proc. viso deklaruoto ploto ir siekia 46.225,9 kv. m. toliau pagal aktualumą yra kultūros įstaigų plėtra, kurios patenkinimui reikėtų 22.497,09 kv. m.

21 paveikslas. Savivaldybių viešosioms reikmėms patenkinti reikalingų pastatų (patalpų) poreikis

Šaltinis: sudaryta autorių pagal savivaldybių apklausos duomenis.

Pažymėtina, kad pateikdamos duomenis apie nekilnojamojo turto plėtros poreikį didžioji dalis savivaldybių netiksliai įvardino socialinio būsto poreikį – nenurodydamos tikslaus socialinių būstų skaičiaus, todėl duomenys apie socialinių būstų poreikį yra tik apytikriai. Duomenis pateikusios savivaldybės deklaravo 145 įvairių savivaldybei pavaldžių įstaigų plėtros poreikį (neskaičiuojant socialinio būsto). Galima išskirti dvi dominuojančias savivaldybėms pavaldžių įstaigų plėtros kryptis: kultūros įstaigos ir socialinių paslaugų įstaigos. 104 iš 145 ateityje planuojamų steigti savivaldybėms pavaldžių įstaigų šiuo metu jau yra numatyti konkretūs pastatai (neįskaičiuojant socialiems būstams steigti numatytų objektų). Remiantis savivaldybių pateiktas duomenimis, 43 įstaigos savo veiklą vykdydys pritaikytuose nekilnojamojo kultūros paveldo objektuose. 29 nekilnojamojo kultūros paveldo objektuose bus įkurdintos įvairios kultūros įstaigos, 6 – švietimo įstaigos, 4 – administracinės paskirties pastatai, 3 – kitos paskirties įstaigos ir 1 socialių paslaugų įstaiga.

Remiantis savivaldybių pateiktais duomenimis, šiuo metu nėra naudojami 113 nekilnojamojo kultūros paveldo objektai, kurie nuosavybės teise valdomi savivaldybių. Jeigu deklaruoto poreikio patenkinimui bus panaudoti visi numatyti paveldo objektai (43), nenaudojamų paveldo objektų skaičius sumažės iki 70 paveldo objektų, t.y. 38 proc.

Pažymėtina, kad lyginant savivaldybių valdomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų pritaikymo galimybes, deklaruotą poreikį ir jam nekilnojamojo kultūros paveldo objektų pasiskirstymą, pastebima bendra tendencija – daugiausia savivaldybių valdomų paveldo objektų gali būti pritaikomi kultūros įstaigoms, didžiausiais poreikis deklaruotos kultūros įstaigų plėtrai ir jos patenkinimui bus panaudota daugiausiai nekilnojamojo kultūros paveldo objektų.

Apibendrinant galima teigti, kad savivaldybės atliepdamos viešuosius poreikius ir planuodamos savo pavaldžių įstaigų plėtrą įvertina galimybes pritaikant panaudoti nekilnojamąjį kultūros paveldo objektus. Siekis 41 proc. plėtros poreikio patenkinti panaudojant savivaldybių nuosavybės teise valdomus nekilnojamuosius kultūros paveldo objektus vertintinas teigiamai.

8 PASKATOS NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO TVARKYBAI

Remiantis atlikta tvarkybos situacijos analize ir Kultūros paveldo departamento administruojamų programų vertinimu šio skyriaus 7.1 dalyje pateikiamas 2010–2014 m. nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos paskatų sistemos vertinimas. 7.2 dalyje pristatomi pasiūlymai dėl nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos paskatų.

8.1 2010–2014 M. NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO PAVELDOTVARKOS PASKATŲ VERTINIMAS

Remiantis atlikta paveldo apsaugos sistemos analize ir KPD administruojamų programų vertinimu, galima teigti, kad Lietuvoje 2010–2014 m. buvo dešimt paskatų paveldo objektų savininkams.

36 lentelė. 2010–2014 m. nekilnojamojo kultūros paveldo savininkams sukurtos ir naudotos paskatos

Eil. Nr.	Paskatos pavadinimas	Paveldo objekto statusas	Paskatos tipas
1.	Tvarkybos darbų vykdymui reikalingų dokumentų paruošimas ir leidimų gavimas*	Atsižvelgiant į KPD administruojamą programą	Nefinansinė
2.	Paveldosaugos specialistų konsultacijos	Į Kultūros vertybių registrą įrašyti paveldo objektai	Nefinansinė
3.	Dalinis tvarkybos darbų finansavimas		Finansinė
	3.1 Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programa	Valstybės saugomi kultūros paveldo objektai	
	3.1.1 Neatidėliotino saugojimo ir avarijos grėsmės darbų pašalinimo dalinis finansavimas	Į Kultūros vertybių registrą įrašyti paveldo objektai	
	3.1.2 Privačių visuomenei prieinamų paveldo objektų tvarkybos darbų išlaidų dalinis kompensavimas	Valstybės saugomi kultūros paveldo objektai	
	3.2 Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programa	Į Kultūros vertybių registrą įrašyti paveldo objektai, valdomi Lietuvos Katalikų Bažnyčios	
	3.3 Žemaičių krikšto ir Žemaičių vyskupystės įsteigimo 600 metų jubiliejaus minėjimo 2009 – 2017 metų programa	Į Kultūros vertybių registrą įrašyti paveldo objektai, valdomi Lietuvos Katalikų Bažnyčios	
3.4 Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo (paveldotvarka) piligrimų ir turizmo reikmėms programa	Į Kultūros vertybių registrą įrašyti paveldo objektai, valdomi Lietuvos Katalikų Bažnyčios		
4.	Europos Sąjungos struktūrinių fondų parama		Finansinė
	4.1. Viešųjų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų kompleksiškas pritaikymas turizmo reikmėms	Į Kultūros vertybių registrą įrašyti paveldo objektai, valdomi valstybės ar savivaldybės įstaigų	
	4.2. Viešosios turizmo infrastruktūros ir paslaugų plėtra regionuose	Į Kultūros vertybių registrą įrašyti paveldo objektai, valdomi savivaldybės įstaigų	
	4.3. Turizmo paslaugų/produktų, įvairovės plėtra ir turizmo paslaugų kokybės gerinimas	Į Kultūros vertybių registrą įrašyti paveldo objektai, valdomi privačių juridinių asmenų	
4.4. Ekologinio (pažintinio) turizmo, aktyvaus poilsio ir sveikatos gerinimo infrastruktūros kūrimas ir plėtra	Į Kultūros vertybių registrą įrašyti paveldo objektai, valdomi valstybės ar savivaldybės įstaigų		
5.	Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programa		Finansinė
	5.1. Kaimo turizmo veiklos skatinimas	Į Kultūros vertybių registrą įrašyti paveldo objektai, valdomi privačių savininkų	
	5.2. Kaimo atnaujinimas ir plėtra	Į Kultūros vertybių registrą įrašyti paveldo objektai, valdomi valstybės ar savivaldybės įstaigų	
	5.3. Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas	Į Kultūros vertybių registrą įrašyti paveldo objektai, valdomi valstybės ar savivaldybės įstaigų	

Eil. Nr.	Paskatos pavadinimas	Paveldo objekto statusas	Paskatos tipas
6.	EEE mechanizmų parama	Į Kultūros vertybių registrą įrašyti paveldo objektai, valdomi viešųjų ir privačių valdytojų	Finansinė
7.	Žemės mokesčio lengvata	Į Kultūros vertybių registrą įrašyti paveldo objektai, esantys kaimo vietovėse arba etnografiniuose kaimuose	Finansinė

Šaltinis: sudaryta autorių.

* nuo 2014 m. patvirtinus naujus KPD administruojamų programų aprašus, šios paskatos atsisakyta.

2010–2014 m. dominavo finansinės paskatos, kurias galima apibrėžti kaip finansinę pagalbą (subsidijos, kompensacijos ir pan.): iš septynių paskatų penkios buvo finansinės. Didžioji dalis finansinių paskatų buvo įgyvendinamos panaudojant Europos Sąjungos struktūrinių fondų ir Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai paramą bei Europos Ekonominės Erdvės ir Norvegijos finansinių mechanizmų lėšas. Svarbi finansinė paskata buvo iš valstybės biudžeto finansuojamos KPD administruojamos paveldo apsaugos ir tvarkybos programos. 2010–2014 m. laikotarpiu buvo taikoma viena netiesioginė finansinė paskata – į Kultūros vertybių registrą įrašytų istorinių, architektūrinių ir dailės nekilnojamojo kultūros paveldo objektų teritorijų žemė kaimo vietovėse ir etnografinių kaimų teritorijose esančių etnografinių sodybų žemė nebuvo apmokestinama žemės mokesčiu.

Pagal nekilnojamojo kultūros paveldo objekto statusą galima išskirti dvi paskatų grupes: a) valstybės saugomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkams skirtos paskatos ir b) visų į Kultūros vertybių registrą įrašytų paveldo objektų savininkams (t.y. kartu ir valstybės nepaskelbtų saugomais) skirtos paskatos. Tik dvi paskatos buvo skirtos išimtinai valstybės saugomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkams. Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos lėšos buvo skiriamos tik valstybės saugomų paveldo objektų tvarkybai. Šios programos lėšomis taip pat buvo dalinai kompensuojamos privačių valstybės saugomų paveldo objektų savininkų tvarkybos išlaidos. Pažymėtina, kad Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos lėšas išimties tvarka galima skirti ir visiems į Kultūros vertybių registrą įrašytiems paveldo objektams, kuriems yra būtini neatidėliotino saugojimo ir avarijos grėsmės pašalinimo darbai. Didžioji dalis finansinių paskatų (matuojant paskatų skaičiumi) buvo skirtos į Kultūros vertybių registrą įrašytiems paveldo objektams, t.y. šia paskata galėjo pasinaudoti visų paveldo objektų savininkai, kurių valdomas nekilnojamojo kultūros paveldo objektas yra įrašytas į Kultūros vertybių registrą.

Dalis 2010–2014 m. taikytų finansinių paskatų nepakankamai skatino paveldo objektų savininkus prisidėti prie jų valdomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos. Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos lėšos yra skiriamos daliniam kultūros paveldo objektų tvarkybos darbų finansavimui, tačiau programos rengimo apraše nėra numatyta savininko indėlio dalis (kofinansavimo norma). Tą patį pastebime ir Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutartyje dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programos. Pastebėtina, kad šios programos kofinansavimo normos nustatymas nenumatytas tarptautinėje bendradarbiavimo sutartyje. Tikėtina, kad kofinansavimo normos nustatymas prisidėtų prie didesnio privačių lėšų pritraukimo.

Išanalizavus 2010–2014 m. buvusias finansinės paskatas galima teigti, kad reikšminga paskatų dalimi negalėjo pasinaudoti privatūs nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkai. Privatūs nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkai galėjo pretenduoti tik į 3.1.2, 4.3, 5.1 ir 6 paskatas.

Vienintelė paskata, kuria gali pasinaudoti visi nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkai yra konsultacijos, kurias suteikia KPD teritorinių padalinių specialistai. Vertinimo metu nustatyta, kad paveldosaugos specialistų konsultacijos ir konstruktyvi pagalba rengiant tvarkybos darbus reikalingus dokumentus yra viena aktualiausių paskatų. Vis dėlto šiuo metu konsultavimo ir bendradarbiavimo principais grįsta pagalbos sistema nėra pakankamai išplėta. Kaip gerosios praktikos pavyzdį galima išskirti Kultūros paveldo departamento ir Lietuvos nekilnojamojo turto plėtros asociacijos pasirašytą bendradarbiavimo sutartį ir pagal ją įgyvendinamas veiklas. Remiantis šia bendradarbiavimo sutartimi buvo

organizuojamos diskusijos, nekilnojamojo turto plėtros asociacijos nariai supažindinami su parengtais paveldo tvarkybą reglamentuojančiais dokumentais, suteikiamos individualios konsultacijos.²³⁷

Pažymėtina, kad 2014 m. patvirtinus naujus KPD administruojamų programų aprašus buvo atsisakyta nefinansinės paskatos – pagalbos, parengiant tvarkybos darbams reikalingus dokumentus ir gaunant reikalingus leidimus. Objektų savininkai, kurie negali pretenduoti į KPD administruojamų programų dalinį finansavimą, buvo skatinami savo valdomus kultūros paveldo objektus tvarkyti vienintele nefinansine paskata – specialistų konsultacijomis. Pažymėtina, kad finansinių paskatų šiai paveldo objektų savininkų grupei nebuvo. Galima teigti, kad nefinansinės paskatos yra nepakankamai išnaudojamos, nors jų svarbą ir aktualumą patvirtino antrinių šaltinių analizė ir interviu respondentai.

Remiantis atlikta tvarkybos situacijos analize ir Kultūros paveldo departamento administruojamų programų vertinimu galima teigti, kad analizuojamu laikotarpiu paskatų sistema nebuvo nuosekliai kuriama ir įgyvendinama, nes paveldo apsaugos strateginiuose ar politikos dokumentuose bei teisės aktuose tokia sistema nėra aprašyta ir jai nebuvo keliami tikslai, taip pat nėra jokių vertinimo kriterijų (produkto ir rezultato rodiklių). Atsižvelgiant į antrinių šaltinių analizės rezultatus, pastebėtina, kad paveldo tvarkybos paskatų nebuvo siekiama panaudoti nuosekliai, suderintai, t.y. sujungiant į vieningą paskatų sistemą, kurią būtų galima panaudoti siekiant konkretaus tikslo, t.y. paveldo tvarkybai pritraukti privačių savininkų lėšas.

Dabartinės nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos paskatos nepakankamai atsižvelgia į nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkų (valdytojų) poreikius ir mažai prisideda prie tvarkybos procesų skatinimo bei privačių lėšų pritraukimo. Apibendrinant galima teigti, kad paskatos yra labiau orientuotos į valstybės ir savivaldybės valdomus nekilnojamojo kultūros paveldo objektus ir jų tvarkybą. Privačių nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkai galėjo pasinaudoti tik nedideliu paskatų skaičiumi. Vertinant finansinių ir nefinansinių paskatų suderinamą galima teigti, kad analizuojamu laikotarpiu buvo nepakankamai išnaudotos nefinansinės paskatos.

8.2 REKOMENDUOJAMOS NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO OBJEKTŲ TVARKYBOS PASKATOS

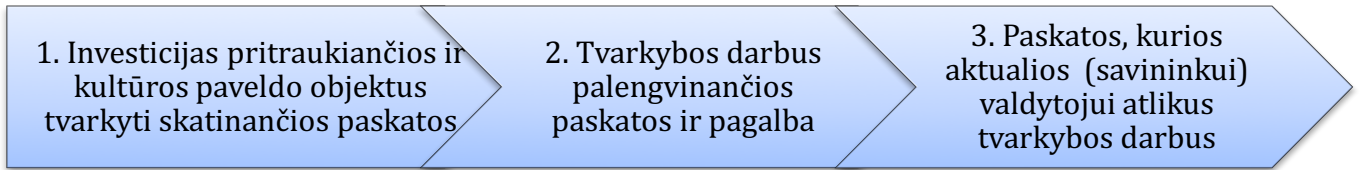
Rekomenduojamos nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos paskatos yra sudarytos atsižvelgiant į vertinimo metu nustatytą nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos paskatų poreikį, Kultūros paveldo departamento administruojamų programų vertinimo rezultatus ir užsienio šalių gerosios praktikos pavyzdžius.

Remiantis vertinimo metu atliktos analizės rezultatais galima teigti, kad nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkus (valdytojus) tvarkyti jų valdomą nekilnojamąjį kultūros paveldą labiau skatintų paveldotvarkos problemų sprendimas ir savininkams aktualūs palengvinimai bei pagalba. Nekilnojamojo kultūros paveldo savininkai (valdytojai), KPD administruojamų programų pareiškėjai, nekilnojamojo turto plėtros atstovai ir paveldo ekspertai teigė, kad esančios paveldosaugos sistemos problemos kultūros paveldo savininkų (valdytojų) neskatina tvarkyti kultūros paveldo objektų. Antrinių šaltinių analizės rezultatai sutapo su vertinimo metu atliktų interviu respondentų išsakytais pastebėjimais dėl pagrindinių paveldo tvarkybos procesą stabdančių veiksnių. Tikėtina, kad šių veiksnių sukeltų padarinių pašalinimas ar sušvelninimas prisidėtų prie aktyvesnio ir rezultatyvesnio nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos proceso. Todėl tiesiogiai tvarkybą skatinančių neigiamų veiksnių (problemų) padarinių šalinimas ar švelninimas įtrauktas į rekomenduojamų paskatų sąrašą, o netiesiogiai skatinančius veiksnius plačiau aptariame išvadų ir rekomendacijų skyriuje.

Sudarant paskatų sistemą buvo remiamasi prielaida, kad paskatų sistemos pagrindinis tikslas yra sukurti palankesnes sąlygas nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkams (valdytojams) inicijuoti ir vykdyti kultūros paveldo objektų tvarkybos darbus, kuriems būtų panaudojamos įvairių šaltinių lėšos. Siūlomą paskatų sistemą sudarantys palengvinimai ir pagalba (paskatos) pagal savo tikslus ir panaudojimo laiką yra suskirstyti į tris etapus:

²³⁷ Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos ir Lietuvos nekilnojamojo turto plėtros asociacijos strateginio bendradarbiavimo sutartis „Kultūros paveldo aktualizavimas ir darni plėtra“. 2014 m. balandžio 29 d.

22 paveikslas. Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos paskatų sistemos priemonių suskirstymas į etapus

Šaltinis: sudaryta autorių.

Vertinimo metu nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos paskatų poreikis identifikuotas išanalizavus kultūros paveldo apsaugos sistemą ir įvertinus KPD administruojamas paveldo tvarkybos programas.

Nustatyta, kad pirmajame etape fiziniams asmenims ir savivaldybių administracijoms aktualiausia yra finansinė pagalba, o nekilnojamojo turto vystytojams – reikalingos informacijos prieinamumas ir derinimo procedūrų supaprastinimas. Šiame etape visų tipų savininkams taip pat aktuali turto konsolidacija. Antrajame etape visiems savininkams ypatingai svarbus derinimo ir leidimų išdavimo procedūrų supaprastinimas. Pastebėtina, kad pirmajame ir antrajame etape ypatingai svarbios yra specialistų konsultacijos, metodologinė pagalba ir konstruktyvus dialogas dėl paveldo objekto optimaliausių pritaikymo galimybių, t.y. maksimalaus pritaikymo, atsižvelgiant į paveldosaugos reikalavimus. Nustatyta, kad trečiajame etape nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkams (valdytojams) yra svarbios paskatos, kurios sumažintų paveldo objektų išlaikymo kaštus bei pagelbėtų pritraukiant lankytojus.

Atsižvelgiant į vertinimo metu identifikuotą nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkų (valdytojų) paskatų poreikį, Lietuvoje rekomenduojame taikyti mišrią paskatų sistemą, kurioje būtų finansinės ir nefinansinės paskatos (žr. 37 lentelė).

37 lentelė. Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos paskatų sistema (schema)

Eil. Nr.	Paskatos pavadinimas	Savininko tipas	Paveldo objekto statusas	Etapas
Finansinės paskatos				
1.	Lengvatinės paskolos (garantinis fondas)	Fizinis ir/arba juridinis	Į Kultūros vertybių registrą įrašytas, bet valstybės nesaugomiems kultūros paveldo objektams	1 etapas
2.	Dalinis tvarkybos darbų finansavimas iš valstybės biudžeto	Fizinis ir/arba juridinis	Valstybės saugomas	1 etapas
	2.1 Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programa		Į Kultūros vertybių registrą įrašyti paveldo objektai	
	2.1.1 Neatidėliotino saugojimo ir avarijos grėsmės darbų pašalinimo dalinis finansavimas		Į Kultūros vertybių registrą įrašyti paveldo objektai	
	2.2 Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programa		Į Kultūros vertybių registrą įrašyti paveldo objektai	
2.3 Žemaičių krikšto ir Žemaičių vyskupystės įsteigimo 600 metų jubiliejaus minėjimo 2009–2017 metų programa	Į Kultūros vertybių registrą įrašyti paveldo objektai			
2.4 Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo (paveldotvarka) piligrimų ir turizmo reikmėms programa	Į Kultūros vertybių registrą įrašyti paveldo objektai			
3.	Dalinis tvarkybos darbų kompensavimas iš valstybės biudžeto	Fizinis	Valstybės saugomas	1 etapas
4.	Vertingųjų savybių nustatymo išlaidų kompensavimas	Fizinis ir/arba juridinis	Į Kultūros vertybių registrą įrašytas	1 etapas
5.	Prioritetas skiriant valstybės biudžeto ir/ar ES struktūrinės paramos fondų lėšomis įgyvendinamų programų finansavimą	Fizinis ir/arba juridinis	Į Kultūros vertybių registrą įrašytas	1 etapas

Eil. Nr.	Paskatos pavadinimas	Savininko tipas	Paveldo objekto statusas	Etapas
	5.1. Parama asbestinių stogų dangos keitimui			
	5.2. Klimato kaitos specialioji programa			
	5.3. Viešųjų pastatų energinio efektyvumo didinimo programa			
	5.4. Kompleksinė energetinė kvartalų renovacija			
6.	Nekilnojamojo turto mokesčio lengvata	Fizinis ir/arba juridinis	Į Kultūros vertybių registrą įrašytas	3 etapas
7.	Žemės mokesčio lengvata	Fizinis ir/arba juridinis	Į Kultūros vertybių registrą įrašytas	3 etapas
Nefinansinės paskatos				
8.	Turto konsolidacija	Fizinis ir/arba juridinis	Į Kultūros vertybių registrą įrašytas	1 etapas
9.	Paveldosaugos specialistų konsultacijos, metodinė pagalba	Fizinis ir/arba juridinis	Į Kultūros vertybių registrą įrašytas	1 etapas 2 etapas
10.	Vieno langelio principas derinant projektus ir išduodant leidimus	Fizinis ir/arba juridinis	Į Kultūros vertybių registrą įrašytas	1 etapas 2 etapas
11.	Pagalba surandant investuotojus ir priraukiant lankytojus	Fizinis ir/arba juridinis	Į Kultūros vertybių registrą įrašytas	3 etapas

Šaltinis: sudaryta autorių.

Lengvatinės paskolos (garantinis fondas)

Vertinimo metu nustatyta, kad nekilnojamąjį kultūros paveldo objektą (objektus) valdantiems privatiems savininkams viena iš aktualiausių paskatų yra finansinė parama. Paveldo savininkai (valdytojai) susiduria su paveldo objekto tvarkybai reikalingų lėšų sukaupimo problema, todėl negali pradėti tvarkybos darbų. Dėl lėšų trūkumo ilgai užsitęsę tvarkybos darbai neleidžia pilnavertiškai pritaikyti kultūros paveldo objektų, t.y. generuoti pajamų, kurios galėtų būti panaudotos tolimesniems tvarkybos darbams. KPD administruojamos Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos lėšos gali būti skiriamos tik valstybės saugomiems kultūros paveldo objektams tvarkyti, o kitiems į Kultūros vertybių registrą įrašytiems objektams toks finansavimas nėra skiriamas. Paveldo objektų savininkų ir paveldo apsaugos specialistų teigimu, viena iš finansinių paskatų tvarkyti nekilnojamojo kultūros paveldo objektą galėtų būti lengvatinės paskolos, kurių išdavimą laiduotų įsteigtas garantinis fondas. Bankams, kredito unijoms ir kitoms kreditavimo įstaigoms valstybės įsteigtas garantinis fondas suteiktų garantijas dėl nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkams (valdytojams) išduotų paskolų gražinimo.

- UAB INVEGA suteikia garantijas paskoloms smulkiuoju ir vidutinio verslo steigimui ir plėtrai. INVEGA garantuoja pirmos paskolos dalies gražinimą kredito įstaigai iki 80 proc. paskolos sumos. Likusios negarantuotos paskolos dalies gražinimą kredito įstaiga užsitikrina smulkiuoju ir vidutinio verslo subjekto pasiūlytais užstatais, įsikeisdamas už paskolos lėšas įsigyjamą turtą ir pan.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės įsteigtas UAB Žemės ūkio paskolų garantijų fondas (valdytojas Žemės ūkio ministerija) ūkio subjektams suteikia kreditų ir lizingo garantijas. Pasinaudojus Kaimo plėtros programos lėšomis taip pat yra įsteigtas Paskolų fondas, kuris suteikia galimybę ūkio subjektams pasinaudoti Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai lėšomis ir gauti lengvatines paskolas savo verslui finansuoti ir plėtoti.

Antroji siūloma įsteigti garantinio fondo funkcija galėtų būti nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybai išduotų paskolų administracinių mokesčių (sutarties sudarymo ir pan.) ir palūkanų kompensavimas. Paveldo objektų savininkai nepatirtų jokių papildomų išlaidų skolindamiesi pinigais paveldo objektų tvarkybai. Neigiamų skolinimosi pasekmių pašalinimas leistų ne vien sutaupyti paveldo objekto savininkams lėšų, bet ir padarytų skolinimąsi patrauklesnį. Garantinio fondo funkcijų įgyvendinimui galėtų būti panaudota dalis 2014–2020 m. finansinio periodo ES struktūrinės paramos lėšų, numatytų skirti privačių savininkų valdomam nekilnojamojo kultūros paveldui tvarkyti. 2014–2020 m. iš ES struktūrinių fondų planuojama skirti 40,8 mln. eurų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybai konkursiniu būdu (o iš viso nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybai planuojama išleisti 86,9 milijonus eurų). Skelbiamuose paramos skyrimo konkursuose galės dalyvauti privačių paveldo objektų savininkai. Rekomenduojame

Kultūros ministerijai įvertinti galimybes skirti dalį planuojamų konkursinių lėšų Garantinio fondo nekilnojamojo paveldo tvarkybos darbams įsteigimui ir jo funkcijų įgyvendinimui.

Garantinis fondas galėtų būti skirtas nekilnojamojo kultūros paveldo objektams, kurie yra įrašyti į Kultūros vertybių registrą, bet nėra paskelbti valstybės saugomais. Remiantis Kultūros vertybių registro duomenimis, 2014 m. pabaigoje tokių objektų buvo 10.131. Kultūros paveldo departamento administruojamos *Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos* kompensavimo mechanizmas privačių paveldo objektų savininkams kompensuoja tik valstybės saugomų ir viešai prieinamų paveldo objektų tvarkybos darbų išlaidas. Kultūros paveldo departamentas savo atliktuose vertinimuose pastebėjo, kad į Kultūros vertybių registrą įrašytiems, bet valstybės nesaugomiems paveldo objektams yra sudėtingiau pritraukti lėšas tvarkybai.

Dalinis tvarkybos darbų finansavimas iš valstybės biudžeto

Šiuo metu paveldo objektų tvarkybai skiriamos valstybės biudžeto lėšos paskirstomos per keturias KPD administruojamas programas. Dviems programoms (*Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programai* ir Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (*paveldotvarka*) programai) nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkai gali pateikti paraiškas dėl dalinio finansavimo. Remiantis Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo normomis, KPD administruojamos Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos lėšos turėtų būti skiriamos kaip dalinis finansavimas. Vis dėlto 2010–2014 m. laikotarpiu paveldo objektų savininkai (valdytojai) savo lėšomis prisidėdavo ne visada. Siekiant pritraukti daugiau lėšų tvarkybai, rekomenduojame Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programai numatyti kofinansavimo normą. Paveldo objektų savininkams (valdytojams), kurie prie objekto tvarkybos darbų prisidės didesne lėšų suma nei kofinansavimo norma, rekomenduojame skirti prioritetą įrašant į programą ir skiriant valstybės biudžeto finansavimą.

Dalinis tvarkybos darbų kompensavimas iš valstybės biudžeto

Remiantis vertinimo rezultatais, galima teigti, kad Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos kompensavimo mechanizmas yra tinkama priemonė, skatinanti privačius savininkus (valdytojus) tvarkyti jiems priklausantį valstybės saugomą nekilnojamąjį kultūros paveldą. Pasirinkti kompensavimo kriterijai ir intensyvumas vertinamas teigiamai. Rekomenduojame skatinti paveldo objektų savininkus naudotis kompensavimo mechanizmu, sudarant palankesnes sąlygas, t.y. patobulinti kompensacijų išmokėjimo tvarką ir supaprastinti dokumentų pateikimą. Remiantis užsienio šalių praktikos pavyzdžiais, rekomenduojame pakeisti Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos kompensavimo mechanizmo lėšų išmokėjimo tvarką. Pagal siūlomą tvarką, privačių valstybės saugomų ir viešai prieinamų paveldo objektų savininkai (valdytojai) iki numatyto termino privalėtų pateikti paraiškas dėl dalinio finansavimo (subsidiijos) gavimo. Patenkintų paraiškų paveldo objektų savininkams (valdytojams) subsidiijos būtų išmokamos po kiekvieno darbų etapo, kuris būtų priimtas (įskaitytas) teisės aktuose numatyta tvarka.

Vertingųjų savybių nustatymo išlaidų kompensavimas

Vertinimo metu nustatyta, kad 2014 m. pabaigoje tik apie 30 proc. nekilnojamųjų kultūros paveldo vertybių buvo nustatytos (patikslintos) vertingosios savybės. Vėluojantis nekilnojamojo kultūros paveldo objektų vertingųjų savybių nustatymo procesas neigiamai veikia potencialių investuotojų apsisprendimą skirti lėšas paveldo objektų tvarkybai. Nustatyta, kad paveldo objektų savininkai savo lėšomis apmoka vertingųjų savybių nustatymą. Pažymėtina, kad vertingųjų savybių nustatymas (patikslinimas) yra valstybės funkcija, kurios įgyvendinimui yra skiriamos lėšos iš valstybės ar savivaldybių biudžetų. Rekomenduojame Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos kompensavimo mechanizmą papildyti galimybe privačių paveldo objektų savininkams kompensuoti patirtas išlaidas, nustatant (patikslinant) vertingąsias paveldo objekto savybes. Viešųjų subjektų valdomų pastatų vertingųjų savybių nustatymo finansavimui, rekomenduojame sukurti 3–5 metų trukmės programą ir programos įgyvendinimui iš valstybės biudžeto skirti 6 mln. eurų (preliminarūs skaičiavimai).

Prioritetas skiriant valstybės biudžeto ir/ar ES struktūrinės paramos fondų lėšomis įgyvendinamų programų finansavimą

Rekomenduojame skirstant valstybės biudžeto ir/ar Europos Sąjungos struktūrinės paramos fondų lėšomis įgyvendinamų programų finansavimą, skirtą infrastruktūros modernizavimui ir plėtrai, prioritetą skirti nekilnojamojo kultūros paveldo objektams. Vertinant pateiktas paraiškas siūlytina skirti papildomus konkursinius balus paraiškoms, kuriose numatyta modernizuoti ir pritaikyti į Kultūros vertybių registrą įtrauktus pastatus. Rekomenduojame pakeisti Žemės ūkio ministerijos administruojamos Kaimo plėtros programos 2014–2020 m. priemonės „Parama asbestinių stogų dangos keitimui“ administravimo taisyklės, numatant galimybes prioritetiškai skirti paramą paveldo objektams. Atsižvelgiant į nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos darbų sudėtingumą ir didesnes išlaidas, rekomenduojame padidinti didžiausios skiriamos paramos dydį.

38 lentelė. Valstybės biudžeto ir ES struktūrinės paramos lėšomis finansuojamos programos, kuriose rekomenduojame teikti prioritetą nekilnojamojo kultūros paveldo objektams.

Pavadinimas	Kuratorius, programa	Trumpas aprašymas
Parama asbestinių stogų dangos keitimui	Žemės ūkio ministerija Kaimo plėtros programa 2014–2020 m.	Finansuojamas asbestinių stogų dangos pakeitimas pastatams, esantiems kaimo vietovėse (iki 6000 gyv.) ir priklausantiems fiziniams asmenims. Intensyvumas: iki 50 proc. tinkamų finansuoti lėšų, bet ne daugiau kaip 2000 eurų.
Klimato kaitos specialioji programa	Aplinkos ministerijos Taršos prevencijos departamentas	Finansavimas skiriamas energijos vartojimo ir gamybos efektyvumo didinimo projektams: gyvenamiesiems namams ir visuomeninės paskirties pastatams modernizuoti.
Viešųjų pastatų energinio efektyvumo didinimo programa	Energetikos ministerija Energijos efektyvumo fondas (valdytojas – UAB Viešųjų investicijų plėtros agentūra)	Iš Energijos efektyvumo fondo teikiamos lengvatinės paskolos centrinės valdžios viešųjų pastatų modernizavimui projektams finansuoti.
Kompleksinė energetinė kvartalų renovacija	Aplinkos ministerija ir Būsto energijos taupymo agentūra Daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) programa	Vokietijos ir savivaldybių biudžetų lėšomis bus finansuojama trijų kvartalų renovacija Šiauliuose, Utenoje ir Birštone.

Šaltinis: sudaryta autorių.

Nekilnojamojo turto mokesčio lengvata

Atsižvelgiant į užsienio šalių praktiką ir vertinimo metu nustatytą paskatų poreikį, rekomenduojame inicijuoti Nekilnojamojo turto mokesčio įstatymo pataisą. Siūlytina, kad nekilnojamojo kultūros paveldo objektų, kuriuose atlikti tvarkomieji paveldosaugos darbai ir/ar kultūros paveldo statinio tvarkomieji statybos darbai, savininkams (valdytojams) laikinai nebūtų taikomas nekilnojamojo turto mokesčio. Lengvatinį laikotarpį rekomenduojame nustatyti atsižvelgiant į atliktų tvarkybos darbų mastą ir investicijų dydį. Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų, kurie yra prastos būklės (pripažinti avarinės būklės) ir jų būklė nuolatos blogėja, savininkams (valdytojams) rekomenduojame taikyti padidintą nekilnojamojo turto mokesčio tarifą.

Žemės mokesčio lengvata

Šiuo metu į Kultūros vertybių registrą įrašytų istorinių, architektūrinių ir dailės nekilnojamojo kultūros paveldo objektų teritorijų žemės kaimo vietovėse ir etnografinių kaimų teritorijose esančių etnografinių sodybų žemės savininkams yra taikoma žemės mokesčio lengvata. Tačiau didžioji dalis nekilnojamojo kultūros paveldo objektų yra miestuose, ypač didžiuosiuose, t.y. Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje.

Rekomenduojame inicijuoti Žemės mokesčio įstatymo pataisą, kuri leistų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų žemės savininkams (valdytojams) laikinai netaikyti žemės mokesčio. Mokesčių lengvatą siūloma taikyti paveldo objektams, kuriuose atlikti tvarkomieji paveldosaugos darbai ir/ar kultūros paveldo statinio tvarkomieji statybos darbai. Lengvatinį laikotarpį rekomenduojame nustatyti atsižvelgiant į atliktų

tvarkybos darbų mastą ir investicijų kiekį. Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų, kurie yra prastos būklės (pripažinti avarinės būklės) ir jų būklė nuolatos blogėja, žemės savininkams (valdytojams) rekomenduojame taikyti padidintą žemės mokesčio tarifą iki tvarkybos darbų pabaigos.

Turto konsolidacija

Vertinimo metu nustatyta, kad nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkams (valdytojams) ir nekilnojamojo turto plėtros atstovams viena iš aktualių problemų yra kompleksinių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų nuosavybės teisės išskaidymas, pavyzdžiui, kai turtas priklauso keliems savininkams, kai teritorijoje yra servitutai ir/ar seni keliai ir pan. Sudarytos palankios sąlygos turto konsolidacijai būtų viena iš svarbių paskatų, pritraukiant privačias investicijas kompleksinių objektų tvarkybai. rekomenduojame Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme įtvirtinti nekilnojamojo kultūros paveldo objekto vystytojo sąvoką. Nekilnojamojo kultūros paveldo objekto vystytojas – nuosavybės teise valdantis reikšmingą (nemažiau kaip 1/3) kompleksinio objekto dalį, kuris pagal rašytinę sutartį su kultūros paveldo apsaugą administruojančia institucija išsipareigoja vykdyti paveldo objekto tvarkybos darbus. rekomenduojame teisės aktuose įteisinti nuostatą, kad paveldo objekto teritorijoje žemės ir pastatų turintys savininkai planuodami parduoti turtą, pirmiausia privalėtų jį pasiūlyti įsigyti nekilnojamojo kultūros paveldo objekto vystytojui. Taip pat nekilnojamojo kultūros paveldo objekto vystytojui turėtų būti suteikiama pirmenybė įsigyjant su konkrečiu objektu susijusį dar neprivatizuotą turtą, taip pat privatizuotiną turtą, t.y. kuris yra naudojamas viešosioms reikmėms, bet esant poreikiui galėtų būti parduotas ar pakeistas ekvivalenčiu (pavyzdžiui, socialinis būstas).

Paveldosaugos specialistų konsultacijos, metodinė pagalba

Remiantis antrinės informacijos analizės rezultatais ir interviu respondentų pastebėjimais, galima teigti, kad viena iš svarbiausių paskatų yra geresnis svarbios informacijos prieinamumas ir specialistų pagalba parengiant tvarkybos darbams reikiamus dokumentus. Atsižvelgiant į paskatų poreikį rekomenduojame sukurti techninių konsultacijų ir pagalbos sistemą, sudarančią prielaidas spartesnei ir rezultatyvesnei paveldo tvarkybai. Techninių konsultacijų ir profesinės pagalbos sistemą rekomenduojame įgyvendinti įsteigiant paveldo objekto savininko krepšelį ir parengiant bei pagerinant paveldo objektų savininkams aktualios informacijos kokybę.

Siūlomas krepšelis – tai paslaugų paketas, susidedantis iš konsultacijų ir techninės pagalbos, kuris būtų skirtas visiems paveldo objektų savininkams (valdytojams). Jis galėtų būti panašus į žemiau aprašytą verslo pradžios krepšelį.

VšĮ „Versli Lietuva“ siūlomi Verslo pradžios krepšeliai:

Siekiant skatinti verslumą VšĮ „Versli Lietuva“ jaunesniems nei 30 metų ir norintiems pradėti savo verslą asmenims siūlo Verslo pradžios krepšelius. Ši paslauga verslo steigėjui yra nemokama. Norintys pasinaudoti Verslo pradžios krepšelio paslaugomis gauna čekį ir per 6 mėn. nuo jo gavimo dienos įregistruoti bet kokios juridinės formos įmonę savo vardu. Įregistravęs įmonę kreipiasi į pasirinktą paslaugos teikėją iš sąrašo ir naudojasi suteiktomis paslaugomis. Verslo pradžios krepšelius sudaro konsultacijos, mokymai ir virtualaus biuro paslaugos. Asmenims, siekiantiems įsteigti įmonę, suteikiamos 4 val. konsultacijų dėl įmonės juridinės formos pasirinkimo bei įmonės įregistravimo. Įregistravus įmonę skiriama 50 val. konsultacijų sutarčių sudarymo, buhalterinės apskaitos, licencijų, leidimų gavimo ir kitais klausimais. Taip pat įmonės atstovas gali pasirinktinai dalyvauti mokymuose (24 val.), atsižvelgiant į įmonės poreikius.

Paveldo objekto savininko krepšelį galėtų sudaryti individualios specialistų (menotyrininkų, architektų ir pan.) konsultacijos dėl nekilnojamojo kultūros paveldo objekto apsaugos, galimybių jį paveldo objektą pritaikyti ir naudoti, tvarkybos darbų vykdymo ir kitomis, paveldo objekto savininkui aktualiomis temomis, pasirinktinai. Rekomenduojama antroji paveldo objekto savininko krepšelio sudedamoji dalis – techninė pagalba tinkamai parengiant tvarkybos darbams reikalingus dokumentus, gaunant leidimus. Konsultacijas ir techninę pagalbą galėtų teikti KPD teritorinių padalinių tarnautojai ar/ir KPD atestuoti specialistai, kurių paslaugos būtų kompensuojamos iš valstybės biudžeto. Pažymėtina, kad šiuo metu valstybės saugomų privačių paveldo objektų savininkams kompensuojama iki 50 proc. tvarkybos darbų projektų parengimo išlaidų.

Rekomenduojame nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų savininkams parengti bendrą aprašą (vadovą), kuriame nuosekliai (vadovaujantis principu žingsnis po žingsnio) būtų pateikiama svarbiausia informacija apie: a) savininko su paveldo objektu susijusias pareigas (bendrieji paveldosaugos reikalavimai), b) paveldo apsaugą ir tvarkybą kontroliuojančias įstaigas ir jų funkcijas, c) paveldo tvarkybos darbams reikalingų dokumentų parengimo tvarką ir reikalavimus, d) dokumentų derinimo ir reikiamų leidimų išdavimo procedūras, terminus, dalyvaujančias institucijas ir jų kompetencijas, e) potencialius tvarkybos darbų finansavimo šaltinius. Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkams skirtas aprašas (vadovas) turėtų suteikti visą reikalingą bazinę informaciją apie paveldo objekto apsaugą ir tvarkybą.

Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkai (valdytojai) ir paveldo tvarkyboje dalyvaujantys ekspertai pastebėjo, kad šiuo metu ypatingai trūksta metodinės (techninės) pagalbos rengiant ir derinant paveldo tvarkybai reikalingus dokumentus. Atsižvelgiant į esamą poreikį rekomenduojame parengti metodines gaires dėl paveldo objektų tvarkybos, rekomendacijas dėl darbuose naudotinių technologijų ir medžiagų, parengti tipinių langų, durų aprašymus, metodines rekomendacijas dėl Statybos techninių reglamentų ir Paveldo tvarkybos reglamentų suderinimo.

Prieš didžiąją dalį tvarkybos darbų yra atliekami taikomieji ir kiti tyrimai, kurie reikalingi nekilnojamojo kultūros paveldo objekto tvarkybos darbams atlikti. Derinant parengtus techninius projektus ir/ar tvarkybos darbų projektus pateikiami ir atlikti tyrimai. Pastebėtina, kad KPD neveda atliktų tyrimų registro, todėl nėra žinoma koks šiuo metu yra nekilnojamojo kultūros paveldo ištyrimo laipsnis. Atliktų tyrimų registras ir suteikta supaprastinta prieiga prie atliktų tyrimų galėtų veikti kaip paskata. Ypatingai ši paskata būtų aktuali paveldo objektų savininkams, kurių valdomi objektai yra didžiųjų miestų senamiesčiuose, nes miestų senamiesčiai buvo daug kartų tirti, todėl tikėtina, kad tyrimai gali dubliuotis. Supaprastinta prieiga prie anksčiau atliktų tyrimų tikėtina leistų sumažinti paveldo objektų savininkų patirtas išlaidas.

Vieno langelio principas derinant projektus ir išduodant leidimus

Rekomenduojame peržiūrėti nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkomiesiems paveldosaugos darbams ir kultūros paveldo statinio tvarkomiesiems statybos darbams keliamus reikalavimus, planavimo, dokumentų derinimo ir leidimo išdavimų procedūras, Statybos techninių reglamentų ir Paveldo tvarkybos reglamentų suderinamumą, atsisakant perteklių (nebūtinų) reikalavimų, besidubliuojančių procedūrų. Siekiant pagerinti paveldo objektų tvarkybos situaciją, rekomenduojame, taikyti vieno langelio principą išduodant leidimus tvarkybos darbams nekilnojamojo kultūros paveldo objektuose, taip pat sukcentruoti derinimo procedūras ir leidimų išvadinių vienoje įstaigoje. Rekomenduojame atsisakyti tvarkybos darbų leidimo išdavimo kai paveldo objekte atliekami tvarkomieji paveldosaugos darbai ir kultūros paveldo statinio tvarkomieji statybos darbai.

Pagalba surandant investuotojus ir pritraukiant lankytojus

Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybą paskatintų aktyvesnė investuotojų paieška ir nekilnojamojo kultūros paveldo objektų siūlymas, siekiant patenkinti esančius viešuosius ir privačiuosius poreikius. Kultūros paveldo departamentas, kuris turi sukaupęs reikalingą informaciją apie paveldo objektus, todėl galėtų organizuoti investuotojų paiešką. KPD rekomenduojame sudaryti potencialius investuotojus galinčių sudominti nekilnojamojo kultūros paveldo objektų sąrašą. Rekomenduojame numatyti reikalingas Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo pataisas, įgalinančias KPD veikti kaip už investicijų pritraukimą į nekilnojamąjį kultūros paveldą atsakingą agentūrą.

Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkų (valdytojų) teigimu, svarbi paskata būtų pagalba pritraukiant lankytojus. Rekomenduojame Kultūros paveldo departamentui bendradarbiaujant su Turizmo departamentu, Turizmo informacijos centrais, kelionių agentūros inicijuoti aktyvesnį nekilnojamojo kultūros paveldo objektų įtraukimą į turizmo maršrutus (schemas). Sudaryti daugiau ir patrauklesnių schemų ir maršrutų į nekilnojamojo kultūros paveldo objektus, kuriuose būtų teikiamos įvairios paslaugos lankytojams, pavyzdžiui: jungtinės edukacinės ir/ar pramoginės programos apjungiančios keletą nekilnojamojo kultūros paveldo objektų, pažintinės ekskursijos ir įtrauktomis įvairiomis paveldo objektuose teikiamomis paslaugomis.

9 IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

9.1 IŠVADOS

- 2014 m. pabaigoje Kultūros vertybių registre buvo įrašytas 16.191 nekilnojamojo kultūros paveldo objektas (statiniai), iš kurių 1.986 buvo kompleksiniai objektai. Skaičiuojant pavienius paveldo objektus ir kompleksą sudarančius objektus, Lietuvoje 2014 m. gruodį buvo apie 30 tūkst. įvairių nekilnojamojo kultūros paveldo objektų. Iš 16.191 paveldo objektų 6.060 buvo paskelbti valstybės saugomais paveldo objektais, t.y. valstybė įsipareigojo juos išsaugoti. Iš 6.060 objektų 1.109 yra paskelbti aukščiausią išliekamąją vertę turinčiais nekilnojamojo kultūros paveldo objektais – paminklais. Remiantis Kultūros paveldo departamento duomenimis, Lietuvoje analizuojamu laikotarpiu buvo 554 dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektai, kurių 80 proc. yra blogėjančios būklės. Į Kultūros vertybių registrą įrašyti 311 įvairių konfesijų maldos namai, kurių didžiąjai daliai yra būtini tvarkybos darbai siekiant pagerinti jų būklę ir apsaugoti nuo tolimesnio nykimo. Remiantis naujausiais duomenimis, Lietuvoje yra 43 etnografiniai kaimai ir apie 980 etnografinio nekilnojamojo kultūros paveldo objektų, kurių didžioji dalis yra nykstantys. Skirstant paveldo objektus pagal medžiagiškumą, galima išskirti medinius nekilnojamojo kultūros paveldo objektus, kurių Lietuvoje yra 2.863, o didžioji jų dalis yra valdomi fizinių asmenų. Nenaudojamų medinių nekilnojamojo kultūros paveldo objektų (jų tikslus skaičius nėra žinomas) būklė yra bloga. Analizuojant nekilnojamojo kultūros paveldo objektų geografinį pasiskirstymą galima teigti, kad didžioji dalis paveldo objektų yra susitelkę Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskrityse, didžiųjų miestų savivaldybėse. Tikslus pastatų pasiskirstymas pagal objektų savininkus (valdytojus) nėra žinomas, tačiau iš vertinimo metu surinktų duomenų aišku, kad absoliuti dauguma (apytikriai apie 70 proc.) visų į Kultūros vertybių registrą įtrauktų pastatų savininkai yra privatūs asmenys.
- Analizuojamu laikotarpiu (2010-2014 m.) nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkyba buvo finansuojama iš valstybės biudžeto, ES struktūrinių fondų, Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai, Europos Ekonominės Erdvės ir Norvegijos finansinių mechanizmų ir savivaldybių biudžetų. 2010–2014 m. Kultūros paveldo departamentas per keturias administruojamas programas paskirstė 15,2 mln. eurų valstybės biudžeto lėšų, skirtų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų apsaugai ir tvarkybai. Šiomis lėšomis buvo finansuojami 102 nekilnojamojo kultūros paveldo objektų arba jų dalių tvarkybos darbai. 2010–2014 m. įgyvendinti 36 tyrimų ir projektavimo darbų projektai, pabaigti rengti 38 nekilnojamojo kultūros paveldo objektų specialieji planai. 2010–2014 m. laikotarpiu 58 objektų savininkams buvo išmokėtos kompensacijos už atliktus tvarkybos darbus. Apie 12 mln. eurų paveldo objektų tvarkybai buvo skirta iš EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų. Panaudojant šias lėšas buvo sutvarkyti 12 dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų, 6 sakralinės paskirties objektai, 3 malūnai ir tiek pat etnografinių kaimo sodybų. Nuo 2014 m. pradėta įgyvendinti 17 nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos darbai. 2007–2014 m. per Ūkio ministerijos administruojamos ES struktūrinių fondų paramos programos kultūros paveldo tvarkymui ir pritaikymui turizmo reikmėms buvo skirta apie 74 mln. eurų. Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis iki 2014 m. pabaigos buvo baigti įgyvendinti 56 nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos darbų projektai.
- Lyginant Lietuvą su kai kuriomis kitomis Europos valstybėmis galima teigti, kad Lietuvoje nekilnojamojo kultūros paveldo objektų (pastatų) apsaugai ir tvarkybai iš centrinės valdžios biudžeto skiriamo finansavimo dalis, skaičiuojant nuo BVP, reikšmingai skiriasi nuo Vakarų Europos ir dalies Skandinavijos valstybių. 2014 m. Lietuvoje centrinės valdžios biudžeto išlaidos nekilnojamojo kultūros paveldo objektų apsaugai ir tvarkybai siekė 0,05 – 0,07 proc., skaičiuojant nuo BVP. Galima teigti, kad Lietuvos valstybės įsipareigojimai ir skiriami ištekliai yra sąlyginai panašūs kaip ir kaimyninėse valstybėse (Latvijoje ir Estijoje), nes Lietuvoje valstybės saugomų paveldo objektų (pastatų) skaičius bei iš centrinės valdžios biudžeto skiriamo finansavimo dalis, skaičiuojant nuo BVP, yra panaši kaip kaimyninėse valstybėse. Atsižvelgiant į deklaruotą poreikį nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybai²³⁸ ir tuo tikslu skiriamas valstybės ir savivaldybių

²³⁸ Jis ES struktūrinės paramos investicijomis bus patenkintas 13%, o Kultūros paveldo departamento administruojamoje Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programoje -25%, o to paties departamento administruojamoje Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto bendradarbiavimo kultūros ir švietimo srityje (paveldotvarkos) programoje – 11,5%.

biudžetų lėšas, akivaizdu, kad nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkymo (išsaugojimo ir panaudojimo) strategija visų pirma turėtų remtis privačių paveldo objektų savininkų ir investuotojų finansinių išteklių panaudojimu.

Toliau išvados yra sugrupuotos pagal vertinimo klausimus.

1. Kokia yra nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos situacija, problemos ir poreikiai Lietuvoje?

- Iki 2014 m. pabaigos vertingosios savybės buvo nustatytos tik apie 30 proc. į Kultūros paveldo registrą įtrauktoms nekilnojamojo kultūros paveldo vertybėms. Dėl nepakankamai sparčios ir nerezultatyvios nekilnojamojo kultūros paveldo apskaitos (vertingųjų savybių nustatymo ir patikslinimo) nėra tiksliai žinoma, dėl kokių vertingųjų savybių nekilnojamojo kultūros paveldo objektai yra saugomi. Vertingųjų savybių nustatymo vėlavimas privatiems investuotojams yra viena iš svarbiausių kliūčių, neleidžianti jiems investuoti į nekilnojamojo paveldo objektus.
- Analizuojamu laikotarpiu savivaldybių sukurtos vertinimo tarybos veikia vangiai ir nepakankamai prisideda prie vertingųjų savybių patikslinimo (nustatymo). Savivaldybių vertinimo tarybų nepakankamai rezultatyvią veiklą lemia reikalingos kvalifikacijos ir kompetencijos specialistų trūkumas bei savivaldybių skiriami per maži finansiniai ir žmogiškieji ištekliai, o nuo 2013 m. jos gali priimti sprendimus tik dėl vietinio reikšmingumo objektų. Šio pastarojo apribojimo poveikis yra didelis didžiųjų miestų (Vilniaus, Klaipėdos, Kauno) įsteigtų vertinimo tarybų veiklai, nes šiuose miestuose yra daug regioninio ir nacionalinio lygio nekilnojamojo kultūros paveldo objektų.
- Nacionalinėse kultūros paveldo apsaugos gairėse numatyta, kad kultūros paveldo apskaita yra pagrindinė priemonė kultūros paveldo apsaugos politikos formavimui, o apskaitos pagrindinis įgyvendinimo įrankis yra Kultūros paveldo registras. Šiuo metu veikiančiame Kultūros vertybių registre kaupiami duomenys yra fragmentiški. Dalis objektų neturi fotofiksavimo medžiagos, saugomos teritorijos ar objekto ploto, vertingųjų savybių sąrašo, būklės stebėsenos rezultatų ir kultūros paveldo statinio tapatybės duomenų. Kultūros paveldo registre kaupiama informacija neleidžia nustatyti nei tikslaus visų kultūros paveldo objektų skaičiaus, nei objektų skaičiaus pagal kultūros paveldo objektų sandarą, tipą ar grupes. Kultūros vertybių registras neturi tinkamų arba užtikrintų sąsajų su kitais šalies registrais (Nekilnojamojo turto registru ir Gyventojų registru), nėra sistemingai keičiamasi informacija. Todėl ne tik kyla grėsmė paveldo apsaugai, bet Kultūros vertybių registro duomenys negali būti panaudojami įrodymais grįstos paveldo apsaugos politikos formavimui, t.y. valdymo sprendimams ir jų įgyvendinimo vertinimui.
- Dėl aukščiau įvardintų problemų potencialiam investuotojui nėra sudarytos pakankamos sąlygos Kultūros paveldo vertybių registre ieškoti reikalingos informacijos apie paveldo objektus. Registro sutvarkymas, t.y. reikalingos informacijos surinkimas ir užpildymas, susiejimas su kitais registrais bei funkcionalumo išplėtimas yra pirmaeilės svarbos uždavinys. Jis yra svarbesnis už paskatų kūrimą, nes tik sutvarkius registrą taip, kad duomenis apie paveldą galima būtų naudoti atsakymams dėl valdymo sprendimų, galima būtų tiksliai žinoti, kokiems savininkams ir kokiems objektams paskatos kuriamos. Šios problemos sprendimu turėtų rūpintis ne tik Kultūros paveldo departamentas, bet ir Kultūros ministerija, kuriai turėtų rūpėti funkcionalumo valdymui reikalingai informacijai sukurti įdiegimas.
- Kultūros paveldo objektų būklės stebėseną įgyvendinama nepakankamai rezultatyviai, nes paveldo objektų būklė nėra įvertinama bent vieną kartą per penkerius metus, kaip numatyta. Nepakankamai rezultatyvią paveldo objektų stebėseną lemia Kultūros paveldo departamento žmogiškųjų išteklių stoka, o taip pat savivaldybių paveldosauginių padalinių nepakankamai įgyvendinama jiems priskirta stebėsenos funkcija. Iki 2015 m. kultūros paveldo vertybių būklės vertinimai buvo atliekami neturint patvirtintos vertinimo metodikos, todėl yra subjektyvūs, priklauso nuo vertintojo patirties (žinių), vidinio nusistatymo ir dėl šių priežasčių gali būti traktuojami tik kaip preliminarūs. Pažymėtina, kad kultūros paveldo vertybių būklės vertinimai nėra išsamūs, nes atliekami nenaudojant reikiamų priemonių ir prietaisų. Nepakankamai rezultatyvi nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių stebėseną neleidžia pritraukti daugiau investicijų, nes nėra viešai prieinamos informacijos apie objektų būklę arba ji yra pasenusi dėl nereguliarios stebėsenos. Tvarkybos darbus inicijuojantys investuotojai ir nekilnojamojo kultūros paveldo ekspertai Kultūros paveldo departamento ir savivaldybių paveldosaugos padalinių stebėsenos metu surenkamą informaciją įvardino kaip nepakankamai naudingą ir neišsamią.

- Viena iš svarbiausių nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkų (valdytojų) identifikuotų problemų yra aktualios informacijos nepakankamas prieinamumas. Tvarkybos darbus ketinantiems pradėti nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkams ypatingai trūksta koncentruotai (vienoje vietoje) pateikiamos informacijos apie bendruosius paveldosaugos reikalavimus, finansavimo galimybes, viešųjų subjektų teikiamas paslaugas, gerosios praktikos pavyzdžius bei objekto savininkui privalomus įgyvendinti reikalavimus. Vertinimo metu nustatyta, kad investuotojai renkasi investuoti daugiausiai tik į tuos (tvarkytinus) kultūros paveldo objektus, kuriems yra aiškūs reikalavimai, kuriais remiantis turėtų būti atliekami tvarkybos darbai. Šiuo metu nėra vienoje vietoje viešai skelbiamo visų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tyrimų sąrašo, ne visų valstybės ir savivaldybių biudžeto lėšomis finansuotų tyrimų informacija yra viešai prieinama.
- Privačių investuotojų norą investuoti į nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių tvarkybą paskatintų palankios sąlygos nekilnojamojo turto, susijusio su kultūros paveldo objektais, konsolidacijai. Šiuo metu nėra sukurtas turto konsolidavimo mechanizmas, kuris sudarytų palankias sąlygas investuotojui įsigyti su konkrečiu nekilnojamojo kultūros paveldo objektu susijusią nuosavybę, pavyzdžiui, greta esantį žemės sklypą.
- Kultūros paveldo departamentas dalyvauja visuose svarbiausiuose nekilnojamojo kultūros paveldo objektų apsaugos ir tvarkybos procesuose. KPD įgyvendina paveldo apsaugą kontroliuojančios institucijos funkcijas, kurioms, remiantis KPD metinėmis veiklos ataskaitomis, yra skiriamas išskirtinis dėmesys, kainuojantis reikšmingą resursų dalį. Vertinimo metu nustatyta, kad KPD angažuojasi tapti ne tik kontroliuojančia organizacija (kuria ji yra dabar), bet kartu padedančia ir konsultuojančia. Teigiamai vertintina bendradarbiavimo sutartis tarp Kultūros paveldo departamento ir Lietuvos nekilnojamojo turto plėtros asociacijos, kuria siekiama bendradarbiavimo konsultuojant asociacijos narius, suteikiant reikalingą su paveldo apsauga ir tvarkyba susijusią informaciją bei pagalbą. Pažymėtina, kad šios praktikos plėtra turėtų būti vienas iš svarbiausių KPD funkcijų, kurios įgyvendinimui turėtų būti skirti tinkami žmogiškieji ištekliai. Be to, atsižvelgiant į KPD sukauptą patirtį ir valdomą informaciją, svarstytina, ar Kultūros paveldo departamentas neturėtų tapti ne tik kontroliuojančia ir konsultuojančia įstaiga, bet ir būti atsakinga už paveldo panaudojimo ir investuotojų pritraukimo funkcijos įgyvendinimą. Šiai agentūrinio pobūdžio funkcijai įgyvendinti departamente reikėtų struktūrinio padalinio investuotojų paieškai, dokumentų tvarkymui bei tarpininkavimui (VšĮ *Investuok Lietuvoje* pavyzdžiu). Tikėtina, kad aktyvi investuotojų paieška pagreitintų paveldo tvarkybos procesus ir leistų pasiekti aukštesnius tvarkybos rezultatus, atsižvelgiant į galutinį tikslą – paveldo išsaugojimą per jo panaudojimą.
- Nekilnojamojo kultūros paveldo objekte planuojant atlikti tvarkomuosius paveldosaugos darbus ir/arba kultūros paveldo statinio tvarkomuosius statybos darbus projektinių pasiūlymų, techninių projektų ir tvarkybos darbų projektų derinimo procedūrose dalyvauja savivaldybių paveldosauginiai padaliniai ir Kultūros paveldo departamento teritoriniai padaliniai. Savivaldybių paveldosaugos padalinių ir Kultūros paveldo departamento teritorinių padalinių derinimo tikslai yra panašūs, nes abiejose institucijose siekiama patikrinti, ar nekilnojamojo kultūros paveldo objekte planuojami atlikti tvarkybos darbai tenkina yra suderinami paveldosaugos reikalavimus. Dėl besidubliuojančių ir ilgai trunkančių dokumentų derinimo procedūrų privatūs investuotojai ir savininkai negali apsispręsti investuoti į nekilnojamąjį kultūros paveldą. Galima pagrįstai tikėtis, kad nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybai reikalingų dokumentų derinimo ir leidimų išdavimo procedūrų supaprastinimas prisidėtų prie rezultatyvesnio privačių lėšų pritraukimo.
- Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų pritaikymo galimybes atliekant tvarkomuosius paveldosaugos darbus ir/arba kultūros paveldo statinio tvarkomuosius statybos darbus reglamentuoja Statybos techniniai reglamentai ir Paveldo tvarkybos reglamentai. Statybos techniniai reglamentai varžo galimybes pritaikyti kultūros paveldo objektus, nes juose įtvirtinti higienos, gaisro saugos, pritaikymo žmonėms su negalia ir kiti reikalavimai dažnai sunkiai įgyvendinami. Neįgyvendinus visų Statybos techninių reglamentų reikalavimų, parengti techniniai projektai ir tvarkybos darbų projektai nėra suderinami ir objekto savininkams neišduodami darbų atlikimui reikalingi leidimai. Įstrigus arba nutrūkus derinimo procedūrai nekilnojamojo kultūros paveldo objektas nėra tvarkomas ir pritaikomas, todėl tikėtina, kad netvarkant objekto, būklės blogėja. Dėl šių reglamentų nesuderinamumo užsitęsę derinimo procesai neigiamai veikia investuotojų lūkesčius.
- Planavimo (projektinių pasiūlymų rengimas, techninių projektų ir tvarkybos darbų projektų) apimtis ir reikalavimai, parengtų dokumentų derinimo procedūros, leidimų išdavimo tvarka visų reikšmingumų lygių objektams yra vienodi, t.y. reikšmingumo lygis praktiškai nėra niekaip susietas su paveldosaugos reikalavimais. Pažymėtina, kad tokie patys reikalavimai yra taikomi ir objektams,

kurie yra vertybės teritorijoje, nors patys neturi vertingųjų savybių. Tai apsunkina ir sulėtina ne vien nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugą bei kontrolę, tačiau ir mažina paveldo objektų investicinį patrauklumą.

2. Ar Kultūros paveldo departamento administruojamos programos ir esanti paskatų sistema yra tinkama ir pakankama kultūros paveldo tvarkybos problemoms spręsti?

- Kultūros paveldo departamento administruojamos programos yra tinkamos, nes jomis siekiama spręsti nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos problemas. Dėl nepakankamo programų finansavimo dvi iš jų (Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programa ir Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programa) yra orientuotos į blogos ir sparčiai blogėjančios būklės nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų apsaugą ir tvarkybą. Šiomis programomis siekiama patenkinti bazinius nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų poreikius, t.y. apsaugoti nuo sunykimo. Dėl nepakankamo finansavimo lėšos paveldo objekto visapusiškai (kompleksinei) tvarkybai skiriamos ne visada. Taip pat dėl lėšų stokos vieno nekilnojamojo kultūros paveldo objekto tvarkybos darbai tęsiasi 3-5 metus.
- Žemaičių krikšto ir Žemaičių vyskupystės įsteigimo 600 metų jubiliejaus minėjimo 2009 –2017 metų programa ir Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo (paveldotvarka) piligrimų ir turizmo reikmėms programa yra geri teminio paveldo tvarkymo pavyzdžiai. Šios dvi teminės (proginės) programos yra geri kultūros paveldo objektų sistemingo kompleksinio pritaikymo turizmo reikmėms pavyzdžiai, apimantys tyrimus, paveldo tvarkybos darbus ir viešinimą. Įgyvendinant šias programas bendradarbiauja centrinės valdžios įstaigos, savivaldybės ir nevyriausybinės organizacijos. Paveldo objektai pritaikomi visuomenės reikmėms, o taip pat numatomos plačios pritaikymo turizmui galimybės.
- 2010-2014 m. laikotarpiu tvarkybos paskatų sistema nebuvo nuosekliai kuriama ir įgyvendinama. Šiuo metu esančios nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos paskatos nepakankamai atsižvelgia į nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų savininkų (valdytojų) poreikius ir per mažai prisideda prie tvarkybos procesų skatinimo bei privačių lėšų pritraukimo. Išanalizavus 2010-2014 m. buvusias paskatas, galima teigti, kad paskatos yra labiau orientuotos į valstybės ir savivaldybės valdomus nekilnojamojo kultūros paveldo objektus ir jų tvarkybą. Privačių nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkai negalėjo pasinaudoti reikšminga paskatų dalimi. Taip pat praktiškai nėra paskatų objektams, kurie įrašyti į Kultūros vertybių registrą, bet nėra saugomi valstybės, tvarkymui. Vertinant finansinių ir nefinansinių paskatų suderinamą galima teigti, kad analizuojamu laikotarpiu buvo nepakankamai plėtotos nefinansinės paskatos.

3. Ar yra aiški ir tinkama strategija dėl nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos 2014–2020 m. laikotarpiu?

- Nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga ir tvarkyba kol kas yra įgyvendinama neturint visuotinės ilgalaikės strategijos (arba iš veiksmų atpažįstamo strateginio veikimo būdo), t.y. be aiškių strateginių kryptų, siektinų tikslų ir jų įgyvendinimo uždavinių, priemonių bei jų sąsajų su finansiniais ištekliais, įskaitant ir privačių investicijų pritraukimą. Šiuo požiūriu 2012 m. patvirtintos Nacionalinės kultūros paveldo apsaugos politikos gairės yra sveikintinas, kai kurias svarbias kryptis paveldo apsaugos politikai suteikiantis, bet nepakankamai informatyvus dokumentas. Pažymėtina, kad dar nėra naujos dvarų apsaugos strategijos, kurios pasigedo Valstybės kontrolė. Kitaip tariant, trūksta plataus (įvairias dabar egzistuojančias ir planuojamas galimybes bei spręstinas problemas apjungiančio) ir ilgalaikio požiūrio. Kaip gerą pavyzdį ta linkme galima paminėti Kultūros ministerijos parengtą *Kultūros objektų aktualizavimo 2014–2020 m. programą*, kurioje numatyti siektini tikslai panaudojant visų pirma ES lėšas, tačiau šis dokumentas nekilnojamojo paveldo tvarkybos problemas spręst tik nedidele apimtimi.

4. Ar 2014–2020 m. nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos srityje planuojamos intervencijos (finansinės ir reguliacinės) yra suderintos ir pakankamos siekiant spęsti egzistuojančias problemas?

- Kultūros paveldo departamento administruojamos programos yra įgyvendinamos neturint ilgalaikės departamento veiklos strategijos, kurioje būtų numatyti ne tik administruojamų programų, bet ir

departamento siektini tikslai ir su jais susieti veiklos vertinimo kriterijai. Programos planuojamos vieneriems metams, nesiejant jų įgyvendinimo su ilgesniu laikotarpiu. Departamento administruojamos programos nėra suderintos ir susietos su kitomis nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos darbų intervencijomis, finansuojamomis iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų, Europos Ekonominės Erdvės ir Norvegijos finansinių mechanizmų bei intervencijomis finansuojamomis iš Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai.

- Siekiant suderinti nekilnojamojo kultūros paveldo objektų apsaugos ir pritaikymo (aktualizavimo) intervencijas buvo parengta ir patvirtinta *Kultūros objektų aktualizavimo 2014–2020 m. programa*. Kultūros paveldo departamento administruojamos programos, kurios kaip intervencijos prisideda prie nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos ir aktualizavimo, nėra suderintos su *Kultūros objektų aktualizavimo 2014–2020 metų programa*.

5. Ar aiškūs investicijų poreikiai nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių tvarkybai?

- Šiuo metu negalima tiksliai įvertinti nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos darbų poreikio, nes nėra renkami ir kaupiami šiam įvertinimui reikalingi duomenys. Vėluojantis vertingųjų savybių nustatymo procesas, technologiškai pasenęs, neinformatyvus Kultūros vertybių registras nesuteikia galimybių gauti duomenis apie šiuo metu Lietuvoje esantį paveldo objektų skaičių, jų pasiskirstymą pagal tipus, potipius ir grupes. Savivaldybių ir KPD nekilnojamojo kultūros paveldo stebėseną neužtikrina, kad visi kultūros paveldo objektai būtų patikrinti bent vieną kartą per penkerius metus. Dėl netinkamos būklės stebėjimo metodikos prarandami (negaunami) tvarkybos darbų poreikio įvertinimui svarbūs duomenys.
- Remiantis antriniais šaltiniais (paveldo objektų savininkų (valdytojų) paraiškėmis dėl finansavimo ir KPD sudarytu apleistų objektų sąrašu) galima teigti, kad tvarkybos darbų poreikis nuo 2010 m. reikšmingai padidėjo. Tik apie 17 proc. nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkų (valdytojų) paraiškose deklaruoto tvarkybos darbų poreikio yra patenkinta. Ūkio ministerijos administruojamoms ES struktūrinės paramos programoms pateiktose paraiškose deklaruotas finansinis poreikis tvarkybos darbams siekė 269 mln. eurų, kuris 2013 m. pradžios duomenimis buvo patenkintas tik 25 proc. 2014 m. surinktuose investiciniuose projektų aprašymuose įstaigos ir privatūs asmenys deklaravo 689,6 mln. eurų finansinį poreikį paveldo objektų tvarkybai ir pritaikymui. Per 2014–2020 m. laikotarpį planuojama skirti 86,9 mln. eurų Kultūros ministerijos administruojamų ES struktūrinių fondų lėšų, t.y. bus patenkinta 12 proc. deklaruoto poreikio. Remiantis KPD administruojamų programų paraiškų dinamika, galima teigti, kad tvarkybos darbų poreikis nuolat didėja, o skiriamas finansavimas patenkina tik sąlyginai mažą deklaruoto poreikio dalį (nuo 11,5 proc. iki 19 proc.). Kultūros paveldo departamento 2015 m. balandžio mėn. sudarytame į Kultūros vertybių registrą įtrauktų apleistų, blogos būklės nekilnojamųjų kultūros vertybių sąrašė įrašyti 637 pavieniai ar kompleksą sudarantys paveldo objektai. Daugiausia apleistų objektų yra Panevėžio (267 objektai), Vilniaus (102 objektai) ir Šiaulių (72 objektai) apskrityse. Šiose apskrityse tvarkybos darbų poreikis yra didesnis lyginant su kitomis apskritimis. Į šį sąrašą įtraukti paveldo objektams yra reikalingi skubūs paveldo tvarkybos darbai.
- Atsižvelgiant į tai darytina apibendrinanti išvada, kad poreikis tvarkybai yra aiškiai didesnis nei skiriamas finansavimas net darant prielaidą, kad „nulinėse“ paraiškose (investicinių projektų aprašymuose) ES struktūriniais fondams ir tvarkybos darbams KPD administruojamose programose finansavimo poreikis greičiausiai yra nurodomas didesnis, nei iš tikrųjų reikalingas. Kita vertus, poreikį objektyviau įvertinti bus galima tik sutvarkius Kultūros vertybių registro funkcionalumą ir registrą užpildžius reikalingais duomenimis, ir didesnę dėmesį skiriant nefinansinėms paskatoms (geresniai reglamentavimui bei su valstybės kofinansavimu tvarkybai nesusietam privačių investicijų pritraukimui kaip vienam iš kultūros paveldo apsaugos politikos ir ją įgyvendinančių institucijų veiklos tikslų ir taip sudarant alternatyvą valstybės biudžetui kaip reikšmingiausiajam paveldo tvarkybos finansavimo šaltiniui.

6. Ar Kultūros paveldo departamento administruojamų programų lėšos naudojamos efektyviai?

- Kultūros paveldo departamento administruojamų programų lėšos buvo panaudojamos tinkamai, nes valstybės biudžeto lėšomis buvo siekiama spręsti aktualiausias nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos ir tvarkybos problemas. Pažymėtina, kad reikšminga programų (ypatingai nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos) lėšų dalis buvo skirta skubių paveldo apsaugos ir

tvarkybos darbų finansavimui, t.y. labiausiai pažeidžiamų (pažeistų) paveldo objektų apsaugai ir tvarkybai. Programų lėšomis numatyti finansuoti tvarkybos darbai, programų prioritetai ir projektų atrankos kriterijai vertinami kaip tinkami.

- Valstybė nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybai laiduoja dalinį finansavimą, tačiau nė vienoje Kultūros paveldo departamento administruojamoje programoje nėra numatyta kofinansavimo norma. Dėl šios priežasties dažnai iš valstybės skiriama subsidija sudaro 100 proc. paveldo objekto tvarkybai skiriamų lėšų. Kofinansavimo norma sudarytų geresnes sąlygas pritraukiant nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkų lėšas ir taip efektyviau panaudoti valstybės biudžeto lėšas.
- Duomenų Kultūros paveldo departamento administruojamų paveldotvarkos programų lėšų panaudojimo efektyvumui vertinti galima rasti kituose tyrimuose (antriniuose šaltiniuose). 2010 m. Valstybės kontrolės finansinio teisėtumo audito išvadoje reikšmingų neatitikčių nepastebėta.

7. Kaip paskatinti privačius paveldo objektų savininkus tvarkyti jiems priklausančius nekilnojamojo kultūros paveldo objektus ir skirti tam privačių lėšų?

8. Kaip paskatinti savivaldybes tvarkyti joms priklausančius nekilnojamojo kultūros paveldo objektus ir skirti tam savivaldybių biudžeto lėšų?

- Siekiant paskatinti nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkus (valdytojus) aktyviau tvarkyti valdomus nekilnojamojo kultūros paveldo objektus yra būtina sukurti finansinių ir nefinansinių paskatų sistemą. Kaip nefinansines paskatas rekomenduojama taikyti turto konsolidaciją, paveldosaugos specialistų konsultacijas, metodinę pagalbą, vieno langelio principą derinant projektus ir išduodant leidimus, pagalbą surandant investuotojus ir priraukiant lankytojus. Viena aktualiausių nefinansinių paskatų yra savalaikės, išsamios konsultacijos tvarkybos darbų klausimais ir tvarkybos darbus kontroliuojančių institucijų požiūrio „viskas arba nieko“ keitimas į sprendimų paiešką dialogo su savininkais (valdytojais) metu. Kultūros paveldo objekto tvarkyba ir pritaikymas turėtų vykti stengiantis suderinti vertingųjų savybių maksimalų išsaugojimą ir investuotojo planuojamą veiklą. Rekomenduojama nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkams sukurti konsultacinius krepšelius, susidedančius iš individualių konsultacijų ir techninės pagalbos parengiant tvarkybos ir techninius projektus ir pan. Rekomenduojama gerinti svarbios tvarkybos informacijos prieinamumą, t.y. parengti paveldo objekto savininko atmintinę (vadovą) bei trūkstantą metodinę informaciją, Kultūros paveldo departamento interneto svetainėje talpinti visus su paveldo tvarkyba susijusius dokumentus, pradėti skelbti atliktų paveldo tyrimų sąrašą ir valstybės bei savivaldybių lėšomis atliktus tyrimus. Rekomenduojama įstatymuose numatyti paveldo objekto vystytojo sąvoką ir sudaryti sąlygas turto konsolidacijai suteikiant pirmumo teisę įsigyjant su paveldo objektu susijusį bešeimininkį ir valstybės ar savivaldybės turtą prieš pradėdant tvarkybos darbus.
- Siekiant spręsti nekilnojamojo paveldo objektų tvarkybai reikalingų lėšų akumuliacijos problemą, rekomenduojama taikyti finansines paskatas objektų savininkams (valdytojams): lengvatines paskolas, dalinį tvarkybos darbų finansavimą iš valstybės biudžeto, dalinį tvarkybos darbų išlaidų kompensavimą iš valstybės biudžeto, vertingųjų savybių nustatymo išlaidų kompensavimą, šiems objektams skirti prioritetą paskirstant valstybės biudžeto ir/ar ES struktūrinės paramos fondų lėšomis įgyvendinamų programų finansavimą, o taip pat nekilnojamojo turto ir žemės mokesčio lengvatas. Siūlomos finansinės paskatos paveldo objektų savininkams (valdytojams) padėtų sukaupti objekto tvarkybai reikalingus finansinius išteklius, sumažintų tvarkybos darbų finansinę naštą ir, tikėtina, leistų pagreitinti tvarkybos procesus.

9. Kaip užtikrinti skirtingų institucijų ir suinteresuotų asmenų įsitraukimą ir bendradarbiavimą, sprendžiant kultūros paveldo objektų (statinių) pritaikymo visuomenės reikmėms klausimus?

10. Kokie suinteresuotų institucijų ir asmenų bendradarbiavimo sprendžiant nekilnojamojo kultūros paveldo objektų (statinių) pritaikymo visuomenės reikmėms klausimus gerosios praktikos pavyzdžiai Lietuvoje ir užsienio šalyse?

- Teminės nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos programos, tokios kaip – Žemaičių krikšto ir Žemaičių vyskupystės įsteigimo 600 metų jubiliejaus minėjimo 2009 –2017 metų

programos bei Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo (paveldotvarka) piligrimų ir turizmo reikmėms programa, gali būti įvardijamos kaip vienas iš tarpinstitucinio bendradarbiavimo pavyzdžių. Įgyvendinant paminėtas temines programas buvo įtraukiamos suinteresuotos institucijos ir viešiesiems poreikiams (švietimo, turizmo, religiniams ir kt.) pritaikomi ir aktualizuojami nekilnojamojo kultūros paveldo objektai. Tvarkytinų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų sąrašai, sudaromi teminiu pagrindu, leidžia įtraukti skirtingose geografinėse vietose esančiu nekilnojamojo kultūros paveldo objektus, užtikrina geresnę skirtingų institucijų su nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkyba susijusių veiksmų (darbų) koordinavimą.

- Suinteresuotųjų institucijų ir asmenų bendradarbiavimo sprendžiant nekilnojamojo kultūros paveldo objektų (statinių) pritaikymo visuomenės reikmėms klausimus pavyzdžių Lietuvoje yra, bet, atrodo, kad jie kol kas yra nulemti vietos bendruomenių ir valdžios suinteresuotumo bei gebėjimų ir kol kas dar negali išjudinti sistemos. Plačiau tyrinėtini Kaimo plėtros programos 2007-2013 m. lėšomis įgyvendinti paveldo tvarkybos kaimuose ir bendruomenių reikmėms projektai.
- Faktas, kad pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos priemonę *Kaimo atnaujinimas ir plėtra* greičiausiai nebus panaudotos visos kultūros paveldo objektų tvarkybai skirtos lėšos,²³⁹ byloja tarpinstitucinio bendradarbiavimo (koordinavimo) stoką ir būtinybę stiprinti Kultūros ministerijos bei Kultūros paveldo departamento lyderystę ir gebėjimus. Lyderystė yra vienas, jei ne svarbiausias iš būdų užtikrinti suinteresuotųjų institucijų ir asmenų bendradarbiavimą.

11. Kokie yra nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos nefinansinių paskatų gerosios praktikos pavyzdžiai Lietuvoje ir užsienio šalyse?

- Remiantis Lietuvos paveldo apsaugos ir tvarkybos sistemos analize bei KPD administruojamų programų vertinimo metu identifikuotomis problemomis buvo atlikta užsienio šalių gerosios praktikos analizė. Šios analizės metu buvo išanalizuota užsienio šalių geroji praktika, kuri galėtų būti panaudota siekiant išspręsti esančias tvarkybos situacijos problemas, pagerinti KPD administruojamų programų įgyvendinimą ir prisidėtų kuriant paveldo savininkams aktualias (svarbias) paskatas.
- Nefinansinės paskatos taikomos užsienio šalyse, kurios galėtų būti laikomos gerosios praktikos pavyzdžiais, apima metodinę (techninę) pagalbą ir konsultavimą. Charlottetown miesto (Kanadoje) Paveldo paskatų programoje esančiomis nefinansinės paskatomis gali pasinaudoti visi paveldo objektų savininkai. Siekiant užpildyti svarbios informacijos trūkumą, Paveldo taryba, kuri įgyvendina paskatų sistemą, nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkams parengė paveldo išsaugojimo standartus. Parengti standartai remiasi tarptautiniais standartais ir yra naudojami ne vien paveldo išteklių administravimui, bet ir paveldo tvarkybai, nes juose įtvirtinti svarbūs paveldo apsaugos principai ir jų įgyvendinimo metodai.
- Nefinansinių paskatų gerosios praktikos pavyzdys yra Australijoje veikianti nekilnojamojo kultūros paveldo savininkų konsultavimo sistema. Ši sistema užtikrina, kad paveldo objekto savininkas laiku gautų jam reikalingą visapusišką informaciją apie paveldo objekto apsaugą, tvarkybą, galimybes jį pritaikyti. Nekilnojamojo kultūros paveldo objekto savininkui, besikreipusiam į Paveldo konsultavimo paslaugų centrą, yra paskiriamas paveldo apsaugos ekspertas. Paskirtasis ekspertas nemokamai konsultuoja paveldo objekto savininką visais jį dominančiais klausimais: nuo juridinių klausimų dėl paveldo objekto registracijos iki techninių klausimų dėl paveldo objekto restauracijos ir pritaikymo.

12. Ar Kultūros paveldo departamento administruojamų programų įgyvendinimo rezultatai yra pakankami ir tvarūs ilgalaikėje perspektyvoje?

- KPD administruojamų programų lėšomis sukurtų produktų ir rezultatų tvarumą ilguoju laikotarpiu įvertinti yra sudėtinga. Viena vertus, investicijos į nekilnojamojo paveldą padeda jį išsaugoti ir taip prisideda prie pagrindinio paveldosaugos tikslo (apsaugos) pasiekimo. Tačiau neturime duomenų

²³⁹ Bendra investicijų suma kultūros paveldo objektų tvarkybai pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos priemonę *Kaimo atnaujinimas ir plėtra* buvo numatyta 20 152 889 EUR, o iki 2014 m. pabaigos panaudota buvo tik 2 522 197 EUR, t.y. tik 12,5%.

apie tvarkybos darbų įtaką visuomenės poreikių patenkinimo pokyčiui. Pažymėtina, kad išskaidytas („sudurstytas“, t.y. tik per kelerius metus atskirais sprendimais skiriamas) finansavimas neigiamai veikia programų sukurtų rezultatų tvarumą, nes užsitęsia tvarkybos darbai ir dėl to paveldo objektas kurį (ilgą) laiką negali būti visapusiškai panaudojamas (pritaikomas).

- Programų įgyvendinimo vertinimo kriterijai (indėlio ir produkto rodikliai) nėra tinkami, nes matuoja valstybės indėlį (skiriamas lėšas) ir procesus, o ne pasiekiamus rezultatus. Pažymėtina, kad 2010–2014 m. programoms nebuvo nustatytas nė vienas rezultato ar efekto lygmens rodiklis. Produkto ir indėlio rodikliai nėra diferencijuojami pagal tvarkybos darbų kompleksiskumą, pavyzdžiui: viso paveldo objekto tvarkymas ir paveldo objekto dalies tvarkymas apskaitomas vienodai, nors objektų dalims tvarkyti skirtų projektų produktų ir indėlio rodiklių svoris turėtų būti mažesnis. Administruojamų programų stebėseną (rodikliai) nėra suderinta su *Kultūros objektų aktualizavimo 2014–2020 metų programa*. Kadangi tinkami rezultatyvumui vertinti rodikliai nėra nei nustatyti, nei Kultūros paveldo departamento renkami (tokie ar panašūs) duomenys, todėl išvados dėl Kultūros paveldo departamento administruojamų programų rezultatyvumo ir efektyvumo yra sąlyginės.
- Jei vertinsime pagal Kultūros paveldo departamento pasirinktus programų indėlio ir produkto rodiklius, tai programos yra įgyvendinamos rezultatyviai, o siektini tiksliai reikšmingai viršijami. Rodiklių viršijimą lemia netinkamas ir nesusinchronizuotas planavimo procesas – neretai KPD metinis veiklos planas patvirtinamas anksčiau nei KPD administruojamų programų metiniai planai. Įgyvendinant KPD administruojamų programų metinius veiklos planus dažnai yra perskirstomos lėšos, skiriamos papildomos lėšos iš programų rezervo, todėl yra pasiekiami žymiai geresni rezultatai nei planuota. Vertinant Žemaičių krikšto ir Žemaičių vyskupystės įsteigimo 600 metų jubiliejaus minėjimo 2009–2017 metų programos ir Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo (paveldotvarka) piligrimų ir turizmo reikmėms programos rezultatyvumą nustatyta, kad abi programos yra įgyvendinamos rezultatyviai, t.y. pasiekiami KPD metiniame plane numatytos rodiklių reikšmės. Vis dėlto vertinant programų rezultatyvumą pagal Vyriausybės patvirtintų programų veiklų plane numatytus tikslus, galima teigti, kad programų įgyvendinimas ir rezultatyvų pasiekimas vėluoja, t.y. nėra pakankamas.

13. Kokie vidaus ir išorės veiksniai daro įtaką KPD administruojamų programų įgyvendinimo rezultatams?

- Programų įgyvendinimui turėjo įtakos ilgai trunkantys tvarkybos dokumentų parengimo ir derinimo procesai, kuriems užsitęsęs likdavo nepakankamai laiko tvarkybos darbų įgyvendinimui. Numatytus tvarkybos darbų rezultatus taip pat neigiamai veikė ilgai trunkantys viešieji pirkimai, dėl kurių tvarkybos darbų įgyvendinimas negalėjo būti įgyvendinamas pagal numatytą grafiką.
- Įgyvendinimą taip pat neigiamai veikė nepakankamos nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkų žinios ir kompetencijų stygius parengiant ir suderinant tvarkybos darbams reikalingus dokumentus, o taip pat jų (savininkų) nepakankamos galimybės ir (arba) suinteresuotumas nuosavomis lėšomis prisidėti prie jų valdomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos darbų.

14. Kaip sukurti efektyvią finansinių ir nefinansinių paskatų sistemą nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos srityje?

- Efektyviai finansinių ir nefinansinių paskatų sistemai yra reikalingi keli svarbiausieji dalykai: *viešosios politikos lygiu* - nuostatos dėl nekilnojamojo paveldo objektų (pastatų) panaudojimo kaip pagrindinės jų išsaugojimo ateities kartoms galimybės įtvirtinimo (iš esmės pagrindinio veiklos vertinimo kriterijaus), ilgalaikiu ir plačiu požiūriu į paveldo objektų išsaugojimą ir aktualizavimą grįstos (suvestinės) programos; funkcijų ir reglamentavimo išgryninimo ir supaprastinimo; paslaugų teikimo reikšmingo pagerinimo bei orientacijos į paveldo objektų savininkus; *politiniu ir instituciniu lygiu* – deramas Vyriausybės dėmesys bei Kultūros ministerijos ir Kultūros paveldo departamento lyderystė ir bendradarbiavimas, administracinės kultūros pokytis Kultūros paveldo departamente ir savivaldybių paveldosaugos padalinuose; *resursų lygiu* – gebėjimų ministerijoje, departamente ir savivaldybių administracijose sustiprinimas bei tam tikri papildomi viešieji finansiniai išteklių/paskatos ir finansinių išteklių sutelkimas nacionalinės/regioninės reikšmės objektų ir su jais susijusių teritorijų bei infrastruktūros kompleksinei tvarkybai; *įrodymų (duomenų) lygiu* – nekilnojamojo paveldo objektų apskaitos ir stebėsenos sistemų sutvarkymas.

9.2 REKOMENDACIJOS

9.2.1 Sisteminės rekomendacijos / rekomendacijos dėl paveldo politikos

1. Rekomenduojame formuojant ir įgyvendinant nekilnojamojo kultūros paveldo (statinių) apsaugos politiką vadovautis principine nuostata, kad paveldo išsaugojimas ateities kartoms yra įmanomas tik jį panaudojant („įveiklinant“).
2. Svarbiausia (prioritetine) rekomendacija laikytinas siūlymas spręsti paveldo apsaugos ir tvarkybos sistemos valdymo klausimus, susijusius su nekilnojamojo kultūros paveldo apskaita:
 - a. Rekomenduojame Kultūros ministerijai tarpininkaujant užtikrinti techninius pakeitimus, kurie įgalintų atnaujintą Kultūros vertybių registre esančią informaciją susieti su Nekilnojamojo turto registru ir Gyventojų registru, o jei informacijos sąsajai reikalingos papildomos valstybės biudžeto lėšos, dėl to priimti Vyriausybės sprendimą.
 - b. Kultūros ministerijai ir Kultūros paveldo departamentui rekomenduojame Kultūros vertybių registre ir/arba Kultūros paveldo elektroninių paslaugų informacinėje sistemoje (KPEPIS) užtikrinti informacijos automatinės paieškos funkciją (nekilnojamojo paveldo objektų sąrašų sudarymui) ir jos (informacijos) agregavimą pagal kultūros paveldo politikos formavimui ir jos įgyvendinimo stebėsenai reikalingus požymius (pavyzdžiui, paveldo objekto reikšmingumo lygis, apsaugos lygis, būklė, savininko (valdytojo) tipas, medžiagiškumas, vertybės sukūrimo laikotarpis, priklausymas paveldo maršrutui, objekto adresas, tvarkybai ir aktualizavimui skirtos lėšos, vertingosios savybės, priklausymas pastatų kompleksui ir kt.) ir požymių derinius. Jei KPEPIS projekto įgyvendinimo metu paieškai ir duomenų agregavimui sukurti funkcionalumai yra pakankami, bet registre trūksta reikšmių pagal kiekvieną iš šių požymių (išskyrus vertingąsias savybes) priskyrimo individualiems objektams, Kultūros paveldo departamentas turėtų pateikti vertinimą, kiek laiko ir kokių išteklių reikia, kad šios individualių objektų reikšmės būtų suvestos į registrą/KPEPIS. Atsižvelgdama į šį vertinimą Kultūros ministerija turėtų nuspręsti dėl terminų šiems darbams atlikti.
 - c. Rekomenduojame, kad Kultūros vertybių registre esanti informacija apie kompleksams priklausančius statinius pagal aukščiau minėtus požymius būtų prieinama atskirų statinių lygyje.
3. Siekiant Kultūros vertybių registrą panaudoti politikos formavimui ir įgyvendinimui bei privačių investuotojų pritraukimui yra būtina paspartinti vertingųjų savybių nustatymo procesą. Rekomenduojame valstybės biudžeto lėšomis finansuoti 3–5 metų trukmės apie 3 milijonų EUR dydžio specialų projektą, skirtą visų į Kultūros vertybių registrą įrašytų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų vertingųjų savybių nustatymui.
4. Nepaisant svarbaus žingsnio į priekį ilgalaikiame kultūros infrastruktūros atnaujinimo ir pritaikymo visuomenės poreikiams planavime (parengta ir įgyvendinama *2014 – 2020 m. Kultūros objektų aktualizavimo programa*), valstybės išsipareigojimams nekilnojamojo kultūros paveldo objektų (statinių) išsaugojimui ir pritaikymui (panaudojimui) reikalinga platesnė programa jau vien todėl, kad valstybės išsipareigojimai gali ir turi būti realizuojami ne vien investavimo į šiuos statinius būdu. Rekomenduojame, kad Kultūros ministerija arba Kultūros paveldo departamentas parengti tokią (suvestinę) ilgalaikę (iki 2020 m.) programą, kuri būtų sudaryta iš objektų ir jų atžvilgiu numatomų atlikti veiksmų (investicijų ar išsaugojimo/įveiklinimo kitais būdais) sąrašų. Taip pat rekomenduojame, kad ministerija arba departamentas reguliariai (pvz., kas trejus metus) stebėtų pažangą išsaugant ir aktualizuojant paveldo objektus ir parengtų pažangos ataskaitą. Rekomenduojame, kad, atsižvelgdama į tarpinstitucinį esamų nekilnojamojo paveldo objektų tvarkybos problemų ir jų galimų sprendimo būdų pobūdį, joms nuolatinių nuoširdų (neproginį) dėmesį skirtų ir Vyriausybė, pavyzdžiui, svarstydamą problemų sprendimo veiksmų plano (kuris galėtų būti parengtas šių rekomendacijų pagrindu) įgyvendinimo stebėsenos rezultatus.

5. Rekomenduojame išgryninti Kultūros paveldo departamento ir savivaldybių paveldosaugos padalinių funkcijas bei įvertinti joms įgyventi skiriamų (finansinių ir žmogiškųjų) išteklių pakankamumą dėl i) kultūros paveldo objektų apskaitos, ii) objektų tvarkybai reikalingų dokumentų derinimo ir leidimų išdavimo bei iii) objektų būklės stebėsenos. Gryninimas galimas esamo mišraus modelio pertvarkymo didesnės centralizacijos linkme arba perskirstant funkcijų įgyvendinimo mastą dabartiniame mišriame modelyje, peržiūrint (iš naujo įvertinant) joms įgyvendinti reikalingus išteklius. Kadangi šios peržiūros įgyvendinimas gali pareikalauti Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo pakeitimo, rekomenduojame, kad šiuo klausimu Kultūros ministerija parengtų ir Vyriausybės Strateginiam komitetui pateiktų galimų sprendimų alternatyvas su jų poveikio vertinimu (Pastaba. i) ir ii) problemų sprendimas yra labiau susijęs su ištekliais ir gebėjimais²⁴⁰, o ii) – institucijų atsakomybėmis). Šio funkcijų išgryninimo metu rekomenduojame įtvirtinti vieno langelio principo paslaugas išduodant leidimus tvarkybos darbams.
6. Rekomenduojame, kad kompleksinėms investicijoms (tvarkybai) į nacionalinės ir regioninės reikšmės kultūros ir gamtos paveldo objektus užtikrinti būtų sudarytas atitinkamų projektų, kuriems galėtų būti panaudotos įvairių institucijų lėšos. Šį sąrašą bei finansavimo šaltinius turėtų patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Ilguoju laikotarpiu efektyvesnį tarpinstitucinį bendradarbiavimą leistų užtikrinti valstybinių kultūrinių rezervatų arba istorinių (nacionalinių arba regioninių) parkų steigimas.
7. Rekomenduojame Kultūros ministerijai (parengiant įstatymų ir poįstatyminių aktų pakeitimus) susieti nekilnojamojo kultūros paveldo objektų reikšmingumo lygį (nacionalinį/regioninį ir vietinį) su objektų tvarkybai reikalingų dokumentų derinimo ir leidimų išdavimo reikalavimais. Turėtų būti įtvirtintas proporcingumo principas – žemesnio reikšmingumo lygio objektų tvarkybos dokumentams ir leidimams turėtų būti keliami paprastesni reikalavimai.
8. Rekomenduojame Kultūros ministerijai inicijuoti įstatymų pakeitimus, siekiant panaikinti prievolę statybos vykdytojui gauti leidimą tvarkybos darbams (apsiribojant prievole gauti leidimą statybos darbams) tais atvejais, kai paveldo objekte vienu metu (kartu) atliekami tvarkomieji paveldosaugos darbai (pavyzdžiui, konservavimas arba restauravimas) ir kultūros paveldo statinio tvarkomieji statybos darbai (t.y. su paveldo vertingųjų savybių išsaugojimu nesusiję statybos darbai).²⁴¹

9.2.2 Rekomendacijos dėl Kultūros paveldo departamento ir jo administruojamų programų

1. Rekomenduojame, kad Kultūros ministerija (dialogo būdu) Kultūros paveldo departamentui suformuluotų vidutinės trukmės ir ilgalaikius veiklos tikslus. Rekomenduojame pagerinti komunikaciją ir bendradarbiavimą tarp šių įstaigų.
2. Rekomenduojame peržiūrėti Kultūros paveldo departamento administruojamų nekilnojamojo kultūros paveldo programų stebėsenos kriterijus ir įtraukti programų pasiektus rezultatus ir efektus matuojančius rodiklius. Kultūros paveldo departamento administruojamų programų rodiklius rekomenduojama susieti su *Kultūros objektų aktualizavimo 2014–2020 metų programa*. Galimų aukštesnio lygio (rezultato ir efekto) vertinimo kriterijų, planuojant departamento veiklą ir paveldotvarkos programų įgyvendinimą, pavyzdžių galima rasti *Kultūros ministerijos strateginiame veiklos plane*, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. gegužės 4 d. nutarimu Nr. 511 (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. liepos 18 d. nutarimo Nr. 932 redakcija) patvirtintame *Institucijų atliekamų priežiūros funkcijų optimizavimo gairių apraše* ir su juo susietose Ūkio ministerijos rekomendacijose, kaip įdiegti ir taikyti priežiūros institucijų veiklos efektyvumo (rezultatyvumo) rodiklius (2011 m.), Kultūros ministerijai pavaldžių ir nacionalinių kultūros bei meno įstaigų veiklos

²⁴⁰ Didžiųjų miestų savivaldybių įsteigtų vertinimo tarybų atveju taip pat galėtų būti ir klausimas dėl įgaliojimų spręsti dėl vertingųjų savybių nustatymo visų reikšmingumo lygių nekilnojamojo kultūros paveldo – žr. šios ataskaitos 3.1 skyrių.

²⁴¹ Tvarkybos darbai būtų, kaip ir dabar, atliekami pagal su Kultūros paveldo teritoriniu padaliniu suderintą tvarkybos darbų projektą arba techninį projektą, kurio sudedamąja dalimi gali būti tvarkybos darbų projektas.

vertinimo kriterijų (rodiklių) sąrašė (klasifikatoriuje)²⁴² bei užsienio šalių (pvz., Australijos nekilnojamojo paveldo konservavimo programos) pavyzdžiuose.

3. Rekomenduojame, kad Kultūros paveldo departamentui formuluojant vidutinės ir ilgalaikės trukmės veiklos užduotis, vienu iš ilgalaikių departamento strateginių veiklos tikslų (ir atitinkamai – veiklos vertinimo kriterijų) būtų nustatytas (su paveldotvarkos programos investicijomis nebūtinai susijęs) privačių investicijų pritraukimas nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybai. Panaudojant departamento sukauptą patirtį, rekomenduojama įsteigti struktūrinį padalinį investuotojų paieškai.
4. Įgyvendinant šį tikslą, minimali užduotis Kultūros paveldo departamentui (neatliekant struktūrinių pertvarkymų) galėtų būti parengti aktualizavimui (investavimui) skiriamų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų sąrašą. Į šį sąrašą galėtų būti įtraukti valstybės, savivaldybės ir privačių savininkų (jiems pareiškus norą) nekilnojamojo kultūros paveldo objektai, kuriuos potencialūs investuotojai galėtų įsigyti ir pritaikyti savo reikmėms. Paveldo objektų sąrašė esantiems objektams prioriteto keliu turėtų būti nustatytos vertingosios savybės, parengti projekciniai pasiūlymai dėl pritaikymo.
5. Kultūros paveldo departamentui rekomenduojame sukurti techninių konsultacijų ir pagalbos objektų valdytojams sistemą, sudarančią prielaidas spartesnei ir rezultatyvesnei paveldo tvarkybai. Ją rekomenduojame įgyvendinti įsteigiant paveldo objekto savininko krepšelį ir parengiant bei pagerinant paveldo objektų savininkams aktualios informaciją ir/arba jos kokybę.
6. (Susijusi rekomendacija) Rekomenduojame, kad Kultūros paveldo departamentas peržiūrėtų ir į vieną aprašą susistemintų ir esant galimybei, supaprastintų bei standartizuotų ir viešai paskelbtų esančias objektų tvarkybai reikalingų dokumentų derinimo ir leidimų išdavimo procedūras tarp Kultūros paveldo departamento, savivaldybių administracijų ir kitų suinteresuotų institucijų.
7. Rekomenduojame sudaryti technines galimybes Kultūros vertybių registre kaupiamą informaciją panaudoti identifikuojant tvarkybos darbų poreikį. Nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų būklės stebėsenos duomenys turėtų būti panaudojami nuolatiniam paveldo objektų tvarkybos darbų poreikio stebėjimui ir identifikavimui. Rekomenduojame, kad Kultūros departamentas, kasmet rengdamas *Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėsenos apibendrinimą ir prognozavimą valstybės mastu*, šioje apžvalgoje pateiktų duomenis apie tvarkybos darbų poreikį.
8. Rekomenduojame *Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programoje* nustatyti paveldo objektų savininkų (valdytojų) kofinansavimo normą tais atvejais, kai jie siekia gauti dalinį finansavimą iš valstybės biudžeto.
9. Rekomenduojame peržiūrėti nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybų pavyzdinius nuostatus ir atlikti pakeitimus, kurias vertinimo tarybų ekspertams keliami kvalifikaciniai reikalavimai būtų susieti su vertinimo tarybų galimybėmis priimti sprendimus pagal nekilnojamojo kultūros paveldo objektų reikšmingumo lygį. Rekomenduojama į vertinimo tarybų sudėtį įtraukti daugiau nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų tvarkybos darbų praktikų (architektų, projektuotojų ir pan.), kurių dalyvavimas vertingųjų savybių nustatymo procese padėtų pasiekti geresnį kompromisą tarp vertingųjų savybių išsaugojimo arba atkūrimo ir nekilnojamojo kultūros paveldo objektų panaudojimo galimybių.
10. Siekiant objektyvesnės (nepaviršutinės) nekilnojamojo kultūros paveldo objektų būklės stebėsenos ir jos metu surenkamų duomenų kokybės, rekomenduojame Kultūros paveldo departamentui parengti nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėsenos metodiką (rekomendacijas dėl būklės vertinimo), diferencijuotą pagal objektų medžiagiškumą ir kitus reikšmingus paveldo objekto požymius. Parengus metodiką rekomenduojame organizuoti kvalifikacijos tobulinimo kursus Kultūros paveldo departamento teritorinių padalinių ir savivaldybių paveldosauginių padalinių tarnautojams.

²⁴² Žr. ESTEP (2015) *Kultūros ir meno institucijų veiklos vertinimo ir valdymo modelio galimybių studija* (2015 m. kovo 13 d. redakcija).

11. Rekomenduojame, kad Kultūros paveldo departamentas parengtų paveldo objekto savininko atmintinę (vadovą), kurioje suprantama (nebiurokratine) kalba būtų pateikiama svarbiausia informacija apie tai, kaip galima įgyvendinti paveldosauginius reikalavimus, finansavimo galimybes, institucijų kompetencijas, susijusias su paveldo objektais.
12. Rekomenduojame Kultūros paveldo departamento interneto svetainėje paskelbti visas galimybes (t.y. ne tik departamento administruojamų paveldotvarkos programų) nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkams gauti finansavimą kultūros paveldo objektų tvarkybai iš skirtingų finansavimo šaltinių.
13. Objektų valdytojai (savininkai) ir potencialūs investuotojai yra suinteresuoti didesniu informacijos apie nekilnojamojo kultūros paveldo objektų ištyrimo lygį prieinamumu. Todėl rekomenduojame Kultūros paveldo departamento svetainėje arba Kultūros paveldo elektroninių paslaugų informacinėje sistemoje (KPEPIS) talpinti su nekilnojamoju kultūros paveldu susijusius valstybės lėšomis atliktų tyrimų ataskaitas ir (atskiru sąrašu) – visų žinomų tyrimų pavadinimus.
14. Rekomenduojame spręsti problemą, kai sprendimus dėl parengtų projektinių pasiūlymų, tvarkybos darbų projektų ir techninių projektų priimantys arba sprendimų projektus rengiantys priežiūros institucijų (Kultūros paveldo departamento ir savivaldybių paveldosaugos padalinių) specialistams nepakanka kvalifikacijos įvertinti aukščiau minėtų dokumentų kokybę ir dokumentų atitikimą paveldosaugos reikalavimams. Tuo tikslu rekomenduojame įvesti privalomą atestuoti visų Kultūros paveldo departamento ir savivaldybių paveldosaugos padalinių darbuotojų, kurie dalyvauja derinant projektinius pasiūlymus, tvarkybos darbų ir statybos darbų techninius projektus atestaciją pagal minėtų dokumentų rengėjams privalomus kvalifikacinius reikalavimus, t.y. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 14 d. įsakymu patvirtintas *Specialistų, vykdančių nekilnojamojo kultūros paveldo taikomuosius mokslinius ardomuosius tyrimus, rengiančių tvarkomųjų paveldosaugos darbų projektus, atliekančių tvarkomuosius paveldosaugos darbus bei vadovaujančių tokiems darbams, atliekančių paveldosaugos (specialiąją) ekspertizę, atestavimo taisykles*.

9.2.3 Detalesnės su tvarkybos paskatomis susijusios ir kitos techninės rekomendacijos

1. Sprendžiant privatiems nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkams aktualią turto konsolidacijos problemą rekomenduojama Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme įtvirtinti nekilnojamojo kultūros paveldo objekto vystytojo sąvoką. Nekilnojamojo kultūros paveldo objekto vystytojui turėtų būti suteikiama pirmenybė išigyjant su konkrečiu objektu susijusį dar neprivatizuotą turta, taip pat privatizuotą turta, t.y. kuris yra naudojamas viešosioms reikmėms, bet esant poreikiui galėtų būti parduotas ar pakeistas ekvivalenčiu (pavyzdžiui, socialinis būstas). Rekomenduojama Kultūros ministerijai inicijuoti suinteresuotų institucijų darbo grupę, kuri įvertintų konsolidacijos mechanizmo pritaikymo galimybes.
2. Rekomenduojame, kad Kultūros ministerija inicijuotų Statybos techninių reglamentų ir Paveldo tvarkybos reglamentų peržiūrą (suderinamumo analizę) ir jos metu eliminuotų prieštaringą teisinį reguliavimą. Trumpuoju laikotarpiu rekomenduojama parengti detalias metodines rekomendacijas nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkybos darbus atliekantiems specialistams, kaip elgtis susidūrus su nesuderinto reguliavimo nuostatomis.
3. Rekomenduojama pakeisti išlaidų už tvarkybos darbus kompensavimo privačių paveldo objektų savininkams mechanizmo aprašą ir numatyti galimybę kompensacijas mokėti daugiau kaip vieną kartą per metus. Siekiant sumažinti nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkų laiko sąnaudas, rekomenduojama peržiūrėti ir supaprastinti reikalavimus dokumentams, kuriuos savininkai turi pateikti dėl kompensacijos. Rekomenduojame tinkamomis kompensavimui išlaidomis pripažinti paveldo objektų savininkų patirtas išlaidas parengiant apskaitos dokumentus, reikalingus nekilnojamojo kultūros paveldo objekto vertingųjų savybių nustatymui.

4. Rekomenduojame, kad avarinės grėsmės pašalinimo darbų finansavimas iš Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos programos privačių valstybės saugomų paveldo objektų (pastatų) savininkams būtų skiriamas visiškai arba iš dalies avansu.
5. Rekomenduojame skiriant valstybės biudžeto ir/ar Europos Sąjungos struktūrinės paramos fondų lėšomis įgyvendinamų programų finansavimą infrastruktūros modernizavimui ir plėtrai, prioritetą teikti nekilnojamojo kultūros paveldo objektams – vertinant finansavimui pateiktas paraiškas siūlytina skirti papildomus konkursinius balus paraiškoms, kuriose numatyta modernizuoti ir pritaikyti į Kultūros vertybių registrą įtrauktus pastatus. Siūlome, kad šie papildomi balai būtų skiriami visoms į Kultūros vertybių registrą įtrauktų statinių modernizavimo ir plėtros projektams finansuoti pateiktoms paraiškoms.
6. Kultūros ministerijai rekomenduojame parengti ir teikti Vyriausybei svarstyti Nekilnojamojo turto mokesčio ir Žemės mokesčio įstatymo pataisas, kurios leistų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų, kuriuose atlikti tvarkybos darbai²⁴³, savininkams (valdytojams) laikinai nemokėti nekilnojamojo turto mokesčio ar jo dalies ir/arba žemės mokesčio ar jo dalies proporcingai į objektą investuotoms lėšoms. Siūlome, kad ši mokestinė laikinoji lengvata galėtų būti taikoma visiems į Kultūros vertybių registrą įtrauktų statinių savininkams.
7. Rekomenduojame Kultūros ministerijai įvertinti galimybes dalį planuojamų konkursinių ES struktūrinių fondų investicijų lėšų (privačių savininkų valdomam nekilnojamojo paveldo objektų tvarkybai) skirti Garantinio fondo nekilnojamojo paveldo tvarkybos darbams įsteigimui ir jo funkcijų įgyvendinimui.

²⁴³ Tvarkomieji paveldosaugos darbai ir/ar kultūros paveldo statinio tvarkomieji statybos darbai.

ANTRINIŲ INFORMACIJOS ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2013 m. spalio 18 d. įsakymas Nr. D1-772 „Dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2010 m. rugsėjo 27 d. įsakymo Nr. D1-813 „Dėl statybos techninio reglamento STR 1.01.06:2010 „ypatingi statiniai“ patvirtinimo“ pakeitimo“.
2. Lietuvos Respublikos ir Šventojo sosto sutarties Dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje ratifikavimo įstatymas. 2000 m. liepos 20 d. Nr. VIII-1885
3. Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutartis Dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje. 2000 m. gegužės 5 d.
4. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 14 d. įsakymas Nr. IV-146 „Dėl specialistų, vykdančių nekilnojamojo kultūros paveldo taikomuosius mokslinius ardomuosius tyrimus, rengiančių tvarkomųjų paveldosaugos darbų projektus, atliekančių tvarkomuosius paveldosaugos darbus bei vadovaujančių tokiems darbams, atliekančių paveldosaugos (specialiąją) ekspertizę, atestavimo taisyklių ir nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialisto atestato formos patvirtinimo“. Aktuali (2012 09 12) redakcija.
5. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 15 d. įsakymas Nr. IV-149 „Dėl nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybų pavyzdinių nuostatų patvirtinimo“.
6. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. birželio 30 d. įsakymo Nr. IV-318 „Dėl nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėsenos taisyklių patvirtinimo“.
7. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2010 m. kovo 19 d. įsakymas Nr. IV – 171 „Dėl Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2010–2012 metų strateginio veiklos plano patvirtinimo“.
8. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2012 m. lapkričio 16 d. įsakymas IV-811 „Dėl Nacionalines kultūros paveldo apsaugos politikos gairių patvirtinimo“.
9. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2012 m. rugpjūčio 27 d. įsakymas Nr. IV-563 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 20 d. įsakymo Nr. IV-157 „Dėl privačios nuosavybės – prienamų visuomenei lankyti valstybės saugomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkomųjų paveldosaugos darbų išlaidų kompensavimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“.
10. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2012 m. spalio 9 d. įsakymas Nr. IV-685 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. birželio 30 b. įsakymo Nr. IV-318 „Dėl nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėsenos taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“.
11. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2013 m. rugpjūčio 20 d. įsakymas Nr. IV-607 „Dėl apsaugos techninių priemonių įrengimo ir neatidėliotinių saugojimo darbų sąrašo patvirtinimo“.
12. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2013 m. rugpjūčio 27 d. įsakymas Nr. IV-622 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 20 d. įsakymo Nr. IV-157 „Dėl privačios nuosavybės – prienamų visuomenei lankyti valstybės saugomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkomųjų paveldosaugos darbų išlaidų kompensavimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“.
13. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2013 m. rugsėjo 25 d. įsakymas Nr. IV-663 „Dėl paveldo tvarkybos reglamento PTR 3.08.01:2013 „tvarkybos darbų rūšys“ patvirtinimo“.
14. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2014 m. birželio 23 d. įsakymas Nr. IV-489 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 20 d. įsakymo Nr. IV-159 „Dėl paveldo tvarkybos reglamento PTR 3.02.01:2005 „Tvarkomųjų paveldosaugos darbų projektavimo sąlygų (laikinių apsaugos reglamentų) išdavimo taisyklės“ patvirtinimo“ pakeitimo“.
15. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2014 m. birželio 30 d. įsakymas Nr. IV – 524 „Dėl nekilnojamųjų ir kilnojamųjų kultūros vertybių išsaugojimo darbų finansavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.
16. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2014 m. gegužės 13 d. įsakymas Nr. IV-341 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2007 m. birželio 4 d. įsakymo Nr. IV- 329 „Dėl paveldo tvarkybos reglamento PTR 3.06.01:2007 „Kultūros paveldo tvarkybos darbų projektų rengimo taisyklės“ patvirtinimo“ pakeitimo“.
17. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2014 m. lapkričio 5 d. įsakymas Nr. IV-787 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. gegužės 9 d. įsakymo Nr. IV-199 „Dėl kultūros paveldo objekto būklės tikrinimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“.
18. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2014 m. lapkričio 5 d. įsakymas Nr. IV-786 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. birželio 30 d. įsakymo Nr. IV-318 „Dėl nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėsenos taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“.

19. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2014 m. liepos 18 d. įsakymas Nr. ĮV – 559 „Dėl nekilnojamųjų ir kilnojamųjų vertybių išsaugojimo darbų pagal Lietuvos Respublikos ir Šventojo sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programos finansavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.
20. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2014 m. rugsėjo 12 d. įsakymas Nr. ĮV-628 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2014 m. liepos 18 d. įsakymo nr. ĮV-559 „Dėl nekilnojamųjų ir kilnojamųjų kultūros vertybių išsaugojimo darbų pagal Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) programą finansavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“.
21. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2014 m. spalio 6 d. įsakymas Nr. ĮV – 708 „Dėl Kultūros objektų aktualizavimo 2014–2020 metų programos patvirtinimo“.
22. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2015 m. kovo 18 d. įsakymas nr. ĮV-182 „Dėl 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 5 prioriteto „aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“ priemonės „aktualizuoti kultūros paveldą“ prioritetinio kultūros paveldo objektų, galimų finansuoti atrenkant valstybės planavimo būdu, sąrašo patvirtinimo“.
23. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2015 m. sausio 26 d. įsakymas Nr. ĮV-37 „Dėl Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijos 2015–2017 metų strateginio veiklos plano patvirtinimo“.
24. Lietuvos Respublikos Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 5, 8, 19, 22 straipsnių pakeitimo įstatymas, 2013 m. spalio 10 d. Nr. XII-549.
25. Lietuvos Respublikos Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas Nr. I-733, aktuali redakcija nuo 2014 m. sausio 1 d.
26. Lietuvos Respublikos Saugomų teritorijų įstatymo pakeitimo įstatymas. 2001 m. gruodžio 4 d. Nr. IX-628
27. Lietuvos Respublikos Seimo 2010 m. birželio 30 d. nutarimas Nr. XI-977 „Dėl Lietuvos kultūros politikos kaitos gairių patvirtinimo“.
28. Lietuvos Respublikos Statybos įstatymas 1996 m. kovo 19 d. Nr. I-1240. Aktuali redakcija.
29. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2014 m. liepos 16 d. nutarimas Nr. 690 „Dėl Šv. Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų išsaugojimo ir pritaikymo“.
30. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugsėjo 29 d. nutarimas Nr. 1053 „Dėl kultūros vertybių registro įsteigimo ir kultūros vertybių registro nuostatų patvirtinimo“.
31. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. rugpjūčio 31 d. nutarimas Nr. 838 „Dėl Pažaislio Kamaldulių vienuolyno ansamblio išsaugojimo 2006–2010 metų programos patvirtinimo“.
32. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 8 d. nutarimas Nr. 842 „Dėl Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo piligrimų ir turizmo reikmėms 2007–2013 metų programos patvirtinimo“. Aktuali redakcija 2011 m. liepos 13 d. nutarimas Nr. 816).
33. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. rugsėjo 10 d. nutarimas Nr. 940 „Dėl Žemaičių krikšto ir Žemaičių vyskupystės įsteigimo 600 metų jubiliejaus minėjimo 2009–2017 metų programos patvirtinimo ir šios programos priežiūros komisijos sudarumo“. Aktuali (2012-07-27) redakcija.
34. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. spalio 27 d. nutarimas Nr. 1269 „Dėl Lietuvos kultūros politikos kaitos gairių įgyvendinimo tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo“.
35. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. lapkričio 28 d. nutarimas Nr. 1482 „Dėl 2014–2020 metų Nacionalinės pažangos programos patvirtinimo“.
36. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. kovo 13 d. nutarimas Nr. 228 Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 metų programos įgyvendinimo prioritetinių priemonių patvirtinimo“.
37. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. kovo 19 d. nutarimas Nr. 269 „Dėl 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programos horizontaliojo prioriteto „Kultūra“ tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo“.
38. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2009 m. rugsėjo 23 d. nutarimas Nr. 1179 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugsėjo 29 d. nutarimo Nr. 1053 „Dėl Kultūros vertybių registro įsteigimo ir Kultūros vertybių registro nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“. Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2009 m. spalio 12 d. įsakymas Nr. Į-509 „Dėl Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2007 m. liepos 16 d. įsakymo nr. Į-291 „Dėl nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos bei Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) įgyvendinimo programų rengimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“.
39. Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2007 m. liepos 16 d. įsakymas Nr. Į-291 „Dėl Nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos bei Šventojo Sosto ir Lietuvos

Respublikos sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje (paveldotvarka) įgyvendinimo programų rengimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

40. Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėsenos apibendrinimas ir prognozavimas valstybės mastu (pagal rajonų savivaldybes), 2014. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, Galiojančių statybos techninių reglamentų sąvadas (2015-01-05). < http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=12476>.
41. Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, Paveldo tvarkybos reglamentai. <<http://www.kpd.lt/lt/pagrindinis-meniu/teisine-informacija/teises-aktai-2/paveldo-tvarkybos-reglamentai.html>>.

Knygos, straipsniai, ankstesni tyrimai ir kiti informacijos šaltiniai

42. Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2010 m. veiklos ataskaita.
43. Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2011 m. veiklos ataskaita.
44. Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2012 m. veiklos ataskaita.
45. Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2013 m. veiklos ataskaita.
46. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė, Valstybinio audito ataskaita „Kultūros paveldo išsaugojimas“, 2010 m. vasario 19 d. Nr. VA-P-50-2-2, Vilnius.
47. Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės 2010 m. vasario 19 d. Valstybinio audito ataskaita Nr. VA-P-50-2-2 „Kultūros paveldo išsaugojimas“.
48. Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės 2010 m. gegužės 28 d. Valstybinio audito ataskaita Nr. FA-P-50-9-45 „Kultūros paveldo departamente prie Kultūros ministerijos atlikto finansinio (teisėtumo) auditas“.
49. Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės valstybinio audito 2014 m. balandžio 30 d. ataskaita Nr. VA-P-50-2-4 „Dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimo užtikrinimas“.
50. Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, Apleistų, blogos būklės nekilnojamųjų kultūros paveldo vertybių sąrašas, 2012.
51. Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, Kultūros vertybių registre įregistruotų įvairių konfesijų maldos namų sąrašas, 2012 m.
52. Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, Kultūros vertybių registre įregistruotų Romos katalikų bažnyčių sąrašas, 2012 m.
53. Kultūros paveldo departamentas, Dvarai, kuriems savivaldybių ir KPD teritorinių padalinių siūloma panaikinti teisinę apsaugą, 2015.
54. Kultūros paveldo departamentas, Teisinės apsaugos naikinimas sunykusioms arba neišlikusioms nekilnojamosioms kultūros vertybėms, 2015.
55. Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos 2013 metais vykdytos Kultūros vertybių registre registruotų kultūros paveldo objektų, kurie nėra paskelbti valstybės ar savivaldybės saugomais, stebėsenos apibendrinimas ir prognozavimas. Vilnius: Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos.
56. Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, Medinės architektūros paveldo stebėsenos apibendrinimo ir prognozavimo santrauka bei priemonių, užtikrinančių medinio paveldo objektų išsaugojimą, plano projektas. Vilnius: 2009.
57. 2012 m. balandžio 4–8 d. Kultūros paveldo savaitės diskusijų aptarimas.
58. Nacionalinio kraštovaizdžio tvarkymo plano (projekto) aiškinamasis raštas, <http://www.am.lt/VI/files/File/krastovaizdis/krastovaizdzio%20planas/sprendiniai/Aiskinamojo%20rasto%20projektas%202015.pdf>
59. Pasiūlymai bei rekomendacijos dėl 2014–2020 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo kultūros srityje aprėpties ir jų vertinimo rodiklių. Vilnius: VŠĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai, 2013, 33.
60. State Heritage Office, 2014–2015 m. Heritage Grants Program, 2014.
61. State Heritage Office, Heritage Grants Program. < <http://stateheritage.wa.gov.au/conservation-and-development/grants-incentives/heritage-grants-program>> [Žiūrėta 2015 04 14].
62. Šakių rajono savivaldybės 2011 – 2017 metų plėtros strateginis planas.
63. The Department for Environment and Heritage, State of environment report 2008, Built Heritage. 2008, 280–285.

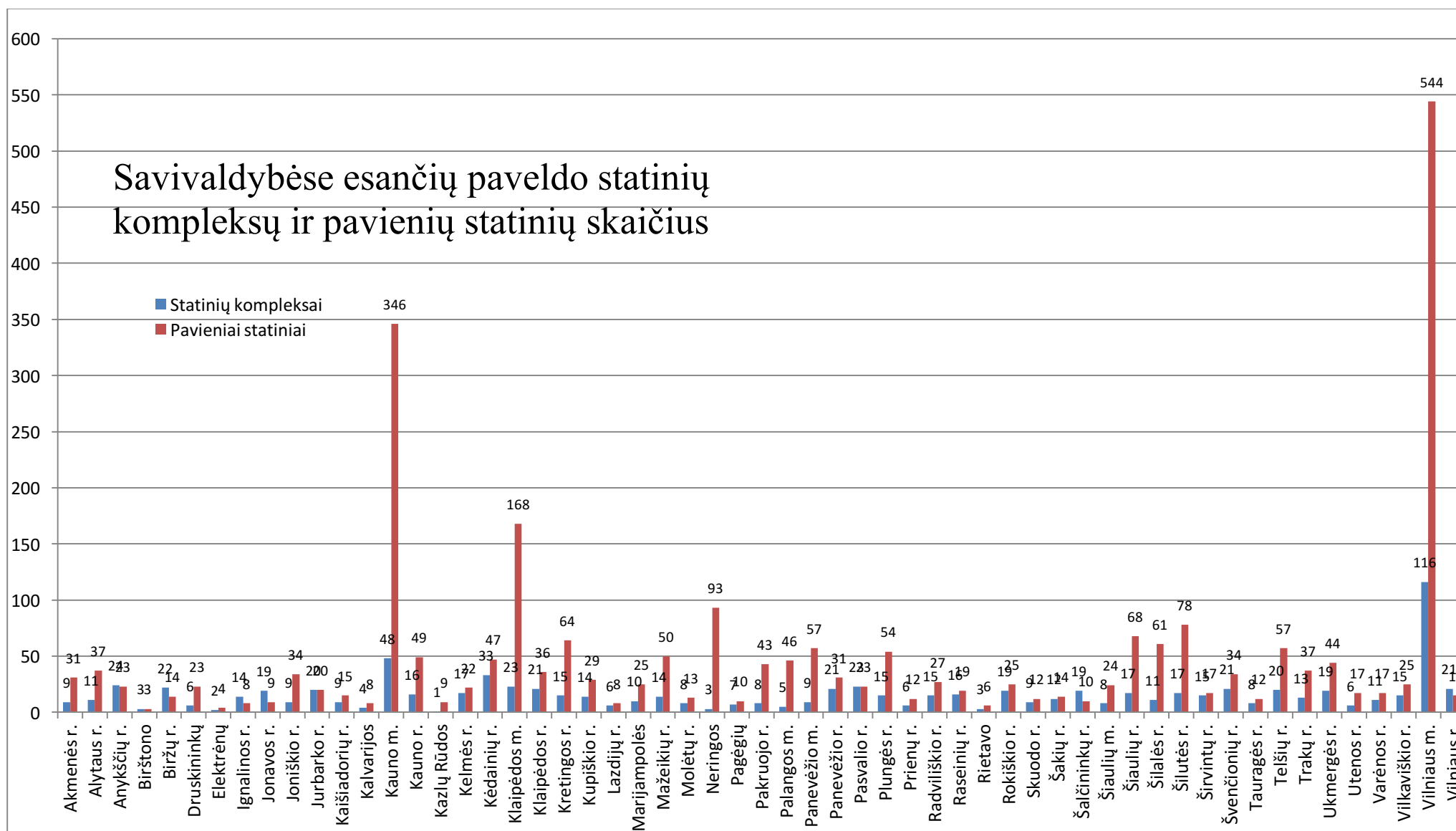
64. Vidaus reikalų ministerija, Kultūros paveldo elektroninių paslaugų informacinės sistemos (KPEPIS) sukūrimas. Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos tvarkomas Kultūros vertybių registras.
65. Australian Government Department of the Environment, Case Study Eight: Effective regional Heritage Advisory Services. < <http://www.environment.gov.au/resource/5-case-studies-economic-evaluation-and-benefits#study08>> [Žiūrėta 2015 01 08].
66. Charlottetown, Heritage Incentive Program Guidelines. 2012, 2–5.
67. ES struktūrinė parama 2007–2013 m., Projekto Kultūros paveldo elektroninių paslaugų informacinės sistemos (toliau – KPEPIS) sukūrimas aprašymas. <http://www.esparama.lt/projektas?id=31988&pgsz=10> [Žiūrėta 2015 03 27].
68. European Investment Bank, „2014–2020 JESSICA Evaluation Study for Nine Polish Regions“, Final Report, 30 April 2014, p. 59–60, <http://www.eib.org/attachments/documents/jessica_evaluation_study_for_nine_regions_part1_en.pdf>
69. Formative Evaluation of the Commercial Heritage Properties Incentive Fund, Final Report. 2007, 5.
70. Heritage Chairs and officials of Australia and New Zealand, Heritage Advisory Services Handbook a national guide for Government, Advisors and the Community, 2008, 2.
71. Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos ir Lietuvos nekilnojamojo turto plėtros asociacijos strateginio bendradarbiavimo sutartis „Kultūros paveldo aktualizavimas ir darni plėtra“. 2014 m. balandžio 29 d.
72. ESTEP (2015) Kultūros ir meno institucijų veiklos vertinimo ir valdymo modelio galimybių studija (2015 m. kovo 13 d. redakcija).

1 PRIEDAS. INTERVIU RESPONDENTŲ SĄRAŠAS

Eil. Nr.	Įstaiga	Atstovai	Interviu data
1.	Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūra	VšĮ „Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūra“ vadovas Gediminas Rutkauskas	2015 01 29
2.	Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos	Registro tvarkymo, viešųjų ryšių ir edukacijos skyriaus GIS vyriausiasis administratorius Edvardas Činčius	2015 02 04
3.	Kultūros ministerija	Saugomų teritorijų ir paveldo apsaugos skyriaus vedėja Irma Grigaitienė	2015 02 06
4.	Kultūros paveldo departamentas	Kultūros paveldo departamento Registrų tvarkymo, viešųjų ryšių ir edukacijos skyriaus vyriausioji specialistė Zita Ditauskienė, vyriausioji duomenų bazės operatorė Birutė Užkurėlytė	2015 02 26
5.	Kultūros paveldo departamentas	Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos Vilniaus teritorinio padalinio vyriausioji specialistė Aurelija Matuizienė.	2015 02 27
6.	Kultūros paveldo departamentas	Kultūros paveldo departamento Apskaitos, paveldotvarkos planavimo skyriaus vyriausioji specialistė Rita Kuncevičienė	2015 02 26
7.	Kultūros paveldo departamentas	Kultūros paveldo departamento Apskaitos, paveldotvarkos planavimo skyriaus vedėja Bronislava Raupėnienė, vyriausiosios specialistės Rasita Ankudavičienė ir Indrė Baliulytė	2015 02 26
8.	Kultūros paveldo departamentas	Kultūros paveldo departamento Registro tvarkymo, viešųjų ryšių ir edukacijos skyriaus vedėjas Alfredas Jomantas	2015 03 02
9.	Kultūros paveldo departamentas	Kultūros paveldo departamento direktorė Diana Varnaitė, Apskaitos, paveldotvarkos planavimo skyriaus vedėja Bronislava Raupėnienė	2015 03 02
10.	Kultūros ministerija	Europos Sąjungos paramos skyriaus vedėja Daiva Nazarovienė	2015 02 27
11.	Kultūros ministerija	Kultūros ministerijos Strateginio planavimo ir kontrolės departamento Europos ekonominės erdvės finansinio mechanizmo programų vadovė, vyriausioji specialistė Dalia Stabrauskaitė	2015 03 02
12.	Žvėryno nekilnojamojo turto agentūra	Žvėryno nekilnojamojo turto agentūros direktorius Irmantas Rimas	2015 03 03
13.	Lietuvos nekilnojamojo turto plėtros asociacija	Lietuvos nekilnojamojo turto plėtros asociacijos direktorius Mindaugas Statulevičius	2015 03 05
14.	Kultūros ministerija	Strateginio planavimo ir kontrolės departamento direktorė Eglė Saudargaitė, Saugomų teritorijų ir paveldo apsaugos skyriaus vedėja Irma Grigaitienė, Europos Sąjungos paramos skyriaus vedėja Daiva Nazarovienė, ministro patarėja Ramunė Zabulienė.	2015 03 13
15.	Kultūros ministerija	Europos Sąjungos paramos skyriaus vyriausiasis specialistas Andrius Jautakis	2015 03 17
16.	Kultūros paveldo departamentas	Apskaitos, paveldotvarkos planavimo skyriaus vyriausioji specialistė Irena Linčiuvienė	2015 03 23
17.	Švietimo ir mokslo ministerija	Švietimo ir mokslo ministerijos Turto valdymo ir viešųjų pirkimų skyriaus vedėja Margarita Jakštonienė	2015 03 23
18.	Kultūros paveldo departamentas	Kultūros paveldo departamento Apskaitos, paveldotvarkos planavimo skyriaus vyriausioji specialistė Indrė Baliulytė	2015 03 24
19.	Kultūros paveldo departamentas	Kultūros paveldo departamento Apskaitos, paveldotvarkos planavimo skyriaus vyriausioji specialistė Rasita	2015 03 25

Eil. Nr.	Įstaiga	Atstovai	Interviu data
		Ankudavičienė	
20.	Kultūros paveldo departamentas	Kultūros paveldo departamento Kontrolės skyriaus vedėjas Rimantas Kraujelis	2015 03 25
21.	Kultūros paveldo departamentas	Kultūros paveldo departamento direktoriaus pavaduotojas Algimantas Degutis	2015 03 26
22.	Europos investicijų bankas	JESSICA kontroliuojančiojo fondo atstovė Lietuvoje Junona Bumelytė	2015 04 07
23.	Karinės oro pajėgos	Karinių oro pajėgų inžinierė Dalia Pupinytė (Kauno tvirtovės vadavietės pastatų komplekso Komendanto rūmai)	2015 04 14
24.	UAB „Archinova“	UAB „Archinova“ architektas Aleksandras Gvildys	2015 04 14
25.	Prienų Kristaus Apreiškimo parapija	Vilkaviškio vyskupijos Prienų Kristaus Apreiškimo parapijos kun. g. kan. dek. Jonas Baliūnas	2015 04 14
26.	Pikelių Švc. Trejybės parpija	Telšių vyskupijos Pikelių Švc. Trejybės parapijos kun. kan. Zenonas Degutis	2015 04 14
27.	Šakių rajono savivaldybės administracija	Šakių rajono savivaldybės administracijos direktorius Juozas Puodžiukaitis (Zyplių dvaro sodyba)	2015 04 14
28.	Lietuvos dvarų ir pilių asociacija	Lietuvos dvarų ir pilių asociacijos prezidentas Arūnas Svitojus	2015 04 14
29.	UAB „Archinova“	UAB „Archinova“ direktorius Antanas Gvildys	2015 04 15
30.	UAB „Senojo miesto architektai“	UAB „Senojo miesto architektai“ projektų vadovė, Vilniaus miesto savivaldybės nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos narė Irena Kliobavičiūtė	2015 04 15
31.	Kultūros paveldo departamentas	Kultūros paveldo departamento Vilniaus teritorinio padalinio vyriausioji specialistė Rasa Trapikienė	2015 04 20
32.	Kultūros paveldo departamentas	Kultūros paveldo departamento Kauno teritorinio padalinio vyriausioji specialistė Vilija Skėrienė	2015 04 23
33.	Šakių rajono savivaldybės administracijos	Šakių rajono savivaldybės administracijos Kultūros ir turizmo skyriaus vyresnioji specialistė Inga Navlickienė	2015 04 24
34.	Kultūros ministerija	Europos Sąjungos paramos skyriaus vedėja Daiva Nazarovienė	2015 06 12
35.	Kultūros ministerija	Ministro patarėja Ramunė Zabulienė, Saugomų teritorijų ir paveldo apsaugos skyriaus vedėja Irma Grigaitienė, vyr. specialistė Kristina Krikštaponienė, Vidaus audito skyriaus vedėja Daiva Liekienė	2015 06 22
36.	Kultūros paveldo departamentas	Kultūros paveldo departamento direktorė Diana Varnaitė ir Juridinio skyriaus vedėjas Andrius Vaicekauskas	2015 06 29

2 PRIEDAS. SAVIVALDYBĖSE ESANČIŲ PAVELDO STATINIŲ KOMPLEKSŲ IR PAVIENIŲ STATINIŲ SKAIČIUS

Šaltinis: Kultūros ministerijos pateikti duomenys.

Pastaba: grafike neįtraukta Alytaus m. sav., kurioje yra 1 statinių kompleksas ir 9 pavieniai statiniai, Visagino m. sav. nekilnojamojo kultūros paveldo statinių nėra.

3 PRIEDAS. ŽEMAIČIŲ KRIKŠTO IR ŽEMAIČIŲ VYSKUPYSTĖS ĮSTEIGIMO 600 METŲ JUBILIEJAUS MINĖJIMO 2009–2017 METŲ PROGRAMOS KULTŪROS PAVELDO DEPARTAMENTO ĮGYVENDINAMŲ PRIEMONIŲ SĄRAŠAS

1 etapas (2010–2011 m.) Kultūros paveldo departamento įgyvendinamų 4 uždavinio priemonių sąrašas.

Uždaviniai	Priemonės pavadinimas	Atsakingi vykdytojai	Įvykdymo terminas (metai)	Preliminarus lėšų poreikis (tūkst. eurų)
4. Atlikti svarbiausių su Žemaičių krikštu, Žemaičių vyskupystės istorija susijusių objektų ir vietų tvarkybos, statybos darbus	4.1. Parengti Telšių Šv. Antano Paduviečio katedros ir šventoriaus tvarkybos darbų projektus ir atlikti tvarkybos darbus	Kultūros paveldo departamentas, Telšių vyskupijos kurija, Telšių rajono savivaldybė, valstybės įmonė „Lietuvos paminklai“	2010 2011	204,2 (finansavimo šaltinis – Privatizavimo fondo lėšos) 264,7 (finansavimo šaltinis – Privatizavimo fondo lėšos)
	4.2. Parengti Telšių Vyskupo Vincento Borisevičiaus kunigų seminarijos pastato (vienuolyno namas) fasadų tvarkybos darbų ir pastato (kunigų seminarija) tvarkybos darbų projektus ir atlikti tvarkybos darbus	Kultūros paveldo departamentas, Telšių vyskupijos kurija, Telšių rajono savivaldybė, valstybės įmonė „Lietuvos paminklai“	2011	72,4 (finansavimo šaltinis – Privatizavimo fondo lėšos)
	4.3. Parengti Varnių Šv. apaštalo Petro ir Pauliaus bažnyčios (buvusios katedros) požemio patalpų (Žemaičių vyskupų kriptos) tvarkybos darbų projektą ir atlikti tvarkybos darbus	Kultūros paveldo departamentas, Telšių vyskupijos kurija, valstybės įmonė „Lietuvos paminklai“	2011	14,5 (finansavimo šaltinis – Privatizavimo fondo lėšos)
	4.4. Parengti Kražių Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčios tvarkybos darbų projektą ir atlikti tvarkybos darbus	Kultūros paveldo departamentas, Šiaulių vyskupijos kurija, Kelmės rajono savivaldybė, valstybės įmonė „Lietuvos paminklai“	2010 2011	20,3 (finansavimo šaltinis – Privatizavimo fondo lėšos) 231,7 (finansavimo šaltinis – Privatizavimo fondo lėšos)
	4.5. Parengti Alsėdžių Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčios tvarkybos darbų projektą ir atlikti tvarkybos darbus	Telšių vyskupijos kurija, Kultūros paveldo departamentas, Plungės rajono savivaldybė	2009–2010	202,7

2 etapas (2012–2014 m.) Kultūros paveldo departamento įgyvendinamų 4 uždavinio priemonių sąrašas.

Uždaviniai	Priemonės pavadinimas	Atsakingi vykdytojai	Įvykdymo terminas (metai)	Preliminarus lėšų poreikis (tūkst. eurų)
4. Atlikti svarbiausių su Žemaičių krikštu, Žemaičių vyskupystės istorija	4.1. Parengti Telšių Šv. Antano Paduviečio katedros altorių ir sakyklos tvarkybos darbų projektą ir atlikti tvarkybos darbus	Telšių vyskupijos kurija, Telšių rajono savivaldybė, Kultūros paveldo departamentas	2012–2013	289,6
	4.2. Parengti Varnių Šv. apaštalo Petro ir Pauliaus bažnyčios (buvusios katedros) interjero tvarkybos darbų projektą ir atlikti tvarkybos darbus	Telšių vyskupijos kurija, Kultūros paveldo departamentas, Telšių rajono savivaldybė	2012–2014	289,6

Uždaviniai	Priemonės pavadinimas	Atsakingi vykdytojai	Įvykdymo terminas (metai)	Preliminarus lėšų poreikis (tūkst. eurų)
susijusių objektų, vietų tvarkybos ir statybos darbus	4.3. Parengti Varnių Šv. Aleksandro bažnyčios tvarkybos darbų ir šventoriaus sutvarkymo projektus ir atlikti darbus	Telšių vyskupijos kurija, Kultūros paveldo departamentas, Telšių rajono savivaldybė	2012–2014	72,4
	4.4. Parengti Luokės Visų Šventųjų bažnyčios tvarkybos darbų projektą ir atlikti tvarkybos darbus	Telšių vyskupijos kurija, Kultūros paveldo departamentas, Telšių rajono savivaldybė	2012–2014	72,4
	4.5. Parengti Raseinių Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į Dangų bažnyčios vidaus remonto ir šventoriaus sutvarkymo darbų projektus ir atlikti darbus	Kauno arkivyskupijos kurija, Kultūros paveldo departamentas, Raseinių rajono savivaldybė	2012–2014	72,4
	4.6. Vykdyti Veliuonos Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios tvarkybos darbus	Kauno arkivyskupijos kurija, Kultūros paveldo departamentas	2012–2014	434,4
	4.7. Atlikti Viduklės Šv. Kryžiaus bažnyčios stogo tvarkybos darbus	Kauno arkivyskupijos kurija, Kultūros paveldo departamentas	2012–2014	115,8
	4.8. Užbaigti Kražių Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčios stogo ir fasadų tvarkybos darbus	Šiaulių vyskupijos kurija, Kultūros paveldo departamentas, Kelmės rajono savivaldybė	2012–2014	579,2
	4.9. Parengti Kražių Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčios lietaus nutekamosios sistemos remonto ir šventoriaus tvarkybos darbų projektus ir atlikti darbus	Šiaulių vyskupijos kurija, Kultūros paveldo departamentas, Kelmės rajono savivaldybė	2012–2014	144,8
	4.10. Parengti Alsėdžių Žemaičių vyskupų rezidencijos ansamblio pastatų sutvarkymo projektą ir atlikti darbus	Plungės rajono savivaldybė, Kultūros paveldo departamentas, Telšių vyskupijos kurija	2012–2014	289,6
	4.11. Parengti Žemaitijos nacionalinio parko, Kuršių nerijos nacionalinio parko, Varnių regioninio parko, Salantų regioninio parko, Pajūrio regioninio parko, Nemuno deltos regioninio parko, Pagramančio regioninio parko, Rambyno regioninio parko, Dubysos regioninio parko, Panemunių regioninio parko, Tytuvėnų regioninio parko, Kurtuvėnų regioninio parko, Ventos regioninio parko ir Žagarės regioninio parko kryžių, koplytėlių, koplytstulpių ir krikštų tvarkybos, sutvarkymo, atkūrimo darbų projektus ir vykdyti darbus	Valstybinių parkų direkcijos, Kultūros paveldo departamentas, Telšių vyskupijos kurija, Lietuvos nacionalinis muziejus, Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, Šiaulių „Aušros“ muziejus, Telšių rajono savivaldybės Žemaičių muziejus „Alka“, Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos sekretoriatas	2012–2014	217,2
	4.12. Atlikti Telšių Šv. Antano Paduviečio katedros interjero ir šventoriaus tvarkybos darbus	Kultūros paveldo departamentas, Telšių vyskupijos kurija, Telšių rajono savivaldybė, valstybės įmonė „Lietuvos paminklai“	2012	82,3 (finansavimo šaltinis – Privatizavimo fondo lėšos)
	4.13. Atlikti Telšių Vyskupo Vincento Borisevičiaus kunigų seminarijos pastato (kunigų seminarija) vidaus ir išorės tvarkybos darbus	Kultūros paveldo departamentas, Telšių vyskupijos kurija, Telšių rajono savivaldybė, valstybės įmonė „Lietuvos paminklai“	2012	337,7 (finansavimo šaltinis – Privatizavimo fondo lėšos)

4 PRIEDAS. JONO PAULIAUS II PILIGRIMŲ KELIO KŪRIMO IR JO OBJEKTŲ PRITAIKymo PILIGRIMŲ IR TURIZMO REIKMĖMS 2007–2013 METŲ PROGRAMOS KULTŪROS PAVELDO DEPARTAMENTO ĮGYVENDINAMŲ PRIEMONIŲ SĄRAŠAS

Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo piligrimų ir turizmo reikmėms 2007–2013 metų programos įgyvendinimo antrojo etapo (2010–2011 metų) 2010 metų priemonės

Uždaviniai	Objekto pavadinimas	Priemonės pavadinimas	Atsakingi vykdytojai	Lėšų poreikis 2010 metais, tūkst. eurų	
				suma	finansavimo šaltinis
2. Atlikti Jono Pauliaus II piligrimų kelio objektų tvarkybos, statybos darbus	2.1. Vilniaus Švč. Mergelės Marijos, Gailestingumo Motinos, vadinamoji Aušros Vartų koplyčia ir Šv. Teresės bažnyčia	2.1.1. Atlikti Aušros Vartų koplyčios stogų tvarkybos, Šv. Teresės bažnyčios, Aušros Vartų koplyčios ir galerijos išorės remonto, restauravimo darbus	Vilniaus arkivyskupijos kurija, Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos (toliau vadinama – Kultūros paveldo departamentas)	231,7	Privatizavimo fondo lėšos
	2.2. Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo parapiinė bažnyčia	2.2.1. Atlikti Trakų parapiinės bažnyčios tvarkybos darbus	Kultūros paveldo departamentas	115,8	Privatizavimo fondo lėšos
			Vilniaus arkivyskupijos kurija	115,8	Privatizavimo fondo lėšos
	2.4. Šiluvos Švč. Mergelės Marijos Gimimo bazilika (toliau vadinama – Šiluvos bazilika), Šiluvos Švč. Mergelės Marijos Apsireiškimo koplyčia ir tarp jų esanti teritorija	2.4.1. Atlikti Šiluvos bazilikos vidaus konservavimo, restauravimo, remonto darbus	Kauno arkivyskupijos kurija, Kultūros paveldo departamentas	97,6	Privatizavimo fondo lėšos
	2.5. Tytuvėnų bažnyčios ir vienuolyno ansamblis	2.5.1. Atlikti Tytuvėnų bažnyčios ir vienuolyno ansamblio stogų tvarkybos darbus	Kultūros paveldo departamentas, Šiaulių vyskupijos kurija	206,5	Privatizavimo fondo lėšos
	2.6. Žemaičių Kalvarijos Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bazilika ir Kryžiaus kelio koplyčios	2.6.1. Atlikti Žemaičių Kalvarijos bazilikos bokštų tvarkybos darbus	Kultūros paveldo departamentas, Telšių vyskupijos kurija	146,3	Privatizavimo fondo lėšos

Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo piligrimų ir turizmo reikmėms 2007–2013 metų programos įgyvendinimo antrojo etapo (2010–2011 metų) 2011 metų priemonės

Uždaviniai	Objekto pavadinimas	Priemonės pavadinimas	Atsakingi vykdytojai	Lėšų poreikis 2010 metais, tūkst. eurų	
				suma	finansavimo šaltinis

Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos (tvarkybos) paskatų sistemos vertinimas

Uždaviniai	Objekto pavadinimas	Priemonės pavadinimas	Atsakingi vykdytojai	Lėšų poreikis 2010 metais, tūkst. eurų	
				suma	finansavimo šaltinis
2. Atlikti Jono Pauliaus II piligrimų kelio objektų tvarkybos, statybos darbus	2.2. Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo parapiinė bažnyčia (toliau vadinama – Trakų parapiinė bažnyčia)	2.2.1. Atlikti Trakų parapiinės bažnyčios ir tvoros tvarkybos darbus	Kultūros paveldo departamentas, valstybės įmonė „Lietuvos paminklai“	86,9	Privatizavimo fondo lėšos
	2.3. Kauno Šv. apaštalo Petro ir Povilo arkikatedra bazilika (toliau vadinama – Kauno arkikatedra bazilika)	2.3.1. Atlikti Kauno arkikatedros bazilikos vidaus tvarkybos darbus	Kultūros paveldo departamentas, Kauno arkivyskupijos kurija, valstybės įmonė „Lietuvos paminklai“	49,5	Privatizavimo fondo lėšos
	2.4. Šiluvos Švč. Mergelės Marijos Gimimo bazilika (toliau vadinama – Šiluvos bazilika), Šiluvos Švč. Mergelės Marijos Apsireiškimo koplyčia (toliau vadinama – Apsireiškimo koplyčia) ir tarp jų esanti teritorija	2.4.1. Atlikti Apsireiškimo koplyčios išorės tvarkybos (remonto) darbus	Kultūros paveldo departamentas, Kauno arkivyskupijos kurija, valstybės įmonė „Lietuvos paminklai“	138,1	Privatizavimo fondo lėšos
	2.6. Tytuvėnų bažnyčios ir vienuolyno ansamblis	2.6.1. Atlikti Tytuvėnų bažnyčios ir vienuolyno ansamblio stogų tvarkybos darbus	Kultūros paveldo departamentas, Šiaulių vyskupijos kurija, valstybės įmonė „Lietuvos paminklai“	301,5	Privatizavimo fondo lėšos
	2.7. Marijampolės Šv. Arkangelo Mykolo bazilika (toliau vadinama – Marijampolės bazilika) ir palaimintojo Jurgio Matulaičio koplyčia jo tėviškėje Lūginėje (Marijampolės savivaldybė)	2.7.1. Atlikti Marijampolės bazilikos vidaus tvarkybos darbus	Kultūros paveldo departamentas, valstybės įmonė „Lietuvos paminklai“	43,4	Privatizavimo fondo lėšos
	2.8. Žemaičių Kalvarijos Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bazilika (toliau vadinama – Žemaičių Kalvarijos bazilika) ir Kryžiaus kelio koplyčios	2.8.1. Atlikti Žemaičių Kalvarijos bazilikos bokštų tvarkybos darbus	Kultūros paveldo departamentas, Telšių vyskupijos kurija, valstybės įmonė „Lietuvos paminklai“	246,5	Privatizavimo fondo lėšos“.

Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo piligrimų ir turizmo reikmėms 2007–2013 metų programos įgyvendinimo trečiojo etapo (2012–2013 metų) 2012 metų priemonės

Uždaviniai	Objekto pavadinimas	Priemonės pavadinimas	Atsakingi vykdytojai
2. Atlikti Jono Pauliaus II piligrimų kelio objektų	2.1. Vilniaus arkikatedra bazilika	2.1.1. Parengti Vilniaus arkikatedros bazilikos Valavičių koplyčios konservavimo, restauravimo projektą ir atlikti konservavimo, restauravimo darbus	Kultūros paveldo departamentas, Vilniaus arkivyskupijos kurija
	2.2. Aušros Vartų koplyčia ir Šv. Teresės bažnyčia	2.2.2. Parengti Šv. Teresės bažnyčios, Aušros Vartų koplyčios ir galerijos vidaus ir išorės remonto, restauravimo projektą ir atlikti darbus	Kultūros paveldo departamentas, Vilniaus arkivyskupijos kurija

Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos (tvarkybos) paskatų sistemos vertinimas

tvarkybos ir statybos darbus	2.3. Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo parapiinė bažnyčia (toliau vadinama – Trakų parapiinė bažnyčia)	2.3.2. Atlikti Trakų parapiinės bažnyčios konservavimo, restauravimo, teritorijos tvarkymo darbus	Kultūros paveldo departamentas, Vilniaus arkivyskupijos kurija
	2.4. Kauno arkikatedra bazilika	2.4.2. Parengti Kauno arkikatedros bazilikos vargonų restauravimo projektą ir atlikti darbus	Kultūros paveldo departamentas, Kauno arkivyskupijos kurija
	2.5. Kauno Kristaus Prisikėlimo bažnyčia	2.5.3. Atlikti Kauno Kristaus Prisikėlimo bažnyčios interjero ir vitražų tvarkybos darbus	Kauno arkivyskupijos kurija, Kultūros paveldo departamentas
	2.6. Pažaislio kamaldulių vienuolyno ansamblis	2.6.1. Atlikti Pažaislio kamaldulių vienuolyno ansamblio tvarkybos darbus	Kultūros paveldo departamentas, Lietuvos Šv. Kazimiero seserų kongregacija
	2.7. Šiluvos bazilika, Apsireiškimo koplyčia ir tarp jų esanti teritorija	2.7.1. Atlikti Šiluvos bazilikos vidaus ir išorės konservavimo, restauravimo, remonto darbus	Kultūros paveldo departamentas, Kauno arkivyskupijos kurija
	2.9. Tytuvėnų bažnyčios ir vienuolyno ansamblis	2.9.1. Parengti Tytuvėnų bažnyčios ir vienuolyno ansamblio tvarkybos darbų projektą ir atlikti darbus	Kultūros paveldo departamentas, Šiaulių vyskupijos kurija
	2.10. Marijampolės bazilika ir palaimintojo Jurgio Matulaičio koplyčia jo tėviškėje Lūginėje (Marijampolės savivaldybė)	2.10.1. Atlikti Marijampolės bazilikos interjero konservavimo, restauravimo, remonto darbus	Kultūros paveldo departamentas, Vilkaviškio vyskupijos kurija
		2.10.2. Parengti Marijampolės bazilikos šventoriaus tvarkybos darbų projektą ir atlikti darbus	Kultūros paveldo departamentas, Vilkaviškio vyskupijos kurija
	2.11. Žemaičių Kalvarijos bazilika ir Kryžiaus kelio koplyčios	2.11.1. Parengti Žemaičių Kalvarijos bazilikos šventoriaus tvarkybos darbų projektą ir atlikti darbus	Kultūros paveldo departamentas, Telšių vyskupijos kurija
		2.11.2. Parengti Žemaičių Kalvarijos bazilikos vargonų restauravimo projektą ir atlikti darbus	Kultūros paveldo departamentas, Telšių vyskupijos kurija

5 PRIEDAS. KLAUSIMYNUS UŽPILDŽIUSIŲ SAVIVALDYBIŲ SĄRAŠAS

Savivaldybė	Duomenys apie viešosioms reikmėms patenkinti reikalingų pastatų (patalpų) poreikį	Duomenys apie savivaldybės nuosavybės teise valdomą nekilnojamąjį turtą, įtrauktą į Kultūros vertybių registrą
Akmenės rajonas	+	+
Alytaus miestas	+	+
Alytaus rajonas	+	+
Anykščių rajonas	+	+
Birštono savivaldybė	+	+
Biržų rajonas	+	+
Elektrėnų savivaldybė	+	+
Jonavos rajonas		+
Joniškio rajonas	+	+
Jurbarko rajonas	+	+
Kaišiadorių rajonas	+	+
Kalvarijos savivaldybė	+	+
Kauno miestas		+
Kauno rajonas		+
Kazlų Rūdos savivaldybė	+	+
Kėdainių rajonas		+
Klaipėdos miestas		+
Klaipėdos rajonas	+	+
Kretingos rajonas	+	+
Lazdijų rajonas	+	+
Marijampolės savivaldybė	+	+
Mažeikių rajonas	+	+
Molėtų rajonas	+	+
Pakruojo rajonas	+	+
Palangos miestas	+	+
Panevėžio miestas	+	+
Panevėžio rajonas	+	+
Pasvalio rajonas		+
Plungės rajonas		+
Prienų rajonas	+	+
Radviliškio rajonas		+
Raseinių rajonas	+	+
Rietavo savivaldybė	+	+
Rokiškio rajonas	+	+
Skuodo rajonas	+	+
Šakių rajonas	+	+
Šiaulių miestas	+	
Šiaulių rajonas		+
Šilalės rajonas	+	+
Šilutės rajonas	+	+
Širvintų rajonas	+	+
Švenčionių rajonas	+	+
Telšių rajonas	+	+
Trakų rajonas	+	+
Utenos rajonas	+	+
Varėnos rajonas	+	+
Vilkaviškio rajonas	+	+
Vilniaus miestas		+
Vilniaus rajonas	+	+
Zarasų rajonas	+	+